

**HET SCHATBOEK
der
verklaringen
over de
HEIDELBERGSE CATECHISMUS**

Uit de Latijnse lessen van

DR. ZACHARIAS URSINUS
opgemaakt door

DR. DAVID PAREUS.

Vertaald door
DR. FESTUS HOMMIUS.

En vervolgens overzien door
JOHANNES SPILJARDUS en JOAN VAN DEN HONERT.

Onderschrift bij portret:

*Ursini wijfheydt groot end' oock fijn treflijck wesen
Kont ghy hier beyde fien: het eene kont ghy lefen,
Als ghy dit Boeck doorgront: het ander oock aenfchouwen
in dit Beeldt: Coopt, fiet, leeft: 'ten fal u n oyt berouwen.*

Nu in hedendaags Nederlands herschreven door

J. VAN DER HAAR
V.D.M. te Houten (U.)

DEEL I (Zondag 1 t/m. 24)

ZONDAG 15-24 (digitale versie)

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2007

INHOUD

ZONDAG 14: Over de MENSWORDING van Jezus Christus

Vraag 35

Ontvangen van de Heilige Geest

Geboren uit de maagd Maria

Vraag 36

Twee naturen

1. Of er twee naturen in de Middelaar zijn
2. Of Christus één Persoon is, of meer Personen
3. Hoedanig de vereniging der naturen is, en hoe ze geschiedt
4. Waarom de personele vereniging moest geschieden

ZONDAG 15: Over het LIJDEN van Jezus Christus (vraag 37)

1. Wat Christus geleden heeft, enz.
2. Tegenwerpingen vanwege Christus' zoenoffer voor ons
3. Naar welke natuur Christus geleden heeft
4. Welke oorzaken Christus tot het lijden gedrongen hebben
5. Tot welk doel Christus leed, en met welke vruchten

Waarom Christus onder Pontius Pilatus geleden heeft (Vraag 38)

Waarom Christus gekruisigd is (Vraag 39)

ZONDAG 16: Over de DOOD, de BEGRAFENIS en NEDERDALING TER HEL van Christus

Vraag 40

1. Hoe het van Christus heet, dat Hij stierf
2. Waarom het nodig was, dat Christus voor ons stierf

Vraag 41 Christus' begrafenis

Vraag 42. Met welk doel Christus gestorven is; enz.

Vraag 43. Voor wie Christus gestorven is

Vraag 44. Over Christus' nederdaling ter helle

1. Wat de ware betekenis van dit artikel is, enz.
2. Met welke bedoeling Christus ter helle nederdaalde, enz.

ZONDAG 17: Over de OPSTANDING van Christus (Vraag 45) .

1. Of Christus wel opgestaan is
2. Hoe Christus opgestaan is?
3. Waarom Christus opstond, enz.
4. Welke vruchten de opstanding van Christus voortbrengt.

ZONDAG 18: Over Christus' HEMELVAART (Vraag 46)

1. Waarheen Christus opgevaren is .

2. Hoe Hij ten hemel opgevaren is .

Bezwaren van de UBIQUITISTEN, of van hen die beweren, dat Christus' lichaam door Zijn hemelvaart alomtegenwoordig is geworden (Vraag 47; Vraag 48)

Waarom Christus ten hemel gevaren is, enz. (Vraag 49) .

Het verschil tussen Christus' hemelvaart en de onze.

ZONDAG 19: Het zitten van Christus aan GODS RECHTERHAND en Zijn WEDERKOMST ten oordeel

Christus' zitten aan Gods rechterhand (Vraag 50)

1. Wat Gods rechterhand in de Heilige Schrift betekent
2. Wat het zeggen wil, te zitten aan Gods rechterhand
3. Of Christus ook steeds gezeten heeft aan Gods rechterhand
4. Welke de bedoeling en de vruchten zijn van Christus' zitten aan 's Vaders rechterhand (Vraag 51) .

Over het LAATSTE OORDEEL (Vraag 52)

1. Of er een oordeel zijn zal
2. Wat het laatste oordeel is
3. Wie de Rechter zijn zal .
4. Vanwaar en waar de Rechter komen zal
5. Hoe Hij komen zal
6. Wie Hij oordelen zal
7. Hoe het proces, of de rechtsvordering, het vonnis en de uitvoering van dit oordeel verlopen zal
8. Waarom het oordeel plaats zal hebben
9. Wanneer dit oordeel plaatshebben zal
10. Waarom God wil, dat wij van dit oordeel verzekerd zullen zijn
11. Waarom Hij wil, dat wij de dag des Oordeels niet zullen weten
12. Waarom God het Oordeel nog uitstelt, of daarmee vertoeft
13. Of men naar het Laatste oordeel behoort te verlangen?

Een korte weergave van de bijzonderheden van dit Laatste oordeel

Deel 3 van de Geloofsartikelen: VAN GOD, DE HEILIGE GEEST

ZONDAG 20 (Vraag 53)

1. Wat het woord „Geest" betekent
2. Wie en wat de Heilige Geest is

De Heilige Geest is een Persoon, Die van Zichzelf bestaat

De Heilige Geest is een andere Persoon dan de Vader en de Zoon

Dat Hij waarachtig God is, de Vader en de Zoon evengelijk

Bezwaren tegen de Godheid van de Heilige Geest en Diens gelijkheid met de Vader en de Zoon

Bewijs, dat de Heilige Geest met de Vader en de Zoon eenswezens is, d.w.z. dat Hij met Beiden de éne en waarachtige God is

3. Wat het ambt van de Heilige Geest is
4. Welke en hoe velerlei de gaven des Heiligen Geestes zijn
5. Door Wie de Heilige Geest gegeven wordt
6. Aan wie, en in hoever de Heilige Geest gegeven wordt
7. Hoe de Heilige Geest gegeven en ontvangen wordt
8. Hoe de Heilige Geest bewaard wordt
9. Of men de Heilige Geest verliezen kan, en zo ja, hoe?
10. Waarom en hoezeer de Heilige Geest nodig is
11. Waaraan men weten kan, dat de Heilige Geest in ons woont

ZONDAG 21. Verklaring van de Artikelen over:**1. DE KERK,****2. De gemeenschap der heiligen, en****3. De vergeving der zonden**

Vraag 54:

1. Wat het woord „gemeente" betekent
2. Of er altijd al een kerk geweest is, nog is, en er steeds zijn zal.
3. Wat de kerk (eigenlijk) is
4. Hoe velerlei de kerk is
5. Wat de kenmerken van de ware kerk zijn
6. Waarom de kerk een heilige en algemene kerk genoemd wordt; en of zij aan een bepaalde plaats gebonden is
7. Welk onderscheid er bestaat tussen de kerk en de politie, of burgerlijke regering .
8. Wat er de oorzaak van is, dat er een verschil bestaat tussen de kerk en de overige mensen
9. Of er buiten de Kerk ook zaligheid is

Over de EEUWIGE PRAEDESTINATIE of Gods voorverordining

1. Of er een predestinatie is; Bezwaren tegen de predestinatie
2. Wat de predestinatie, of voorverordining, is
3. Wat de oorzaak van de predestinatie is
4. Welke vruchten uit de predestinatie voortkomen
5. Of de predestinatie ook veranderlijk is
6. In hoeverre de predestinatie bekend is, en of wij ook van haar kunnen en behoren verzekerd te zijn
7. Of de uitverkorenen altijd leden der gemeente zijn, en de verworpenen nooit
8. Of de uitverkorenen afvallen van de kerk, en of de verworpenen er steeds in blijven; ook: of de uitverkorenen van hun volharding verzekerd kunnen zijn.
9. Het nut of gebruik van deze leer der predestinatie.

DE GEMEENSCHAP DER HEILIGEN (verklaring van Vraag 55)

DE VERGEVING DER ZONDEN (verklaring van Vraag 56)

1. Wat de vergeving der zonden is.
2. Door Wie ze geschiedt.
3. Waarom de vergeving geschiedt: óf uit genade óf naar Gods rechtvaardigheid.
4. Wie aan de vergeving der zonden deel krijgen.
5. Hoe en wanneer de vergeving der zonden geschonken wordt.

ZONDAG 22: DE OPSTANDING DES VLESES EN HET EEUWIGE LEVEN

Vraag 57

1. Of de ziel onsterfelijk is, en, van het lichaam gescheiden, leeft
2. In welke staat, en wáár zij leeft
3. Of er ook een opstanding van de lichamen plaatshebben zal, en welke dwalingen er op dit punt bestaan en steeds bestaan hebben
5. Of dezelfde lichamen die wij nu bezitten, zullen opstaan, en hoedanig ze zijn
6. Hoe en wanneer de opstanding geschieden zal
7. Door Wiens macht, of door Wie de doden opgewekt worden
8. Tot welk doel en welke staat de doden zullen opstaan.

Vraag 58: HET EEUWIGE LEVEN

1. Wat het eeuwige leven is
2. Door wie het gegeven wordt
3. Aan wie het gegeven wordt
4. Waarom het gegeven wordt
5. Hoe het gegeven wordt
6. Wanneer het gegeven wordt
7. Of wij ook, en zo ja, waardoor wij in dit leven van het eeuwige leven verzekerd kunnen zijn

ZONDAG 23: De RECHTVAARDIGING van de mens voor God

Vraag 59

Vraag 60 De rechtvaardiging van de mens voor God

1. Wat rechtvaardigheid in het algemeen betekent
2. Hoe velerlei rechtvaardigheid er is
3. Welke en hoe menigerlei rechtvaardiging er is, en waarin rechtvaardigheid en rechtvaardiging onderscheiden zijn
4. Welke onze rechtvaardigheid voor God in dit leven is
5. Hoe Christus' voldoening, aangezien ze buiten ons ligt, de onze kan worden
6. Waarom zij de onze wordt, en waarom God ons Christus' gerechtigheid toerekent. Aantekening inzake de spreekwijzen, die bij de leer der rechtvaardigmaking in gebruik zijn
7. Waarom wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden

Verklaring van Vraag 61

ZONDAG 24: WEERLEGGING van de leer van de rechtvaardiging uit DE WERKEN

Vraag 62; Bezwaren der Rooms-katholieken tegen de rechtvaardigheid des geloofs, ten voordele van de rechtvaardigheid der goede werken

Verklaring van Vraag 63

Verklaring van Vraag 64

Osiander's bezwaren tegen de toegerekende gerechtigheid van Christus

ZONDAG 14.

Over de menswording van Jezus Christus.

De Persoon van de Middelaar of Zaligmaker bestaat uit twee naturen, een Goddelijke en menselijke. Zijn Goddelijke natuur, die Hij van alle eeuwig- held bezat, werd in de vorige Zondagsafdeling verklaard en bewezen. Over Zijn menselijke natuur wordt nu vervolgens gehandeld in deze Zondagsafdeling, en daarbij wordt de menswording van Gods Zoon verklaard, of hoe Hij in de volheid des tijds een ware menselijke natuur, in enigheid des Persoons heeft aangenomen. Dit wordt tot uitdrukking gebracht door de Artikelen: „Ontvangen van de Heilige Geest, en geboren uit de maagd Maria.” Deze beide Artikelen worden hier verklaard, en wel zó dat in de verklaring ervan, zoals bij die van alle andere (Artikelen), eerst de waarheid en daarna het nut ervan aangewezen wordt, of:

- I. de kennis en toestemming, die wij moeten hebben van de waarheid van deze Artikelen, Vraag 35, en
- II. II. het vertrouwen, dat wij daaruit moeten scheppen en ons toeëigenen, Vraag 36.

Vraag 35: *Wat is dat gezegd: „Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria”?*

Antwoord: Dat de eeuwige Zoon van God, Die waarachtig en eeuwig God is a) en blijft b), ware menselijke natuur c) uit het vlees en bloed der maagd Maria d), door de werking des Heiligen Geestes ^{e)} aangenomen heeft ^{f)}, opdat Hij ook het ware Zaad Davids zij g), Zijn broederen in alles gelijk h), uitgenomen de zonde i).

a. Jes. 7 : 14, Matth. 1 : 23, Jes. 9 : 5, Jer. 23 : 6, Mich. 5 : 1, Joh. 1 : 1; 17 : 3-5; 20 : 28. Rom. 1 : 3v.; 9 : 5, Kol. 1 : 15-17, Ps. 2 : 7v., Hand. 13 : 33, Hebr. 1 : 5; 6 : 5, Matth. 3 : 17; 17 : 5, Mark. 1 : 11, Matth. 16 : 16, Luk. 9 : 10, 1 Joh. 5 : 20.

b. Mal. 3 : 6, Jak. 1 : 17.

c. Gen. 3 : 15; 22 : 18, Jes. 7 : 14; 11 : 1, Jer. 23 : 5, Ps. 132 : 11, 2 Sam. 7 : 12, Joh. 1 : 14, Rom. 1 : 3; 6 : 5, 1 Tim. 5 : 5; 3 : 15, Hebr. 2 : 14.

d. Gen. 3 : 15, Jes. 7 : 15, Matth. 1 : 18vv., Luk. 1 : 41-43; 2 : 7, Gal. 4 : 4.

e. Matth. 1 : 18 en 20, Luk. 1 : 35.

f. Fil. 2 : 7, Hebr. 2 : 14 en 16.

g. 2 Sam. 7 : 12, Ps. 89 : 45, Ps. 132 : 11, Matth. 1 : 6, Luk. 3 : 23 en 31; 13 : 33, Rom. 1 : 3, 2 Tim. 2 : 8.

h. Hebr. 2 : 17.

i. Hebr. 4 : 15; 7 : 26.

Verklaring van Vraag 35.

(Lansbergen. In het vorige Artikel is uit Gods Woord bewezen, dat Jezus Christus de eniggeboren Zoon van God is, van één en hetzelfde Wezen met de Vader, en toch een andere Persoon is. Zo volgt nu de verklaring van het derde Artikel, waarin gehandeld wordt over Christus' ware menselijke natuur, en zulks op een zeer gepaste wijze. Want aangezien onze Middelaar zijn moet: waarachtig God en een waarachtig en rechtvaardig Mens, en aangezien over het eerste, dat Hij n.l. waarachtig God is, al in den brede gehandeld is, zo volgt nu zeer gepast het bewijs

van het tweede punt, dat Hij n.l. een waarachtig en rechtvaardig Mens is, zoals dat begrepen is in het Artikel van Zijn ontvangenis en geboorte; waarvan eerst de betekenis van dit Artikel verklaard wordt, en daarna de vrucht daarvan wordt aangewezen).

De betekenis van dit Artikel wordt in deze Vraag verklaard, welke verklaring zeer noodzakelijk is tegenover de oude en nieuwe ketteren, die geloochend hebben en nóg loochenen, dat het vlees van Christus uit het wezen van de maagd Maria is aangenomen. Sommigen hebben beweerd, dat het uit niets gemaakt is, en dat het uit de hemel als 't ware de maagd ingegoten is, uit wie Hij geboren zou worden. Anderen, zoals de Eutychianen, zeggen dat het uit het Wezen der Godheid of des Heiligen Geestes voortgebracht is, door verandering van het Goddelijk Wezen in een menselijk. Maar zij worden bedrogen, doordat zij de woordjes „van" en „uit" niet hebben begrepen. Want „uit" of „van de Heilige Geest" betekent niet de stof, waaruit het vlees van Christus bestaat, maar Wie de Werkmeester van deze wonderlijke ontvangenis is, alsof er stond: door de Heilige Geest. Want zoals wij ook gezegd worden uit God geboren te zijn, omdat God ons gemaakt en wedergeboren heeft, zo is ook Gods Zoon ontvangen uit de Heilige Geest, omdat Hij door Diens kracht en werking, en niet uit Zijn Wezen ontvangen is. Dit blijkt uit de woorden van de Engel, als hij over deze verborgenheid spreekt, Luk. 1 : 35: „De Heilige Geest zal over u komen en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwē." Daarentegen betekent de uitdrukking „uit de maagd Maria" niet, wie de werkmeester is, maar uit welke stof Hij het vlees heeft aangenomen. Want de Zoon van God heeft Zijn vlees aangenomen uit het vlees van de maagd. Daarom heet Christus het Zaad Abrahams, en een Zoon van David, uit wiens geslacht de maagd (Maria) voortgekomen is. Zo heeft Hij dan waarachtig het vlees aangenomen uit deze vaders, en uit de maagd, maar niet uit de Heilige Geest.

(Lansbergen. In de Catechismus wordt eerst aangewezen de Persoon, Die uit de Heilige Geest ontvangen en uit de maagd Maria geboren is; en daarna verklaard, wat het zeggen wil, dat Christus uit de Heilige Geest ontvangen en uit de maagd Maria geboren is.

Deze Persoon is de „eeuwige Zoon van God, Die waarachtig en eeuwig God is en blijft"; zoals Johannes getuigt, wanneer hij (Joh. 1 : 1 en 14) schrijft, dat het Woord, Dat in den beginne was, vlees geworden is. Want hij geeft daarmee te kennen, dat de Zoon van God, Die waarachtig God is, de ware menselijke natuur heeft aangenomen. En Paulus zegt (in Rom. 1 : 3) dat Hij „geworden is uit den zade Davids naar het vlees"; dat God Zijn Zoon uitgezonden heeft, „geworden uit een vrouw" (Gal. 4 : 4); en in Hebr. 1 : 5 en 2 : 16, dat Hij, tot Wie God gezegd heeft: „Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik U gegeneerd", heeft aangenomen het zaad Abrahams. Uit deze Schriftplaatsen wordt krachtig bewezen, dat de Persoon, Die ontvangen is van de Heilige Geest, en geboren uit de maagd Maria, de Zoon van God is. Hierbij valt wel te letten op het feit, dat inzake deze Persoon in de Catechismus gezegd wordt, dat „Hij waarachtig God is en blijft." Dat deze Persoon waarachtig God is, is in het vorige Artikel al bewezen; dat Hij ook waarachtig God blijft, wordt bewezen uit de eigenschappen der Godheid. Want „bij den Vader der lichten", d.w.z. bij God Zelf, zoals Jakobus schrijft (Jak. 1 : 17) is „geen verandering." Daaruit volgt ook, dat er ook hij de Zoon van God geen verandering is, Welke is de waarachtige God; en dat Hij daarom ook in der eeuwigheid waarachtig God blijft. En dit getuigt Christus zeer duidelijk bij de Profeet (Mal. 3 :

6), zeggende: „Ik, de HEERE, worde niet veranderd"; uit welke tekst blijkt, dat daar gesproken wordt van de Persoon van Christus. En wanneer Paulus (Rom. 9 : 5) zegt, dat Christus is uit de Joodse vaders „zoveel het vlees aangaat", „Dewelke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid", dan geeft hij niet slechts te kennen, dat Christus door de menswording niet alleen God gebleven is, maar dat Hij ook God blijft in der eeuwigheid.

Hieruit blijkt de voortreffelijkheid van de Persoon, Die van de Heilige Geest ontvangen en uit de maagd Maria geboren is. Daarom moet men ook naar waarde alles schatten, dat zowel in dit als in de volgende Artikelen inzake Hem voorgesteld wordt. Bovendien wordt hierdoor omvergestoten de valse leer van Photinus, die in vroeger eeuw verzon, dat Christus toen pas begon te zijn, toen Hij vlees werd. Evenzo ook de dwaling der Wederdopers, die leren, dat het Woord des levens door de menswording veranderd is. Want aangezien Christus waarachtig God is en in der eeuwigheid blijft, zo volgt daaruit, dat zowel Zijn Wezen als Persoon eeuwig zijn.

De manier van Christus' menswording wordt aangewezen, wanneer verklaard wordt, wat het zeggen wil, dat „Hij ontvangen is van de Heilige Geest, en geboren uit de maagd Maria").

Ontvangen van de Heilige Geest.

De ontvangenis ván of door de Heilige Geest omvat deze drie dingen. 1. De werking des Heiligen Geestes Zelf in de schoot van de maagd, die wonderlijk en buiten de orde der natuur om, de Zoon van God ontving zonder mannelijk zaad. „De kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwten", Luk. '1 : 35, en „Hetgeen in haar ontvangen is, is uit den Heiligen Geest", Matth. 1 : 20. Daar duidt het woordje „uit" niet de materie of de stof aan, waarvan Hij gegeneerd is, zoals de Wederdopers ten onrechte verklaren, maar de werkende oorzaak; zoals het ook verstaan moet worden, wanneer Johannes zegt, dat de gelovigen „uit God geboren zijn", 1 Joh. 5 : 1.

De wonderlijke heiliging van de vrucht in de moederschoot, waardoor de Heilige Geest bewerkt heeft, dat de zonde van de maagd niet op deze vrucht overgebracht werd, opdat Hij heilig zijn zou, ook in de buik. Ten dele, omdat het de Zone Gods, het Woord, niet betaamde om een natuur aan te nemen, die met zonde besmet was; ten dele, opdat Hij als een rein offer, voor onze zonden betalen zou; en ook, opdat Hij ons door Zijn heiligheid zou kunnen heilig maken. „Want zodanig een Hogepriester betaamde ons, heilig, onnozelen, onbesmet, afgescheiden van de zondaren en hoger dan de hemelen geworden", Hëbr. 7 : 26. Tenslotte, opdat wij zouden weten, dat alles wat deze Zoon spreekt, de waarheid is. Want al wat uit vlees geboren is (d.w.z. uit zondig vlees, te weten: dat niet geheiligd is), is vlees, leugen en ijdelheid.

De personele vereniging der Goddelijke met de menselijke natuur, die door die Heilige Geest, in het eerste begin en ogenblik van de ontvangenis, in de buik van de moeder is teweeggebracht.

Dit is dus de betekenis van het Artikel: „Hij is ontvangen van de Heilige Geest", n.l.:

1. dat de Heilige Geest de Auteur of Werkmeester der wonderbare ontvangenis des vleses geweest is in de buik van de maagd.
2. Hij heeft van de vrucht afgezonderd alle onreinheid en besmetting der erfzonde.
3. Hij heeft deze vrucht, gemaakt en geheiligd zijnde, met het Woord personeel

verenigd, in het begin en op het eerste moment van de ontvangenis.

Tegenwerping: Het vlees van de maagd was zondig. Maar Christus' vlees was niet zondig. Daarom is Christus' vlees niet bereid uit het vlees van de maagd.

Antwoord: Men dient onderscheid te maken tussen het wezen des vleses en de zonde. Want de zonde behoort niet tot het wezen van het vlees, maar is als een toevallig ding bij het vlees gekomen. Het vlees van de maagd is van zichzelf niet zondig naar het wezen, maar door toeval, te weten, omdat het op natuurlijke wijze van Adam af is voortgeteeld. Daaruit volgt dus, dat Christus' vlees niet naar deze toevallige zaak het vlees der maagd is, maar het Woord heeft het vlees aangenomen van het wezen der maagd, hetwelk van deze zondige, erbij gekomen zaak is afgezonderd door de kracht des Heiligen Geestes, Die het allerbest weet te onderscheiden tussen de zonde én de natuur des mensen. Want de besmetting der zonde komt niet van de natuur van de mens, maar van de duivel.

Geboren uit de maagd Maria.

De geboorte van Christus wordt ons beschreven in Matthéüs 1 en Lukas 2. De ontvangenis is wonderlijk geweest, maar de geboorte geschiedde op de gewone wijze, waarbij de vrucht naar de gewone orde der natuur en op de gewone tijd, in de moederschoot volmaakt zijnde, waarlijk en naar de gewone loop der natuur is te voorschijn gebracht; zoals geschreven staat in Luk. 2 : 6v.: „En het geschiedde, als zij daar (te Bethlehem n.l.) waren, dat de dagen vervuld werden, dat zij baren zoude. En zij baarde haren eerstgeboren Zoon en wond Hem in doeken en legde Hem neder in de kribbe.” Er wordt dan in de Geloofsartikelen verder gezegd:

„Geboren uit de maagd Maria.”

1. Opdat de echtheid der menselijke natuur zou te kennen gegeven worden, n.l. dat Christus weliswaar wonderlijk ontvangen is van de Heilige Geest, maar dat Hij toch uit de substantie of het wezen van Maria, zijn moeder, als een waarachtig Mens geboren is.

2. Opdat wij mogen weten, dat Hij geboren is uit de vaders, aan wie de Messias vroeger beloofd was, n.l. aan Abraham en David, uit wiens geslacht Maria gesproten was; en dat Hij daarom waarlijk het beloofde Zaad Abrahams en de Zone Davids was, geboren uit een dochter van Abraham en David.

(Lansbergen: Dat de Zoon van God Zijn menselijke natuur heeft aangenomen „uit het vlees en bloed van Maria”, wordt uit al die teksten duidelijk bewezen, die getuigen dat Christus uit de maagd geboren en gegenereerd is, en dat Hij des vleses en des bloeds deelachtig is geworden; zoals in de Evangelische en Apostolische geschriften uit zeer vele teksten blijkt: b.v. Matth. 1 : 16, Luk. 2 : 7 en Hebr. 2 : 14. Want aangezien Hij het vlees en bloed deelachtig geworden, en uit Maria geboren, ja gegenereerd is, daarom kan Hij niet van elders, dan van haar, Zijn menselijke natuur hebben aangenomen. En zo had God tevoren geprofeteerd: Het Zaad der vrouw, zegt Hij — en niet: des mans — zal de slang de kop vermorzelen, Gen. 3 : 15; en in Jes. 7 : 14: „Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren en Zijnen naam Immanuël heten”, vgl. met Matth. 1 : 22v.; in welke tekst Matthéüs verklaart, dat dit van *Maria* verstaan moet worden. Daarom heet zij ook „de moeder des Heeren”, Luk. 1 : 43, en wordt van haar gezegd, dat zij haar eerstgeboren Zoon geboord heeft, Luk. 2 : 7; en daarom heet Christus „geworden uit een vrouw”, Gal. 4 : 4, en „de vrucht des buiks van Maria”, Luk. 1 : 42. Zo blijkt dus uit deze teksten, dat Christus een ware menselijke natuur heeft aangenomen uit het vlees en bloed van Maria. Hieruit wordt ook de waarheid

bewezen van Christus' menselijke natuur. Want wie menselijk vlees en bloed bezit, is een waarachtig mens. Christus is dat deelachtig geworden. Dus is Hij dan een waarachtig Mens. Daarom noemt de Apostel Hem „Mens" (1 Tim. 2 : 5), en wordt tot de Hebreëen gezegd (Hebr. 2 : 11), dat Hij den broeders „in alles gelijk" moest worden; en zo ook (Hebr. 2 : 17), dat Hij Die heiligt, en zij die geheiligd worden, uit Eén zijn, d.w.z. dezelfde natuur deelachtig. Want er wordt terstond aan toegevoegd: „om welke oorzaak Hij Zich niet schaamt hen broeders te noemen" (Hebr. 2 : 11).

Zo wordt dan door deze leer weerlegd, 1e de dwaling van Valentinus, die beweerde, dat Christus door Maria heengegaan was, zoals water door een goot; en de razernij der Manicheëen, die leerden, dat Christus Zijn vlees uit de hemel had gebracht; welke dwalingen de Wederdopers in onze tijd weer vernieuwd hebben. Ten tweede: ook de verdichtselen van de oude en nieuwere Marcionieten, die aan Christus slechts een schijnlichaam toekenden).

De Messias moest ook uit een maagd geboren worden:

1e. Opdat Hij een Hogepriester zijn zou zonder zonde, Hebr. 4 : 15 en 7 : 26;

2e. omdat dit tevoren voorzgd was, Gen. 3 : 15: Het Zaad der vrouw zal de slang „den kop vermorzelen", en Jes. 7 : 14: „Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zaleen Zoon baren." Dit moest vervuld worden, d.w.z. de Messias moest wonderlijk ontvangen en uit een moeder alleen, en wel uit een maagd, geboren worden; en Degene Die op deze wijze ontvangen en geboren zou worden, zou stellig voor de Messias gehouden worden. Zo getuigt dan de vervulling der profetieën én het wonderwerk (gewrocht) in deze Jezus, Die uit een maagd en moeder alleen geboren is, dat Deze de beloofde Verlosser is van het menselijke geslacht. 3e. Opdat Hij een afbeelding zou zijn van onze *wedergeboorte*, welke geboorte — zoals Joh. 1 : 13 getuigt — „niet is uit den bloede noch uit den wil des vleses noch uit den wil des mans, maar uit God."

Wat wil het dan zeggen: „Ik geloof in de Zoon van God, Die ontvangen is van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria"?

Antwoord: Dat betekent: Ik geloof,

1e. dat deze natuurlijke Zoon van God een waarachtig Mens geworden is, van Zijner moeders lijf af geheiligd door de Heilige Geest, en dat Hij de Christus of Messias is, hebbende twee naturen: een Goddelijke en een menselijke, tezamen verenigd in één Persoon.

2e. Dat Hij als zodanig de waarachtige God en waarachtig Mens, de éne Christus is, geheiligd in 's moeders lijf, opdat Hij mij zou kunnen verlossen en heilig maken, en opdat ik door en om deze Zoon, Die op deze wijze ontvangen en geboren is, het recht der kinderen Gods zou verkrijgen. Want deze Persoon is bekwaam en genoegzaam, om mij en alle uitverkorenen de verkregen zaligheid te geven en toe te brengen.

Vraag 36: Welke nuttigheid verkrijgt gij door de heilige ontvangenis en geboorte van Christus?

Antwoord: Dat Hij onze Middelaar is ^a), en met Zijn onschuld en volkomen heiligheid mijn zonden, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekt b).

a. Jes. 7 : 14, Matth. 1 : 23, 1 Tim. 2 : 5, Hebr. 2 : 16v.

b. Ps. 32 : 1v., Joh. 17 : 19, Rom. 8 : 3, 1 Kor. 1 : 30, Gal. 4 : 4.

Verklaring van Vraag 36.

Hier worden twee vruchtgevolgen van Christus' heilige ontvangenis en geboorte aangewezen:

- 1e. de zekerheid of bevestiging des geloofs in deze Middelaar;
- 2e, de troost van onze rechtvaardigmaking voor God, door en om deze Middelaar.

De eerste nuttigheid is, dat ik uit dit Artikel weet, „Dat Hij onze Middelaar is.” De reden waarom dat zo is, is deze: Omdat ik op grond van Zijn heilige ontvangenis en geboorte weet, dat Hij een waarachtig en rechtvaardig Mens is, Die met de Godheid verenigd is, zoals de Middelaar zijn moest. Lansbergen, Bastingius: Want als wij op de Profetische getuigenissen inzake de Middelaar het oog slaan, dat n.l. de beloofde Messias en Middelaar het Zaad Abrahams moest aannemen en een Zoon Davids worden moest, en geboren worden uit een maagd (zoals de Schrift ons dit verzekerd), dan volgt daaruit onweersprekelijk, dat Christus die Middelaar is. Hij is daartoe ook alleen bekwaam, aangezien Hij God én Mens is. En daarom kan Hij ook alleen zeer wel en volkomen de dingen uitrichten, die de mensen bij God te doen hebben, daar Hij de Goddelijke en menselijke natuur deelachtig is, en op die wijze met beide partijen, zowel God als mens, gemeenschap heeft; waarom Hij ook „Immanuël”, d.w.z. *God-met-ons* genoemd wordt. Hierop ziet de Apostel in 1 Tim. 2 : 5: „Want er is één God, er is ook één Middelaar Gods en der mensen, de Mens Christus Jezus”; in welke tekst hij, toen hij de band onzer vereniging met God wilde aanwijzen, liever de menselijke dan de Goddelijke natuur van de Middelaar wilde voorstellen en uitdrukken.

De tweede nuttigheid is, dat Christus onze zonden, waarin wij ontvangen zijn en waarvan de overblijfselen ons aankleven zolang wij in dit sterfelijke leven verkeren, met Zijn onnozelheid en volkomen heiligheid bedekt, zodat ze voor Gods gericht niet in rekening zullen komen en wij daarom in Christus van alle smetten rein zijn. Want Hij is niet alleen ontvangen uit de Heilige Geest, maar ook heilig — zoals tevoren aangetoond is — en daarom ook onnozel. En de nuttigheid van deze volmaakte heiligheid en onnozelheid in Christus is, dat ook wij geheiligd, d.w.z. dat onze zonden bedekt mogen worden, en daarbij ook die zonde, waarin wij ontvangen zijn, opdat ze voor Gods aangezicht niet komen. En dit getuigt Christus Zelf met deze woorden: „En Ik heilige Mijzelf voor hen, opdat ook zij geheiligd mogen zijn in waarheid”, Joh. 17 : 19. Ja, die heilige ontvangenis en geboorte zijn ons tot een zeker pand, dat de Heilige Geest, door Wiens werking de ontvangenis en geboorte van Christus geheiligd is, ten laatste ook al onze gebreken en onvolmaaktheden wegdoen en van ons weren zal.

Behalve deze twee nuttigheden kan men over de menswording van Christus nog enige heerlijke opmerkingen maken, die *tot onderwijzing* dienen.

Ten eerste, het geloof wordt daardoor zeer gesterkt. Want als wij weten, dat de Middelaar Die Mens geworden is, Gods Zoon is, zouden wij dan niet geloven, dat alles waar is, hetgeen Hij ons van Zijn Vader verklaarde? (Joh. 1 : 18), nademaal Hij ons niet anders van God geopenbaard heeft, dan wat Hij gezien en gehoord heeft.

Ten andere, ook de hoop wordt in ons vermeerderd, wanneer wij overleggen, dat Hij alzo Mens is geworden, en dat die Mens door de personele vereniging God is

geworden, opdat Hij ons uit genade tot kinderen Gods en tot zijn broederen maken zou, Rom. 8 : 15-17, Hebr. 2 : 11. Hiermee mogen wij ons in alle kruis en benauwdheid vertroosten.

Tenslotte, hierdoor wordt ook de onderlinge liefde in ons ontstoken. Want als wij de onuitsprekelijke liefde bedenken, die ons bewezen is, dat n.l. Degene door Wie alle dingen geschapen zijn, voor ons een Schepsel geworden is, naar Zijn aangenomen menselijke natuur; dat onze Heere onze Broeder, de Zoon van God en de Zoon des mensen geworden is, wie zou dan deze Middelaar Jezus Christus niet navolgen, om met al zijn vermogen alle ootmoed, bescheidenheid en medelijden aan zijn naaste te bewijzen? (Fil. 2 : 7v.) Het is stellig geen geringe vernedering, dat Hij Die alle hoogheid overtreft en te boven gaat, om onzentwil Zichzelf zo vernederd heeft, dat Hij „de gestaltenis eens dienstknechts“, d.w.z. ons vlees, gewillig „aangenomen“ heeft, en Zich daartoe aan alle menselijke zwakheden (behalve de zonde) onderworpen heeft, „gehoorzaam geworden zijnde tot den dood, ja, den dood des kruises“).

Over de twee naturen in Christus.

Tot dit Artikel behoren de teksten, die spreken van de menswording van Gods Zoon, of van de twee naturen in Christus en van hun personele vereniging. Hierover wordt voornamelijk gevraagd.

1. Of er twee naturen zijn in de Persoon des Middelaars.
2. Of deze twee naturen in de Middelaar één of meer Personen zijn.
3. Als er maar één Persoon is, hoe dan de vereniging der naturen is, en hoe ze geschied is.
4. Waarom deze personele vereniging geschieden moest.

1. *Of er twee naturen in de Middelaar zijn.*

Dat er in de Middelaar de Goddelijke natuur is, werd al eerder bewezen. Dat er in Hem de menselijke natuur is, werd vroeger geloofend door Marcion, en wordt ook nu nog ontkend door de Schwenckfeldianen, die beweren, dat Christus alleen maar de náám van een mens heeft. Dus moeten wij bewijzen, dat Christus een waarachtig en natuurlijk Mens is, bestaande uit ziel en lichaam, onze Broeder, ons in alles gelijk, uitgenomen de zonde. Dit wordt als volgt bewezen.

Ten 1e. Met openbare en duidelijke getuigenissen der Schrift. Luk. 1 : 31: „En zie, gij zult bevrucht worden en een Zoon baren“; Hebr. 2 : 11: „Want èn Hij Die heiligt, èn zij die geheiligt worden, zijn allen uit één; om welke oorzaak Hij Zich niet schaamt hen broeders te noemen“, en even later, in vers 14: „Overmits dan de kinderen des vleses en bloeds deelachtig zijn, zo is Hij ook desgelijks derzelve deelachtig geworden“, alsook in vers 17: „Waarom Hij in alles den broederen moest gelijk worden, opdat Hij een barmhartig en een getrouw Hoge priester zou zijn in de dingen, die bij God te doen waren, om de zonden des volks te verzoenen.“ Hierbij behoren ook de getuigenissen, waardoor de Heere Zelf na Zijn opstanding de waarheid van Zijn menselijke natuur bewezen heeft, Luk. 24 : 39: „Ziet Mijne handen en Mijne voeten; want Ik ben het Zelf. Tast Mij aan en ziet, want een geest heeft geen vlees en benen, gelijk gij ziet dat Ik heb.“

De opvatting van Apollinaris was deze, dat Christus' vlees wel waarachtig vlees was, maar dat bij Hem de Godheid des Woords de plaats van de ziel innam. Deze dwaling wordt met deze teksten weerlegd. Matth. 26 : 38: „Mijn ziel is geheel bedroefd tot de dood toe.“ Nu kan geen droefheid het lichaam overkomen, want het lichaam is zonder verstand; en evenmin de Godheid, want Deze is vrij van alle

aandoeningen (Letterlijk: passiën) en lijden. Luk. 23 : 46: „En Jezus roepende met grote stem zeide: Vader, in Uwe handen beveel Ik Mijn geest. En als Hij dat gezegd had, gaf Hij den geest"; Matth. 27 : 50: „En Jezus wederom met een grote stem roepende, gaf den geest." De geest betekent hier de ziel, die door de dood gescheiden werd van het lichaam; en (betekend) niet de Godheid, want de Godheid is nooit van de aangenomen menselijke natuur geweken. Hand. 20 : 28: „Om de Gemeente Gods te weiden, welke Hij verkregen heeft door Zijn eigen bloed." En de Godheid kan geen verandering van plaats hebben, aangezien Zij oneindig en alomtegenwoordig is. Tenslotte, Christus zou geen waarachtig Mens geweest zijn, Hebr. 2 : 17: „den broederen in alles gelijk", uitgenomen de zonde, als Hij alleen een lichaam bezeten had, zonder een menselijke ziel.

2e. Door de profetieën en Goddelijke beloften. Zulk een Messias was er beloofd, Die het Zaad der vrouw zijn zou, het Zaad Abrahams, de Zoon Davids, de Zoon van Maria en de vrucht van haar schoot, Gen. 3 : 15: Het Zaad der vrouw zal de slang de kop vermorzelen; Jes. 7 : 14: „Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal een Zoon baren", Matth. 1 : 1: „Het boek des geslachts van Jezus Christus, den Zoon van David, den zoon van Abraham"; Luk. 1 : 42: „Gezegend is de vrucht uws buiks." Het is dus een vast bewijs dat de Zoon van God waarachtig vlees heeft aangenomen. Want Hij heeft het vlees aangenomen uit het zaad van Abraham en van David.

3e. Want het ambt van de Middelaar vereiste, dat in Christus een waarachtige menselijke natuur zou zijn, genomen uit onze natuur, die gezondigd had, en die door Hem zou verlost worden; opdat dat vlees en die natuur, die gezondigd had, gestraft zou worden en Gods gerechtigheid voldoening zou geven. Want God wilde 's mensen zonde in geen andere natuur straffen, zoals al eerder aangetoond is. Daarom moest de Middelaar het vlees aannemen, dat niet geschapen of uit de hemel nedergedaald, maar uit ons vlees voortgekomen was, en niet alleen dat Hij dit heeft willen aannemen, maar Hij heeft dit ook behouden en zal in eeuwigheid ons vlees blijven. Want God wil ons op die voorwaarde in genade aannemen, n.l. als wij Zijn Zoon ingeplant zijn en blijven, Joh. 15 : 6. Tenslotte, wij hebben deze troost voor eeuwig nodig, dat Christus onze Broeder is, dat Hij ons vlees draagt, en dat wij leden van Zijn lichaam, van Zijn vlees en van Zijn benen zijn, Ef. 5 : 30. En deze troost zouden wij kwijtraken, als Christus ons vlees niet had aangenomen en steeds behield. Want dan zou Hij onze Broeder niet zijn. (Vgl. N.G.B, Art. 18 en 19, het slot).

Tegenwerping 1. Adams vlees is zondig, maar dat van Christus niet. Dus komt het vlees van Christus niet van Adams vlees, d.w.z. van dat waarachtige menselijke vlees, dat van Adam op diens nakomelingen overgeplant werd.

Antwoord. Het volgt nog niet, dat — omdat de zonde niet in Christus' vlees is het daarom ook niet van hetzelfde wezen zijn zou als Adams vlees. Want Adams vlees is niet zondig wat zijn wezen betreft, maar door een toevallige reden. Alleen dit volgt, n.l. dat het vlees van Christus niet aan dat van Adam gelijk is, naar dat toevallige, d.w.z. naar de zonde, maar dat het er wel aan gelijk is naar het wezen. Daarom wordt deze tegenwerping heel wel als volgt omgekeerd: Het vlees van Adam is waarachtig vlees. Christus heeft Adams vlees. Dus heeft Hij waarachtig vlees.

Tegenwerping 2. Het vlees van Christus is ontvangen uit de Heilige Geest. Dus is het geen schepsel, maar het is gesproten uit het wezen van de Heilige Geest. Want hetgeen uit een ander ontvangen en geboren is, dat is van hetzelfde wezen.

Antwoord. Dit woordje „uit", slaat niet op de stof (of: materie), waar het uit

voortkomt, maar op de Werkmeester; zoals al eerder bewezen is. Aanhoudend bezwaar. Dat woordje „uit“, dat tweemaal in dit Geloofsartikel voorkomt, n.l. in „ontvangen uit de Heilige Geest“ en in „geboren uit de Maagd Maria“, heeft ongetwijfeld éénzelfde betekenis. Maar in de woorden „geboren uit de maagd Maria“, betekent het niet de Werkmeester, maar de stof (of: materie). Daarom heeft het diezelfde betekenis in de andere woorden: „ontvangen uit de Heilige Geest.”

Antwoord. Wij ontkennen dat dit woordje „uit“ in beide uitspraken één en dezelfde betekenis heeft. Want

1. als dit zo was, zou Christus geen mens zijn, uit een maagd geboren.
2. God wordt niet veranderd in het vlees.
3. Het Woord heeft het vlees aangenomen, maar Het is niet in het vlees veranderd.

Tegenwerping 3. In God zijn geen twee naturen. Christus is God. Dus zijn er in Christus geen twee naturen.

Antwoord. In God de Vader en God de Heilige Geest zijn geen twee naturen. Maar er zijn wel twee naturen in God de Zoon, Die Mens werd, of in God, Die in het vlees geopenbaard is.

Aanhoudend bezwaar 1. Bij God kan niets meer bijkomen. De Zoon is God. Daarom kon de menselijke natuur niet aan Hem toegevoegd worden.

Antwoord. Bij Gods volmaaktheid kan niets meer bijkomen. Maar er kan wel iets bijkomen, dat met Hem samengevoegd of verenigd wordt; zoals geschreven staat: „Hij heeft het zaad Abrahams aangenomen“, Hebr. 2 : 16.

Aanhoudend bezwaar 2. God bewoont een ontoegankelijk licht, 1 Tim. 6 : 16. Daarom kan de menselijke natuur niet bij de Goddelijke komen.

Antwoord. Dat geven wij toe, n.l. als God Zelf ze niet uit genade had willen aannemen en met Zich verenigen.

Aanhoudend bezwaar 3. Het is een smaad voor God, dat Hij een Schepsel zou zijn.

Antwoord. Het zou smadelijk zijn, als n.l. Zijn Wezen in een schepsel veranderd werd. Maar het is niet smadelijk, maar eervol, dat Hij de menselijke natuur in enigheid des Persoons aanneemt; zoals er geschreven staat, Joh. 3 : 16: „Want alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft“, enz.; en Ef. 2 : 4-7: „Maar God Die rijk is in barmhartigheid, door Zijn grote liefde waarmede Hij ons liefgehad heeft, ook toen wij dood waren door de misdaden, heeft ons levend gemaakt met Christus; (uit genade zijt gij zalig geworden) en heeft ons mede opgewekt en heeft ons mede gezet in den hemel in Christus Jezus; opdat Hij zoude betonen in de toekomstige eeuwen den uitnemenden rijkdom Zijner genade door de goedertierenheid over ons in Christus Jezus.”

2. Of Christus één Persoon is, of meer Personen.

Marcion heeft vroeger beweerd, dat er twee Christussen geweest zijn, één Die gekruisigd, en één Die niet gekruisigd is; en dat de niet-gekrusigde op de aan het kruis hangende neergedaald is. Hetzelfde heeft later ook Nestorius geleerd, die op de Synode van Eféze, ten tijde van Theodosius de jongere, veroordeeld is in het jaar onzes Heeren 434. En wij zijn met deze *Synode* van mening, dat er in Christus wel twee gehele en volmaakte naturen — een Goddelijke en een menselijke — zijn, maar dat ze in die éne Persoon onderscheiden verenigd zijn; en dat daarom Christus niet vele Personen, maar slechts één Persoon is, of: Dat Hij in één Persoon waarachtig God en waarachtig Mens is; want er behoefde slechts één Christus en Middelaar te zijn, door Zijn verdiensten en krachtige werken. (Cf. N.G.B., art.

19).

Tegenwerping I. In wie twee dingen zijn, die twee gehele personen vormen, in hem zijn ook twee personen. In Christus zijn twee dingen, die twee Personen vormen, n.l. het Woord, dat een gehele Persoon is, en het lichaam mét een menselijke ziel, die ook één Persoon vormt. Dus zijn er dan in Christus twee personen.

Antwoord. Het lichaam en de ziel in het Woord vormen géén Persoon; en dit laat zich bewijzen uit de beschrijving, die men van een persoon geeft, aan wie n.l. niet kan toegekend worden de menselijke natuur, die door het Woord is aangenomen. Want een persoon is iets, dat op zichzelf bestaat, dat levend en verstandig is, dat van een ander niet onderhouden wordt, noch een deel is van een ander. De aangenomen natuur bestaat echter niet van zichzelf, noch heeft ooit van zichzelf bestaan; maar ze wordt onderhouden in en van een ander, n.l. in en van het Woord; en het is begonnen te zijn, toen het van het Woord aangenomen is, en is aangenomen, toen het begon te zijn; ja, deze natuur zou er nimmer geweest zijn, tenzij ze door het Woord aangenomen was, en zou er niet zijn, tenzij ze door het Woord onderhouden werd. En het Woord is altijd een Persoon geweest, en is dat nu nog. Maar het wordt voor een natuur gerekend, wat betreft het feit, dat het met de menselijke natuur verenigd is. Daaruit blijkt dus, dat men terecht zegt: Een persoon heeft een natuur aangenomen, en: de ene natuur is met de andere verenigd. Maar men zegt ten onrechte: Een persoon heeft een persoon aangenomen, of: een natuur heeft een persoon aangenomen. En de menselijke natuur is geschapen, opdat ze een deel van een ander zou zijn. Daarom kan men ook wel zeggen, dat ze een deel is van de persoon, als men maar onder het woord „deel" niet enige onvolmaaktheid verstaat. Want dan zou men niet zonder gevaar spreken. Daarom hebben velen van deze spreekwijze afgezien, hoewel Damascenus en anderen ze vaak gebruik(t)en, en de Persoon van het Woord uit twee naturen samengesteld noem(d)en.

Aanhoudend bezwaar. Dan zal ook het Woord geen Persoon zijn. Want hetgeen een deel van een persoon is, dat is geen persoon. Het Woord is een deel des Persoons, dus is Het geen Persoon.

Antwoord. Hetgeen alleen een deel van een persoon is, zodat het ook zelf geen persoon is, dat is geen persoon. Of: wat een deel des persoons is, dat is geen persoon, te weten: het is zelf die persoon niet, van wie het een deel is. Maar het Woord is zó een deel van de Persoon, dat Het niettemin ook de gehele Persoon is, n.l. van Gods Zoon Zelf, nog eer Het het vlees aannam. En wederom bestaat de gehele Tweede Persoon der Godheid zo van Zichzelf, dat Hij toch niet de ganse Persoon des Middelaars is. Symbolum Athanas. Want zoals de redelijke ziel en het lichaam één mens vormen, zo is God en Mens één Christus.

Damascenus lib. 2, de Orthod. fide, cap. 5. De Persoon van het Woord Gods was vóór de menswording eenvoudig, niet samengesteld, onlichamelijk, ongeschapen. Maar Hij is Mens geworden en een zelfstandigheid in het vlees, en is samengesteld uit de Godheid die Hij steeds bezeten heeft, én uit het vlees dat het Woord aangenomen heeft, en draagt de eigenschappen van twee naturen, in twee naturen bekend zijnde, enz. En daarom is Dezelve een Persoon, Die niet geschapen is naar de Godheid, en geschapen naar de mensheid; zichtbaar én onzichtbaar. Want anders worden wij gedrongen om de éne Christus óf te delen — zeggende, dat er twee Personen zijn — óf te ontkennen, dat er een onderscheid der naturen is, en dus een verandering en vermenging te maken.

Maxentius in capit. contra Nestaria, & Pelag. Wie niet belijdt, dat Christus na Zijn menswording uit twee naturen samengesteld is, die zij vervloekt! Thomas,

Summa part. 3, q. 2, Artic. 4. De Persoon van Christus kan op tweeërlei wijze aangemerkt worden: ten eerste dat Hij op Zichzelf bestaat, en dus geheel eenvoudig is; zoals de natuur van het Woord. Ten andere, dat Hij als een Persoon aangemerkt wordt, bestaande uit meer dan één natuur; zoals aan de Persoon van Christus twee naturen toegeschreven worden. Daarom, hoewel het maar één zelfstandigheid is, is toch de bestaanswijze verschillend, en zo wordt Hij dus een samengestelde Persoon genoemd, omdat Eén uit twee bestaat. Lees de disputatie van Marsilius, lib. 3, Sent. q. 6, dub. 5.

Tegenwerping 2. God en mens zijn twee personen. Christus is God en Mens. Dus zijn er dan twee Personen.

Antwoord. God en mens zijn twee personen, n.l. als zij niet samen in één Persoon verenigd zijn. Maar Christus is de waarachtige God, én ook Mens; doch zo verenigd, dat deze twee naturen slechts één Persoon zijn. Daarom is het geen juiste conclusie. Want hoewel God en mens, gescheiden en niet-verenigd zijnde, twee personen zijn, daarom volgt nog niet, dat God en mens verenigd zijnde, zoals Christus, twee Personen zouden zijn.

Aanhoudend bezwaar 1. Het Woord heeft een lichaam en ziel met Zich verenigd. Dus heeft Het een Persoon met Zich verenigd. Want lichaam en ziel vormen één persoon.

Antwoord. Het Woord heeft een lichaam en ziel met Zich verenigd door een personele vereniging; niet die op zichzelf zouden bestaan, maar die in Zijn Persoon of zelfstandigheid bestaan.

Aanhoudend bezwaar 2. Het Woord heeft al de delen aangenomen, waaruit een gehele Persoon bestaat. Dus heeft Het dan ook een Persoon aangenomen.

Antwoord. Het heeft wel al de delen van een Persoon aangenomen, maar niet die op zichzelf bestaan. Want het lichaam en de ziel van Christus bestaan niet, noch zouden ooit bestaan hebben buiten deze vereniging met het Woord.

Aanhoudend bezwaar 3. Als de menselijke natuur van Christus van zichzelf niet bestaat, dan is ze onvolmaakter dan de onze, aangezien onze natuur van zichzelf bestaat. Want hetgeen van zichzelf niet bestaat, is minder volmaakt dan hetgeen wel op zichzelf bestaat.

Antwoord

1. De menselijke natuur van Christus bestaat niet van zichzelf, voor zover zij op zichzelf en alleen aangemerkt, geen Persoon is; op welke manier zij van zichzelf niet moest bestaan. Want indien Christus zo van Zichzelf bestond, dan zou Hij niet volmaakter zijn dan wij; maar dan zou Hij niet meer dan een bloot Mens zijn.

2. Hoewel de menselijke natuur van Christus in het Woord bestaat, toch bestaat ze van zichzelf wat betreft het feit, dat ze een bestaand Wezen en een deel van het geheel, en niet enig toevallig ding is.

Tegenwerping 3. Wie gestorven is en steeds leeft, kan niet één Persoon zijn. Christus is gestorven, en altoos levende, Openb. 1 : 18. Dus is Hij dan niet één Persoon.

Antwoord. Wie ten opzichte van één en dezelfde zaak dood én steeds levende is, Die kan niet één Persoon zijn. Maar Christus is gestorven en altoos levende, niet ten opzichte van enerlei zaak, maar van twee verschillende naturen.

3. Hoedanig de vereniging der naturen is, en hoe ze geschiedt.

De vereniging der twee naturen in Christus is in één Persoon geschied, zodat de éne Christus uit twee naturen bestaat: onvermengd, onveranderlijk, ongedeeld en onafscheidelijk, zoals het in het symbool van *Chalcedon* uitgedrukt wordt. Deze

vereniging heet een *personele vereniging*, d.w.z. een verborgen, wonderlijke en onverbreekelijke samenvoeging van twee verschillende naturen in één Persoon, terwijl al de wezenlijke eigenschappen der beide naturen behouden en geheel blijven. Om deze vereniging heet. Christus — en is Hij ook in der waarheid! — : *God* en *Mens*, naar Zijn onderscheiden naturen: God naar Zijn Goddelijke, en Mens naar Zijn menselijke natuur. Luk. 1 : 35: „Dat Heilige, Dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden", Kol. 2 : 9: „In Hem woont de volheid der Godheid lichamenlijk", Joh. 1 : 14: „Het Woord is vlees geworden", Hebr. 2 : 16: „Hij heeft Abrahams zaad aangenomen", 1 Tim. 3 : 16: „God is geopenbaard in het vlees.”

Deze vereniging is door de Heilige Geest in de buik van de moeder gewrocht, zoals wij in de Geloofsartikelen belijden: „Ontvangen uit de Heilige Geest", d.w.z. door de wonderlijke werking van de Heilige Geest. Van welke aard deze werking was, is al eerder bij de uitleg van de woorden van dit Artikel uiteengezet. (Vgl. N.G.B., art. 19).

4. *Waarom de personele vereniging moest geschieden.*

Al eerder is verklaard, waarom de Middelaar een waarachtig en rechtvaardig Mens en een waarachtig (d.w.z.: van nature) God moest zijn. Om diezelfde oorzaken moest ook in de Middelaar de personele vereniging van de twee naturen plaats hebben, opdat de éne Christus zou zijn tezamen waarachtig Mens én waarachtig God, Die door Zijn sterven voor onze zonden de gerechtigheid en het eeuwige leven zou kunnen verdienen, en door Zijn opstanding de verdiende weldaden zou kunnen schenken en toe-eigenen.

Tot nu toe hebben wij de twee eerste Artikelen van het tweede deel van onze Geloofsbelijdenis besproken, die handelen over de Persoon van Christus; en daaruit kan men verstaan, wat wij nodig hebben, n.l. enerzijds van de Godheid, en anderzijds van de mensheid van Christus. Nu volgt verder over het ambt van Christus.

ZONDAG 15.

Over het lijden van Jezus Christus.

De kennis van de Middelaar of Zaligmaker bestaat uit deze twee delen, n.l. dat men kenne: 1. Zijn Persoon, en 2. Zijn ambt, waardoor Hij ons verlost heeft en zalig maakt. Het eerste deel is tot dusver verklaard in de vorige Zondagsafdelingen, waarin onderwezen is, hoe men Zijn Persoon kennen moet: 1e. van Naam, en 2e. in Zijn naturen.

Nu volgt de verklaring van Zijn ambt, waardoor Hij ons de verlossing en zaligheid 1e. verkregen en verdiend heeft; 2e. hoe Hij ons die toepast. Deze beide zaken doet Hij in verschillende staten. Het eerste heeft Hij gedaan in de staat van Zijn vernedering. Het tweede doet Hij in de staat Zijner verhoging. De Heere Christus heeft voor ons de verlossing en zaligheid verkregen en verdiend door een volkomen voldoening voor onze zonden, die daarin bestond, dat Hij voor ons, d.w.z. in onze plaats de straf geleden heeft, die wij naar Gods gerechtigheid voor onze zonden verdiend hadden.

En dit lijden van onze Zaligmaker wordt verder in de volgende Artikelen tot uitdrukking gebracht: „Geleden onder Pontius Pilatus, gekruisigd, gestorven, begraven en nedergedaald ter hel.” Daarin wordt het lijden beschreven: 1e. in het algemeen, wat de Zaligmaker heeft geleden, n.l. de straf die wij door onze zonden verdiend hadden; 2e. in het bijzonder, wat Hij geleden heeft: 1e. uitwendig, n.l. dat Hij is gekruisigd, gestorven en begraven; 2e. innerlijk, in Zijn ziel, n.l. dat Hij is „nedergedaald ter hel.”

In deze Zondagsafdeling wordt verklaard, 1e. in het algemeen: het woordje „geleden”, Vraag 37; 2e. in het bijzonder, waarom Hij 1. onder Pontius Pilatus geleden heeft, Vraag 38, en 2. gekruisigd is, Vraag 39.

Vraag 37: Wat verstaat gij onder het woordeke „Geleden”?

Antwoord: Dat Hij naar lichaam en ziel, de ganse tijd Zijns levens op aarde, maar inzonderheid aan het einde Zijns levens, de toorn Gods tegen de zonde des gansen menselijken geslachts gedragen heeft a), opdat Hij met Zijn lijden, als met het enige zoenoffer b), ons lichaam en onze ziel van de eeuwige verdoemenis verlost, en ons Gods genade, gerechtigheid en het eeuwige leven verwierf c).

a. Jes. 53 : 4v. en 12, Matth. 26 : 38; 27 : 46, Hebr. 5 : 7v., 1 Petrus 2 : 24: 3 : 18.

b. Rom. 3 : 25, 1 Tim. 2 : 5v., 1 Joh. 2 : 2; 4 : 1 en 10.

c. Jes. 53 : 5 en 11, 1 Petrus 2 : 24, 2 Kor. 5 : 21, Kol. 1 : 14, Hebr. 5 : 9; 9 : 12.

Verklaring van Vraag 37.

Eerst dient men in acht te nemen de volgorde van de Geloofsartikelen. (Zoals de kennis van Jezus Christus uit twee delen bestaat, n.l. 1e. uit de leer van de Persoon van Christus, en 2e. uit de leer van Zijn ambt, zo wordt dezelfde orde aangehouden in de Geloofsartikelen). Want over de Persoon des Middelaars handelen de voorafgaande Artikelen: „Ik geloof in Jezus Christus, Zijn eniggeboren Zoon, onze Heere; ontvangen van de Heilige Geest, geboren uit de maagd Maria.”

De andere Artikelen, die nu volgen, tot aan het derde deel — van de Heilige Geest — toe, handelen over het ambt van de Middelaar. In dit ambt zijn twee graden of

standen op te merken, 1e. de vernedering, en 2e. de verhoging. Tot de vernedering behoren deze Artikelen: „Geleden onder Pontius Pilatus, gekruisigd, gestorven en begraven, nedergedaald ter hel”; en tot de verhoging, dat „Hij ten derde dage is opgestaan van de doden, opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods, des Vaders.” Het laatste Artikel over de wederkomst ten oordeel behoort tot de voleindiging van de verheerlijking, wanneer God zal zijn alles en in allen.

Het ambt en de weldaden van Christus zijn even verschillend, als de oorzaak en hetgeen daaruit voortgebracht is. Zo is het ambt de oorzaak, waardoor de weldaden voortkomen; of gelijk het geld onderscheiden is van de schenking ervan. De weldaden zijn hetgeen door het ambt verkregen is; het ambt is de verkrijging en de schenking van die weldaden. In de Geloofsartikelen gaat men van de ontvangenis en geboorte dadelijk over op het lijden en de dood van Christus. Niet alsof er in het leven van Christus niets opmerkenswaardig zou zijn, daar Hij daarin toch de blijken gaf van Zijn vernedering en van Zijn gehoorzaamheid aan God Zijn Vader. Maar ten 1e. omdat in deze korte Geloofssom niets aangeroerd wordt dan hetgeen in eigenlijke zin onze verlossing betreft, en dat onze algehele zaligheid in het lijden en in de dood van Christus gelegen is;

ten 2e. omdat Zijn ganse leven niet anders dan een voortdurend lijden geweest is. Intussen worden ook vele dingen zeer nuttig afgeleid uit de geschiedenis van Zijn levensloop, zoals de Evangelisten die beschreven hebben. Want deze geschiedenis wijst uit, dat alle voorzeggingen der Profeten in deze Christus samenkomen en vervuld worden; en daarmee wordt bevestigd, dat deze Persoon de Middelaar is. Zij onderwijst ons ook inzake Zijn vernedering en gehoorzaamheid, die Hij aan de Vader voor ons bewezen heeft.

Over het lijden van Christus.

Drie hoofdpunten behoort men vooral bij het lijden van Christus te overdenken:

1. De geschiedenis van de Evangelisten beschreven, zoals die met de profetieën overeenstemmen.
2. De oorzaken, die Christus tot dat lijden aangedreven hebben, en de vruchten daarvan.
3. Het voorbeeld, waardoor ons Christus door het lijden is voorgegaan in de heerlijkheid.

In het antwoord van de Catechismus worden twee stukken onderwezen: 1e. wat het betekent, dat Christus geleden heeft; en 2e. het doel, waartoe. Maar om dit beter te kunnen verstaan, hebben wij op de volgende kwesties achtereenvolgens te letten:

1. Wat Christus geleden heeft; of: wat onder het woordeke „Geleden" verstaan moet worden.
2. Naar welke natuur Christus geleden heeft.
3. Welke oorzaken Christus tot het lijden hebben bewogen of aangezet.
4. Tot welk doel Christus geleden heeft, en welke vruchten Zijn lijden voortbrengt.

1. *Wat Christus geleden heeft, of: wat onder het woordeke „Geleden" dient te worden verstaan.*

Onder het lijden worden al die zwakheden, ellende, weemoed, pijn naar ziel en lichaam verstaan, waaraan Christus om onzentwil onderworpen was van het uur

van Zijn geboorte af, tot de laatste ademtocht toe; of: daaronder wordt verstaan de gehele vernedering, maar vooral het laatste deel van Zijn leven, waarin Hij de uiterste pijnen naar ziel en lichaam, ja zelfs de dood geleden heeft, en dat om onzer zonden wil; waarover Hijzelf uitroept, Matth. 26 : 38: „Mijn ziel is geheel bedroefd tot de dood toe”, en Matth. 27 : 46: „Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?” En de profeet Jesaja zegt in hfdst. 53 : 4: „Waarlijk, Hij heeft onze krankheden op Zich genomen en onze smarten, die heeft Hij gedragen; doch wij achtten Hem, dat Hij geplaagd, van God geslagen en verdrukt was.”

(Lansbergen. In de Catechismus wordt het lijden van Christus aldus beschreven: „dat Hij de toorn Gods tegen de zonde des gansen menselijken geslachts gedragen heeft.” Dit was het ambt van de Middelaar, dat Hij de ellende Zijns volks op Zich nemen moest en die voor hen dragen. Zo verklaart het Jesaja, Jes. 53 : 4: „Waarlijk, Hij heeft onze krankheden op Zich genomen”, enz.; en Johannes de Doper, Joh. 1 : 29: „Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt”; en Petrus, 1 Petrus 2 : 21: „Christus — zegt hij — heeft voor ons geleden.” En terstond daarna verklaart hij, hoe Hij geleden heeft, 1 Petrus 2 : 23v.: „Die, als Hij gescholden werd, niet wedschold en als Hij leed, niet dreigde; maar gaf het over aan Dien Die rechtvaardig- lijk oordeelt; Die Zelf onze zonden in Zijn lichaam gedragen heeft op het hout; opdat wij der zonden afgestorven zijnde, der gerechtigheid leven zouden; door Wiens striemen gij genezen zijt.” Hieruit blijkt dus, dat Christus zo geleden heeft, dat Hij de toorn van God tegen de zonde van het ganse menselijke geslacht gedragen heeft.

Hier dient men ook op te merken, hoe lang Christus geleden heeft; hetgeen in de Catechismus ook uitgedrukt wordt, n.l. dat Hij „de ganse tijd Zijns levens op aarde, maar inzonderheid aan het einde Zijns levens" heeft geleden.

(Lansbergen, Bastingius). Dat Christus dus de ganse tijd van Zijn leven Zich zo gewillig, om onzentwil, aan allerlei tegenheden onderworpen heeft, is geen gering deel van Zijn lijden, en moet er wel in de allereerste plaats toe gerekend worden. Zodra Hij te Bethlehem geboren is, werd Hij in de stal in de kribbe gelegd; en Hij was zo arm, dat Hij de milde handreiking van de Wijzen (uit het Oosten) nodig had. Terstond na deze ellendige geboorte moest Hij naar Egypte vluchten, en daar in ballingschap verkeren. Daarna is Hij Zijn ganse leven vol arbeid en moeite geweest, tot Hij dertig jaar oud was. En toen Hij nu gedoopt was, is Hij toen niet dadelijk door de satan in de woestijn verzocht geworden? Welk een ontelbare smaadheden heeft Hij geleden! Hoe dikwijls heeft Hij moeten vluchten! Hoe menigmaal hebben Hem Zijn vijanden lagen gelegd! Welk een haat, lasteringen en vervolgingen moest Hij verduren, behalve honger, dorst en alle vermoeienissen naar Zijn lichaam, en droefenissen naar Zijn geest! Maar vooral heeft Hij geleden aan het einde van Zijn leven, toen Hij door Judas verraden, door de krijgsknechten gevangen en naar de hogepriester geleid werd, en van deze naar de rechter Pilatus, en van Pilatus weer naar Herodes; toen Hij door de krijgsknechten bespot en beschimpt, bespogen en met doornen gekroond, gezeseld en voor nog erger dan een moordenaar gehouden werd! En daarna onschuldig ter dood veroordeeld, werd Hij weggeleid, terwijl Hij Zijn kruis Zelf droeg, naar de Hoofdschedelplaats, waar zij Hem aan het kruishout nagelden, en nadat Hij zeer zware smart naar Zijn ziel geleden had en aan het kruis zeer smadelijk en op allerlei manier gepijnigd werd, en het nu alles volbracht was, heeft Hij Zijn hoofd gebogen en de geest gegeven.

Zo heeft Christus geleden:

1. missende de hoogste gelukzaligheid, vreugde en alle goederen, die Hij als Gods Zoon en rechtvaardig Mens mocht en behoorde te genieten (Matth. 4 : 2 en 21 :

18).

2. Hij heeft alle zwakheden der menselijke natuur, zoals honger, dorst, vermoeidheid, droefheid en pijn naar ziel en lichaam, en wat dies meer zij, uitgenomen de zonde, ondervonden (Joh. 4 : 6 en 7 en 19 : 28). Ziet dit alles in een enkel woord van Paulus samengevat, Hebr. 4 : 15.

3. De allergrootste armoede en gebrek, waarom Hij klagen moest (Matth. 8 : 20): „De Zoon des mensen heeft niet, waar Hij het hoofd neerlegge" (Vgl. ook 2 Kor. 8 : 9).

4. Tal van beledigingen, smaadheden, lasteringen, lagen, leugens, godslasteringen, verwerping en verachting enz. (Matth. 9 : 34 en 12 : 24, Luk. 11 : 54; vgl. ook Ps. 22 : 7): „Ik ben een worm en geen Man", en (Jes. 53 : 2): „Als wij Hem aanzagen, zo was er geen gestalte, dat wij Hem zouden begeerd hebben."

5. De verzoeken van de duivel: „in alles verzocht" (Hebr. 4 : 15). 6. De smadelijke dood des lichaams aan het kruis (Fil. 2 : 8). 7. De allerzwaarste pijnen der ziel, en het gevoel van Gods toorn tegen de zonden van het ganse menselijke geslacht, die Hem de allerdroevigste klacht aan het kruis afpersten: „Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" (Matth. 27 : 46), alsof Hij had willen zeggen: Waarom wendt Gij deze, a, zo grote pijn niet van Mij af?

Iemand zou zich erover kunnen verwonderen, hoe Gods Zoon zo verslagen en versaagd was, dat Hij in deze klachten uitbrak, aangezien de Kerkelijke geschiedenissen ervan spreken, dat tal van martelaren zich moediger gedroegen in het verdragen van de tormenten (foltering). Daarop dient men echter te antwoorden, dat er een groot onderscheid is tussen het lijden en de straffen van Christus ener- en van de martelaren anderzijds. Toen Laurentius op het rooster lag, heeft hij de vreselijke toorn van God tegen zijn zonden of tegen die van anderen niet ervaren; zoals Christus, de dood vrezende, de verschrikkelijke toorn van God tegen de zonde der gehele wereld heeft moeten doorstaan, volgens les. 53 : 4-6. En God betoonde Zich aan Laurentius niet als een vertoornd en slaande Rechter, zoals aan Christus, maar als een verzoend en genadig Vader. Ook heeft Laurentius niet de verschrikkingen des doods en der hel ervaren, zoals Christus, maar hij heeft een zeer grote vertroosting gesmaakt, omdat hij om de belijdenis van het Evangelie en voor de Naam van Christus leed. Ook was hij ervan verzekerd, dat hem de zonden door en om de Zone Gods, de Middelaar, op Wie God ze geworpen had, vergeven waren; zoals er geschreven staat: „Zie, het Lam Gods Dat de zonden der wereld wegneemt", Joh. 1 : 29. Daarom geschiedde het dat Laurentius met meer standvastigheid en kloekmoedigheid in zijn marteldood geweest is, dan Christus schijnt te zijn in Zijn lijden voor de verlossing der wereld. En hoewel Christus' mensheid met de Godheid verenigd was, kon Hij toch bloed zweeten in het hofken; hetgeen Hem in deze woorden deed losbreken: „Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" Niet, alsof de (twee) naturen vanéén gescheurd waren, maar de mensheid werd door de Godheid voor enige tijd verlaten, het Woord rustende — zoals Ireneüs zegt — en geen hulp en verlossing aan de verslagen mensheid betonende, totdat het lijden voldoende volbracht was.

Hieruit laat zich verstaan, dat het *lijden van Christus* op drieërlei wijze *van het lijden der martelaren verschilde*:

1e. In de gedaante van het lijden. Want Christus heeft zowel naar lichaam als ziel de toorn Gods tegen de zonden ervaren. De martelaren werden alleen naar het lichaam gepijnigd, maar zonder Gods toorn te gevoelen.

2e. In de bewegende oorzaak. Christus leed niet om Zijne, maar om onze zonden.

Maar de martelaren lijden niet om de zonden van anderen.

3e. In het doel, waartoe zij lijden. Christus heeft geleden, opdat Hij de Vader een rantsoen(geld) tot onze verlossing zou betalen. De martelaars lijden voor de belijdenis des Evangelies, opdat zij door hun bloed de waarheid bevestigen en aan God een offerande der gehoorzaamheid bewijzen.

Tegenwerpingen vanwege Christus' zoenoffer voor ons.

Tegenwerping 1. Een onschuldige behoort niet te lijden voor een schuldige, volgens Gods rechtvaardigheid. Daarom is het in strijd met de regel van de Goddelijke rechtvaardigheid, dat Christus, Die onschuldig was, voor ons, schuldigen gestraft werd.

Antwoord. Het is niet in strijd met Gods rechtvaardigheid, wanneer een onschuldige voor de schuldigen lijdt, mits deze voorwaarden daarbij (vervuld) zijn.

1e. Wanneer de onschuldige zichzelf vrijwillig aanbiedt (letterlijk: presenteert).

2e. Wanneer hij een volkomen betaling kan aanbrengen, en metterdaad brengt.

3e. Wanneer hijzelf niet onder de last omkomt, maar uit de dood wederom opkomt.

4e. Wanneer hij ook bewerken kan en metterdaad bewerkt, dat zij voor wie hij voldoening schenkt, later niet meer zondigen.

5e. Wanneer hij van dezelfde natuur is als degenen, voor wie hij voldoet. Wanneer zulk een betaler in onze plaats gesteld wordt, dan geschiedt er niets dat in strijd is met Gods rechtvaardigheid. En zulk een Betaler is Christus. Want Hij heeft al deze dingen gedaan, en volbrengt ze, en Hij heeft dezelfde natuur als wij, Hebr. 2 : 14 en 17. Want Hij is een waarachtig Mens, vlees van ons vlees, en been van onze benen, terwijl wij leden van Zijn lichaam zijn, 1 Kor. 12 : 17, Ef. 5 : 30. Daarom is, omwille van deze vereniging met Hem, Zijn lijden ook het onze. Want wanneer het gehele lichaam gestraft wordt, dan lijden ook alle leden. Daarom zeggen de Apostelen eenparig, dat wij allen tezamen geleden hebben en gestorven zijn in Christus, Rom. 6 : 3-5, 1 Kor. 5 15.

Tegenwerping 2. Tussen schuld en betaling dient een evenredigheid (proportie) te bestaan. Maar tussen de zonden van ontelbare mensen en de betaling van één Mens bestaat geen vergelijking. Daarom is het lijden van één Christus geen betaling voor onze zonden.

Antwoord. Tussen de zonden van ontelbare mensen én het lijden van één Mens is stellig geen overeenkomst, tenzij die ene Persoon van zulk een waardigheid is en tevens de straf die Hij lijdt, zo zwaar is, dat Hij het oordeel van God volkomen voldoet. En daarom is het lijden van de ene Christus voldoende, om alle zonden der mensen weg te nemen, en wel om twee oorzaken.

1e. Om de waardigheid van Zijn Persoon. Want Hij is waarachtig God en een rechtvaardig Mens.

2e. Om de zwaarte van de straf. Want Hij lijdt alles wat wij verdiend hadden in alle eeuwigheid te ondergaan. En daarom, is dit niet het allergrootste wonder van alle wonderen, dat Gods Zoon lijdt en aan het kruis uitroept: „Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?” Daarom is Zijn lijden gelijkwaardig en even gewichtvol als een eeuwige straf; ja, het overtreft nog het lijden van alle schepselen zeer. Want het feit, dat God lijdt, betekent meer dan wanneer alle schepselen vergingen. (Vgl. D.L., Hfdst. II, art. 2 en 4).

Aanhoudend bezwaar 1. Maar God kan lijden noch sterven. Dus is Christus geen waarachtig God, aangezien Hij leed en stierf.

Antwoord. De Persoon Die alleen God is, kan inderdaad niet lijden of sterven.

Maar wél de Persoon, Die God én Mens is, zoals Christus in het vlees geopenbaard is, 1 Tim. 3 : 16. Hoewel Hij immers niet lijden kan naar Zijn Godheid, toch kan Hij het wel naar Zijn mensheid. En dus is de uitspraak waar, dat „God Zijn Gemeente verkregen heeft door Zijn bloed”, Hand. 20 : 28. Bovendien volgt hieruit alleen, dat Christus geen waarachtig God is naar hetgeen waarin Hij geleden heeft, d.w.z. naar Zijn menselijke natuur; hetgeen wij toegeven.

Aanhoudend bezwaar 2. Tussen een tijdelijk lijden en de eeuwige straffen is geen overeenkomst. Christus' lijden was maar tijdelijk en duurde slechts kort, en Zijn dood duurde slechts drie dagen. Dus is er tussen Christus' lijden en de eeuwige straffen, waarvan wij verlost moeten worden, geen vergelijking mogelijk.

Antwoord. Er is inderdaad geen proportie tussen een tijdelijk lijden en de eeuwige straffen, tenzij de Persoon, Wie het tijdelijke lijden aangaat, Zelf eeuwig is en een oneindige waardij bezit, zoals de Persoon van de Zone Gods. Want ofschoon Zijn dood slechts een ogenblik duurde, gaat hij in waardij nog de eeuwige straf, ja die der gehele wereld nog te boven. De waardij van deze Persoon is zo groot, dat Zijn dood — al duurde die slechts een kleine tijd — toch een volkomen genoegdoening aan de Wet teweegbracht, daar hij Gode voor onze zonden voldoening deed. Want de Wet verplichtte ons óf tot gehoorzaamheid óf tot een afdoende straf. Nu, de Wet was geschonden, en dus moesten wij aan haar voldoen door een eeuwige straf. Deze heeft Christus voor ons geleden, echter zó dat Hij uit kracht van Zijn Godheid daaruit opkwam. Want Hij heeft de zaligheid ons niet alleen moeten verdienen, maar ze ons ook krachtdadig moeten toeëigenen. Zo heeft Hij dan op tweeërlei wijze aan de Wet voldaan, 1e. door de volmaaktheid van Zijn eigen gehoorzaamheid, of gelijkvormigheid met de Wet; en 2e. door het dragen van de straf, die wij aan de rechtvaardigheid Gods verschuldigd waren.

Tegenwerping 3. Wanneer er een volkomen betaling geschied is, dan behoren ook álle mensen zalig te worden. Maar alle mensen worden niet zalig. Dus volgt daaruit, dat er door het lijden en de dood van Christus niet volkomen voor al onze zonden betaald is.

Antwoord. Wanneer er een volkomen betaling geschied is, dan behoren alle mensen zalig te worden, n.l. die deze betaling omhelzen en niet moedwillig verwerpen. Want het is niet voldoende, dat Christus betaald heeft, maar er is ook een toe-eigening van Zijn voldoening nodig, welke door het geloof geschiedt. Welnu, dit wordt niet door alle mensen, maar uitsluitend door de uitverkoren gelovigen gedaan.

Tegenwerping 4. Onder de Wet van Mozes waren er offers voor de zonde.

Antwoord. Dat waren in eigenlijke zin geen zoenoffers. Want het is „onmogelijk, dat het bloed van stieren en bokken de zonden wegneemt”, Hebr. 10 : 4. Maar het waren voorbeelden van de eigenlijke en enige zoenofferande van Jezus Christus: „Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde”, 1 Joh. 1 : 7. „Hij is een verzoening voor onze zonden”, enz., 1 Joh. 2 : 32.

2. Naar welke natuur Christus geleden heeft.

Het feit dat Christus uit twee naturen, een Goddelijke en menselijke, bestaat, hebben wij al eerder aangetoond. De Goddelijke natuur kan niet lijden of sterven; want zij is eeuwig, allereenvoudigst, ja het leven zelf, dat niet sterven kan. Daarom, wanneer men zegt dat Christus geleden heeft, dan wordt dit bedoeld van de menselijke natuur, die lijden kon, en waarnaar Hij ook gestorven en weer opgewekt is; zoals in de Catechismus staat, dat Hij *naar lichaam en ziel* geleden heeft, d.w.z. naar Zijn gehele menselijke natuur; hetgeen Petrus met nadruk

verklaart in 1 Petrus 3 : 18: „gedood in het vlees, maar levend gemaakt door den Geest”, en in 1 Petrus 4 : 1: „Christus heeft voor ons in het vlees geleden.” Christus Zelf sprak: „Breekt dezen tempel en in drie dagen zal Ik denzelve oprichten”, Joh. 2 : 19 en in 10 : 18: „Ik heb macht hetzelfde af te leggen en heb macht hetzelfde wederom te nemen.” Deze woorden betuigen, dat in Christus naast het vlees nog een andere natuur geweest is, die niet heeft geleden, noch is gestorven. Naar Zijn Godheid kon Hij niet lijden of sterven. Want het lijden is een verandering, die in de Godheid niet voorkomen kan; maar de Godheid heeft zijn mensheid in de pijnen ondersteund, behouden en na Zijn dood, weer tot het leven opgewekt.

Ireneüs, lib. 3 contra haeres: „Gelijk Hij een Mens was, opdat Hij zou verzocht worden, zo was Hij ook het Woord, opdat Hij verheerlijkt zou worden; het Woord weliswaar rustende, opdat Hij zou kunnen worden verzocht, gekruisigd en gedood; en toch met de mensheid verenigd, opdat Hij zou kunnen overwinnen, enz..”

Tegenwerping. In Hand. 20 : 28 staat: „God heeft zijn Gemeente verkregen met Zijn eigen bloed.” Dus heeft Christus ook naar Zijn Goddelijke natuur geleden.

Antwoord. Deze woorden van Paulus dienen in een oneigenlijke zin verstaan te worden, zoals dat meer in de Schrift het geval is, wanneer de eigenschappen van Christus' ene natuur aan de gehele Persoon worden toegeschreven. Zo wordt hier het lijden van de menselijke natuur aan de gehele Persoon toegeëigend, omdat deze twee naturen personeel verenigd zijn, en dus de eigenschappen van beide naturen aan de gehele Persoon gemeenschappelijk zijn. God heeft bloed en is gestorven, niet naar Zijn Godheid, maar naar Zijn mensheid. En de verlossing is een werk van het Middelaarambt, dat aan de gehele Persoon naar Zijn beide naturen toekomt. Want bij de uitvoering daarvan werkt elke natuur hetgeen haar eigenlijke werk is, echter zó dat ze met elkaar gemeenschap hebben. De menselijke natuur lijdt, sterft en staat weer op; de Goddelijke natuur ondersteunt Zijn aangenomen menselijke natuur in het lijden en de dood, en geeft aan het lijden en de dood kracht en waardigheid, enz. Zo min het opgaat te zeggen: de mens is gemaakt uit elementen en sterfelijk, dus is ook de ziel gemaakt en sterfelijk — evenmin gaat het op te zeggen: God heeft door Zijn bloed de gemeente verkregen, en daarom heeft de Godheid bloed, of heeft Zij geleden en is Zij gestorven. Want hetgeen aan de gehele Persoon in de vereniging toegekend wordt, dat kan niet altijd op één natuur in het bijzonder, buiten deze vereniging, worden toegepast.

Over Christus' lijden naar de ziel zal later in het bijzonder behandeld worden, bij de verklaring van het Artikel over de nederdaling ter hel.

3. Welke oorzaken Christus tot het lijden gedrongen hebben.

De oorzaken die God bewogen hebben om ons Zijn Zoon te zenden, ten einde voor ons de dood te ondergaan, waren: 1. Zijn liefde tot het menselijke geslacht, Joh. 3 : 16: „Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.” 2. Zijn barmhartigheid jegens de mensen, die aan de zonde en de dood vervallen neerlagen, Tit. 3 : 5: „Naar zijn barmhartigheid heeft Hij ons zalig gemaakt.” 3. Zijn wil, om het onrecht dat de duivel Hem aangedaan had, te wreken; daar hij ons van God tot Diens versmading had afgekeerd en van Zijn evenbeeld beroofd.

4. Tot welk doel Christus leed, en met welke vruchten.

Het doel waartoe Christus leed, en de vruchten die door Zijn lijden voortgebracht werden, zijn één en hetzelfde, maar worden verschillend gezien. Ten opzichte van Christus, Die geleden heeft, worden ze het doel genoemd, waarom Hij leed; en ten opzichte van ons: vruchten.

Er zijn twee voornaamste doeleinden of vruchten:

1e. de *eer van God*, of: opdat de liefde, goedheid, barmhartigheid en rechtvaardigheid Gods zou geopenbaard worden, door Zijn Zoon voor ons in de dood over te leveren en in Hem onze zonden volkomen te straffen. Hier dient men te overdenken, welk een groot kwaad de zonde is en hoe hevig Gods toorn ertegen woedt, aangezien ze niet weggenomen kon worden, dan alleen door de dood van Zijn Zoon.

2e. *Onze zaligheid*, of: opdat de Gemeente gerechtvaardigd, en van de zonde en de dood verlost zou worden. Dit wordt in de Catechismus aangewezen, als er verklaard wordt, dat Christus daarom geleden heeft: „Opdat Hij met Zijn lijden, als met het enig zoenoffer, ons lichaam en onze ziel van de eeuwige verdoemenis verlost, en ons Gods genade, gerechtigheid en het eeuwige leven verwierf.”

(Lansbergen: Hier wordt, ten eerste, geleerd van welk kwaad Hij ons verlost heeft, en ten tweede, welk goed Hij ons door Zijn lijden verwierf. Het kwaad waarvan Hij ons naar lichaam en ziel door Zijn lijden verlost heeft, is de *eeuwige verdoemenis*.)

Dit geeft de Apostel te kennen, als hij schrijft (Kol. 1 : 13), dat God „ons getrokken heeft uit de macht der duisternis en overgezet heeft in het Koninkrijk van den Zoon Zijner liefde.” Eveneens (in Rom. 8 : 34): „Wie is het die verdoemt? Christus is het Die gestorven is”, en als hij uit de Profeet (Hoséa 13 : 14) aanhaalt, dat door het lijden, sterven en opstaan van Christus „de dood is verslonden tot overwinning” (1 Kor. 15 : 54). (Lansbergen: Het goed dat Hij ons door Zijn lijden verworven heeft, is:

1e. De *genade Gods*; aangezien wij tevoren bij God in ongenade stonden en wij van nature „kinderen des toorns” waren (Ef. 2 : 3), daarom hebben wij nu dank zij het lijden van Christus dit verkregen, dat wij „met vrijmoedigheid mogen toegaan tot den troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen en genade vinden om geholpen te worden ter bekwamer tijd”, omdat wij een Hogepriester hebben, „Die in alle dingen, gelijk als wij, is verzocht geweest, doch zonder zonde” (Hebr. 4 : 15v.).

2e. De *gerechtigheid*. Dit leert ons de Apostel, als hij zegt, dat „Christus voor ons tot zonde gemaakt is” (2 Kor. 5 : 21), d.w.z. tot een offerande voor de zonde, „opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem”, d.w.z. voor de rechterstoel van God zouden gerechtvaardigd worden.

3e. Het *eeuwige leven*; dit wordt ook de Hebreëen onderwezen, als er geschreven staat (Hebr. 5 : 8v.): „Hoewel Hij de Zoon was, nochtans heeft Hij gehoorzaamheid geleerd uit hetgeen Hij heeft geleden. En geheiligd zijnde, is Hij allen die Hem gehoorzaam zijn, een oorzaak der eeuwige zaligheid geworden.” Als Hij ons door Zijn lijden tot een oorzaak der zaligheid geworden is, dan heeft Hij ook het eeuwige leven verworven. En dit zijn de voornaamste doeleinden van Christus' lijden.

Want daarom heeft de Zoon van God geleden, opdat Zijn lijden een genoegzaam rantsoen (en het enige zoenoffer) zijn zou voor al onze zonden. 1 Joh. 1 : 7: „Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonden”, en 2 : 1v.:

„Wij hebben een Voorspraak bij den Vader, Jezus Christus den Rechtvaardige; en Hij is een Verzoening voor onze zonden; en niet alleen voor, de onze, maar ook voor de zonden der gehele wereld.” Joh. 1: 29: „Zie, het Lam Gods, Dat de zonde der wereld wegneemt.”

Lansbergen: Deze leer van Christus' lijden zal ons dienen, ten eerste opdat wij mogen weten, hoe groot Christus' liefde tot ons is, daar Hij zonder bezwaar en gewillig de straffen voor onze zonden op Zich genomen en zoveel voor ons heeft willen lijden. Ten tweede, opdat wij mogen gedenken, hoe gruwelijk de zonde is in de ogen van God, daar ze niet anders dan door zo'n zwaar en vreselijk lijden kon worden verzoend en weggenomen. Daarom moeten wij ze van ganser harte verfoeien en vlieden. Ten derde, opdat wij mogen gedenken, dat ook wij buiten de legerplaats hebben te gaan en Christus' smaadheid moeten dragen (Hebr. 13 : 13). „Dewijl ook Christus voor ons geleden heeft, ons een exempel nalatende, opdat gij Zijn voetstappen zoudt navolgen", 1 Petrus 2 : 21).

Waarom Christus onder Pontius Pilatus geleden heeft.

Vraag 38. Waarom heeft Hij onder de rechter Pontius Pilatus geleden? Antwoord. Opdat Hij onschuldig onder de wereldlijke rechter veroordeeld a) zijnde, ons daarmee van het strenge oordeel Gods, dat over ons gaan zou, bevrijde b).

a. Matth. 27 : 18v. en 23v., Luk. 23 : 13v. en 20-22 en 41, Joh. 18: 29 en 38; 19 : 4 en 12.

b. Ps. 69 : 5, Jes. 53 : 4v. en 8, 2 Kor. 5 : 21, Gal. 3 : 13v.

Verklaring van Vraag 38.

De omstandigheid en de naam van de rechter is niet toevallig in de Ge-loofsartikelen ingeslopen, maar om gewichtige redenen daarin gesteld.

Ten eerste, opdat wij herinnerd zouden worden aan de vervulling van Jakobs profetie, Gen. 49 : 10: „De scepter zal van Juda niet wijken, noch de wetgever van tussen zijn voeten, totdat Silo komt, en Denzelve zullen de volkeren gehoorzaam zijn", en aan die van Ez. 21 : 27: „Ik zal die kroon omgekeerd, omgekeerd, omgekeerd stellen; ja, zij zal niet zijn, totdat hij kome, die daartoe recht heeft en dien Ik dat geven zal.” Want het feit dat toentertijd de scepter van Juda weggenomen en de kroon omgekeerd was, blijkt daaruit dat Christus door een Romeinse stadhouder Pontius Pilatus werd veroordeeld. Daarom bevestigt deze omstandigheid ons geloof, dat de Messias thans al gekomen is.

Ten tweede, opdat wij onderwezen zouden worden, dat Christus niet in het geheim door de Joden gedood of in een oproer ter dood gebracht en vermoord werd. (Want dat mocht niet geschieden vanwege Gods bijzondere Raad en Zijn onveranderlijk besluit, en dat kon ook niet geschieden, hoewel het menigmaal door de Joden ondernomen was). Maar Hij moest in het openbaar en volgens het gewone recht van de aangestelde rechter, na gehouden onderzoek inzake al Zijn beschuldigingen, veroordeeld en ter dood overgeleverd worden. En hoewel Zijn lijden even krachtig zou geweest zijn, of het nu in het geheim dan wel in het openbaar was gebeurd, toch waren wij er niet zo zeker van geweest, dat de volkomen voldoening voor onze zonden was geschied.

(Lansbergen, Cop.: Ten derde, opdat de waarheid van Christus' lijden daardoor bevestigd werd. Want het is zowel uit de Heilige Schrift als uit de ongewijde geschiedschrijvers bekend, dat in de tijd dat Christus geleden heeft, Pontius Pilatus

landvoogd was over het Joodse land, daartoe aangesteld door keizer Tiberius in het twaalfde jaar van zijn regering. Augustinus zegt (De Fid. & Symb. cap. 5): De naam van de rechter moest daartoe erbij staan, om de tijd te weten, dat het gebeurde. Want als men niet zeggen kan, op welke tijd of onder welke keizer of andere bestuurders het één of ander zich toegedragen heeft, dan pleegt men veelal aan de waarheid van een geschiedenis te twijfelen, of ze al dan niet gebeurd is).

En het behaagde de Vader, dat Zijn Zoon niet alleen door de aangestelde rechter in het openbaar ondervraagd, veroordeeld en gedood zou worden, maar dat wij dit ook zouden weten, en dat dit tevens in de Artikelen van ons geloof zou voorkomen, voornamelijk om twee redenen.

1e. Opdat ook Christus Zelf, na een naarstig onderzoek op al Zijn aanklachten gehouden, van de rechter een getuigenis van Zijn onschuld zou krijgen, en opdat wij zouden weten, dat Hij door die rechter eerst vrijgesproken en daarna onschuldig veroordeeld is. (Bastingius) Zoals de Evangelisten eenparig daarvan getuigen, met gebruikmaking van Pilatus' eigen woorden: „Gij hebt dezen Mens tot mij gebracht, als Eén, Die het volk afkerig maakt; en ziet, ik heb Hem in uwe tegenwoordigheid ondervraagd en heb in dezen Mens geen schuld gevonden, van hetgeen daar gij Hem mede beschuldigt“, Luk. 23 : 14 en Joh. 19 : 4. Daarna veroordeelt hij Hem toch, zoals Matthéüs verklaart, Matth. 27 : 26, zeggende: „Toen liet hij hun Bar-Abbas los, maar Jezus gegeseld hebbende, gaf hij Hem over om gekruisigd te worden.”

Hierbij werd Pilatus stellig gedreven door zijn eigen verkeerde aandoeningen en gedachten, maar God heeft toch in Zijn voorzienigheid het werk zó bestuurd, dat de rechter Pilatus, eer hij het doodsvonnis uitsprak, zelf Christus openlijk met zijn eigen mond voor onschuldig verklaarde, opdat daardoor ontwijfelbaar zeker zijn zou, dat Hij niet voor Zijn eigen misdaad, maar voor de onze leed; en opdat Hij een onschuldig offer voor ons zou worden, en dat Zijn onrechtvaardige verdoemenis zou komen in de plaats van onze rechtvaardige verdoemenis).

2e. Opdat wij zouden weten, dat Hij door God Zelf om onzer zonden wil veroordeeld is, en daarom ook aan het oordeel van God voor ons heeft genoeggedaan. Want God Zelf zit als Voorzitter het gericht voor, 2 Kron. 19 : 6.

Waarom Christus gekruisigd is.

Vraag 39. Heeft dat iets meer in, dat Hij gekruisigd is geweest, dan wanneer Hij met een andere dood gestorven was?

Antwoord. Ja het, want daardoor ben ik zeker, dat Hij de vervloeking die op mij lag, op Zich geladen heeft; omdat de dood des kruises van God vervloekt was a).

a. Deut. 21 : 23, Gal. 3 : 13, Num. 21 : 8v., Joh. 3 : 14v., Ef. 2 : 16, Kol. 1 : 20; 2 : 14v.

Verklaring van Vraag 39.

Lansbergen. Tevoren is verklaard, dat Christus onschuldig door Pilatus veroordeeld werd. Nu volgt, waartoe Hij veroordeeld is, n.l. tot de dood des kruises. Want in de Geloofsartikelen wordt erbij gesteld: „gekruisigd.” Deze methode van straffen was niet alleen zeer schandelijk en smadelijk, maar tevens wreed en verschrikkelijk. Want zij die deze straffen ondergingen, werden zeer gewelddadig aan het kruis uitgerekt, en (zoals uit de woorden van Thomas kan

afgeleid worden) daaraan met nagelen, door de handen en voeten gedreven, vastgeklonken, en daarna naar boven opgericht; en zo stierven deze arme mensen onder zeer vreselijke pijnen aan alle zenuwen en leden van het hele lichaam.

Lansbergen. Waarom Christus nu aan het kruis wilde omgebracht worden, zijn voornamelijk twee redenen. Ten eerste: Omdat de dood des kruises niet alleen een vermeerdering van Christus' lijden betekent, maar ook een bevestiging van ons geloof. Want op grond daarvan zijn wij er zeker van, dat Christus onze vervloeking op Zich genomen en ons daarvan verlost heeft. Want de dood des kruises was door God vervloekt. Dit leert de Apostel in Gal. 3 : 13: „Christus heeft ons verlost van den vloek der Wet, een vloek geworden zijnde voor ons; want er is geschreven: Vervloekt is een iegelijk die aan het hout hangt.” En God had ook daarom de kruisdood vervloekt, omdat Hij besloten had om ons daardoor van de vloek te verlossen.

Daarom heeft Hij Zijn eniggeboren Zoon deze smadelijke dood willen laten ondergaan, *enerzijds*, opdat wij daaruit zouden leren, hoe vervloekt onze zonden voor God zijn. Want ze konden niet anders weggenomen worden dan uitsluitend door de allerbitterste en smadelijke dood van Zijn Zoon. En tevens behoorden wij door de overdenking hiervan, opgewekt te worden om de zonden te schuwen en Gade dankbaarheid te bewijzen. *Anderzijds*, opdat wij in het geloof bevestigd zouden worden, dat onze vloek en schuld werkelijk op Gods Zoon gelegd is, en wij door Hem de zegen en het leven verkrijgen, Gal. 3 : 14 en 4 : 5. (Vgl. D.L., II, art. 2).

Bovendien moesten zo ook de voorbeelden in Christus volbracht worden. En dit moest weer gebeuren, opdat wij bevestigd zouden worden in het geloof, dat alle voorbeelden in Christus vervuld en door Hem afgedaan zijn. Want de *offeranden* van het Oude Testament, waardoor Christus' offer afgebeeld was, werden eertijds op hout gelegd en, eer men ze verbrandde, omhoog opgeheven (Gen. 22 : 9, Lev. 3 : 5; 4 : 12 en 6 : 12). Daarmee werd aangeduid, dat Christus aan het hout genageld zou worden, en omhoog geheven aan het altaar des kruises, opdat Hij voor ons een heilige offerande zou worden bij God Zijn Vader. Hetzelfde werd ook in Izak voorafgebeeld, die op het hout gelegd werd, toen hij door de vader geofferd zou worden (Gen. 22 : 9).

Tenslotte: de *koperen slang*, die door Mozes in de woestijn aan een paal opgehangen werd, betekende dat Christus gekruisigd zou worden, zoals Hij van Zichzelf getuigt, Joh. 3 : 14: „Gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, also moet de Zoon des mensen verhoogd worden”, en Joh. 12 : 32: „En Ik, zo wanneer Ik van de aarde zal verhoogd zijn; zal ze allen tot Mij trekken. (En dit zeide Hij, betekende, hoedanigen dood Hij sterven zoude).”

(Bastingius, Lansbergen: Met het feit, dat ook de lichamen der dieren, wier bloed in het heiligdom ter verzoening gebracht werd, buiten het leger verbrand werden (Lev. 4 : 11v., Hebr. 13 : 12), werd aangeduid, dat Christus buiten de poort zou sterven; en hetgeen David voorzeggd had, Ps. 22 : 17: „Zij hebben Mijne handen en Mijne voeten doorgraven.” Zoals ook hetgeen Jesaja daarvan had geprofeteerd, Jes. 53 : 12: „En Hij is met de overtreders geteld geweest”, vervuld is, toen Hij aan het kruis genageld en tussen twee moordenaars opgehangen werd, Luk. 23 : 17 en Marc. 15 : 28.

Dit is de wonderbare wijsheid van God, welke Hij voor de grondlegging der wereld verordineerd had tot Zijn eer en tot onze zaligheid; welke de Joden weliswaar een ergernis, en de Grieken een dwaasheid was, „maar hun die geroepen

zijn, beide Joden en Grieken, prediken wij— zegt Paulus (1 Kor. 1 : 23v.) — Christus, de kracht Gods en de wijsheid Gods.” Daarom, al is het dat Christus' dood in het oog der wereld schandelijk is, toch schamen wij ons er niet voor, noch ergeren wij ons eraan. Maar in de wetenschap dat er geen andere weg was, waardoor wij konden zalig worden, spreken wij met de Apostel, 1 Kor. 2 : 2: „Ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Dien gekruisigd”, en verwonderen ons des te meer, vers 7v.: „Wij spreken de wijsheid Gods, bestaande in verborgenheid, die bedekt was, welke God te voren verordineerd heeft tot heerlijkheid van ons, eer de wereld was; welke niemand van de oversten dezer wereld gekend heeft; want indien zij ze gekend hadden, zo zouden zij den Heere der heerlijkheid niet gekruist hebben”).

Wat wil het dus nu zeggen: „Ik geloof in Jezus Christus, Die geleden heeft onder Pontius Pilatus”?

Het betekent: Ik geloof, dat Christus:

- 1^e direct van Zijn ontvangenis af allerlei ellende en jammer voor mij geleden heeft;
- 2e. dat Hij vooral aan het eind van Zijn leven het gevoel van Gods toorn en de allerbitterste pijnen naar ziel en lichaam voor mij geleden heeft; en
- 3e. dat Hij door dit Zijn lijden voor al mijn zonden in het oordeel Gods genoegdoening bracht, en voor mij de vergeving der zonden, de Heilige Geest en het eeuwige leven verkregen heeft.

En wat betekent het, wanneer men belijdt: „Ik geloof in Christus, Die gekruisigd is”?

Het wil zeggen: ik geloof, dat Christus voor mij aan de vloek onderworpen is geweest, opdat Hij mij daarvan zou verlossen; van welke vloek de dood des kruises, die van God vervloekt was, een bewijs is geweest.

ZONDAG 16.

Over de dood, begrafenis en nederdaling van Christus ter hel.

Het lijden van Christus wordt in de Artikelen des geloofs uitgedrukt: 1e. in het algemeen, door het Artikel: „Geleden onder Pontius Pilatus”, en 2e. in het bijzonder, door de volgende Artikelen, waarbij in den brede verklaard wordt: I. het uiterlijke lijden des lichaams, in de Artikelen: „Gekruisigd, gestorven en begraven.” II. Het innerlijke lijden van Zijn ziel, in het Artikel: „Nedergedaald ter hel.”

In de vorige Zondagsafdeling zijn de Artikelen „Geleden onder Pontius Pilatus” en „Gekruisigd” verklaard. Nu volgt in deze Zondag de verklaring van de volgende Artikelen, die over Christus' lijden handelen: 1e. uitwendig, dat Hij is „Gestorven” en „Begraven”, Vraag 40-43; en 2e. Innerlijk, „Nedergedaald ter hel” in Vraag 44.

Vraag 40: Waarom heeft Christus Zich tot in de dood moeten vernederen?
Antwoord: Daarom dat vanwege de gerechtigheid en waarheid Gods^a) niet anders voor onze zonden kon betaald worden, dan door de dood van Gods Zoon b).

a. Gen. 2 : 17, Rom. 8 : 3v.,

b. Rom. 4 : 25; 5 : 6 en 8, 1 Kor. 15 : 3, Fil. 2 : 8, Hebr. 2 : 9 en 14v.

Verklaring van de dood van Christus.

Hierbij dienen voornamelijk deze vier vragen in behandeling te komen:

1. Hoe van Christus gezegd wordt, dat Hij stierf.
2. Waarom het nodig was, dat Hij voor ons stierf.
3. Tot welk doel dit geschiedde, of: welke vruchten Zijn dood voortgebracht heeft.
4. Voor wie Hij stierf, en aan wie de vruchten van Zijn dood toebehoren.

1. *Hoe het van Christus heet, dat Hij stierf.*

De uiteenzetting van deze kwestie is zeer nodig om die ketters te overtuigen, die de betekenis van dit Artikel schandelijk verdraaid hebben. *Marcion* loochende, dat Christus waarlijk gestorven is. Want hij leerde, dat heel de werking van het Woord in de menselijke natuur maar in schijn

geweest was; en dat Christus slechts schijnbaar en niet in waarheid Mens geweest is. *Nestorius* scheidde in Christus de naturen vanéén, en dacht dat niet de Zoon van God, maar de Mens gestorven was. Daarom riep hij uit: Roemt maar niet Joden, want ge hebt een mens en niet God gekruisigd! De *Martinisten* verzinnen, dat Zijn menselijke natuur, van het begin van Zijn menswording af, zó begiftigd was met alle eigenschappen van de Godheid, dat tussen die menselijke natuur en de Godheid slechts dit verschil overbleef, n.l. dat de menselijke natuur niet van zichzelf, maar dank zij de genade der mededeling alles, wat ze was, ontvangen had, evenals zij ook het feit van haar bestaan aan die genade verschuldigd is; terwijl daarentegen de Godheid van Zichzelf en van nature gehad heeft en geweest is, alles wat Die is en heeft. Daarom beelden zij zich in, dat Christus in de dood, ja toen de vrucht nog in de schoot der maagd was, niet alleen naar Zijn Godheid,

maar ook naar Zijn mensheid in de hemel en alomtegenwoordig was. En naar zij denken, wilde Paulus dit te kennen geven, als hij in Fil. 2 : 7v. zegt: „Die in de gestaltenis Gods zijnde Zichzelven heeft vernietigd“, enz. Deze en nog andere ketterijen worden door de waarheid van dit Geloofsartikel weersproken.

Daarentegen betuigt de Schrift, dat Christus, Gods Zoon, werkelijk aan het kruis stierf, en dat niet naar Zijn Godheid, maar naar Zijn mensheid; zoals Petrus zegt in 1 Petrus 3 : 18, zodat Zijn ziel en lichaam waarachtig en plaatselijk van elkaar gescheiden waren. Want toen Hij de geest gaf, is de ziel van het lichaam gescheiden, en niet in het lichaam gebleven, noch is het lichaam verenigd gebleven met de ziel; maar zij zijn beide waarachtig en plaatselijk van elkaar gescheiden door de dood.

Tot bewijs diene:

De overeenstemming van de vier Evangelisten. Matth. 27 : 50: „Jezus wederom met een grote stem roepende, gaf den geest“, Marc. 15 : 37: „Jezus een grote stem van Zich gegeven hebbende, gaf den geest“, Luk. 23 : 46: „En Jezus roepende met grote stemme zeide: Vader, in Uwe handen beveel Ik Mijnen geest. En als Hij dat gezegd had, gaf Hij den geest“, en Joh. 19 : 30: „En het hoofd buigende, gaf den geest.“

Tegenwerping. Hij gaf de geest zó, dat de ziel toch in het lichaam gebleven is; zoals men ervan leest, dat er een kracht, d.w.z. de Godheid, van Hem uitgegaan is, Die toch in Zijn lichaam gebleven is.

Antwoord. Deze voorbeelden verschillen nogal. Want de Godheid werkte wel buiten de menselijke natuur, al bleef Ze toch in dezelve, maar de ziel blijft, wanneer zij het lichaam verlaat, er niet in. De oorzaak van dit onderscheid is deze, dat de Godheid een ongeschapen en oneindige natuur is, en de ziel een geschapen en eindige.

Voeg hier nog bij, dat — hoewel ziel en lichaam door de dood van elkaar gescheiden waren — intussen het Woord Zijn ziel en lichaam niet verlaten heeft, maar dat Het met beide personeel verenigd gebleven is, en dat door deze scheiding van ziel en lichaam de twee naturen van Christus geenszins gescheiden zijn. (Vgl. N.G.B., art. 19).

Tegenwerping. Christus riep in Matth. 27 : 46: „Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?“ Dus zijn de naturen van Christus in de dood gescheiden; want de natuur die van God verlaten wordt, blijft niet personeel met Hem verenigd.

Antwoord. Die verlating, waarover Christus klaagt, betekent geen daadwerkelijke scheiding der Godheid van de mensheid, maar een onttrekking of uitstel der Goddelijke hulp, opdat de aangenomen mensheid zou kunnen sterven. En door deze uitroep gaf Christus niet te kennen, dat Hij gans en al wanhoopte, maar dat Hij met de toorn Gods worstelde. Want Christus heeft moeten worstelen, omdat Hij moest overwinnen. Maar de naturen mochten niet vaneen gescheiden worden. Want Hij Die voor onze zonden sterven zou, moest Gods Zoon zijn, opdat Zijn rantsoen voldoende zijn zou, zoals geschreven staat in Hand. 20 : 28: God heeft Zijn Gemeente „verkregen door Zijn eigen bloed.“

Christus stierf niet naar Zijn Godheid, maar alleen naar Zijn mensheid. Want naar Zijn Godheid kan Hij niet lijden en sterven. Daarom zegt Petrus: „Die wel gedood is in het vlees, maar levend gemaakt door den Geest“, 1 Petrus 3 : 18; en: „Christus heeft voor ons in het vlees geleden“, 1 Petrus 4 : 1.

Hieruit blijkt ook voldoende, dat de vereniging der naturen geen bewijs is van beider alomtegenwoordigheid; ook kan men die niet verzinnen van Christus' ziel

en lichaam in de dood, waarin echter de vereniging der naturen onverbroken gebleven is. Want daar de ziel van het lichaam gescheiden was, bleef zij niet met het lichaam in het graf, en daarom is ze niet alomtegenwoordig; anders was Christus niet werkelijk gestorven.

Men dient er hier ook op te letten, dat Christus niet onwillig en Zijns ondanks gestorven is, maar dat Hij Zichzelf vrijwillig tot in de dood vernederde.

(Lansbergen. Want wanneer de Evangelisten getuigen, dat Hij de soldaten tegemoet ging, toen zij kwamen om Hem gevangen te nemen (Joh. 18 : 4) en voor Pilatus stond om het oordeel in ontvangst te nemen, zonder voor Zichzelf tot Zijn verontschuldiging en loslating te spreken (Joh. 18 : 33-38, en 19 : 9), wat geven zij daar dan anders door te kennen, dan dat Hij vrijwillig sterven wilde? En de Apostel (Hebr. 10 : 7) wijst met nadruk op Christus' vrijwillig lijden en sterven, als hij de Messias op grond van Psalm 40 : 8v. als volgt sprekende invoert: „Zie, Ik kom; in de rol des boeks is van Mij geschreven. Ik heb lust, o Mijn God, om Uw welbehagen te doen; en Uwe Wet is in het midden Mijns ingewands.” Want indien Hij door dwang gestorven was, zou Zijn dood geen gehoorzaamheid geweest zijn, en bijgevolg zou ze ons niet van de zonden hebben kunnen verlossen. Maar nu is Hij de Vader gehoorzaam geweest tot de dood, ja de dood des kruises. Daarom is er geen twijfel aan, of Hij heeft ons door deze gehoorzaamheid rechtvaardig gemaakt; zoals de Apostel leert, als hij (Rom. 5 : 19) zegt: „Want gelijk door de ongehoorzaamheid van dien enen mens velen tot zondaars gesteld zijn geworden, alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van Enen velen tot rechtvaardigen gesteld worden”).

2. *Waarom het nodig was, dat Christus voor ons stierf.*

Het is — opdat Christus voor onze zonden voldoen zou — nodig geweest, dat Hij niet alleen moest lijden, maar ook de dood sterven.

A. Om de rechtvaardigheid Gods, d.w.z. opdat aan Gods rechtvaardigheid genoeggedaan zou worden, welke eiste, dat de zondaar vernield zou worden. Want de krenking van het hoogste Goed moet ook met de hoogste straf, d.w.z. met de uiterste vernieling der zondigende natuur gestraft worden; zoals er geschreven staat, Rom. 6 : 23: „De bezoldiging der zonde is de dood.” En Christus had Zich in onze plaats gesteld. Hij had de persoon van de zondigende partij aangenomen, d.w.z. van ons, die gezondigd hadden, en niet alleen de tijdelijke, maar ook de eeuwige dood verdiend hadden. Zo kan Hij aan God niet anders genoegdoen dan door de dood. Zulk een groot kwaad is de zonde, dat ze naar Gods rechtvaardigheid de tijdelijke en eeuwige vernieling van de zondaar verdient.

Tegenwerping. Maar indien dan de éne mens voor de ander gestorven ware?

Antwoord. Het was nodig, dat niet maar een bloot mens, maar dat de Zone Gods, God én Mens, voor de mensen stierf, opdat het een genoegzame verlossing zijn zou. Want geen enkel schepsel zou zo'n straf hebben kunnen verdragen, die wel tijdelijk was, maar even zwaar als een eeuwige.

Om de waarheid Gods, d.w.z. opdat aan Gods waarachtigheid zou voldaan worden, Die gezegd had, dat Hij de zonden met vernieling van de zondaar straffen zou. Gen. 2 : 17: „Ten dage als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven.” Deze bedreiging moest volbracht worden, nadat het gebod overtreden en de zonde begaan was.

Tegenwerping. Maar Adam is niet dadelijk op diezelfde dag nog gestorven, als hij de zonde gedaan had. Dus dan is het niet om het verbreken van dit gebod,

dat Christus moest sterven.

Antwoord. Adam is toch op diezelfde dag gestorven. Want hoewel hij niet terstond de lichamelijke dood onderging, stierf hij toch metterdaad geestelijk de eeuwige dood. „Ik hoorde Uwe stem in den hof“, zegt hij, „en ik vreesde; want ik ben naakt“ (Gen. 3 : 10). Dit was een vrees en verschrikking als gevolg van het gevoelen van Gods toorn; dit was een worsteling met de dood, en een verlies van alle gaven naar lichaam en ziel. Want hij werd ook naar het lichaam in plaats van onsterfelijk sterfelijk. Terstond volgden de voorspelen en oorzaken des doods, zoals arbeid, moeite en ziekten, enz. Zo is dan Adam en het ganse menselijke geslacht, nadat de zonde bedreven was, waarachtig gestorven. En zo moest Christus dan ook sterven, en van de doden wederom opstaan, opdat Hij de gestorven Adam weer levend zou maken.

B. Om de vervulling van de profetieën en voorbeelden. Jes. 53 : 7: „Als een lam werd Hij ter slachting geleid, en als een schaap dat stom is voor het aangezicht zijner scheerders, alzo deed Hij Zijn mond niet open“, en Dan. 9 : 26: „Na die twee en zestig weken zal de Messias uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hemzelve zijn.“ Het slachten van het paaslam en de offers ¹⁾ gaven ook te kennen, dat Christus sterven zou. Deze werden geslacht, omdat — zoals de Apostel zegt, Hebr. 9 : 12 — „zonder bloedstorting geen vergeving geschiedt.“

C. Tenslotte, Christus had tevoren gezegd, dat Hij sterven en drie dagen in het graf zou blijven. (Lansbergen) Dat staat te lezen in Luk. 18 : 33, Matth. 20 : 18v. en Marc. 10 : 34. Deze reden noemt Christus na Zijn opstanding aan Zijn discipelen, op weg naar Emmaüs, om de noodzakelijkheid van Zijn dood te bewijzen, zeggende (Luk. 24 : 26): „Moest de Christus niet deze dingen lijden en alzo in zijn heerlijkheid ingaan?“ En de reden van deze noodzaak voegt de Evangelist erbij, zeggende: „En begonnen hebbende van Mozes en al de Profeten, legde Hij hun uit in al de Schriften hetgeen van Hem geschreven was.“

(Daaronder waren het slachten van de rode koe, die buiten de legerplaats verbrand werd, Hebr. 9; alsook van de vogel, Lev. 14 : 5. Evenzo zijn er vele persoonlijke voorbeelden van Christus' dood, b.v. Abel, Izak, Simson e.a.)

Dus komen hier in totaal drie omstandigheden in overweging:

1. Dat het nodig geweest is, dat aan Gods gerechtigheid en waarheid genoeg geschiede; 2. en dat: door de dood; 3. en wel, door de dood van Gods Zoon, (Lansbergen) hetgeen ook wel aanmerking verdient. Want een Zodanige moest voor ons sterven, Die door te sterven, de dood zou overwinnen; en dat kon niemand dan God Zelf, zoals hiervoor al aangetoond is. Bovendien moest de zonde verzoend en weggenomen worden door zulk een offer, dat met de gruwelijkheid der zonde en het gewicht van Gods toorn overeenkwam. Zulk een offer is Gods Zoon geweest, toen Hij aan het kruis voor ons stierf. Want er laat zich niets kostelijken bedenken dan deze dood, zoals de apostel Paulus verklaart, als hij (1 Kor. 6 : 20) zegt: „Gij zijt duur gekocht“; en Petrus (1 Ps. 1 : 18v.): „Wetende dat gij niet door vergankelijke dingen, zilver of goud, verlost zijt uit uw ijdele wandeling, die u van de vaders overgeleverd is; maar door het dierbaar bloed van Christus, als van een onbestraffelijk en onbevlekt Lam.“

Christus' begrafenis.

Vraag 41: Waarom is Hij begraven geworden?

Antwoord: Om daarmee te betuigen, dat Hij waarlijk gestorven is a).

a. Jes. 53 : 9, Matth. 12 : 40; 27 : 59v., Luk. 11 : 29; 23 : 53; Joh. 19 : 40-42, Hand. 13 : 29, 1 Kor. 15 : 3v.

Verklaring van Vraag 41.

De oorzaken waarom Christus begraven is geweest, zijn voornamelijk drie.

De eerste: Opdat de begrafenis een getuigenis zijn zou, dat Hij werkelijk gestorven was. Want niet de levenden, maar de doden worden begraven. Daarom heeft Hij Zich na Zijn opstanding laten zien, betasten, enz., opdat men zeker weten zou, dat Zijn lichaam weer verreezen was; zoals Hij Zich ook na het sterven liet betasten, behandelen en begraven, opdat men weten zou, dat Zijn lichaam werkelijk dood en gestorven was. Hiertoe behoren ook bepaalde gedeelten van de Lijdensgeschiedenis: b.v. dat Hij na de dood met een speer doorstoken werd, dat Hij van het kruis werd afgenomen, dat Hij gezalfd, in linnen gewonden en in het graf gelegd werd. Want deze dingen bewijzen ook met elkaar de waarheid van Zijn dood. En het is nodig zeker te weten, dat Christus werkelijk gestorven is, opdat wij er zeker van kunnen zijn, dat wij waarachtig van de dood verlost zijn. Want in Zijn dood bestaat ons leven en onze zaligheid.

De tweede: Opdat Zijn vernedering des te groter zou zijn, d.w.z. dat bij de andere smaadheden, die Hij om onzentwil geleden had, de smaad van Zijn begrafenis nog zou komen, als een deel van Zijn uiterste vernedering. Want Hij is niet onwillig geweest ook een dood lichaam voor ons te worden, en in de aarde — zoals andere dode lichamen — neergelegd te worden. Het dode lichaam was wel zonder enig gevoel, toch is het smadelijk geweest om in de aarde geworpen te worden, volgens de uitspraak: „Tot stof zult gij wederkeren" (Gen. 3 : 19). Zoals daarom Zijn opstanding een deel der heerlijkheid geweest is, zo is de begrafenis, d.w.z. het onder dode lichamen neergelegd worden, een deel der vernedering geweest.

De derde: Opdat onze begrafenis geheiligd zou worden, d.w.z. opdat wij voor het graf geen schrik zouden hebben, in de wetenschap dat Christus, ons Hoofd, door het graf en de dood ons een weg geopenbaard heeft tot de hemelse heerlijkheid (Joh. 5 : 28, Jes. 57 : 2), en dat daarom de graven ons niet meer tot graven, maar tot slaapkamers dienen, waarin wij rusten zullen, totdat wij tot het leven weer opgewekt worden.

Hier kunnen nog andere oorzaken aan toegevoegd worden, zoals:

Ten vierde: Opdat wij verzekerd zouden zijn van Zijn opstanding, dat Hij werkelijk door Zijn kracht de dood had overwonnen; en dat het geen schijnopstanding, maar een waarachtige opstanding Zijns lichaams was, dat van dood weer levend geworden was.

Ten vijfde: Opdat Hij in ons de hoop onzer opstanding zou bevestigen, n.l. dat — zoals wij naar Zijn voorbeeld begraven worden — wij ook door Zijn kracht weer verrijzen zullen; wetende, dat Christus, als ons Hoofd, ons de weg heeft geopend van het graf tot de heerlijkheid.

Ten zesde: Opdat wij geestelijk gestorven, zouden rusten van de zonde. Rom. 6 : 4: „Wij zijn dan met Hem begraven door den doop in den dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, also ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden.”

Ten zevende: Opdat het voorbeeld van Jona, en de profetieën van Christus' begrafenis vervuld zouden worden, Matth. 12 : 40: „Gelijk Jonas drie dagen en drie nachten was in den buik des walvis, also zal de Zoon des mensen drie dagen en drie nachten wezen in het hart der aarde.” Ps. 16 : 10: „Gij zult mijn ziel in de hel (dat is: in het graf) niet verlaten”, Jes. 53 : 9: „Men heeft Zijn graf bij de goddelozen gesteld.”

Vraag 42. Indien dan Christus voor ons gestorven is, hoe komt het dat wij ook moeten sterven? a)

Antwoord. Onze dood is geen betaling voor onze zonden, maar alleen een afsterving der zonden en een doorgang tot het eeuwige leven b).

a. Gen. 3 : 19, Ps. 90 : 3 en 5, Hebr. 9 : 27, Rom. 5 : 12 en 14.

b. Joh. 5 : 24, Luk. 16 : 22; 23 : 43, Fil. 1 : 23, Rom. 7 : 24, 2 Kor. 5 : 1.

Verklaring van Vraag 42.

Deze Vraag wordt bij wijze van tegenwerping opgeworpen, en kan op deze manier voorgesteld worden: Wanneer voor iemands zonden betaald is, dan behoeft zo iemand niet meer te sterven. Maar wij moeten toch nog sterven. Dan is dus voor onze zonden door Christus' dood niet voldaan.

Antwoord. Voor wier zonden betaald is, die behoren niet meer te sterven, te weten, om door de dood voor hun zonden te betalen. Echter sterven wij niet, om voor onze zonden te betalen, maar om deze redenen:

1e. opdat wij herinnerd zouden worden aan de overblijfselen der zonde, die nog in ons over zijn.

2e. Opdat wij zouden overdenken de gruwelijkheid der zonden.

3e. Opdat wij van de overblijfselen der zonde zouden gereinigd worden.

(Lansbergen) Want onze dood is een afsterving der zonden, met de overblijfselen waarvan wij, zolang wij leven, te strijden hebben; zoals de Apostel betuigt, wanneer hij uitroept, Rom. 7 : 24: „Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezès doods?” Want hij begrijpt dat het einde van deze strijd de dood is, en daarom begeert hij ernaar, om van dit lichaam ontbonden te zijn. 4e. Opdat wij dóór de lichamelijke dood zouden doorgaan in het eeuwige leven. Dit leert Christus met nadruk, wanneer Hij zegt (Joh. 5 : 24): „Die Mijn woord hoort en gelooft Hem, Die Mij gezonden heeft, die heeft het eeuwige leven en komt niet in de verdoemenis, maar is uit den dood overgegaan in het leven”; en zoals Paulus schrijft (2 Kor. 5 : 1): „Want wij weten dat, zo ons aardse huis dezès tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen.” Dit blijkt ook uit de bijzondere voorbeelden van Lazarus, Luk. 16 : 12, de moordenaar aan het kruis, Luk. 23 : 43, en Stefánus, Hand. 7 : 59, ja, van Christus Zelf, Luk. 24 : 46, die allen door de dood in het leven zijn overgegaan.

Aanhoudend bezwaar: Aangezien wij de dood moeten sterven, is de oorzaak des doods, n.l. de zonde, bij ons nog niet weggenomen. Want als de oorzaak weggenomen is, dan wordt tevens weggenomen hetgeen uit die oorzaak voortgebracht wordt.

Antwoord. De oorzaak des doods is door Christus bij ons weggenomen, maar in dit leven niet volkomen. Want de schuld der zonde is wel weggenomen, echter is de zonde en verkeerdheid zelf bij ons nog niet volkomen gereinigd, maar wordt nog in ons gelaten en allengs vernietigd; opdat wij ons steeds zouden oefenen in boetvaardigheid en gebeden, totdat wij in het toekomstige leven aan Christus volkomen gelijkvormig gemaakt zullen worden.

(Lansbergen). Deze leer zal ons dienen:

1e. Opdat wij zouden bedenken, dat wij eenmaal sterven moeten. Want de overdenking daarvan weerhoudt de mens van het zondigen, zoals Jezus Sirach zegt, Eccl. 7 : 38: „Gedenkt bij al uw handelen aan uw uiterste, en gij zult in der eeuwigheid niet zondigen.”

2e. Opdat wij naar aanleiding van onze dood zouden leren, die niet te vrezen, maar ze met vreugde te verwachten, naar het voorbeeld van Simeon (Luk. 2 : 24), van Paulus (Fil. 1 : 23) en van anderen.

3e. Opdat wij zouden weten, dat wij noch voor onszelf noch voor anderen door onze dood ook maar iets zouden kunnen verdienen, aangezien Christus voor onze zonden ten volle betaald heeft.

3. Met welk doel Christus gestorven is; en welke vruchten Zijn dood voortbrengt.

Vraag 43. Wat verkrijgen wij nog meer voor nut uit de offerande en dood van Christus aan het kruis?

Antwoord. Dat door Zijn kracht onze oude mens met Hem gekruisigd, gedood en begraven wordt ^a), opdat de boze lusten des vleses in ons niet meer regeren ^b), maar dat wij onszelf Hem tot een offerande der dankbaarheid opofferen ^c).

a. Rom. 6 : 3v., 6-8 en 11, Gal. 6 : 14, Kol. 2 : 11v.

b. Rom. 6 : 7 en 12v., 1 Petrus 4 : 1 v.

c. Rom. 12 : 1v., Hebr. 13 : 14-16, 1 Petrus 2 : 5.

Verklaring van Vraag 43.

Het doel waartoe Christus gestorven is, en de vruchten van Zijn dood zijn één en hetzelfde, maar worden in verschillende opzichten vruchten genoemd, zoals al eerder inzake de vruchten van Zijn lijden verklaard is. Want de doeleinden waartoe Christus gestorven is, zijn de vruchten die wij door Zijn dood verkrijgen.

De vruchten of nuttigheden van Christus' dood zijn het ganse werk der verlossing. Maar om dit des te beter te verstaan, worden ze voornamelijk in deze drie samengevat.

1. De rechtvaardigmaking of vergeving der zonden. Want aangezien Christus in de dood „overgeleverd is om onze zonden”, Rom. 4 : 25, en de rechtvaardigheid Gods niet toestaat, dat één zonde tweemaal gestraft wordt, daarom zal Hij bij ons ook niet opnieuw de zonden bestraffen, die Hij eenmaal in Zijn Zoon gestraft heeft. 1 Joh. 1 : 7: „Het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonden”, n.l. zowel van de erfzonde als van de dadelijke zonden; zowel van het nagelaten goede, als van het bedreven kwaad. Dus zijn wij dan gerechtvaardigd, d.w.z. vrijgesproken van alle zonde en schuld dóór en om Christus' dood. (Deze vrucht is al eerder aangewezen).

2. De wedergeboorte en vernieuwing onzer natuur door de Heilige Geest. (Over

deze vrucht wordt in deze Vraag gehandeld). Want Christus heeft door Zijn dood niet alleen de vergeving, maar ook de reiniging der zonden door de Heilige Geest voor ons verdiend. 1 Kor. 1 : 30: „Die ons geworden is wijsheid van God, rechtvaardigheid, heiligmaking en verlossing.” Kol. 2 : 10: „In Hem zijt gij volmaakt.”

Ja, Christus' dood is de verdienende oorzaak, die de rechtvaardigmaking en wedergeboorte werkt en ons ook daartoe beweegt, en wel op tweeërlei wijze:

1. ten opzichte van God, 2. ten opzichte van onszelf. Want zij maakt, dat God ons om deze dood de zonden vergeeft, de Heilige Geest schenkt en in ons Zijn beeld weer herstelt; volgens deze uitspraken, Rom. 5 : 9v.: „Veel meer dan, zijnde nu gerechtvaardigd door Zijn bloed, zullen wij door Hem behouden worden van den toorn. Want indien wij vijanden zijnde, met God verzoend zijn door den dood Zijns Zoons, veel meer zullen wij verzoend zijnde, behouden worden door Zijn leven”, en Gal. 4 : 6: „Overmits gij kinderen zijt, zo heeft God den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uwe harten, Die roept: Abba, Vader.” Christus' dood doet dit ook, als een oorzaak waardoor wij bewogen en aangedreven worden om de weldaad van de vergeving der zonden door het geloof ons toe te eigenen, en een Gode welbehaaglijk leven der dankbaarheid te leiden. Want aangezien wij geloven, dat Christus door Zijn dood voor ons de rechtvaardigheid en de Heilige Geest verkregen heeft, kunnen wij niet anders dan Hem dankbaar zijn en ons beijveren om zo te leven, dat wij Hem tot eer zijn; hetgeen geschiedt door een nieuw leven. De overdenking en toe-eigening van Christus' dood laat niet toe, dat wij ondankbaar zouden zijn, maar ze spoort ons aan om Hem ook van onze kant lief te hebben.

Daarom moeten wij geen rechtvaardigmaking verzinnen zonder wedergeboorte. Want wie zich beroemt vanwege het vertrouwen op Christus' dood, die hij zich zou toegeëigend hebben, zonder lust en ijver te tonen om Godzalig te leven en Christus tot eer te zijn, die spreekt de waarheid niet. (Lansbergen) Want het staat vast, dat zij die Christus niet ingeplant zijn noch Zijn offer, dood en begrafenis met een levend geloof aangenomen hebben, de kracht van dat offer, die dood en die begrafenis ook niet deelachtig zijn. Want de gelovigen zijn in Christus door het geloof zó ingeënt, dat zij op geen andere manier aan Zijn leven en dood deel kunnen krijgen, dan zoals een scheut met de boom, waarin ze geënt is, het leven en versterven ermee gemeen heeft. (Rom. 6 : 10). Zoals daarom Christus der zonde eenmaal gestorven is, zo zijn ook wij eraan gestorven, d.w.z. dat wij de kracht van Christus' dood alzo deelachtig geworden zijn, dat onze aangeboren verdorvenheid haar kracht verloren heeft en nu geen bittere vruchten meer voortbrengt. Vergelijk hiervoor Rom. 6 : 3v. en 1 Petrus 4 : 1v.).

Tegenwerping. In Rom. 4 : 25 wordt de rechtvaardigmaking, en in 1 Petrus 1 : 3 wordt de wedergeboorte aan de opstanding toegeschreven. Dus zijn het geen weldaden van Zijn dood.

Antwoord. Het zijn weldaden van beide. Dus van de dood wat betreft de verdienste; en van de opstanding wat de toepassing betreft.

3. Ook het eeuwige leven is een vrucht van Christus' dood. Want dat leert Hijzelf in Joh. 3 : 16: „Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft (te weten: in de dood), opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.” 1 Joh. 5 : 11: „God heeft ons het eeuwige leven gegeven, en ditzelve leven is in Zijn Zoon.”

Tegenwerping. Voor wier zonden betaald is, die behoren niet te sterven.

Maar wij sterven. Dus is er door Christus' dood niet voor onze zonden betaald.

Antwoord. Voor wier zonden betaald is, die behoren niet te sterven, n.l. om door de dood voor hun zonden te betalen. Dus daarom sterven wij niet. Maar wel:

1. Opdat wij herinnerd worden aan de overblijfselen der zonden in ons.
2. Opdat wij de gruwelijkheid der zonden overdenken.
3. Opdat de overblijfselen der zonden in ons zouden gereinigd worden.
4. Opdat wij door de lichamelijke dood zouden overgaan tot het eeuwige leven.

Aanhoudend bezwaar. Aangezien wij sterven moeten, is de oorzaak des doods in ons nog niet weggenomen, n.l. de zonde. Want als de oorzaak weggenomen is, dan eveneens hetgeen die oorzaak voortbracht.

Antwoord. De oorzaak des doods in ons is door Christus weggenomen, maar inmiddels nog niet helemaal. De schuld der zonde is weggenomen, maar de zonde zelf is nog niet volkomen in ons gereinigd, maar wordt nog in ons gelaten om allengs gereinigd te worden; opdat wij ons steeds zouden oefenen in de boetvaardigheid en gebeden, totdat wij in het toekomstige leven aan Christus volkomen gelijkvormig gemaakt worden.

4. *Voor wie Christus gestorven is.*

De Schrift getuigt doorlopend, dat Christus voor alle mensen gestorven is. 1 Joh. 2 : 2: „En Hij is een Verzoening voor onze zonden; en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden der gehele wereld.” Hebr. 2 : 9: „Opdat Hij door de genade Gods voor allen den dood smaken zoude.” 2 Kor. 5 : 15: „Als die dit oordelen, dat indien Eén voor allen gestorven is, zij dan allen gestorven zijn. En Hij is voor allen gestorven, opdat degenen die leven, niet meer zichzelf zouden leven, maar Dien Die voor hen gestorven en opgewekt is.”

Daarentegen verklaart dezelfde Schrift, dat Christus niet voor allen, maar alleen voor sommigen, d.w.z. voor de uitverkorenen gebeden heeft en gestorven is. Joh. 17 : 9: „Ik bid voor hen; Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen die Gij Mij gegeven hebt, want zij zijn Uwe.” Voor wie Christus gebeden heeft en die Hem gegeven zijn, dat zijn de uitverkorenen. En voor wie Hij niet gebeden heeft of niet heeft willen bidden, voor hen is Hij ongetwijfeld ook niet gestorven noch heeft Hij voor ze willen sterven. Want de voorbedding en de dood zijn twee delen van Christus' priesterambt, die onafscheidelijk samengaan. Matth. 20 : 28: „De Zoon des mensen is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen” Matth. 15 : 24: „Ik ben niet gezonden dan tot de verlorene schapen van het huis Israëls.” Matth. 26 : 28: „Dat is Mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, hetwelk voor velen vergoten wordt tot vergeving der zonden.” Hebr. 9 : 28: Christus is „eenmaal geofferd om veler zonden weg te nemen.” Jes. 53 : 11: „Door Zijn kennis zal Mijn Knecht, de Rechtvaardige, velen rechtvaardig maken, want Hij zal hunne ongerechtigheden dragen.” Vergelijk ook Joh. 10 : 15 en 28; en 11 : 51v., Ef. 5 : 23 en 25. Deze dingen strijden niet met elkaar, maar kunnen zeer wel samengaan. Want Christus is gestorven voor allen, en toch *niet* voor allen.

Voor allen wat betreft de waardigheid en volkomenheid van Zijn voldoening, welke genoegzaam is om alle zonden der mensen weg te nemen, indien alle mensen ze maar met een waar geloof omhelsden.

Niet voor allen, maar voor velen,

d.w.z. alleen voor de uitverkorenen, wat n.l. het feit betreft, dat deze voldoening alleen in hen kracht(ige uitwerking) heeft en aan hen toegeëigend wordt. Want niet allen, maar alleen degenen, die God met het geloof begiftigt en die Hijzelf trekt om

tot Christus te komen, d.w.z. de uitverkorenen alleen eigenen zich de verdiensten en kracht van Christus' dood toe.

Als men nu vraagt, *of Christus ook voor alle gelovigen en ongelovigen samen wilde sterven?*

Dan moet men eenvoudig antwoorden, dat Hij voor allen heeft willen sterven, zoals Hij voor allen gestorven is. Hij is voor allen gestorven wat betreft de volkomenheid van Zijn voldoening, maar niet voor allen wat de toe-eigening en krachtvolle werking ervan betreft. En zo heeft Hij dus ook voor allen én niet voor allen willen sterven, d.w.z. Hij heeft een zodanige voldoening willen betalen voor de zonden van het ganse menselijke geslacht, die niet slechts voor de zonden van weinigen, maar voor de gehele wereld genoegzaam zijn kon, indien de gehele wereld het maar bekende, en niet liever in de vuilheden der zonden wilde verharderen en omkomen, dan door Christus verlost worden.

Maar aangezien de mensen allen tezamen evenzeer blind en verdorven waren, en de één niet meer dan de ander de weldaden, in het Evangelie aangeboden, wilde aannemen — tenzij Christus Zelf sommigen met het geloof begiftigde en maakte, dat zij de voorgestelde medicijn voor de zonde en de dood aannamen — daarom heeft Hij, naar het welbehagen des Vaders, voor enigen, d.w.z. voor de uitverkorenen niet alleen genoegzaam, maar ook krachtiglijk willen sterven; d.w.z. Hij heeft voor de uitverkorenen Zijn verdiensten en weldaden des doods niet alleen willen verdienen, maar ze hun ook krachtiglijk willen toeëigenen en schenken door het geloof en de Heilige Geest.

Deze uiteenzetting komt overeen met de Schrift en met de ervaring. Want beide getuigen, dat de krachtige werking van Christus' dood niet alle mensen, maar alleen de uitverkorenen toekomt en gegeven wordt. Als Christus op gelijke wijze voor de uitverkorenen én verworpenen, voor de gelovigen én ongelovigen, voor Petrus én Judas gestorven was en had willen sterven, dan zou men moeten zeggen, dat Hij — in tegenstelling met Zijn bedoeling — Zijn voornemen niet had kunnen uitvoeren; hetgeen met Zijn Majesteit in strijd is. (Vgl. D.L. II, art. 3 en 8v.).

Vraagt men dan nog verder, *aan wie dan de weldaden van Christus' dood toebehoren?*

Dan dient men hierop te antwoorden: Dat ze alle gelovigen, en uitsluitend hén toebehoren.

Het feit, dat de weldaden van Christus' dood *aan alle* gelovigen toekomen, is duidelijk op grond van de Heilige Schrift.

a. Omdat de beloften des Evangelies aan alle gelovigen toekomen, Joh. 3 : 16, Hand. 18 : 43 en Rom. 3 : 22. En daarom komen hun ook de beloofde weldaden toe. Alle gelovigen verkrijgen ze (trouwens) ook. Want zij worden allen van de zonde bevrijd, Joh. 5 : 24, id. 3 : 18 en 36. Zij worden allen met God verzoend en gerechtvaardigd, Rom. 3 : 28 en 30, id. 5 : 1 en 9. Zij worden wedergeboren en door de Heilige Geest opgewekt tot een nieuw leven, Hand. 1 : 5 en 9, Ef. 2 : 8 en 10, Joh. 15 : 2, 1 Kor. 6 : 11 en 15 : 12. Zij zullen allen van de doden opstaan en door Christus verheerlijkt worden, Joh. 6 : 39v., id. 11 : 26 en 17 : 34.

b. Christus met al zijn weldaden komt alle uitverkorenen toe, Ef. 1 : 4: „Hij heeft ons uitverkoren in Hem (n.l. Christus), opdat wij zouden heilig zijn“; Joh. 17 : 24: „Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt.“ En alle gelovigen zijn uitverkoren, Hand. 13 : 48 en Ef. 1 : 4.

c. Alle gelovigen zijn kinderen en erfgenamen, Rom. 8 : 14 en 16. Dus komt hun allen tezamen het erfdeel toe.

Het feit, dat de weldaden van Christus' dood *uitsluitend* de gelovigen toebehoren, is al niet minder duidelijk op grond van de Heilige Schrift.

Omdat Christus hun alleen toebehoort, dus ook Zijn dood en de weldaden van die dood. Dat uitsluitend de gelovigen deel hebben aan Christus, blijkt uit het feit, dat alleen zij de Geest van Christus hebben, Gal. 3 : 24 en 4 : 6; Rom. 8 : 14 en 16. En zij die de Geest van Christus niet hebben, komen Hem niet toe, Rom. 8 : 9.

Uitsluitend de gelovigen zijn zodanig, als degenen zijn moeten, aan wie de weldaden van de Messias beloofd worden, n.l. die door bekering en een vast geloof de belofte omhelzen en Gode dankbaarheid bewijzen. Dat uitsluitend aan dezulken de beloften toekomen, blijkt uit het feit, dat bij alle beloften de voorwaarde („conditie“) van boetvaardigheid, geloof en dankbaarheid gevoegd wordt. Jer. 7 : 3: „Maakt uw wegen en uw handelingen goed, zo zal Ik ulieden doen wonen in deze plaats.“ En uitsluitend in (en met) de gelovigen bereikt God het doel, waartoe Hij Zijn Zoon in de dood heeft overgegeven.

Alleen de gelovigen zijn Gods kinderen en erfgenamen, daar zij de Geest van Christus hebben. Dus komt hun dan ook alleen het erfdeel toe, Rom. 8 : 1 en 4, Gal. 4 : 30: „Werp de dienstmaagd uit en haar zoon; want de zoon der dienstmaagd zal geenszins erven met den zoon der vrije.“

Geen ongelovigen zullen enig (aan)deel hebben aan de weldaden van Christus' dood of aan hetgeen, waardoor die verkregen worden. Want zij zijn geen erfgenamen, en het is onmogelijk om zonder geloof Gode te behagen, Hebr. 11 : 6 en Joh. 3 : 18 en 30: „Die niet gelooft is alrede veroordeeld“ en „de toorn Gods blijft op hem.“

Tegenwerping 1. De belofte des Evangelies strekt zich tot allen uit. Komt tot Mij, allen die vermoeid zijt; opdat Hij Zich over *allen* ontferme, enz. Dus komt ze niet uitsluitend aan de gelovigen toe.

Antwoord. De belofte des Evangelies strekt zich tot allen uit, d.w.z. tot alle gelovigen en boetvaardigen. Want wanneer men ze zou willen uitbreiden tot honden en zwijnen, dan is dat godslasterlijk gesproken. Ambrosius, de voc. gent., lib. 1, cap. 3: Onder de uitverkorenen en voorgekenden en van de grote massa afgezonderden wordt ook nog geacht een bijzondere algemeenheid te zijn. Dit laat zich bewijzen op grond van de formulering der beloften zelf: Opdat een iegelijk die in Hem gelooft, Joh. 3 : 16; in en over alle gelovigen, Rom. 3 : 22; komt tot Mij allen, die vermoeid zijt, Matth. 11 : 28; Hij is rijk over allen, die Hem aanroepen; want een iegelijk die den Naam des Heeren zal aanroepen, die zal zalig worden, Rom. 10 : 12v. Ook laat het zich bewijzen uit Christus' woorden, Matth. 7 : 6: „Geeft het heilige den honden niet, noch werpt uwe paarden voor de zwijnen.“

Tegenwerping 2. Christus is voor *allen* gestorven. Daarom komen dus de weldaden van Christus' dood niet uitsluitend de gelovigen toe.

Antwoord. Christus is wel voor allen gestorven, in zoverre Zijn dood een genoegzame voldoening zou kunnen zijn om allen te verlossen; maar Hij is alleen voor de uitverkorenen gestorven, aangezien Zijn dood uitsluitend in hen krachtdadig is en alleen aan hen de weldaden toegeëigend worden; zoals al eerder uiteengezet is.

Tegenwerping 3. Als Christus niet ook voor de ongelovigen en verworpenen gestorven is, dan zullen zij niets hebben om te geloven, of zij zullen geloven hetgeen vals is; en zulks is in beide gevallen ongerijmd.

Antwoord. Geen van beide is ongerijmd, n.l. (1.e.) dat Christus niet voor de ongelovigen en verworpenen gestorven is, en (2e.) dat zij als zodanigen, niets te geloven hebben tot hun troost.

Maar daarentegen is het in beide gevallen ongerijmd, hetgeen men stelt, n.l. (1e.) dat de ongelovigen en verworpenen die het Evangelie niet geloven noch willen geloven, toch iets moeten hebben om te geloven, en dat zij moeten geloven dat zij deelhebben aan het Evangelie. Want zij geloven het Evangelie, of zij geloven het niet. Als zij dat geloven, dan vervalt hetgeen in beide gevallen als ongerijmd voorgesteld werd; want dan zullen zij geen ongelovigen of verworpenen zijn, en zij zullen ook niet geloven hetgeen onwaar („vals") is; want zij zullen dan het Evangelie geloven. Als zij daarentegen niet geloven, dan zullen zij wel hebben hetgeen zij behoorden te geloven, n.l. het Evangelie, dat zegt dat Christus door Zijn dood allen verlost heeft, die in Hem geloven. Maar zonder ongerijmdheid zouden zij geloven hetgeen onwaar is, als zij zichzelf n.l. wijsmaakten, dat Christus ook hen die niet geloven of geloven willen, door Zijn dood verlost had; omdat zij zichzelf, tegen het Evangelie in, schandelijk zouden bedriegen, precies alsof de blinden zouden dromen dat ze zonder ogen konden zien, of als een dronkaard, die — hoewel terdege dronken — zichzelf inbeeldde nuchter te zijn. Dit onderscheid wordt bewezen, omdat:

1. Christus alleen voor de uitverkorenen gebeden heeft, Joh. 17 : 9. En voor wie Hij bidt, voor hen sterft Hij ook. Want de voorbidding en dood zijn twee onderscheiden delen van Zijn priesterambt.

2. De Heilige Schrift verklaart, dat Christus' dood alleen maar in sommigen krachtig is, Matth. 20 : 28 en 26, Jes. 53 : 11; in de schapen, Joh. 10 : 15, Matth. 15 : 24; in de uitverkorenen, Rom. 8 : 33v.: „Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het Die rechtvaardig maakt. Wie is het die verdoemt? Christus is het Die gestorven is; ja, wat meer is, Die ook opgewekt is", enz., 2 Kor. 6 : 14-16: „Wat mededeel heeft de gerechtigheid met de ongerechtigheid en wat gemeenschap heeft het licht met de duisternis? En wat samenstemming heeft Christus niet Belial of wat deel heeft de gelovige met den ongelovige? Of wat samenvoeging heeft de tempel Gods met de afgoden?"

3. De rechtzinnige oudvaders, en ook sommige Scholastici onder de Rooms-katholieken hebben vroeger hetzelfde geleerd, zoals Cyrillus, Augustinus, Prosper. Vgl. Prosper, in respons. ad Object. Vincent. & ad Capitula Gall. En Thomas (van Aquino), in summa de Veritate, materia 26. quaest. 6, schrijft het volgende: Christus' verdienste strekt zich, wat de genoegzaamheid betreft, wel over allen uit, maar niet wat de krachtadige werking betreft; hetgeen geschiedt: deels krachtens de vrije wil, deels krachtens Gods verkiezing, waardoor sommigen de kracht van Christus' verdiensten uit barmhartigheid wordt geschonken en naar Gods rechtvaardig oordeel aan sommigen wordt onttrokken. De Christelijke, Gereformeerde kerk heeft terecht in Hoofdstuk II in „de Verwerping der dwalingen" het wangevoelen verworpen van hen die leren:

Dat God de Vader Zijn Zoon tot de kruisdood verordineerd heeft, zonder een zékere en (vast)bepaalde raad om iemand zalig te maken; zodat de noodzaak, het nut en de waardigheid van de verwerving van Christus' dood wel zou hebben kunnen bestaan, en in alle delen volmaakt, volkomen en gaaf zou kunnen blijven, ook al was het, dat de verworven verlossing nooit aan enig mens metterdaad toegeëigend was geweest. Want deze leer strekt tot versmading van de wijsheid des Vaders, en van de verdienste van Jezus Christus, en is in strijd met de Heilige Schrift. Zo spreekt onze Zaligmaker in Joh. 10 : 15 en 27: „Ik stel Mijn leven voor

de schapen; en Ik ken dezelve.” En in Jes. 53 : 10 zegt de profeet Jesaja van de Zaligmaker: „Als zijn ziel Zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij zaad zien, Hij zal de dagen verlengen; en het welbehagen des HEEREN zal door zijn hand gelukkig voortgaan.”

4. Tenslotte stoot zij het Geloofsartikel omver, waarmee wij geloven „de algemene christelijke kerk.”

- Dat het niet het doel van Christus' dood geweest zou zijn, om metterdaad het nieuwe verbond der genade door Zijn bloed te bevestigen, maar alleen dat Hij bij de Vader uitsluitend het recht zou verwerven, om weer met de mensen zulk een verbond als Hem believen zou — hetzij der genade, of der werken — te mogen oprichten. Want zulks is in strijd met de Heilige Schrift, die met nadruk leert, dat Christus Borg en Middelaar van een beter, n.l. van het Nieuwe Verbond geworden is; en dat een testament in de doden vast is, Hebr. 7 : 22 en 9 : 17.
- Dat Christus door Zijn genoegdoening voor niemand de zaligheid en het geloof zelf, waardoor deze genoegdoening van Christus tot zaligheid krachtiglijk toegepast wordt, met zekerheid verdiend heeft; maar (dat Hij) alleen bij de Vader de macht of volkomen wil verworven heeft, om opnieuw met de mens te (onder)handelen, en hem, al naardat Hij zou willen, nieuwe voorwaarden voor te schrijven, waarvan de naleving zou afhangen van 's mensen vrije wil; en dat het derhalve had kunnen gebeuren, dat Of niemand d alle mensen die zouden vervullen. Maar dezulken denken al te gering van Christus' dood, en erkennen geenszins de voornaamste vrucht of weldaad die daardoor verkregen werd, maar zij brengen weer uit de hel de Pelagiaanse dwalingen te voorschijn.
- Dat het onderscheid tussen verwerving en toepassing daartoe dient, opdat zij de onvoorzichtigen en onervarenen deze opvatting zouden inprenten, dat God, wat Hem betreft, aan alle mensen de weldaden, die door Christus' dood verkregen worden, gelijkelijk heeft willen meedelen; maar dat sommigen de vergeving der zonden en het eeuwige leven deelachtig worden, en anderen niet, dat dit onderscheid afhangt van hun vrije wil, die zichzelf voegt bij de genade, die zonder onderscheid aangeboden wordt; en dat het niet afhangt van de bijzondere gaven der barmhartigheid, die krachtdadig in hen werkt, opdat zij zichzelf die genade — boven anderen — zouden toeëigenen. Want wanneer zij zich zo gedragen, alsof zij dit onderscheid op een gezonde manier voorstelden, proberen zij het volk het verderfelijke venijn van de Pelagiaanse dwalingen in te druppelen.

5. Dat Christus voor degenen die God bijzonder liefheeft en door Hem tot het eeuwige leven verkoren zijn, niet heeft kunnen noch heeft moeten sterven, ja, ook niet gestorven is, aangezien dezulken Christus' dood niet nodig hebben. Want zij weerspreken de Apostel in Gal. 2 : 20, waar hij zegt, dat Christus hem liefgehad en Zichzelf voor hem overgegeven heeft. Zo ook Rom. 8 : 33: „Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het Die rechtvaardig maakt? Wie is het die verdoemt? Christus is het Die gestorven is”, namelijk voor hen. En de Zaligmaker zegt in Joh. 10 : 15: „Ik stel Mijn leven voor Mijne schapen”, en in Joh. 15 : 12v.: „Dit is Mijn gebod, dat gij elkander liefhebt, gelijkterwijs Ik u liefgehad heb. Niemand heeft meerder liefde dan deze, dat iemand zijn leven zette voor zijn vrienden.”

Welnu, wat betekent het, als ik belijd: „Ik geloof in Christus, Die gestorven is”? Het wil zeggen: Ik geloof, dat Christus niet alleen de allergrootste pijnen, maar zelfs ook om mijnentwil de dood geleden heeft; en dat Hij door Zijn dood voor mij de vergeving der zonden, de verzoening met God en de Heilige Geest verkregen heeft, Die in mij een nieuw leven begint, opdat ik weer een tempel Gods worde, en tenslotte het eeuwige leven verkrijge, waarin God door mij tot in eeuwigheid geprezen zal worden.

Over Christus' nederdaling ter hel.

Vraag 44: Waarom volgt daarop: „Nedergedaald ter hel” ?

Antwoord: Opdat ik in mijn hoogste aanvechtingen verzekerd zij, en mij ganselijk vertrooste, dat mijn Heere Jezus Christus door Zijn onuitsprekelijke benauwdheid, smarten, verschrikkingen en helse kwellingen, waarin Hij gedurende Zijn ganse lijden ^a), maar inzonderheid aan het kruis verzonken was b), mij van de helse benauwdheid en pijn verlost heeft c).

- a. Ps. 116 : 3; Jes. 53 : 3-5, Luk. 12 : 50, Joh. 12 : 27, Matth. 26 : 38, Luk. 22 : 44, Hebr. 5 : 7v.
- b. Matth. 27 : 46, Mark. 15 : 34.
- c. Jes. 53 : 3-5 en 10-12; Hos. 13 : 14, 1 Kor. 15 : 54-57.

Verklaring van Vraag 44.

Dit Artikel „Nedergedaald ter hel” komt alleen voor in het Symbool der Apostelen, in dat van Athanasius en in dat van het vierde Concilie van Toledo. Evenwel maken er, bij hun uitlegging van de Geloofsartikelen, geen melding van: Irenaeus, lib. 1, cap. 2, noch Origenes, aan het begin van zijn boek „Peri Archon.”, noch Tertullianus „contra Praxeam” & „de vel. virg.”, veel minder nog een Augustinus in diens „de fide et symb.” & lib. 4. „de symb. ad Catechum.”

(In de oudste afschriften zijn deze woorden „Nedergedaald ter hel” weinig te vinden. Toch komen ze voor in het Symbolum, dat velen zonder nader bewijs aan Athanasius (4e eeuw) toeschrijven. En men leest bij Socrates, dat de Arianen in hun kerkvergadering van Constantinopel (359) een Geloofsbelijdenis hebben opgesteld, waarin zij zeggen te geloven in Christus, Die gestorven, begraven en tot de nederste delen der aarde was ingegaan, en voor Wie zelfs de hel vreesde; waarmee zij vermoedelijk iets meer dan louter een begrafenis hebben willen te kennen geven; vgl. de aanmerking van Valesius.)

De voorafgaande Artikelen handelen alle over de trappen van Christus' vernedering, waarvan de laatste (trap) is: de nederdaling ter hel. Dit Artikel wordt zeer geschikt na de voorafgaande geplaatst, omdat — nadat verklaard is, wat Christus geleden heeft voor het oog der mensen naar Zijn lichaam — daarop zeer goed volgt het onzienlijke en onbegrijpelijke oordeel van God, dat Christus naar Zijn ziel geleden en verdragen heeft. En deze orde wordt ook in acht genomen bij de trappen van Zijn verhoging. Want tegenover de dood wordt de opstanding, tegenover de begrafenis de hemelvaart, en tegenover de nederdaling ter hel het

zitten aan Gods rechterhand gesteld.

Thans zullen wij twee punten bespreken, n.l.

1. de ware betekenis van dit Artikel, en
2. de oorzaken en vruchten van Christus' nederdaling ter hel.

1. Wat de ware betekenis van dit artikel, of: wat de nederdaling van Christus ter hel (eigenlijk) is.

Het Hebreeuwse woordje „*Seheól*”, dat vertaald wordt met „hel”, heeft in de Heilige Schrift een drievoudige betekenis: 1. voor graf, Gen. 42 : 38: „Zo zoudt gij mijn grauwe haren met droefenis ten grave doen nederdalen”; Ps. 16 : 10: „Gij zult mijn ziel in de hel (dat is: in het graf) niet verlaten.”

2. Voor de plaats der verdoemden, b.v. in de gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus, Luk. 16 : 23: „En als hij (de rijke man n.l.) in de hel zijn ogen ophief, zijnde in de pijn, zag hij Abraham van verre”, Ps. 139 : 8: „Of bedde ik mij in de hel, zie, Gij zijt daar.”

3. Voor de pijn der hel zelf, d.w.z. de schrik en beving der consciëntie, de allergrootste kwellingen die de verworpenen gevoelen, enerzijds in hun gemoed, anderzijds in de helse tormenten, Ps. 116 : 3: „De banden des doods hadden mij omvangen, en de angsten der hel hadden mij getroffen”, 1 Sam. 2 : 6: „Hij doet ter hel nederdalen en Hij doet weder opkomen”, d.w.z. in de grootst mogelijke pijnen, waaruit Hij de Zijnen weer verlost.

4. Nu is het de vraag, in welke zin het woordje *hel* hier verstaan moet worden. Niet in de eerste betekenis, want er gaat al aan vooraf „begraven.” Maar als nu iemand zou willen zeggen, dat dit Artikel een verklaring wil zijn van het voorgaande, dan is dat totaal ongerijmd. Want in de eerste plaats: wanneer er twee manieren van spreken zijn, waarvan de ene een verklaring geeft van de andere, dan moet de laatste duidelijker zijn dan de eerste. En in dit geval zou dan het tegendeel blijken, omdat het duisterder uitgedrukt wordt „nederdalen ter hel”, dan te zeggen „begraven te worden.” Bovendien is het onwaarschijnlijk, dat in deze Artikelen, die zeer beknopt opgesteld zijn, één zaak of Artikel met verschillende woorden opnieuw genoemd zou worden.

Ook niet in de tweede betekenis. Dit wordt op de volgende manier bewezen, omdat Hij dan of naar Zijn Godheid of naar Zijn lichaam of met Zijn ziel heeft moeten nederdalen in de plaats der verdoemden. Maar Hij is daar met geen van die geweest.

Niet naar *Zijn Godheid*, want Die is alomtegenwoordig; dus kan Die niet nederdalen of van plaats veranderen.

Ook niet met *Zijn lichaam*, want dat heeft drie dagen in het graf gerust, naar Jona's voorbeeld; zoals het daaruit ook verrezen is.

Noch met *Zijn ziel*, want toen Hij stierf, had Hij die in de handen van Zijn Vader bevolen, Luk. 23 : 46: „Vader, in Uwe handen beveel Ik Mijnen geest.” En Hij sprak op diezelfde dag toen Hij stierf, dat Zijn ziel met de ziel van de moordenaar in het paradijs zijn zou, Luk. 23 : 43: „Voorwaar zeg Ik u: Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn.”

En het heeft geen zin te zeggen, zoals zij dat doen, dat Zijn ziel ook in de hel in de handen van Zijn vader was; volgens Ps. 139 : 8: „Bedde ik mij in de hel, zie, Gij zijt daar”, d.w.z. Hij deelde in de zorg en bewaring des Vaders, opdat Hij niet verloren ging. Want de zoëven genoemde tekst „In Uw handen beveel Ik Mij

geest" dient nader verklaard te worden door de woorden: „Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn.” Dit zegt Hij van de verlossing en hemelse gelukzaligheid, die niet in de hel of in de plaats der verdoemden te zoeken is. Want die tekst betekent, dat Wij, Die nu aldus lijden, heden — vrij van al deze pijnen — tezamen in het Paradijs zullen zijn. Daaruit laat zich ook verstaan, dat de laatste woorden niet opgevat moeten worden van Zijn Godheid, maar van de ziel, die met het lichaam leed. Want de Goddelijke natuur was al eerder met en in die moordenaar werkzaam geweest. En ook leed Christus niet, of werd Hij verlost, naar Zijn Godheid, maar naar Zijn ziel.

Dit wordt trouwens nog op een andere manier bewezen: Omdat Christus n.l. in de hel niets te doen had. Want als de ziel van Christus neergedaald is in de plaats der verdoemden, dan zou dat hebben moeten geschieden: óf opdat Hij daar zou lijden, óf opdat Hij de voorvaderen daaruit zou verlossen. Evenwel behoefde Hij niet neer te dalen, Joh. 19 : 30, om te lijden, want al Zijn lijden is aan het kruis volbracht, zoals Hij, toen Hij daar hing, uitriep „Het is volbracht!"; en ook niet, om de voorvaderen te verlossen. Want:

1. Hij heeft ze verlost en bevrijd, door voor hen op aarde te lijden;
2. dit heeft Hij gedaan door de kracht van Zijn Godheid van het begin der wereld af, en niet door een plaatselijke nederdaling der ziel of des lichaams naar de hel;
3. de voorvaderen waren trouwens niet in een voorburg der hel, zoals de Rooms-katholieken dromen, Sap. 3 : 1: „Maar de zielen der rechtvaardigen zijn in de hand Gods, en geen kwelling zal ze aanraken", Luk. 16 : 26: „Tussen ons en ulieden is een grote kloof gevestigd, zodat degenen die van hier tot u willen overgaan, niet zouden kunnen, noch ook die daar zijn, van daar tot ons overkomen.” Ook staat daar geschreven, dat Lazarus — nog vóór Christus' hemelvaart — door de Engelen gedragen werd in Abrahams schoot, waar hij getroost werd; en niet in een voorburg der hel. Dus konden de voorvaderen daaruit ook niet verlost worden.

Nu blijft er nog een derde betekenis over, volgens welke wij geloven dat Christus ter hel nedergedaald is; en naar onze mening worden met deze nederdaling de allergrootste pijnen, benauwdheden en smarten bedoeld, die Christus in Zijn ziel doorleden heeft, niet na, maar voor en in de dood, n.l. in de strijd met het oordeel en de toorn Gods tegen onze zonde; hoedanige pijnen en verschrikkingen de verdoemden gevoelen in de hel; alsmede de alleruiterste versmaadheden die Christus in Zijn ganse lijden aangedaan werden. Om dit vast te houden, dient men twee zaken te bewijzen.

- I. Dat met het nederdalen ter hel, in de Heilige Schrift, zulke pijnen bedoeld worden. Dit blijkt uit Ps. 116 : 3 en 1 Sam. 2 : 6.
- II. Dat Christus deze pijnen der ziele lijden moest en ze ook geleden heeft. Het feit, dat Christus deze pijnen lijden moest, wordt ook bewezen uit hetgeen de Schrift getuigt in Jes. 53 : 10: „Doch het behaagde den HEERE Hem te verbrijzelen", enz.; én met bewijsredenen; want aangezien Hij niet alleen ons lichaam, maar ook onze ziele verlossen zou, moest Hij ook in Zijn ziel lijden. Nogmaals, zou Hij ons van de benauwdheden en pijnen der hel verlossen, dan moest Hij die ook gevoelen. En zulks moet Hij gedaan hebben vóór of na Zijn dood. Welnu, dit geschiedde niet na de dood, zoals de Roomsen zelf toegeven. Dus dan vóór Zijn dood. Niet in het lichaam, want het lijden des lichaams is uitwendig geweest. Daarom heeft Hij dus deze helpijnen in Zijn ziel gevoeld. En dat Christus deze pijnen ook werkelijk doorleden heeft, wordt bewezen uit het zoëven aangehaalde getuigenis van David, Ps. 116 : 3: „Angsten der hel hadden

mij getroffen", woorden die door Christus, in de persoon van David, gesproken worden. Ook uit het Evangelieverhaal, Matth. 26 : 38: „Mijne ziel is geheel bedroefd tot de dood toe", Luk. 22 : 44: „En in zwaren strijd zijnde, bad Hij te ernstiger. En Zijn zweet werd gelijk grote druppelen bloeds, die op de aarde afliepen", Jes. 53 : 6: „De HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen", Matth. 27 : 46: „Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" (Vgl. N.G.B., art. 21).

Deze pijnen en allergrootste benauwdheden, die het zwaarste deel van Zijn lijden uitmaken, behoren in de Geloofsartikelen niet verzwegen te worden. En toch zou dat gebeuren, als men dat niet in het Artikel van de „nederdaling ter hel" vond. Want de voorafgaande Artikelen spreken slechts van het uiterlijke lijden, dat Christus voor het oog der mensen onder de rechter Pontius Pilatus geleden heeft. Dus is het geloovenswaardig dat in dit Artikel het lijden der ziel aangeduid wordt.

Tegen de ware betekenis van dit Geloofsartikel, worden er — vóór de nederdaling in de plaats der verdoemden deze tegenwerpingen gemaakt:

Tegenwerping 1. De Geloofsartikelen behoren in hun eigenlijke en niet in figuurlijke zin opgevat te worden. Nu is Christus' nederdaling ter hel een Artikel des geloofs. Daarom dient men het dus letterlijk en niet figuurlijk op te vatten.

Antwoord. Niet alle Artikelen des geloofs worden in letterlijke zin opgevat.

Noch met *Zijn ziel*, want toen Hij stierf, had Hij die in de handen van Zijn Vader bevolen, Luk. 23 : 46: „Vader, in Uwe handen beveel Ik Mijnen geest." En Hij sprak op diezelfde dag toen Hij stierf, dat Zijn ziel met de ziel van de moordenaar in het paradijs zijn zou, Luk. 23 : 43: „Voorwaar zeg Ik u: Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn."

En het heeft geen zin te zeggen, zoals zij dat doen, dat Zijn ziel ook in de hel in de handen van Zijn vader was; volgens Ps. 139 : 8: „Bedde ik mij in de *hel*, zie, Gij zijt daar", d.w.z. Hij deelde in de zorg en bewaring des Vaders, opdat Hij niet verloren ging. Want de zoëven genoemde tekst „In Uwe handen beveel Ik Mijnen geest" dient nader verklaard te worden door de woorden: „Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn." Dit zegt Hij van de verlossing en hemelse gelukzaligheid, die niet in de hel of in de plaats der verdoemden te zoeken is. Want die tekst betekent, dat Wij, Die nu aldus lijden, heden — vrij van al deze pijnen — tezamen in het Paradijs zullen zijn. Daaruit laat zich ook verstaan, dat de laatste woorden niet opgevat moeten worden van Zijn Godheid, maar van de ziel, die met het lichaam leed. Want de Goddelijke natuur was al eerder met en in die moordenaar werkzaam geweest. En ook leed Christus niet, of werd Hij verlost, naar Zijn Godheid, maar naar Zijn ziel.

Dit wordt trouwens nog op een andere manier bewezen: Omdat Christus n.l. in de hel niets te doen had. Want als de ziel van Christus neergedaald is in de plaats der verdoemden, dan zou dat hebben moeten geschieden: óf opdat Hij daar zou lijden, óf opdat Hij de voorvaderen daaruit zou verlossen. Evenwel behoefde Hij niet neer te dalen, Joh. 19 : 30, om te lijden, want al Zijn lijden is aan het kruis volbracht, zoals Hij, toen Hij daar hing, uitriep „Het is volbracht!"; en ook niet, om de voorvaderen te verlossen. Want:

1. Hij heeft ze verlost en bevrijd, door voor hen op aarde te lijden;
2. dit heeft Hij gedaan door de kracht van Zijn Godheid van het begin der wereld af, en niet door een plaatselijke nederdaling der ziel of des lichaams naar de hel;
3. de voorvaderen waren trouwens niet in een voorgeburgte der hel, zoals de Rooms-katholieken dromen, Sap. 3 : 1: „Maar de zielen der rechtvaardigen zijn in de hand Gods, en geen kwelling zal ze aanraken", Luk. 16 : 26: „Tussen ons en

ulieden is een grote klove gevestigd, zodat degenen die van hier tot u willen overgaan, niet zouden kunnen, noch ook die daar zijn, van daar tot ons overkomen." Ook staat daar geschreven, dat Lazarus — nog vóór Christus' hemelvaart — door de Engelen gedragen werd in Abrahams schoot, waar hij getroost werd; en niet in een voorgeburgte der hel. Dus konden de voorvaderen daaruit ook niet verlost worden.

Nu blijft er nog een derde betekenis over, volgens welke wij geloven dat Christus ter hel nedergedaald is.

Naar onze mening worden met deze nederdaling de allergrootste pijnen, benauwdheden en smarten bedoeld, die Christus in Zijn ziel doorleden heeft, niet ná, maar voor en in de dood, n.l. in de strijd met het oordeel en de toorn Gods tegen onze zonde; hoedanige pijnen en verschrikkingen de verdoemden gevoelen in de hel; alsmede de alleruiterste versmaadheden die Christus in Zijn ganse lijden aangedaan werden. Om dit vast te houden, dient men twee zaken te bewijzen.

I. Dat met het nederdalen ter hel, in de Heilige Schrift, zulke pijnen bedoeld worden. Dit blijkt uit Ps. 116 : 3 en 1 Sam. 2 : 6.

II. Dat Christus deze pijnen der ziele lijden moest en ze ook geleden heeft.

Het feit, dat Christus deze pijnen lijden moest, wordt ook bewezen uit hetgeen de Schrift getuigt in Jes. 53 : 10: „Doch het behaagde den HEERE Hem te verbrijzelen", enz.; én met bewijsredenen; want aangezien Hij niet alleen ons lichaam, maar ook onze ziele verlossen zou, moest Hij ook in Zijn ziel lijden. Nogmaals, zou Hij ons van de benauwdheden en pijnen der hel verlossen, dan moest Hij die ook gevoelen. En zulks moet Hij gedaan hebben vóór of na Zijn dood. Welnu, dit geschiedde niet na de dood, zoals de Rooms en zelf toegeven. Dus dan vóór Zijn dood. Niet in het lichaam, want het lijden des lichaams is uitwendig geweest. Daarom heeft Hij dus deze helpijnen in Zijn ziel gevoeld.

En dat Christus deze pijnen ook werkelijk doorleden heeft, wordt bewezen uit het zoëven aangehaalde getuigenis van David, Ps. 116 : 3: „Angsten der hel hadden mij getroffen", woorden die door Christus, in de persoon van David, gesproken worden. Ook uit het Evangelieverhaal, Matth. 26 : 38: „Mijnne ziel is geheel bedroefd tot de dood toe", Luk. 22 : 44: „En in zwaren strijd zijnde, bad Hij te ernstiger. En Zijn zweet werd gelijk grote druppelen bloeds, die op de aarde afliepen", Jes. 53 : 6: „De HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen", Matth. 27 : 46: „Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?" (Vgl. N.G.B., art. 21).

Deze pijnen en allergrootste benauwdheden, die het zwaarste deel van Zijn lijden uitmaken, behoren in de Geloofsartikelen niet verzwegen te worden. En toch zou dat gebeuren, als men dat niet in het Artikel van de „nederdaling ter hel" vond. Want de voorafgaande Artikelen spreken slechts van het uiterlijke lijden, dat Christus voor het oog der mensen onder de rechter Pontius Pilatus geleden heeft. Dus is het geloovenswaardig dat in dit Artikel het lijden der ziele aangeduid wordt.

Tegen de ware betekenis van dit Geloofsartikel, worden er — vóór de nederdaling in de plaats der verdoemden deze tegenwerpingen gemaakt: *Tegenwerping I*. De Geloofsartikelen behoren in hun eigenlijke en niet in figuurlijke zin opgevat te worden. Nu is Christus' nederdaling ter hel een Artikel des geloofs. Daarom dient men het dus letterlijk en niet figuurlijk op te vatten.

Antwoord. Niet alle Artikelen des geloofs worden in letterlijke zin opgevat. Want ook het Artikel van het zitten aan Gods rechterhand wordt niet letterlijk genomen,

maar als beeldspraak verstaan God heeft immers in eigenlijke zin geen rechterhand. En de Geloofsartikelen dienen letterlijk opgevat te worden, wanneer deze letterlijke opvatting niet in strijd komt met de analogie ¹⁾ des geloofs of met nadrukkelijke teksten uit de Heilige Schrift zelf. Maar als men nu dit Artikel letterlijk opvat, dan strijdt zulks vooral met Christus' woorden: „Het is volbracht”, Joh. 19 : 30. Want indien Christus op volkomen wijze alle delen der verlossing volbracht heeft aan het kruis, dan was er geen reden, waarom Hij nog zou nederdalen ter hel, als de plaats der verdoemden.

Tegenwerping 2. Door het bloed uws verbonds heb Ik uw gebondenen uit den kuil, daar geen water in is, uitgelaten" (Zach. 9 : 11). Hieruit concluderen de Roomsens, dat de voorvaderen in het voorburg der hel geweest zijn, en dat Christus nedergedaald is, om hen volgens de(ze) belofte daaruit te leiden.

Antwoord. De betekenis van deze tekst wordt door zulk een uitleg totaal verdraaid. Want uit het vervolg van deze tekst blijkt zonneklaar, dat de Profeet hier niet spreekt over de hel of haar voorburg, maar over Babel, dat voor de voorvaderen een soort kuil of put zonder water geweest is, d.w.z. een gevangenis zonder enige vertroosting of veraangenaming; en dat God de gevangenen der gemeente daaruit had losgelaten in het bloed des verbonds, d.w.z. dat Hij daaruit de gevangenen verlost had om des verbonds wil, zoals dat vroeger door het bloed der offeranden bevestigd is en op Zijn tijd door het bloed van Christus nader bevestigd zou worden.

Tegenwerping 3. 1 Petrus 3 : 19v.: „In Denwelke Hij ook henengegaan zijnde, den geesten die in de gevangenis zijn, gepredikt heeft, die eertijds ongehoorzaam waren.” Daarom — aldus de Roomsens — is Christus met Zijn ziel nedergedaald na de dood in het voorgeburgte, en heeft Hij aan de gevangen voorvaderen de boodschap der verlossing gebracht.

Antwoord. Ook van deze tekst wordt de betekenis verkeerd opgevat. Want Petrus zegt hier niets over een voorgeburgte of over de gelovige voorvaderen. Maar dit zegt hij, dat n.l. Christus gekomen is, van het begin der wereld af door de Vader tot de gemeente gezonden in de Geest, d.w.z. in Zijn Godheid, en dat Hij tot de geesten gepredikt heeft, die thans in de gevangenis — d.w.z. in de hel — zijn, n.l. vroeger toen ze nog leefden en ongehoorzaam waren, te weten vóór de zondvloed; en dat Hij hen *in* Noachs dagen tot boetvaardigheid genodigd heeft. Want hij zegt, dat Christus den ongehoorzamen gepredikt heeft, toen zij ongehoorzaam waren; en zij waren ongehoorzaam ten tijde van Noach, toen zij „eertijds ongehoorzaam waren.” Dus ten tijde van Noach, d.w.z. dóór Noach en de voorvaderen heeft Christus gepredikt „in den Geest komende”, d.w.z. door de Vader gezonden.

Tegenwerping 4. „Daartoe is ook den doden het Evangelie verkondigd geworden, opdat zij wel zouden geoordeeld worden naar den mens in het vlees, maar leven zouden naar God in den geest.” Uit deze tekst willen de Roomsens de gevolgtrekking maken, dat Christus tot de voorvaderen gepredikt heeft. *Antwoord.* Maar de betekenis van deze tekst is, dat het Evangelie aan de doden verkondigd is, d.w.z. aan degenen die thans dood zijn, of die al gestorven waren, toen Petrus dit schreef, maar die vroeger, toen hun het Evangelie gepredikt werd, (nog) leefden.

Tegenwerping 5. Zij roepen ook deze tekst van Paulus te hulp, Ef. 4 : 9: Christus „is nedergedaald in de nederste delen der aarde.” Dat betekent, naar zij beweren, dat Hij nedergedaald is naar de hel.

Antwoord. Ook hier is de betekenis van de tekst verdorven. Want die tekst zegt alleen maar, dat Hij op de aarde, het nederste deel van de wereld, is nedergedaald.

Want het gaat hier niet om een tegenstelling tussen twee delen der aarde, maar om die tussen hemel en aarde, en daarmee wordt de vernedering van Christus te kennen gegeven.

Tegenwerping 6. De pijnen en benauwdheden die Christus in Zijn ziel doorstaan heeft, overkwamen Hem voor Zijn begrafenis. En de nederdaling ter hel staat hier in de Geloofsartikelen ná die begrafenis. Dus kan de nederdaling ter hel deze pijnen der ziel niet bedoelen.

Antwoord. Dit Artikel volgt niet op de begrafenis, omdat die nederdaling erna geschied zou zijn, maar omdat het een verklaring is van de voorafgaande Artikelen, die over het lijden, sterven en begraven handelen, opdat men daar niets afdoe. En dit is de betekenis, dat Christus n.l. niet alleen geleden heeft, gestorven en begraven is naar het lichaam, maar dat Hij ook de allergrootste pijnen en smarten der hel, zoals die alle goddelozen eeuwig lijden zullen, in Zijn ziel geleden heeft; of: dat Hij niet alleen de lichamelijke, maar ook de geestelijke straffen en Gods toorn tegen de zonden gedragen heeft. Want in de Geloofsartikelen gaat men van het mindere over tot het meerdere, te weten van de lichamelijke pijnen tot de pijnen der ziel. Want de dood des lichaams is lichter dan de pijnen der ziel. Tenslotte wordt na het zichtbare lijden het onzichtbare gesteld. Want nadat in de Artikelen uiteengezet was, wat Christus voor het oog der mensen geleden heeft, wordt daarna gepast het onzienlijke en onbegrijpelijke oordeel genoemd, dat Hij voor God verdragen heeft.

Aantekening. Nu zijn er mensen, die noch deze onze verklaring, noch het verzinsel van de Roomsens inzake de verlossing van de voorvaders uit het voorburg der hel aanvaarden, en die toch geloven, dat Christus met Zijn ziel in de plaats der verdoemden ná Zijn dood is nedergedaald; niet, opdat Hij daar zou lijden of opdat Hij de voorvaderen verlossen zou, maar opdat Hij Zich aan de duivel en de dood als een Overwinnaar zou vertonen en hun daardoor verschrikking zou inboezemen.

Deze opvatting heeft van zichzelf niets ongodelijke, ze werd door vele kerkvaders aanvaard, en naar mijn mening behoort men daarover niet op een hatelijke manier met iemand te strijden. Intussen staat dit vast, dat deze opvatting toch niet uit de Heilige Schrift bewezen kan worden. En er vallen vaste beweegredenen tegen aan te voeren. Want na het sterven, toen Christus „Het is volbracht!" gesproken had, heeft zijn ziel gerust in de handen des Vaders, waarin Hij ze bevolen had. En als het waar is, dat Hij nederdaalde om te triomferen, dan zou dit Artikel het begin van Zijn verheerlijking betekenen. Maar het valt niet aan te nemen, dat Christus het begin van Zijn verheerlijking in de hel heeft willen stellen. Want uit de tegenstelling der Artikelen is het openbaar, dat de nederdaling ter hel de laatste trap van Zijn vernedering geweest is, en Christus werd niet verheerlijkt, voordat Hij opgestaan is.

Dit gevoelen vindt evenmin bewijs in de Heilige Schrift, als dat van de Roomsens; en zoals het metterdaad een opvatting is, zo is het slechts hierin (van dat der Roomsens n.l.) onderscheiden, n.l. in de bedoeling waarmee Hij is nedergedaald. Ook zij halen teksten als 1 Petrus 3 : 19v. en Ef. 4 : 9 (als bewijsplaatsen) aan. Maar wij hebben tevoren al aangetoond, dat deze teksten in dit verband zeer ten onrechte aangehaald worden; en al was het dat ze van een plaatselijke nederdaling zouden kunnen gelden, dan zouden die teksten niet hun eigen opvatting, maar veeleer die van de Roomsens steunen, die beweren dat Christus in de hel gepredikt en de voorvaderen verlost heeft. Daarom dienen wij eraan vast te houden en tegenover de Roomsens te betogen, dat het vast en zeker (waar) is, dat Christus in de zin en betekenis als wij het uitgelegd hebben, ter hel is neergedaald. Als iemand

bewijzen kan, dat hij ook nog in een andere zin ter hel neergedaald is, dan is het wel. Ik kan dat echter niet doen. Intussen geef ik toe, dat de duivelen van Christus' zijde een grote verschrikking bereid is. Maar dat gebeurde niet door Zijn plaatselijke nederdaling ter hel, maar vanwege Zijn dood, waardoor Hij de duivel, de zonde en de dood overwonnen heeft! Bovendien wordt onder dit nederdalen van Christus door vele rechtzinnige godgeleerden die vernedering van Christus verstaan, waarmee Hij onder de heerschappij en macht van dood en hel, d.w.z. van het graf, verkeerd heeft tot aan de derde dag toe. Want gedurende die ganse tijd is Hij „met de banden des doods" in het graf „gebonden" geweest, waarvan Hij nadien ontbonden is geworden, Hand. 2 : 24. En wat het innerlijke lijden van Christus naar de ziel betreft, dat stellen zij in Zijn kruisiging, toen Hij een vloek voor ons geworden is, Gal. 3 : 13, en tot in de uiterste angsten der hel verzonk, toen Hij uitriep: „Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten!"; welke angsten Hem al eerder in de hof van Gethsémané bijzonder begonnen te overvallen. Dus wordt door de bedoelde godgeleerden dezelfde Schriftuurlijke waarheid, als de Catechismus voorstelt, mede bevestigd, zij het ook op een andere manier.

II. *Met welke bedoeling Christus ter hel nederdaalde, of welke vruchten die nederdaling meebrengt.*

Christus is nedergedaald ter hel; d.w.z. Hij heeft de onuitsprekelijke benauwdheden, pijnen en verschrikkingen der ziel vóór, maar het meest áán het kruis doorleden. Allereerst, opdat Hij ons van de benauwdheden en pijnen der hel verlossen zou; vervolgens, opdat Hij ons met Zich in de hemel zou opvoeren, en wij niet ter hel zouden neerdalen. Dus vloeit hieruit voor ons de volgende vrucht:

1. Dat wij van Gods liefde jegens ons en van de zekerheid onder zaligheid verzekerd worden; want hoe zwaarder Christus' lijden geweest is, des te genoegzamer is ook Zijn voldoening voor ons;

2. dat wij in de allerzwaarste aanvechtingen deze troost hebben, dat wij n.l. van de helse pijnen door Christus verlost zijn.

Wat betekent het dus, dat wij *geloven in Christus, Die nedergedaald is ter hel?* Het wil zeggen, dat wij geloven, dat Christus voor ons de helse smarten en pijnen geleden heeft, opdat wij die niet zouden behoeven te dragen.

ZONDAG 17.

Over de opstanding van Christus.

Onze Zaligmaker Jezus Christus heeft, om ons alleen en volkomen zalig te maken, twee zaken moeten verrichten: 1e. De zaligheid voor ons verdienen; 2e. de verdiende zaligheid ons toeëigenen. Deze beide dingen heeft Hij gedaan in verschillende staten. Hij verdiende voor ons de zaligheid in de *staat der vernedering*, door Zijn menswording, lijden, kruisiging, sterven en nederdaling ter hel; welke Artikelen al in de vorige Zondagen verklaard zijn. Hij eigent ons de verdiende zaligheid toe in *de staat van Zijn verhoging*, waartoe de nu volgende Artikelen behoren, waarin (ons) aangewezen wordt, dat Hij is opgestaan van de doden, opgevaren ten hemel, dat Hij zit ter rechterhand des Vaders en vandaar zal wederkomen om te oordelen. De eerste trap ¹⁾ van Zijn verhoging is: „dat Hij ten derden dage wederopgestaan is van de doden.” Van dit Artikel wordt nu verder in deze Zondag(safdeling) een verklaring gegeven, n.l. in Vraag 45.

Vraag 45: Wat nut ons de opstanding van Christus?

Antwoord. Ten eerste heeft Hij door Zijn opstanding de dood overwonnen, opdat Hij ons de gerechtigheid die Hij ons door Zijn dood verworven had ^{a)}, kon deelachtig maken b). Ten andere worden ook wij door Zijn kracht opgewekt tot een nieuw leven c). Ten derde is de opstanding van Christus een zeker (onder)pand van onze zalige opstanding d).

- a. Matth. 28 : 5v., Mark. 16 : 5v., Luk. 24 : 4-7, Hand. 2 : 24 en 30-32; id. 13 : 30v.
- b. Rom. 4 : 25, 1 Kor. 15 : 16-18, 1 Petrus 1 : 3-5 en 21; id. 3 : 21.
- c. Rom. 6 : 4-12, Ef. 2 : 5v., Kol. 3 : 1-4, Hebr. 9 : 14.
- d. 1 Kor. 15 : 12- 14, Rom. 8 : 11, Fil. 3 : 20v.

Uiteenzetting van de opstanding van Christus.

Tot nog toe zijn die delen van het ambt van de Middelaar verklaard, die Hij op aarde, in de staat van Zijn vernedering, trapsgewijze uitgevoerd heeft. Nu volgt in de Geloofsbelijdenis de staat van Zijn verhoging, zowel op aarde als in de hemel; hetgeen Hij uit de hemel ook trapsgewijze uitgevoerd heeft en nog uitvoeren zal. De eerste trap van Zijn verhoging die het dichtst op Zijn vernedering volgt, is (geweest) de opstanding, waarvan wij in de Artikelen belijden, dat Hij ten derden dage is opgestaan van de doden; d.w.z. Christus heeft op de derde dag, nadat Hij gestorven en begraven was, de dood van Zich verdreven, Zijn dode lichaam opgewekt en levend gemaakt, en weer met Zijn ziel verenigd, heerlijk en onsterfelijk uit het graf in het licht, en ten aanschouwe van Zijn discipelen gesteld, en dat door Zijn eigen Goddelijke kracht.

Inzake dit Artikel nu zijn dit de voornaamste vraagstukken:

1. Of Christus wel opgestaan is.
2. Hoe Hij opgestaan is; waarbij ook over de (bijzondere) omstanigheden van Zijn opstanding gehandeld wordt.
3. Waarom Hij opgestaan is; en over de oorzaak daarvan.
4. Welke vruchten de opstanding meebrengt.

1. Of Christus wel opgestaan is.

Joden, Turken en andere goddeloze mensen, zoals *Celsus*, ontkennen dat Christus van de doden verrezen is, en drijven de spot met ons geloof. Maar zowel met Goddelijke als menselijke getuigenissen bewijzen wij krachtig, dat Hij werkelijk verrezen is.

De *Goddelijke getuigenissen* daarvoor zijn:

1e. Die van de Heilige Geest, die door (middel van) de Apostelen en Evangelisten in de Evangeliebladen te vinden zijn, die men zonder enige twijfel dient te geloven, al zouden de Apostelen en Evangelisten ook zaken kunnen meedelen, die zij zelf niet gezien hebben. Want „indien wij de getuigenis der mensen aannemen, de getuigenis Gods is meerder", 1 Joh. 5 : 9.

2e. Het getuigenis der Engelen, die daartoe uit de hemel gezonden zijn. „Wat zoekt gij den Levende bij de doden? Hij is hier niet, maar Hij is opgestaan", Luk. 24 : 5v.

3e. Tal van verschijningen van Christus, waardoor Hij Zichzelf aan Zijn discipelen weer levend bewezen heeft. Leest maar inzake de waarheid van de opstanding van Zijn lichaam. Lukas 24, Johannes 20 en 21 en Hand. 1 : 3. Tot de *menselijke getuigenissen* behoren die van de vrouwen, van de Apostelen, van de vijfhonderd discipelen en zelfs van Paulus, 1 Kor. 15 : 6. Want dat zijn allen aanschouwende getuigen geweest, die Christus weer levend gezien, getast, met Hem gesproken en veertig dagen met Hem omgegaan hebben.

Maar dit stuk zal bij de nog volgende vragen inzake de omstandigheden, oorzaken en vruchten van Zijn opstanding nog duidelijker bevestigd worden. Want de oorzaken, waarom men stellig geloven moet dat Christus opgestaan is, komen merendeels bij het derde punt aan de orde. Dan zullen wij ze dus nader uiteenzetten. En daarom gaan wij nu tot de tweede vraag over.

2. Hoe Christus opgestaan is.

De wijze waarop Christus opstond, wordt door de nu volgende (bijzondere) omstandigheden nader verklaard.

1. Christus is *waarlijk* opgestaan, d.w.z.: Zijn lichaam en ziel, die door de dood gescheiden waren, zijn weer verenigd; en Hij Die werkelijk gestorven was, is ook werkelijk (uit de doden) verrezen. Want zoals de ontvangenis, het lijden en de dood van Gods Zoon in waarheid plaatsvond, en niet maar bepaalde verschijnselen

waren (zoals *Marcion* verdichtte), zo is ook eveneens Zijn Opstanding een waarachtige opstanding.

Dezelfde Persoon Die geleden had, en hetzelfde lichaam dat gestorven was, d.w.z. dezelfde Jezus Christus, God en Mens, Die in het vlees gedood werd, is ook naar het vlees weer opgestaan. Want de val en wederopstanding kunnen niet apart, afzonderlijk, maar dienen steeds van één en hetzelfde verstaan te worden. Want als men zegt dat iets weer opstaat, dan moet hetzelfde tevoren gevallen zijn.

En niet alleen dezelfde Persoon is herrezen naar het vlees, maar ook *hetzelfde vlees*, daar het een waarachtig menselijk lichaam bleef en het wezen en de wezenlijke eigenschappen daarvan behield; echter zó, dat het bevrijd is van alle zwakheden, waaraan het vroeger onderworpen was, d.w.z. dat het thans verheerlijkt en versierd is met onsterfelijkheid en hemelse gaven; echter niet vergoddelijkt of in een geest herschape[n], Luk. 24 : 39: „Ziet Mijne handen en Mijne voeten; want Ik ben het Zelf. Tast Mij aan en ziet, want een geest heeft geen vlees en benen, gelijk gij ziet dat Ik heb.” (vgl. de N.G.B., art. 19).

2. Hij is werkelijk *uit het graf gegaan*, tegen de wil van de wachters in, die met verschrikking geslagen werden en wegluchtten. Dus is Christus' lichaam niet éérder uit het graf geweest, en ook niet, toen het eruit gegaan was, erin gebleven; en ook is het niet, toen het verheerlijkt was, overal verspreid geweest. Want de verheerlijking betekent niet een ongedaan-maken van Zijn menselijke natuur (vgl. hiervoor weer art. 19 N.G.B.). En dit is een eeuwig onderscheid tussen God en het schepsel, dat God krachtens de oneindigheid van Zijn Wezen overalteenwoordig is, maar alle creaturen, al zijn ze ook geestelijk, vlug en machtig, zijn toch aan een bepaalde plaats gebonden, naar de eigenschappen van hun wezen.

3. Hij stond voorts op *door Zijn eigen macht*, niet naar het vermogen des vleses, dat dood was en niets van zichzelf kon ten uitvoer brengen, maar naar het vermogen der Godheid, overeenkomstig Christus' woorden in Joh. 2 : 19: „Breekt dezen tempel en in drie dagen zal Ik denzelve oprichten.” 10 : 18: „Ik heb macht hetzelve (n.l. Zijn leven) af te leggen en heb macht hetzelve wederom te nemen.” En in Joh. 5 : 21 zegt Hij: „Want gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend die Hij wil.” Als het dus zo is, dat Hij, toen Hij dood was, Zichzelf kon levendmaken, veel meer zal Hij, nu Hij leeft, ons van de doden kunnen opwekken.

Tegenwerping. Ja, maar de Vader heeft de Zoon opgewekt, volgens Rom. 4 : 24, Ef. 2 : 20, Hand. 2 : 32 en 3 : 15. Dus heeft de Zoon Zichzelf niet opgewekt.

Antwoord. Wanneer enig werk, dat uitgevoerd wordt bij de schepselen, aan één Persoon van de Heilige Drie-eenheid toegeschreven wordt, dan worden de andere Personen daarvan niet buitengesloten. Want zulke werken zijn aan al de drie Personen gemeen(schappelijk), al blijft ook de orde der Personen in het uitvoeren bewaard. Zo heeft dus de Vader wel de Zoon opgewekt, maar dóór de Zoon; niet als door een instrument, maar als door een ander Persoon, die hetzelfde Wezen en dezelfde macht bezit als de Vader. Want hetgeen de Vader doet, dat doet ook de Zoon desgelijks. Dus is de Zoon door de Vader opgewekt door Zichzelf. Hij heeft Zichzelf door Zijn Geest opgewekt: de Heilige Geest heeft Zelf door Zichzelf, en niet, door een ander, het lichaam van Christus levendgemaakt.

4. Hij is *op de derde dag* opgestaan. 1e. Naar de Schriften, 1 Kor. 15 : 4. 2e. Naar Jona's voorbeeld, Matth. 12 : 39, Jona 2: 2. 3e. Naar Zijn eigen voorzegging, Matth. 12 : 19, Mark. 10 : 34, Luk. 18 : 33 en Joh. 2 : 19. 4e. Hij heeft zonder verderving weer moeten opstaan, volgens de profetie van Ps. 16 : 10, vgl. Hand. 2 :

27: „Noch zult (Gij) Uwen Heilige overgeven om verderving te zien.” Hij heeft dus niet al op de éérste dag moeten opstaan, opdat men stellig — op grond van Zijn vertoeven in de dood — zou weten, dat Hij werkelijk gestorven was. Deze omstandigheid dient ook, om ons geloof te bevestigen. Want aangezien niet slechts het lijden en de dood van deze Persoon, maar ook Zijn opstanding met de Heilige Schrift overeenkomt, zo zijn wij ervan verzekerd, dat niemand anders de beloofde Messias is. Want alleen déze Jezus, en niemand anders dan Hij! is door Zijn eigen macht op de derde dag van de doden opgestaan; hetgeen tevoren al van de Messias voorzegd was.

Als nu iemand hiertegen in wil brengen, dat Hij niet drie héle dagen in het graf gelegen heeft, dan diene als antwoord, dat het voldoende geweest is, dat de tijd die Hij in het graf doorgebracht heeft, de derde dag wel aangeroerd, hoewel niet volkomen vervuld heeft. Hij was n.l. gedurende een deel van de eerste dag, héél de tweede dag en een deel van de derde in het graf.

Tenslotte is Hij zo verreezen, dat Hij Zich aan vele mannen en vrouwen vertoond heeft om gezien te worden, en dat Hij, nadat Hij veertig dagen met Zijn jongeren omgegaan was, toen pas ten hemel opgevaren is.

3. Waarom Christus opstond; of over de oorzaken, waarom Christus moest opstaan.

Hier dient men op alle oorzaken te letten, waarom het nodig was, dat Christus van de doden moest verrijzen. Want als Hij de Middelaar wilde zijn, moest noch mocht Hij door de dood (vast)gehouden worden.

De oorzaken waarom Christus weer heeft moeten opstaan, zijn deze vier.

1. Om de eer en heerlijkheid van Hemzelf en van Zijn Vader, Rom. 1 : 4: „Die krachtiglijk bewezen is te zijn de Zone Gods, uit de opstanding der doden”, en Joh. 17 : 1: „Vader, verheerlijk Uw Zoon, opdat ook Uw Zoon U verheerlijke.” Want de eer van de Zoon is de eer van de Vader.

2. Omdat de Profeten voorzegd en geprofeteerd hadden, dat Christus niet alleen lijden en sterven, maar ook verrijzen zou, Ps. 16 : 10 en Hand. 2 : 27 en 29; en id. 13 : 33 en 37: „Want Gij zult Mijne ziel in de hel niet verlaten; Gij zult niet toelaten, dat Uwe Heilige de verderving zie”; Jes. 53 : 10: „Als zijn ziel Zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij zaad zien; en het welbehagen des HEEREN zal door zijn hand gelukkiglijk voortgaan”; Matth. 12 : 39v.: „Hun zal geen teken gegeven worden dan het teken van Jonas, den profeet. Want gelijk Jonas drie dagen en drie nachten was in den buik des walvis, alzo zal de Zoon des mensen drie dagen en drie nachten wezen in het hart der aarde”; Joh. 20 : 9: „Want zij wisten nog de Schrift niet, dat Hij (n.l. Christus) van de doden moest opstaan.” Zoals ook *Daniël* leert, dat Hij uitgeroeid zou worden, maar dat Hij nochtans tot in der eeuwigheid regeren zal, Dan. 9 : 26 en 7 : 14. Om deze en nog andere voorzeggingen was het noodzakelijk, dat Christus zou lijden en weer zou opstaan. Want de Heilige Schrift moet vervuld worden, Matth. 26 : 54: „Hoe zouden dan de Schriften vervuld worden, die zeggen, dat het alzo geschieden moet?” Namelijk omdat het onveranderlijke besluit Gods in de Schriften geopenbaard is, waarvan de Apostelen spreken, Hand. 4 : 27v.: „Want in der waarheid zijn vergaderd tegen Uw heilig Kind Jezus, Welken Gij gezalfd hebt, beiden Heródes en Pontius Pilatus met de heidenen en de volken Israëls; om te doen al wat Uw hand en Uw raad te voren bepaald had dat geschieden zou.” Hiertoe behoren ook Christus' eigen voorzeggingen, Matth. 17 : 23: „Zij zullen Hem (n.l. de Zoon des mensen) doden

en ten derden dage zal Hij opgewekt worden", en Joh. 2 : 19: „Breekt dezen tempel en in drie dagen zal Ik denzelve oprichten.”

3. Omdat de waardigheid en macht van deze Persoon zo groot was, dat Hij onmogelijkerwijs in de dood zou hebben kunnen blijven (ook al was dat niet tevoren gezegd geweest), zoals Petrus betuigt in Hand. 2 : 24: „Alzo het niet mogelijk was, dat Hij van denzelve dood zoude gehouden worden.” Want, ten eerste, Hij was Gods eniggeboren Zoon, Die door de Vader zeer geliefd werd, Joh. 3 : 35: „De Vader heeft den Zoon lief en heeft alle dingen in zijn hand gegeven", en id. 3 : 16: „Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft.” De Vader kón Hem in de dood niet verlaten.

Voorts was Hijzelf God, de Auteur en Fontein van het leven, Joh. 11 : 25: „Ik ben de Opstanding en het Leven", Joh. 5 : 26: „De Vader heeft ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven", en id. 5 : 21: „Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend die Hij wil.” Het zou dus zeer ongerijmd zijn geweest, als Hij in de dood zou blijven, Die aan alle dingen Zelf het leven, de adem, ja alles geeft, Joh. 10 : 28: „Ik geef hun het eeuwige leven; en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid en niemand zal dezelve uit Mijne hand rukken.”

Tenslotte was Hij een rechtvaardig Mens, en had Hij door het lijden en de dood, genoegzame voldoening geschonken voor onze zonden, die op Hem lagen. Waar nu geen zonden meer zijn, daar heerst de dood ook niet meer, Hebr. 10 : 14: „Met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen die geheiligd worden", en Rom. 6 : 10: „Dat Hij gestorven is, dat is Hij der zonde eenmaal gestorven; en dat Hij leeft, dat leeft Hij Gode.”

4. Het ambt van de Middelaar is dusdanig, dat het niet bediend en uitgevoerd bad kunnen worden, als Hij in de dood gebleven was.

Want de Middelaar moest God en Mens zijn, en in eeuwigheid regeren, Ps. 45 : 7: „Uw kroon, o God, is eeuwiglijk en altoos; de scepter Uws Koninkrijks is een scepter der rechtmatigheid"; 2 Sam. 7 : 13v.: „Ik zal den stoel zijns koninkrijks bevestigen tot in eeuwigheid. Ik zal hem zijn tot een Vader, en hij zal Mij zijn tot een zoon"; Ps. 89 : 36-38: „Ik heb eens gezworen bij Mijne heiligheid: Zo Ik aan David liege! Zijn zaad zal in der eeuwigheid zijn, en zijn troon zal voor Mij zijn gelijk de zon. Hij zal eeuwiglijk bevestigd worden gelijk de maan, en de Getuige in den hemel is getrouw. Sela"; Ez. 34 : 24: „Ik, de HEERE, zal hun tot een God zijn, en Mijn knecht David zal Vorst zijn in het midden van hen"; Dan. 7 : 27: „Het rijk en de heerschappij en de grootheid der koninkrijken onder den gansen hemel, zal gegeven worden den volke der heiligen der hoge plaatsen, welks Rijk een eeuwig Rijk zijn zal; en alle heerschappijen zullen Hem eren en gehoorzamen"; Jes. 9 : 6: „Der grootheid dezer heerschappij en des vredes zal geen einde zijn"; Luk. 1 : 33: „Zijns Koninkrijks zal geen einde zijn.” Zo was het dan nodig, dat de menselijke natuur, het zaad Davids, weer verwekt zou worden en regeren.

Verder moest de Middelaar God en Mens, èn onze Broeder zijn, om altijd voor ons te bidden, en als een eeuwig Priester voor God te verschijnen, volgens Ps. 110 : 4: „Gij zijt Priester in eeuwigheid, naar de ordening Melchizédeks"; Rom. 8 : 34: „Christus is het Die gestorven is; ja, wat meer is, Die ook opgewekt is, Die ook ter rechterhand Gods is, Die ook voor ons bidt.” Tenslotte moest de Middelaar ook Mens zijn, om met Zijn hand en macht aan de gemeente alle weldaden, die Hij door Zijn dood verdiend

had, n.l. de gerechtigheid, de Heilige Geest, het eeuwige leven en de heerlijkheid te geven en toe te eigenen; opdat Hij Middelaar zijn zou, niet alleen dank zij Zijn verdienste, maar ook door krachtige werking en toe-eigening. Want het was niet genoeg, dat Hij deze goederen voor ons verdiend had, maar Hij moest ze ons ook meedelen; en door de Heilige Geest te zenden, moest Hij bewerken ¹⁾, dat wij Die door het geloof ontvangen, aangezien wij dood zijn door de zonden, en zonder Zijn genade Die nooit zouden hebben kunnen ontvangen. Vgl. 1 Kor. 15 : 21: „Dewijl de dood door een mens is, zo is ook de opstanding der doden door een Mens"; Joh. 1: 16: „Uit zijn volheid hebben wij allen ontvangen ook genade voor genade"; id. 16 : 7: „Indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien Ik heenga, zo zal Ik Hem tot u zenden.”

En hoewel Hij ons krachtens Zijn Godheid de weldaden van Zijn dood had kunnen schenken, zoals wij ook door Haar kracht gerechtvaardigd en tot een nieuw leven wedergeboren worden, nochtans — zoals God besloten had om door de Middelaar, als Mens, de doden op te wekken, 1 Kor. 15 : 21, en ze door een Man te oordelen, Hand. 17 : 31 — zo ook had Hij besloten om door dezelfde Middelaar, ons de gerechtigheid, de Heilige Geest en alle andere weldaden te schenken, opdat Hij de enige en volkomen Zaligmaker zijn zou, en de wederoprichting van de menselijke natuur door een mens, n.l. de Middelaar geschieden zou.

Tegenwerping. Christus was ook onder het Oude Testament, dus vóór Zijn menswording, al Middelaar, en heeft buiten Zijn mensheid aan de voorvaderen die weldaden (al) geschonken. Daarom is het (eigenlijk) niet nodig geweest, dat Hij Mens zou worden, sterven en weer opstaan.

Antwoord. Eertijds is Hij weliswaar de Middelaar geweest en maakte Hij de voorvaders levend, maar op die voorwaarde, dat Hij te Zijner tijd Mens zou worden, zou sterven en weder opstaan; d.w.z. Hij heeft dat gedaan, omdat Hij Mens worden zou en eeuwig zou blijven. Anders zou Hij dat eertijds evenmin hebben kunnen doen als nu, indien Hij n.l. de aangenomen natuur niet tot in eeuwigheid behouden zou; volgens Christus' woorden, Joh. 6 : 51 en 53: „Ik ben dat levende Brood Dat uit den hemel nedergedaald is; zo iemand van dit Brood eet, die zal in der eeuwigheid leven", enz. „Tenzij dat gij het vlees des Zoons des mensen eet en Zijn bloed drinkt, zo hebt gij geen leven in uzelfen"; en id. 5 : 27: De Vader heeft de Zoon „macht gegeven ook gericht te houden, omdat Hij des mensen Zoon is"; Hebr. 13 : 8: „Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid.”

De Middelaar moest zo *sterven*, dat Hij de dood in Zichzelf en in ons zou overwinnen, en Zijn vijanden zou te schande maken, die Hem in Zijn sterven bespotten en verweten: „Anderen heeft Hij verlost, Hij kan Zichzelf niet verlossen", Matth. 27 : 42; en opdat Hij aldus vervullen zou: „De dood is verslonden tot overwinning", 1 Kor. 15 : 45. Daarom mocht Hij niet in de dood blijven of door de dood overwonnen worden.

God wil ons op deze manier *levendmaken*, opdat wij, in de menselijke natuur van Zijn Zoon ingeplant, door Hem gedragen worden, en wij het leven uit Hem zouden putten, zoals de ranken het doen uit de wijnstok, en de leden het ontvangen van het hoofd, vgl. Joh. 15 : 4-6, Ef. 4 : 15v. en id. 5 : 23 en 30.

Daarom moest dit aangenomen vlees van de Zoon niet in de dood blijven, maar weer verrijzen en met een eeuwig leven bekroond worden, opdat Hij aan Zijn lidmaten hetzelfde leven zou meedelen, aangezien uit een hoofd dat dood is, geen enkel leven kan afvloeien in andere lidmaten.

De oorzaken die Christus bewogen hebben om op te staan, en het doel waartoe dat geschiedde, worden in de Schrift genoemd te zijn: de eer van Christus én onze zaligheid.

Zo is Christus dus weer verrezen: om de *eer* van Hemzelf en van Zijn Vader, opdat het blijken zou, dat Hij zulk een Zoon van God is, als Hij gezegd had dat Hij was, volgens Hebt 2 : 10: „Want het betaamde Hem, om Welken alle dingen zijn en door Welken alle dingen zijn, dat Hij vele kinderen tot de heerlijkheid leidende, den oversten Leidsman hunner zaligheid door lijden zou heiligen”, en Rom. 6 : 4: „Wij zijn dan met Hem begraven door den doop in den dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden”; Joh. 17 : 1: „Vader, de ure is gekomen, verheerlijk Uwen Zoon, opdat ook Uw Zoon U verheerlijk”, en Rom. 1 : 4: Hij is krachtiglijk bewezen Gods Zoon te zijn uit de opstanding der doden.

Maar ook om ons en om *onze zaligheid*, en wel op drieërlei wijze:

1e. Om onze rechtvaardigmaking, Rom. 4 : 25: Hij „is overgeleverd om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking” Want het lijden van de Middelaar moest ertoe dienen, opdat Hij ons rechtvaardig kon maken, d.w.z. dat Hij door Zijn dood voor onze zonden volkomen heeft moeten betalen, als Hij voor ons de vergeving der zonden, de gerechtigheid en het eeuwige leven zou verdienen; zoals Hij ook tot een getuigenis van Zijn volkomen voldoening weer uit de dood opkomen moest. Want als Hij in de dood gebleven was, dan zou dat een bewijs geweest zijn, dat Hij onder de last van Gods toorn gebleven was en dat Hij ons niet had kunnen verlossen van de zonde en de dood; want waar de dood is, daar is ook de zonde. Daarom is Hij dus weer verrezen om onze rechtvaardigmaking, enerzijds opdat wij ervan verzekerd zouden zijn, dat Hij voor onze zonden in het oordeel Gods genoeg- gedaan had, en anderzijds opdat Hij de verdiende gerechtigheid en het leven ons zou kunnen toedienen en schenken.

2e. Om onze wedergeboorte. Want het was niet voldoende, dat wij dank zij de weldaad van de Middelaar eenmaal van de schuld zouden bevrijd worden, maar ook onze natuur moest weer door de Heilige Geest vernieuwd worden, opdat wij daarna God niet langer met onze zonden vertoornen, maar ons leven in nieuwigheid des Geestes zouden doorbrengen. Daarom verbindt Paulus de weldaad van de rechtvaardigmaking aan die van de heiligmaking, in Rom. 6 : 4: „Wij zijn dan met Hem begraven door den doop in den dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden”, en in 1 Kor. 1 : 30: „Hij is ons geworden wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing.”

3e. Opdat Hij tenslotte onze lichamen zou opwekken van de doden, en de gemeente zou verheerlijken in de hemel. Want de Zoon van God maakt ons heilig en rechtvaardig, opdat Hij ons daarna in eeuwigheid zal kunnen verheerlijken, Joh. 17 : 24: „Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; opdat zij Mijne heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt”; Joh. 6 : 40: „Dit is de wil Desgenen Die Mij gezonden heeft, dat een iegelijk die den Zoon aanschouwt en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage”; Rom. 8 : 30: „En die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt.”

4. *Welke vruchten de opstanding van Christus voortbrengt.*

Het zijn twee onderscheiden vragen: Waarom Christus opgestaan is? én: welke vrucht dat voortbrengt? Want niet alle oorzaken van Zijn opstanding zijn ook vruchten daarvan, maar alleen de doeleinden waartoe Hij verrezen is, én de oorzaken die Hem daartoe bewogen hebben, en zulks dan nog weer in verschillend opzicht. Want ten opzichte van Christus zijn de rechtvaardigmaking, heiligmaking en heerlijkmaking van ons de doeleinden waarvoor Hij opgestaan is; want Hij is opgestaan om ons die weldaden mee te delen. Maar wat betreft het feit, dat deze ons nu metterdaad gegeven en voor ons verkregen worden, zijn het werkingen en vruchten daarvan.

Welnu, de vruchten der opstanding zijn tweërlei, waarvan sommige aan Christus toebehoren, en andere aan ons. Aan Christus behoort deze heerlijke vrucht der opstanding, dat Hij daardoor bewezen is de eniggeboren en natuurlijke Zoon van God te zijn, zoals de Apostel daarvan getuigt in Rom. 1 : 4 en Hand. 13 : 33, in welke laatste tekst hij zegt, dat door de opstanding de profetie vervuld is uit de tweede Psalm: „Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik U gegeneerd.” Zo is dus Christus' opstanding een vast bewijs van Zijn godheid, n.l. omdat Hij niet door de kracht van een ander, maar door die van Hemzelf het menselijk vlees uit de dood levendgemaakt heeft. Bovendien is ook Zijn menselijke natuur met hemelse gaven, onsterfelijkheid en heerlijkheid versierd, zoals die (gaven) de Persoon van Gods Zoon, het Hoofd, de Gebieder en Koning der gemeente betaamden. Jes. 53 : 8 en 10: „Hij is uit den angst en uit het gericht weggenomen; en wie zal Zijn leeftijd uitspreken?” „Als zijn ziel Zich tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal Hij zaad zien, Hij zal de dagen verlengen; en het welbehagen des HEEREN zal door zijn hand gelukkig voortgaan”; Ef. 1 : 19-22: God heeft Zijn macht „gewrocht in Christus, als Hij Hem uit de doden heeft opgewekt en heeft Hem gezet tot zijn rechterhand in den hemel; verre boven alle overheid en macht en kracht en heerschappij en allen naam, die genaamd wordt niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomstige; en heeft alle dingen Zijnen voeten onderworpen en heeft Hem der Gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen.”

De vruchten die ons uit Christus' opstanding ten nutte komen en ons toebehoren, zijn velerlei.

In het algemeen (gesproken) zijn alle vruchten van Christus' dood ook vruchten van Zijn opstanding. Want door Zijn opstanding wordt Zijn dood krachtig en eigent Hij ons de weldaden toe, die Hij door Zijn dood verdiend heeft; en zo brengen beide enerlei weldaden voort, alleen met dit verschil, dat ze op een andere wijze door de dood verkregen zijn dan ze door de opstanding gegeven en toegepast worden. Want het was niet nodig, dat het verdienen steeds voortduurde, zoals het wel nodig was, dat het geven en toeëigenen steeds maar geschieden moest, zowel onder het Oude als onder het Nieuwe Verbond. Daarom is het ook nodig, dat de Middelaar er steeds is én er geweest is, opdat Hij de weldaden die Hij eenmaal verdiend heeft, de Gemeente ook steeds zou kunnen toeëigenen; want zulks kon zonder de Middelaar niet geschieden; zomin als de Gemeente ook maar één ogenblik zonder Hem kon of zal bestaan

Zo heeft dus de Middelaar onder het Oude Testament de weldaden van Zijn toekomstige dood aan de voorvaders gegeven, door de kracht en waardigheid van Zijn toekomstige opstanding; zoals Hij ze ons nu schenkt ná Zijn opstanding.

Maar laat ons eens enkele vruchten ervan in het bijzonder bespreken!
In de Catechismus worden er drie voornamen genoemd.

Allereerst de bevestiging van ons geloof inzake de volkomen gerechtigheid, die Christus voor ons verdiend heeft, én de toe-eigening van Zijn weldaden.

Van de verdiensten: dat n.l. door Zijn dood voor onze zonden volkomen voldaan is. Want al één zonde waarvoor niet betaald zou zijn, zou ons in de dood gehouden hebben! Want waar zonden zijn, daar is de dood, Rom. 6 : 23. Hij was onze Borg, Die op Zich genomen had om al onze schulden volkomen te betalen; en Hij was in een kerker geworpen, waaruit Hij in der eeuwigheid niet zou losgelaten zijn, als Hij niet tot de laatste kwadrantpenning betaald had. Maar Hij *is* losgelaten, en dus hééft Hij tot de laatste penning betaald!

Van onze gerechtigheid: n.l. dat wij door God van al onze schulden vrijgesproken zijn, om de voldoening van Christus vergeving der zonden hebben gerechtvaardigd zijn, Rom. 4 : 25: „Hij is opgewekt om onze rechtvaardigmaking”, en id. 4 : 7: „Zalig zijn ze, welke ongerechtigheden vergeven zijn.”

Van de toepassing van Zijn weldaden. Want Hij zou ons die niet hebben kunnen toepassen en schenken, als Hij in de dood gebleven was, aangezien Hij dan niet meer bestaan zou hebben. En wie niet bestaat, kan ook niets doen. En, zoals gezegd: die Middelaar moest ons de gerechtigheid en Eet leven verdienen en tevens toeëigenen. Daarom staat er in Joh. 7 : 39: „De Heilige Geest was nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was”, en in Rom. 4 : 25: „Hij is opgewekt om onze rechtvaardigmaking”; d.w.z. om ons de rechtvaardigheid te schenken en toe te passen; want daarmee geeft hij te kennen, dat onze zonden door Zijn dood weggenomen zijn, en dat door Zijn opstanding ons de gerechtigheid teruggeschonken en weer opgericht is.

En voorwaar! toen Christus stierf, zijn onze zonden in Hem verdoemd; en nu Hij opgestaan is, zijn wij in Hem gerechtvaardigd. Dit verklaart de Apostel ook in andere teksten. Want wanneer hij als volgt een besluit maakt, 1 Kor. 15 : 17; „En indien Christus niet opgewekt is, zo is uw geloof tevergeefs, zo zijt gij nog in uw zonden”, dan geeft hij daarmee juist het tegengestelde te kennen: n.l. dat, aangezien Christus wél opgewekt is, ons geloof ook niet ijdel is, en dat wij niet meer in onze zonden zijn, maar daarvan gerechtvaardigd. Datzelfde bewijst hij ook, wanneer hij tegenover de verdoemenis niet alleen de dood, maar ook de opstanding van Christus stelt, zeggende: „Wie is het die verdoemt? Christus is het Die gestorven is; ja, wat meer is, Die ook opgewekt is”, Rom. 8 : 34.

a. Over de eerste vrucht wordt in de Catechismus aldus gesproken: „Christus heeft door Zijn opstanding de dood overwonnen, opdat Hij ons de gerechtigheid, die Hij ons door Zijn dood verworven had, kon deelachtig maken.”

b. In de tweede plaats: De schenking van Zijn Heilige Geest én de opwekking tot een nieuw leven; d.w.z. de opstanding onzer ziel uit de geestelijke dood der zonden, waarvan de Heere Christus tot de Farizeeën zegt: „Laat de doden hunne doden begraven”, Matth. 8 : 22; en Paulus in Ef. 2 : 1: Gij waart dood door de misdaden en zonden.

Deze nuttigheid leert ook Christus in Joh. 5 : 25: „De ure komt en is nu, wanneer de doden zullen horen de stem des Zoons Gods, en die ze gehoord hebben, zullen leven.” Want Christus is niet alleen in Zichzelf, maar ook in al Zijn lidmaten gestorven én verzezen. Daarom maakt Hij ons — zoals Hij niet meer sterft, maar Gode eeuwig leeft — ook levend en wederbaart Hij ons door Zijn Geest, opdat wij, der zonde gestorven, Gode altoos leven mogen; volgens Paulus' woorden in Rom. 6 : 4v.: „Wij zijn dan met Hem begraven door den doop in den dood, opdat gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des Vaders, alzo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden. Want indien wij met Hem één plant geworden zijn in de gelijkmaking Zijns doods, zo zullen wij het ook zijn in de gelijkmaking Zijner opstanding”; 2 Kor. 5 : 15: „Indien Eén voor allen gestorven is, zijn zij allen gestorven. En Hij is voor allen gestorven, opdat degenen die leven, niet meer zichzelf zouden leven, maar Dien Die voor hen gestorven en opgewekt is”; Kol. 3 : 1: „Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods. (Vers 2:) Bedenkt de dingen die boven zijn, niet die op de aarde zijn” (vgl. Fil. 3 : 10). Zo worden wij dus door deze tweede vrucht vermaand tot een nieuw leven, opdat wij mét de Apostel zouden leren kennen „de kracht van Zijn opstanding”; en dat zal geschieden, als wij nu niet meer voor onszelf leven, maar als Christus in ons leeft, Gal. 2 : 20.

Tegenwerping. Maar onder het Oude verbond zijn de vaders ook al met de Heilige Geest begiftigd en wedergeboren geweest, voordat Christus dus opgestaan was. Dus is dit daar geen vrucht van.

Antwoord. Zeker, ook onder het Oude verbond werd de Heilige Geest al aan de vaders geschonken, maar in veel geringer mate dan nu! en toch reeds dank zij de vooruitwerkende kracht van Christus' opstanding, die nog plaats hebben moest. Want de zending van de Heilige Geest is een werk, dat eerst geschieden moest bij de verheerlijking van de Messias, Joh. 7 : 39: „De Heilige Geest was nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was.” Maar de eerstelingen zijn eertijds al aan de vaders gegeven, door en om de Messias Die nog verheerlijkt zou worden.

c. In de derde plaats: *De opwekking van onze lichamen.* Want de opstanding van Christus als ons Hoofd, is een zeker pand van onze zalige opstanding.

1. Want het behoort tot de eer van het Hoofd, dat ook de lidmaten verheerlijkt zijn. En aangezien Christus ons Hoofd is en wij Zijn lidmaten zijn, zal Hij ons niet in de dood kunnen laten. Want Hij zou geen Hoofd zijn, als Hij geen leden had. Want niemand is een hoofd, dan met betrekking tot de leden. Daarom is het dus nodig, dat een hoofd leden heeft, en wel zulke leden, die aan het verheerlijkte Hoofd gelijkvormig zijn. Ziehier het bewijs van de Apostel in 1 Kor. 15 : 13 en 20: „Indien er geen opstanding der doden is, zo is Christus ook niet opgewekt. Maar nu, Christus is opgewekt uit de doden en is de Eersteling geworden dergenen, die ontslapen zijn.” Dus volgt daaruit, dat er een opstanding der doden is, en dat ook wij zullen opstaan. Deze reden staat onwrikbaar vast, omdat Christus ons niet voorgesteld wordt als een bijzonder Mens, Die voor Zichzelf opstond, maar als Eén door Wie, als de Eersteling, heel de voorraad vruchten geheiligd werd. Dat bevestigt de Apostel op nog meer plaatsen. B.v. in Ef. 2 : 5v.: God heeft ons levend gemaakt met Christus en heeft ons mede opgewekt, en in 1 Thess. 4 : 14: „Indien wij geloven dat Jezus gestorven is en opgestaan, alzo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met Hem”; en daarmee wordt bedoeld, dat Christus' opstanding een zeker pand is van onze toekomstige opstanding.

2. Als Christus opgestaan is, dan heeft Hij ook de zonde door een volkomen genoegdoening weggenomen, n.l. niet Zijn eigen zonde, maar die van ons. En als Hij de zonde weggenomen heeft, dan ook de dood. Want waar de oorzaak weggenomen is, daar wordt meteen ook verwijderd hetgeen door die oorzaak voortgebracht wordt. „De bezoldiging der zonde is de dood”, Rom. 6 : 23. Welnu, Hij heeft de dood weggenomen, zoals bij Zijn opstanding krachtig bewezen is, en dus zal de dood niet meer over ons heersen. En zo is de opstanding van Christus een stellig getuigenis van onze zalige opstanding. Daarom mag men dan stellig concluderen, dat zij, voor wier zonden een volkomen genoegdoening geschiedde, niet in de dood kunnen blijven. Want de opstanding van Christus, als ons Hoofd, is een stellig getuigenis, dat voor de zonden der lidmaten voldaan is Dus volgt daaruit, dat de lidmaten niet in de dood kunnen blijven.

3. Christus is de Tweede Adam, 1 Kor. 15 : 45. Daarom, zoals de eerste Adam voor zichzelf en al zijn nakomelingen de goederen ontvangen en weer verloren heeft, zo heeft de Tweede Adam, Christus, het leven en de heerlijkheid niet alleen voor Zichzelf, maar ook voor al Zijn lidmaten verworven en zal Hij ons deze goederen ook mededelen. Daarom zegt de Apostel in Rom. 5 : 19: „Gelijk door de ongehoorzaamheid van dien énen mens velen tot zondaars gesteld zijn geworden, alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van Enen velen tot rechtvaardigen gesteld worden”, en in 1 Kor. 15 : 22: „Want gelijk ze allen in Adam sterven, alzo zullen ze ook in Christus allen levend gemaakt worden.”

4. In Christus en in ons woont één en dezelfde Geest. Dus zal dan deze Geest in ons, als lidmaten, hetzelfde leven werken als Hij in Christus, het Hoofd, werkt. Want Hij kan in de leden niet ledig zijn of slapen, als Hij in het Hoofd werkt. Met deze reden bewijst de Apostel de opstanding van ons lichaam in Rom. 8 : 11: „En indien de Geest Desgenen Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijnen Geest, Die in u woont.”

5. Christus is onze Broeder. Daarom zal Hij ons vanwege Zijn liefde, en nog veel minder vanwege Zijn heerlijkheid en macht, in de dood niet verlaten. Want aangezien Hij, toen Hij gestorven was, Zichzelf opgewekt heeft, veel meer zal Hij, nu Hij levend geworden is, ons kunnen opwekken; en aangezien Hij, toen Hij in nederigheid stierf, Zichzelf heeft kunnen opwekken in heerlijkheid, veel meer zal Hij, nu Hij zo heerlijk heerst aan de rechterhand van God, Zijn Vader, ons kunnen opwekken.

Naast deze drie vruchten, zoals de Catechismus die noemt, zijn er nog andere te noemen:

d. De vierde vrucht is: Dat de Schrift ervan getuigt, dat de Messias gekomen is, en dat het deze Persoon geweest is, Die gestorven en op de derde dag weer verrezen is, naar de voorzegging en voorbeelden der Profeten.

e. Ten vijfde: Dat het een zeker bewijs is, dat de Gemeente steeds bewaard en behouden zal worden. Want aangezien de Koning der Kerk leeft en in eeuwigheid regeert, zijn wij er zeker van, dat Hij de Gemeente niet zal verlaten, maar altoos beschermen.

f. De zesde vrucht is: Een eeuwige bewaring der weldaden, n.l. van de toegerekende gerechtigheid, heiligheid en leven, in ons door de Heilige Geest begonnen. Want aangezien Christus opgestaan is, zijn wij er ook zeker van, dat Hij

het Middelaarambt uitvoert, en ons de verlossing en de andere weldaden toepast; hetgeen Hij niet zou hebben kunnen doen, als Hij niet opgestaan was.

De laatste vrucht is de voltooiing van alle weldaden en de verheerlijking der Gemeente. Want daarom is Christus gestorven en weer opgestaan, opdat Hij ons volkomen van de zonde en de dood zou verlossen, en ons tenslotte medeërfgnamen maken zou van Zijn Koninkrijk en heerlijkheid, Kol. 1 : 18: „Hij is het Hoofd des lichaams, namelijk der Gemeente, Hij Die het Begin is, de Eerstgeborene uit de doden, opdat Hij in allen de Eerste zoude zijn"; Rom. 8 : 17: „Indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen: erfgenamen Gods, en medeërfgnamen van Christus", en Joh. 14 : 3: „Zo wanneer Ik henen zal gegaan zijn en u plaats zal bereid hebben, zo kom Ik weder en zal u tot Mij nemen, opdat gij ook zijn moogt waar Ik ben."

Tegenwerping 1. Christus' opstanding kan geen oorzaak of bewijs zijn van/voor de opstanding der goddelozen. Want dat zijn geen lidmaten van Christus. Waarom volgt daar dan niet uit, dat óf de goddelozen niet zullen opstaan, óf dat Christus' opstanding geen getuigenis of oorzaak is van onze opstanding?

Antwoord. De eigenlijke oorzaak van de opstanding der Godzaligen is de opstanding van Christus. Want een verheerlijkt Hoofd kan Zijn lidmaten niet in de dood verlaten, maar er is een andere oorzaak van de opstanding van de goddelozen, n.l. Gods rechtvaardigheid, die niet toelaten zal, dat de goddelozen in de dood blijven. Maar Hij zal hen opwekken, opdat Hij ze tot de eeuwige straffen verwijze en Zijn rechtvaardigheid aan hen openbare, want „het is recht bij God, verdrukking te vergelden dengenen die u verdrukken", zegt de Apostel in 2 Thess. 1 : 6. Hoewel dus Christus' opstanding de goddelozen niet ten nutte komt, volgt daar toch nog niet uit, dat zij niet verrijzen zullen. Want van één zelfde zaak kunnen de oorzaken wel verschillend zijn, En hoewel de goddelozen niet opgewekt zullen worden tot het eeuwige leven, is er dus nog een andere oorzaak waarom zij opgewekt zullen worden.

Tegenwerping 2. De rechtvaardigheid is een weldaad van Christus' dood, Rom. 5 : 9: „Gerechtigd door Zijn bloed zullen wij behouden worden." Dus is dat geen weldaad van Zijn opstanding.

Antwoord. Zowel dood als opstanding bereiden ons dezelfde weldaden, maar niet op dezelfde manier De gerechtigheid is een weldaad van Chris-

tas' dood met betrekking tot Zijn verdienste, én een weldaad van Zijn opstanding, met betrekking tot de toepassing, Rom. 4 : 25: „Want Hij is overgeleverd om onze zonden", d.w.z. opdat Hij de vergeving der zonden en de verdiende gerechtigheid ons zou toepassen. Het kleed der gerechtigheid was wel door Zijn dood gewrocht, maar door Zijn opstanding wordt het ons aangetrokken.

Tegenwerping 3. Als de gerechtigheid, vergeving der zonden, de schenking van de Heilige Geest enz., weldaden zijn, die door Christus' opstanding zijn voortgebracht, dan hebben de vaders onder het Oude verbond die weldaden niet gekend, en zijn dus niet gerechtigd; aangezien de opstanding van Christus er in hun tijd nog niet was. Want hetgeen voortgebracht wordt, kan er niet zijn voor de oorzaak, die het voortbrengt. *Antwoord.* Christus' opstanding was er nog niet ten tijde van de vaders, wat de volbrenging aangaat. Maar toch was zij er al gelet op Gods raad, waarin Christus' opstanding en de kracht daarvan, al van het begin der wereld af, krachtig is geweest. Christus is het Lam, Dat geslacht is van voor de grondlegging der wereld, Openb. 13 : 8; en Hij is gisteren en heden Dezelfde, en in der eeuwigheid, Hebr. 13 : 8. Dat wil zeggen: de kracht van Zijn dood en opstanding, die te bestemder tijd eenmaal geschieden zou, strekt zich uit tot alle

gelovigen van alle tijden. Zoals dus aan ons nu de zonden vergeven, de gerechtigheid en de Heilige Geest geschonken worden, door en om Christus Die gestorven en opgestaan is — zo werden vroeger de vaders door God in genade aangenomen, en met de vergeving der zonden, de rechtvaardigheid en de Heilige Geest begiftigd, door en om de Messias, Die nog sterven en weer verrijzen zou.

Tegenwerping 4. Deze genoemde weldaden behoren ook tot de andere trappen van Christus' verheerlijking, n.l. tot de hemelvaart en Zijn zitten aan Gods rechterhand. Dus worden ze ten onrechte alleen aan Zijn opstanding toegeschreven.

Antwoord. Wij schrijven ze niet uitsluitend aan de opstanding toe, zodat ze de hemelvaart en het zitten aan Gods rechterhand niet zouden gelden; maar vanwege het feit, dat de opstanding de eerste trap der verheerlijking is, waarop de andere (trappen) noodzakelijk volgen. Want was Hij niet verrezen, dan was Hij ook niet opgevaren, dan zou Hij ook niet zitten aan Gods rechterhand, ja, dan zou Zijn ganse vernedering tevergeefs geweest zijn. Want „indien Christus niet opgewekt is, zo is uw geloof tevergeefs, zo zijt gij nog in uwe zonden”, 1 Kor. 15 : 17. En eigenlijk gezegd hangt de ganse schenking en toepassing van Christus' weldaden af van Zijn zitten aan Gods rechterhand. Want vandaar heeft Hij de Heilige Geest gezonden en zendt Hij Hem nog dagelijks, door Wie alleen Zijn weldaden ons door het geloof toegepast worden, Hand. 2 : 33: „Hij dan door de rechterhand Gods verhoogd zijnde en de belofte des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van den Vader, heeft dit uitgestort dat gij nu ziet en hoort.”

En men moet erop letten, dat de vernedering van de Middelaar niet steeds duurt. Want het was voldoende, dat Hij *eenmaal* leed en stierf. Maar de macht en krachtige werking van Zijn dood, nu die eenmaal geschied is, duurt eeuwig voort in het toeëigenen en bewaren van de weldaden.

Hetgeen tot nu toe in den brede uiteengezet is inzake de opstanding van Christus, kan als volgt worden samengevat. Dan moeten er twee zaken in Christus' verrijzenis worden opgemerkt:

1. de historie,
2. de vruchten.

Bij de historie moet men weer nagaan:

1. Wie er opgestaan is? Christus, God en Mens.
2. Naar welke natuur? Naar dezelfde natuur, waarin Hij geleden had en gestorven was, Luk. 24 : 39: „Ziet Mijne handen en Mijne voeten; want Ik ben het Zelf. Tast Mij aan en ziet.” Want hetgeen het Woord eens heeft aangenomen, dat zal Het nimmer weer afleggen.
3. Door wiens hulp? Door Zijn eigen Goddelijke kracht, Joh. 2 : 19: „Breekt dezen tempel, en in drie dagen zal Ik denzelve oprichten”, Joh. 10 : 18: „Ik heb macht (Mijn leven) af te leggen, en heb macht hetzelfde wederom te nemen”, Joh. 5 : 21: „Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend die Hij wil.”
4. De wijze waarop. Nadat Hij werkelijk gestorven was, is Hij weer levend geworden, door de ziel weer met het lichaam te verenigen. En Hij is waarlijk uit het graf uitgegaan, hetgeen Hij niet had kunnen doen, als Hij naar Zijn mensheid alomtegenwoordig geweest was. Ook is Hij in het graf niet aan het verderfprijsgegeven, Hand. 2 : 31; ja, Hij is verheerlijkt uit het graf gegaan, onsterfelijk, met een geestelijk lichaam, maar dat geen God geworden of in een Geest veranderd is.

5. Wanneer? Op de derde dag, nadat Hij gestorven was, naar de Schriften, 1 Kor. 15 : 4.

6. Worden bijeenvergaderd de getuigenissen der Engelen, vrouwen en discipelen, aan wie Hij Zich, toen Hij weer levend geworden was, vertoond heeft om Hem te zien en te tasten.

De *vruchten* van de opstanding worden in Vraag (en Antwoord) 45 van de Catechismus verklaard. Dit zijn, kort samengevat, al de weldaden van Christus.

1. Allereerst was de opstanding van de Middelaar Jezus Christus hoogst noodzakelijk, opdat Hij ons Zijn weldaden zou deelachtig maken. Want de Middelaar moest verdienen, en de verdiende goederen aan ons toepassen; en dat had Hij niet kunnen doen, als Hij in de dood gebleven was. Ook hiervoor moest Hij verrijzen, opdat wij er zeker van zouden zijn, dat Hij volkomen voor ons voldaan had. Want het zou een bewijs geweest zijn van een onvolkomen voldoening, als Hij in de dood gebleven was, d.w.z. wanneer Hij, door de dood overwonnen, onder de last der zonden zou zijn blijven liggen; want waar de dood is, daar is ook de zonde. Daarom was het nodig, dat Hij verrees. Want de voldoening moest volkomen zijn; maar dat had ze niet kunnen zijn zónder Zijn opstanding; ook zouden wij, zonder Zijn opstanding, niet van Zijn volkomen voldoening verzekerd zijn. Voorts moest dezelfde Middelaar sterven en weer opstaan, verdienen en dan ook toeëigenen, naar Paulus' uitspraak, 1 Kor. 15 : 21: „Dewijl de dood door een mens is, zo is ook de opstanding der doden door een Mens”, en Joh. 10 : 28: „En Ik geef hun het eeuwige leven”, Ez. 37 : 24v.: „Mijn Knecht David zal Koning over hen zijn”, enz. Tenslotte moesten wij in Zijn menselijke natuur ingeplant zijn, omdat onze zaligheid gefundeerd is op het zaad van David, Ez. 37 : 25: „Mijn Knecht David” enz., Hand. 17 : 31: „Hij heeft een dag gesteld, op welken Hij den aardbodem rechtvaardig zal oordelen door enen Man”, en Joh. 5 : 22 en 27: De Vader „heeft al het oordeel den Zoon gegeven; omdat Hij des mensen Zoon is.”

2. Vervolgens worden wij door de kracht van Christus' opstanding opgewekt tot een nieuw leven, Rom. 6 : 10. Want Hij moest eerst van Zichzelf, en daarna van ons de dood afwenden. Ja, wij moesten in Zijn menselijke natuur ingeplant zijn, opdat de Heilige Geest uit Hem in ons zou kunnen afvloeien. Ten derde is Christus' opstanding een zeker pand van onze opstanding, want Hij is ons Hoofd, onze Koning en onze Priester. Hij heeft voor ons volkomen voldaan. Hij heeft het leven en de heerlijkheid ontvangen, niet slechts voor Zichzelf, maar ook voor ons. Tenslotte, Hij stort Zijn Heilige Geest over ons uit, Die ons opwekken zal, Rom. 8 : 11.

Wat betekent het nu, te geloven in Christus, Die ten derden dage van de doden opgewekt is?

Antwoord: Het wil zeggen te geloven:

1. dat Christus werkelijk van de doden opgewekt is, d.w.z. dat Hij Zijn ziel weer met Zijn lichaam verenigd en dat levend gemaakt heeft;
2. dat Hij opgestaan is met een verheerlijkt en geestelijk, maar toch een waarachtig en geen schijnlichaam;
3. en zulks door Zijn eigen Goddelijke kracht; 4. ten einde, dat Hij mij en alle gelovigen rechtvaardig en heilig maken zou, en ten laatste ook zou opwekken en verheerlijken.

ZONDAG 18.

Over Christus' hemelvaart.

Vraag 46: Wat verstaat gij daarmee: „Opgevaren ten hemel”?

Antwoord: Dat Christus voor de ogen Zijner jongeren, van de aarde ten hemel is opgeheven ^{a)}, en dat Hij ons ten goede daar is ^{b)}, totdat Hij wederkomt, om te oordelen de levenden en de doden ^{c)}.

- a. Hand. 1 : 9, Mark. 16 : 19 en Luk. 24 : 51.
- b. Joh. 16 : 7, Rom. 8 : 34, Ef. 4 : 10, Kol. 3 : 1, Hebr. 4 : 14-16; id. 7 : 24v., id. 8 : 4; id. 9 : 11v.
- c. Matth. 24 : 30, Hand. 1 : 11; id. 3 : 21, Hebr. 9 : 28, en 10 : 12v.

Verklaring van Christus' hemelvaart.

Nu volgt de tweede trap van Christus' verheerlijking, n.l. Zijn hemelvaart. Hiervan worden in de Catechismus voornamelijk drie dingen verklaard:

1. de geschiedenis,
2. de bezwaren van de *Ubiquitisten* (Lutheranen die de leer van Christus' alomtegenwoordigheid naar het lichaam aanhingen („ubique” = overal.) tegen de geschiedenis, en
3. de vruchten.

1. In de geschiedenis wordt weer besproken:

1. *Wie* ten hemel is gevaren? N.l. dezelfde Christus Die geleden had, gestorven en opgestaan is.
2. Naar welke *natuur*? Naar Zijn menselijke.
3. *Waar*? Bij Bethanië, Luk. 24 : 50; op de Olijfberg, Hand. 1 : 12.
4. *Waarheen*? Omhoog: in de hemel, naar het huis des Vaders, boven de zichtbare wolken, en niet omlaag.
5. Door wiens *kracht*? Door Zijn eigen Goddelijke kracht.
6. *Waarom*? Opdat Hij een hemelse Opperpriester zijn zou, Hebr. 8 : 4.
7. *Hoe*? Zichtbaar, en door een plaatselijke wegvoering van het lichaam, van de aarde in de hemel, Hand. 1 : 9, Mark. 16 : 19.
8. *Wanneer*? Op de veertigste dag na Zijn opstanding, Hand. 1 : 3.

De vruchten (van Christus' hemelvaart) worden in Vraag 49 verklaard. Maar al deze vragen kunnen gecombineerd worden, als men nagaat:

1. Waarheen Christus opgevaren is.

2. Hoe Hij opgevaren is.
3. Waarom; en welke de vruchten van Zijn hemelvaart zijn.
4. Welk onderscheid er is tussen Christus' hemelvaart en die van ons.

1. Waarheen Christus opgevaren is.

Toen Christus na Zijn opstanding, veertig dagen lang met Zijn discipelen op aarde omgegaan had en Hij met tal van ontwijfelbare tekenen bewezen had, dat Hij waarlijk met Zijn lichaam opgestaan was, is Hij, terwijl zij het zagen, in de hemel opgenomen, Hand. 1 : 19, Luk. 24 : 51.

Nu heeft het woord „*hemel*” in de Heilige Schrift drieërlei betekenis.

1. De lucht; zoals de „vogelen des hemels” daarnaar genoemd worden, Ps. 8 : 9, Matth. 6 : 26.

2. Het firmament of de plaats waar zich de sterren en planeten bevinden en zich wentelen; zoals er staat in Ps. 8 : 4: „Als ik Uwen hemel aanzie, het werk Uwer vingeren, de maan en de sterren die Gij bereid hebt”, Ef. 4 : 10: Hij „is opgevaren verre boven al de hemelen.” Namelijk boven alle zienlijke hemelen.

3. De plaats van de gelukzaligen, n.l. die onmetelijke, allerzuiverste en heerlijkste ruimte, die zich buiten en boven deze wereld en de zichtbare hemelen bevindt, en waar God Zichzelf onmiddellijk, op het allerheerlijkst, aan de gelukzalige Engelen en mensen geopenbaard heeft; en waar ons bereid is de woonplaats der gelukzaligheid met Christus en met de geesten der volmaakt rechtvaardigen. Matth. 18 : 10, 2 Kor. 12 : 2. In deze hemel wordt God gezegd te wonen, omdat Hij daar Zijn majesteit allermeeft en onmiddellijk te aanschouwen geeft, en Zich aan de gelukzalige Engelen en mensen mededeelt. Ze wordt in de Heilige Schrift genoemd „een nieuwe hemel en een nieuwe aarde”, het „hemelse Jeruzalem”, „het paradijs”, „Abrahams schoot”, enz.

Deze hemel is niet overal, maar omhoog, van de aarde en hel afgescheiden door plaats en gelegenheid. Naar deze hemel is Henoch, Elia en onze Heere Jezus Christus opgevaren; en daar zullen ook wij ten laatste opgenomen worden en eeuwig met Christus zijn.

Dit bevestigt de Heilige Schrift: Joh. 14 : 2: „In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen”; les. 60 : 1: „De hemel is Mijn troon en de aarde is de voetbank Mijner voeten”; Hand. 7 : 56: „Ik zie de hemelen geopend en den Zoon des mensen, staande ter rechterhand Gods”, en id. 1 : 9-11: „En als Hij dit gezegd had, werd Hij opgenomen daar zij het zagen, en een wolk nam Hem weg van hunne ogen. En alzo zij hun ogen naar den hemel hielden, terwijl Hij heenvoer, ziet, twee mannen stonden bij hen in witte kleding; welke ook zeiden: Gij Galilese mannen, wat staat gij en ziet op naar den hemel? Deze Jezus, Die van u opgenomen is in den hemel, zal alzo komen gelijkerwijs gij Hem naar den hemel hebt zien henenvaren”; Ef. 4 : 10: Hij „is opgevaren verre boven al de hemelen”; Hebr. 7 : 26: „Hoger geworden dan de hemelen” en id. 9 : 24: „Christus is ingegaan in den hemel zelf, om nu te verschijnen voor het aangezicht Gods voor ons”; 1 Thess. 4 : 16v.: „Want de Heere Zelf zal met een geroep, met de stem des archangels en met de bazuin Gods nederdalen van den hemel enz.; daarna wij die levend overgebleven zijn, zullen tezamen met hen opgenomen worden in de wolken, den Heere tegemoet in de lucht.”

Naar deze hemel is Christus opgevaren, en daarin werd ook Paulus opgetrokken, 2 Kor. 12 : 2. Deze hemel is Christus ingegaan om ons een plaats te bereiden, opdat

Hij ons tot Zich neme, Joh. 14 : 2 en 17 : 24. Uit deze hemel heeft Hij op de Pinksterdag de Heilige Geest gezonden, Hand. 2 : 2. Deze hemel heeft Stefanus geopend gezien met zijn lichamelijke ogen, n.l. met zo'n scherpzinnigheid op wonderlijke wijze begiftigd, dat zijn ogen door de zichtbare hemelen konden doordringen, Hand. 7 : 55. In deze hemel is onze wandel met Christus, Ef. 2 : 6. En ons wordt bevolen te zoeken hetgeen hierboven in deze hemel is, Kol. 3 : 1. Tenslotte verwachten wij, dat Christus uit deze hemel komen zal ten oordeel, Fil. 3 : 23.

2. Hoe Hij ten hemel opgevaren is.

Christus is ten hemel gevaren, allereerst: *lichamelijk*, of: naar Zijn menselijke natuur. Want naar Zijn Goddelijke (natuur) was Hij in de hemel, ja alomtegenwoordig, en kon Hij nooit van plaats veranderen, zoals *Cyprianus* zeer godvruchtig gezegd heeft: „De Heere is opgevaren ten hemel, niet waar het Woord Gods tevoren niet geweest was, aangezien Dat steeds in de hemelen was en bleef in de Vader, maar waar het vleesgeworden Woord tevoren Zich niet bevond.”

Tegenwerping. Christus' mensheid is ook voor de hemelvaart al in de hemel geweest, Joh. 3 : 13: „De Zoon des mensen, Die in den hemel is.” Dus is Hij toen niet voor het eerst opgevaren.

Antwoord. Uit de aangehaalde tekst volgt dit niet. Want hier wordt niet gesproken van Christus' mensheid, op zichzelf beschouwd, maar van de Zoon des mensen, zoals Hij één Persoon met het Woord is; en dit is een spreekwijze, die meer voorkomt in de Heilige Schrift, en door de kerkvaders genoemd werd „de mededeling der eigenschappen”, waarbij aan de gehele Persoon van Christus toegeschreven wordt, wat Hem naar één natuur slechts eigen is; zoals hier, in de tekst. Want de Zoon des mensen, d.w.z. de Persoon Die de Zoon van God én de Zoon des mensen is, was in de hemel naar Zijn Goddelijke natuur, die alomtegenwoordig is en volgens welke Hij de hemel nimmer verlaten heeft; maar niet naar Zijn menselijke natuur, naar welke Hij op de aarde verkeerde en toen met Nicodémus sprak. Anders zou men ook erkennen moeten, dat Hij ook naar Zijn menselijke natuur uit de hemel neergekomen is. Want van dezelfde Zoon des mensen heet het, dat Hij uit de hemel is en uit de hemel neergekomen is.

Aanhoudend bezwaar. „Die nedergedaald is, is Dezelfde ook Die opgevaren is verre boven al de hemelen”, Ef. 4 : 10. Maar de Godheid is nedergedaald en niet de mensheid. Daarom is dus niet alleen de mensheid, maar ook de Godheid ten hemel gevaren.

Antwoord. Paulus spreekt in die tekst over de gehele Persoon van Christus, door de mededeling der eigenschappen; n.l., dat dezelfde Persoon Die nedergedaald is, ook is opgevaren, te weten naar Zijn verschillende naturen. Want Christus is neergekomen naar Zijn *Goddelijke natuur*, hoewel niet letterlijk, maar in beeldspraak gesproken; d.w.z. niet door verandering van plaats. maar door aanneming van het vlees en van Zijn openbaring daarin. Dezelfde is ook opgevaren naar Zijn *menselijke* natuur, die Hij uit de maagd aangenomen had. Daarom is dan ook in eigenlijke zin niet de Godheid nedergedaald; want aangezien Zij oneindig is, kan ze in eigenlijke zin niet nederdalen of opvaren. Maar toch heet het, dat Zij nedergedaald is, aangezien Ze Zich in het nederige vlees geopenbaard heeft; zoals

van God in de Heilige Schrift gezegd wordt, dat Hij opvaart, nederdaalt, weggaat en komt met betrekking tot Zijn openbaring en werkingen. En uit een oneigenlijke Schriftplaats kan men niet het besluit opmaken, dat het letterlijk zo is.

Ten tweede: *plaatselijk*, d.w.z. dat Zijn menselijke natuur werkelijk van plaats veranderde en uit deze wereld in de hemel gevoerd werd, als uit een beneden- naar een bovenste plaats; en dat had niet kunnen geschieden, als Zijn lichaam tevoren vanwege de vereniging met het Woord, overal (tegenwoordig) geweest was, zoals de Ubiquitisten verzinnen. En Hij is dan ook werkelijk van de éne plaats naar de andere opgevaren en verliet met Zijn lichaam deze wereld, zoals blijkt uit Matth. 26 : 11 en Joh. 12 : 8: „Mij hebt gij niet altijd bij u”; Joh. 16 : 7: „Indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen”, en vers 28: „wederom verlaat Ik de wereld en ga henen tot den Vader”; Joh. 6 : 62: „Wat zou het dan zijn, zo gij den Zoon des mensen zaagt opvaren daar Hij tevoren was?”; Kol. 3 : 2: „Bedenkt de dingen die boven zijn”; Hand. 1 : 2: „Tot op den dag in welken Hij opgenomen is”, en vers 9: „Hij werd opgenomen daar zij het zagen, en een wolk nam Hem weg van hunne ogen.”

Ten derde: *zichtbaar*. Hij werd opgenomen naar boven, daar Zijn discipelen het zagen, die Hem in Zijn hemelvaart nakeken, totdat een wolk Hem aan hun ogen onttrok, Hand. 1 : 9. Daarom moet men dan ook geen andere hemelvaart verzinnen, die onzichtbaar zou zijn, of plaatsvindt in de schoot van de maagd (Maria), of elders. Want de hemelvaart geschiedde zichtbaar en niet in schijn. Ook spreekt de Schrift van geen andere hemelvaart dan van deze. En om hier nu te spreken van de vleeswording des Woords, die in de moederschoot plaatsvond, als van een hemelvaart, is geen kleiner vermetelheid, dan wanneer men met Eutyches de (twee) naturen van Christus vermengt en men met een ongehoord verzinsel de Geloofsartikelen bespot. Ten vierde: *uit kracht* van Zijn eigen Godheid, waardoor Hij ook van de doden opgestaan was, Jobs. 20 : 7: „Ik ga henen tot Mijnen Vader”; Joh. 14 : 3: „Ik ga heen om u plaats te bereiden.”

Ten vijfde: op de *veertigste dag* na Zijn opstanding.

Maar nu zou iemand kunnen zeggen: Waarom is Hij niet eerder of terstond na Zijn opstanding ten hemel gevaren?

Antwoord. 1e. Omdat Hij vóór Zijn hemelvaart door tal van verschijningen de zekerheid van Zijn opstanding, met een waarachtig lichaam, heeft willen doen blijken, Hand. 1 : 3: „Aan welke Hij ook, nadat Hij geleden had, Zichzelven levend vertoond heeft met vele gewisse kentekenen, veertig dagen lang”, enz. 2e, Opdat Hij Zijn discipelen weer indachtig maken zou, wat Hij tevoren gezegd had, en Hij voorts voor alles zorgen zou, wat tot de welstand van hun ziel behoorde, Hand. 1 : 3: „Veertig dagen lang, zijnde van hen gezien en sprekende van de dingen die het Koninkrijk Gods aangaan.”

Tenslotte: Hij zal niet wederkomen vóór de oordeelsdag, Hand. 1 : 11: „Deze Jezus, Die van u opgenomen is in den hemel, zal also komen gelijkerwijs gij Hem naar den hemel hebt zien henenvaren”; Joh. 14 : 3: Ik zal wederkomen en zal u tot Mij nemen; 1 Kor. 11 : 26: „Zo verkondigt den dood des Heeren, totdat Hij komt”; Hand. 3 : 21: „Welken de hemel moet ontvangen tot de tijden der wederoprichting aller dingen”, enz.

Op grond van dit alles wordt nu wel duidelijk, wat Christus' hemelvaart is: n.l. dat zij geen verdwijning, of alleen maar een verandering van plaats betekende, zoals

de Ubiquitisten verzinnen; maar een echte, plaatselijke wegvoering van de menselijke natuur van Christus, ván een plaats beneden naar een hoogste plaats, d.w.z. van de aarde naar de hemel, omhoog buiten deze wereld en boven alle zienlijke hemelen, in dat ontoegankelijke licht, in de woonplaats der gelukzaligen, aan de rechterhand des Vaders, waar Hij nu is en blijft, totdat Hij vandaar wederkomen zal ten oordeel; volgens het getuigenis van de Engelen in Hand. 1 : 11: Alzo zal Hij komen, gelijkewijs gij Hem naar de hemel hebt zien henenvaren. Maar de ongelukkige verzinselen van de Ubiquitisten betreffende een figuurlijke hemel, die overal of nergens zijn kan, en betreffende het ten hemelvaren in schijn - hetgeen sommigen noemen een verdwijning van de menselijke natuur, anderen een zichtbare schijn - en gemaakte gedaante, waardoor Christus de plaatselijke tegenwoordigheid veranderd zou hebben in een alomtegenwoordigheid van Zijn vlees, zoals ook sommigen dit met het zitten aan Gods rechterhand verwarren, die zijn niet waard om met godvruchtige oren aangehoord te worden. Want ze zijn nadrukkelijk in strijd met Gods Woord, met de (bijzondere) omstandigheid der geschiedenis zelf, en met de Artikelen des geloofs, ja ze stoten alle christelijke troost omver. Want God wil, dat wij zullen weten en stellig geloven, dat Christus, onze Broeder, werkelijk ten hemel opgevaren is; en dat Hij daar als onze Ho-gepriester zit op de troon van Zijn hemelse majesteit, als een Bedienaar des heiligdoms en van de ware tabernakel, welke de Heere heeft opgericht, en *geen* mens, Hebr. 8 : 2, en zulks tot onze vertroosting; om welke oorzaken Christus ook niet heimelijk, maar zichtbaar voor het oog van Zijn discipelen ten hemel gevaren is. Opdat wij zouden weten: 1e. dat Hij nog een waarachtig Mens en onze Broeder is en blijft; en dat Hij door de hemelvaart niet verdwenen of een verdwijnend schijnsel geworden is.

2e. Opdat wij zouden weten, waar Hij voortaan zou verkeren, en waarheen wij onze gedachten en gebeden moeten richten, n.l. naar boven in de hemel, Matth. 6 : 21: „Want waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn“, opdat wij alle afgoderij zouden mijden. 3e. Opdat wij zouden weten, waar ons huis, vaderland en woonplaats in eeuwigheid zijn zal, n.l. boven in de hemel, waar Hijzelf heengevaren is en ons plaats bereid heeft, opdat Hij ons tot Zich nemen zou, Joh. 14 : 3.

Bezwaren van de Ubiquitisten, of van hen die beweren dat Christus' lichaam door Zijn hemelvaart alomtegenwoordig is geworden.

Tegenwerping 1. Buiten de hemel is geen plaats. Daarom is Christus in de hemelvaart niet van de ene plaats naar de andere, maar veeleer van een plaats in geen plaats gevoerd. En bijgevolg is Christus' lichaam aan geen plaats, maar overal.

Antwoord. Buiten de hemel is geen plaats, namelijk geen natuurlijke plaats, of zoals die door Aristoteles beschreven is, n.l. een vlakke en breedte, bevattende enig lichaam. Maar er is nog een bovennatuurlijke hemelse plaats, die Aristoteles niet gekend heeft. Want hij kende de Heilige Schrift niet, ook wist hij niets van Gods macht, noch geloofde hij aan een hemelvaart. Maar wij kennen en geloven die wel, omdat wij uit de Heilige Schrift dienaangaande duidelijk onderwezen worden. Vgl. Joh. 14 : 2 en 4: „Ik ga henen om u plaats te bereiden. En zo wanneer Ik henen zal gegaan zijn en u plaats zal bereid hebben, zo kom Ik weder en zal u tot Mij nemen, opdat gij ook zijn moogt waar Ik ben. En waar Ik heenga,

weet gij en den weg weet gij"; Hand. 1 : 2: „Hij is opgenomen", d.w.z. omhoog genomen. Kol. 3 : 1: „Zoekt de dingen die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods"; Fil. 3 : 20: „Maar onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, namelijk den Heere Jezus Christus." Deze en dergelijke getuigenissen leren ons, dat de hemel waarheen Christus opgevaren is, boven deze zienlijke hemelen is, en een werkelijke plaats is. Want die woordjes „omhoog", „boven", „waarheen", „vanwaar", „waar" enz. duiden op een plaats; maar hoe die plaats is, heeft nog nooit enig oog gezien en is nooit in 's mensen hart opgekomen. Wij zullen dit te zijner tijd in de hemelschool leren. Voor nu is het voldoende, dat wij geloven dat er zo'n plaats is, omdat de Heilige Schrift ons dit leert. Wij zullen echter niet toestaan, dat de Ubiquitisten ons een figuurlijke hemel willen aanpraten, terwijl zij overigens, al naar het hun belieft, alle figuurlijke uitdrukkingen (plegen te) verwerpen.

Hetgeen zij bijgevolg willen vaststellen, dat n.l. Christus' lichaam niet op enige plaats is, dat geven wij toe met betrekking tot een natuurlijke plaats; want het bevindt zich nu niet op een natuurlijke. Maar hieruit volgt nog niet, dat het ganselijk op geen enkele plaats zou zijn, en nog veel minder, dat het overal (tegenwoordig) is. Want het is een valse en verkeerde grondslag die zij leggen, wanneer zij beweren: Hetgeen niet op een natuurlijke plaats is, dat is overal. Want op die manier zou de buitenste hemel ook overal zijn.

Om deze zelfde reden keren wij ons ook tegen het volgende: Als de hemelvaart een (weg)voeren van een bepaalde plaats geweest is naar geen enkele plaats, dan is het toch ook een wegvoeren van een plaats geweest. En dan is Christus' lichaam dus van plaats veranderd, en of het dan naar een andere plaats, dan wel naar geen andere plaats geweest is, dat is dan niet van veel betekenis. Daarom is dat lichaam niet overal. Want overal zijn én van plaats veranderen kunnen niet samengaan; zodat de Godheid, Die oneindig en alomtegenwoordig is, niet gezegd kan worden van plaats te veranderen.

Maar opdat de Ubiquitisten door deze pijn niet gekwetst zouden worden en geen tegenstrijdige reden zouden schijnen op te stellen ..., hebben zij de volgende fraaie uitvlucht bedacht, n.l. door een bedriegelijke onderscheiding te geven inzake de zijnswijzen („de manieren des wezens"). Want, zeggen zij, het zijn geen uitspraken die elkaar tegenspreken: van plaats veranderen én overal te zijn. Want deze uitdrukkingen dient men niet op dezelfde manier te verstaan, aangezien Christus' lichaam van plaats veranderd is volgens de natuurlijke en verheerlijkte manier, maar alomtegenwoordig is naar Zijn majesteit. Zo denken zij, dat ze heel fraai deze onze zeer vaste bewijsredes kunnen omstoten: Alles wat van plaats verandert, is niet overal; het lichaam van Christus is bij Zijn hemelvaart van plaats veranderd, dus: het is niet overal! Hun redenering waarbij zij een onderscheid invoeren — luidt als volgt: Al wat van plaats verandert, is niet overal, te weten op de manier waaróp het van plaats verandert; maar Christus is met Zijn lichaam op een natuurlijke en verheerlijkte wijze van plaats veranderd; en toch is Hij niet van plaats veranderd, maar is overal (aanwezig geweest), en is dat nog; naar Zijn majesteit is Hij (immers) aan Gods rechterhand, Die overal is. Maar ondanks dit bedrog komen zij er niet uit. Want zij doen onderling tegenstrijdige uitspraken, die niet samen kunnen gaan. Want om in een bepaalde zaak twee dingen (vast) te stellen die onderling niet kunnen samengaan maar met elkaar strijden, betekent zoveel als van één zaak onderlingstrijdige en niet-samengaande uitspraken te doen. Want van dien aard zijn op dit punt hun verzinsels, want dat zijn hun uitspraken; en zoiets mag niet gebeuren,

wanneer de verschillende „manieren" de tegenstrijdigheid der uitspraken moeten wegnemen. Want anders wordt hetzelfde weer herhaald en door zichzelf bevestigd. Zoals bij voorbeeld: de lucht is helder én niet helder, maar donker; of: deze bedelaar is arm, en niet arm maar rijk. Dit zijn tegenstrijdige uitspraken, die niet kunnen standhouden. Maar nu gaat u dat ontkennen en u beweert, dat die uitspraken niet met elkaar in strijd zijn, omdat volgens u de lucht op een verschillende manier helder en donker is, n.l. helder naar de manier van het licht, en donker volgens de manier van de duisternis. Zo ook, dat de bedelaar op een verschillende manier arm en rijk is, n.l. arm op de manier van de armoede, en rijk naar de manier van de rijkdom. Maar zo komt u er niet uit, of u moet toch met elkaar strijdende uitspraken doen. Want deze „manieren" zijn de uitspraken zelf, omdat u het door zichzelf onderscheidt; aangezien de manier van het licht en van de armoede niet anders is dan het licht en de armoede zelf; en omdat de manier der duisternis en van de rijkdom niet anders dan de duisternis en rijkdom zelf is. Maar dan is het de vraag, of de manier van armoede en rijkdom, en dat bij één bedelaar, beter kunnen zijn dan de armoede en rijkdom zelf.

Zo nu beweren zij, dat Christus' vlees alomtegenwoordig is naar Zijn majesteit, maar niet naar Zijn natuur en heerlijkheid. Als u ze nu vraagt, wát dan Zijn majesteit inhoudt, dan antwoorden zij, dat het Zijn alomtegenwoordigheid is; en op de vraag, wat de natuur en heerlijkheid betekent, dan antwoorden zij: de eindigheid van Zijn lichaam. Maar metterdaad beweren zij niets anders, dan dat het vlees alomtegenwoordig is naar de alomtegenwoordigheid, én niet alomtegenwoordig, maar eindig naar de eindigheid ervan. Evenwel bestaat dit verschil slechts in de woorden, maar niet in de strekking van de uitspraken. En daarom geven deze „manieren" ook onderling strijdige uitspraken, zo goed als de uitspraken dat zelf doen. En dus worden onze bewijzen door deze ijdele drogredenen niet ongedaan gemaakt. Het lijkt ons goed, om hier enkele woorden te lichten uit het protocol van Maulbrunn, waarmee onze theologen de bedrieglijke alomtegenwoordigheid hebben weerlegd.

De woorden van Dr. Ursinus zijn als volgt: Wat deze twee hoofdstukken betreft, antwoorden wij in het kort aldus: „Ten eerste heeft de heer Doctor (Jacobus Andreae) gezegd, dat deze uitspraken: Christus' lichaam is overal én niet overal, geen tegenstrijdige uitspraken zijn, omdat ze op een verschillende manier verstaan worden, n.l. zo dat het lichaam van Christus niet alomtegenwoordig is naar de natuurlijke en verheerlijkte wijze, of naar de aard van het verheerlijkte lichaam; maar wél naar de wijze van Zijn majesteit.

Daarop antwoorden wij, dat de tegenstrijdigheid van deze uitspraken op die manier niet weggenomen wordt. Want deze twee zaken of deze verschillende „manieren", of hoe men ze noemen wil, strijden onderling zózeer, dat God niet wil dat ze in één lichaam of in enige zaak samen voorkomen. Want één en hetzelfde lichaam kan niet op één en dezelfde tijd zwak en nederig, en tevens met glorie en heerlijkheid bekleed zijn, d.w.z. Christus kan niet naar Zijn menselijke natuur op één tijd en in dezelfde zaak, Zijn majesteit en glorie gebruiken én Zich daarvan ontleiden. God wil niet, dat een zaak én er is én er niet is, of dat ze tegelijk wit en zwart is. Als men dit toegaf, zou daaruit volgen, dat Christus' lichaam tegelijk zichtbaar en onzichtbaar geweest is; en dat het op één tijd tegelijk in de moederschoot én in de kribbe in doeken gewonden was, en ook op deze plaatsen omschreven en niet-omschreven geweest is: tegelijk sterk en zwak, op één tijd vermoeid en niet-vermoeid, en op één manier dorst én geen dorst gehad heeft, geslapen én gewaakt heeft, van de ene plaats naar de andere gegaan én niet gegaan is, gekruisigd én niet

gekruisigd, gestorven én niet gestorven, begraven en toch niet begraven geweest is, enz. Want deze en dergelijke dingen kan het natuurlijke lichaam lijden, en dit eiste Christus' vernedering. Maar de Majesteit lijdt niets, ja eist zelfs het tegendeel. En dan zou het kunnen gebeuren, dat deze Artikelen van ons christelijk en ongetwijfeld geloof op een natuurlijke wijze waar, maar volgens de Majesteit vals zouden zijn, d.w.z. ongedaan gemaakt zouden worden." Tot zover de woorden van Dr. Urzinus. En dit antwoord heeft zijn tegenpartij niet kunnen weerleggen.

Tegenwerping 2. De nederdaling ter hel en de hemelvaart zijn twee Artikelen, die tegenover elkaar gesteld worden. Zoals daarom het Artikel van de nederdaling ter hel niet verstaan wordt van een plaatselijke nederdaling, zelfs niet naar hun eigen opvatting, maar in beeldspraak de uiterste vernedering betekent, zo moet ook dit Artikel opgevat worden, n.l. niet van een plaatselijke opvaart naar de hemel, maar van de verhoging van Zijn mensheid tot de hoogste majesteit. Want tegengestelde dingen moeten op één en dezelfde wijze verstaan worden.

Antwoord. Dit zou waar zijn, als dat enerlei opvatten niet in strijd was met de Heilige Schrift en met de Geloofsartikelen. Evenwel komt hier het éénzelfde verstaan in strijd met de Heilige Schrift; want zij verklaart, dat de hemelvaart plaatselijk geweest is, en de nederdaling ter hel geestelijk. Ook eist de gelijkvormigheid des geloofs het, dat men het zo moet opvatten. Want als men de hemelvaart alleen zou verstaan van de heerlijkheid van Zijn mensheid, en ook van zulk een heerlijkheid, waardoor de mensheid geheel en al aan de Goddelijke natuur gelijk gemaakt zou worden, dan zou dit Artikel niet alleen gelijk zijn aan de twee andere, die handelen over de menswording en het zitten aan de rechterhand, maar dan zou dat ook tal van andere Artikelen, b.v. die van de waarheid van de menselijke natuur, van de waarachtige ontvanging, van de geboorte, van het lijden, sterven en opstaan geheel en al omverstoten. Bovendien bestaat er geen echte tegenstelling tussen Zijn nederdaling en Zijn hemelvaart. Want de nederdaling ter hel is ongetwijfeld de allerlaagste trap van Zijn vernedering en wordt (als zodanig) gesteld tegen de allerhoogste (zaak), namelijk Zijn verhoging; maar dat is niet de hemelvaart, maar het zitten aan Gods rechterhand; reden, waarom de Schrift deze Artikelen als tegengestelde, beide op een figuurlijke wijze uitlegt.

Nog twee andere voorname bezwaren van de Ubiquitisten worden in de Catechismus genoemd. Daarom zullen wij de verklaring daarvan hierbij laten volgen, en daarna de andere hoofdpunten van de oorzaken en vruchten van Zijn hemelvaart behandelen.

Vraag 47: Is Christus dan niet bij ons tot aan het eind der wereld, zoals Hij ons beloofd heeft? a)

Antwoord: Christus is waarachtig Mens en waarachtig God. Naar Zijn menselijke natuur is Hij niet meer op aarde b), maar naar Zijn Godheid, majesteit, genade en Geest wijkt Hij nimmermeer van ons c).

a. Matth. 28 : 20.

b. Matth. 26 : 11, Joh. 16 : 28 en 17 : 11, Hand. 3 : 21.

c. Joh. 14 : 16v., en 16 : 13, Ef. 4 : 8.

Verklaring van Vraag 47.

Deze vraag is een tegenwerping van de Ubiquitisten voor de alomtegenwoordig-

heid, die op de volgende wijze kan voorgesteld worden: Christus heeft beloofd, dat Hij bij ons zijn zal tot de voleinding der wereld, Matth. 28 : 20. Dus is Hij dan zo niet van ons gegaan, of Hij is met Zijn mensheid bij ons, ja overal (tegenwoordig). *Antwoord.* Die conclusie volgt daar niet uit. Want Christus' belofte spreekt van de alomtegenwoordigheid van Zijn Persoon, of schrijft aan de gehele Persoon toe, wat alleen maar aan de éne natuur, n.l. de Godheid, eigen is. Want naar Zijn Godheid is Christus nooit van ons vertrokken. En hetgeen door de mededeling der eigenschappen aan Christus' Persoon toegeschreven wordt, dat wordt zeer ten onrechte alleen op Zijn menselijke natuur betrokken. Want dan zou men ook als volgt kunnen concluderen: Christus heeft gezegd: Mij hebt gij niet altijd, Matth. 26 : 11, Ik verlaat de wereld, Joh. 16 : 28, enz.; dus is Christus in het geheel niet meer bij ons. Of, waar Hij zegt: Eer Abraham was, ben Ik, Joh. 8 : 58 ...; Dan is dus de menselijke natuur er vóór Abraham geweest. Of wanneer Christus tot de discipelen zegt, Joh. 11 : 15: (Lazarus is gestorven) „En Ik ben blijde om uwentwil, dat Ik daar niet geweest ben,” dan volgt daar niet uit, dat Christus ook naar Zijn Goddelijke natuur afwezig was. Want in beide (laatste teksten) wordt er gesproken over de Persoon van Christus, zoals Hij bestaat uit twee naturen, en wel zó dat aan de ganse Persoon wordt toegeschreven, hetgeen slechts tot de ene natuur behoort.

Want aangezien Hij bestaat uit twee naturen, staat het ook vast, dat Hij alle echte eigenschappen van die beide bezit, welke eigenschappen echter onderling verschillen. Vandaar dat van dezelfde éne Christus verschillende dingen gezegd (kunnen) worden vanwege deze onderscheiden eigenschappen van Zijn beide naturen. Want zoals men wel eens zegt van een mens, dat hij lichamenlijk en onlichamelijk, sterfelijk en onsterfelijk, in het graf en in de hemel is — wanneer men het ene n.l. bedoelt naar het lichaam en het andere naar de ziel — zo spreekt men ook zeer terecht van één en dezelfde Christus, dat Hij in de hemel is en daar blijven zal tot de Jongste dag, echter zo dat Hij evenwel ook op de aarde is, en daar blijven zal tot het einde der wereld; namelijk, als men het eerste verstaat van Zijn menselijke, en het tweede van Zijn Goddelijke natuur, majesteit, genade en Geest, waarmee Hij nimmer van de Zijnen wijkt. (Lansbergen).

En op deze wijze verklaart ook Augustinus deze tekst, Tract. in Joh. 50: „Naar Zijn majesteit, naar Zijn voorzienigheid, naar Zijn onuitsprekelijke genade wordt van Hem vervuld, hetgeen van Hem gezegd is: Ziet, Ik ben met u tot de voleinding der wereld. Maar naar Zijn vlees, hetgeen het Woord aangenomen heeft en waarnaar Hij uit de maagd geboren, door de Joden gevangen, aan het kruis genageld, van het kruis afgenomen, in doeken gewonden, in het graf gelegd en in de opstanding geopenbaard is, zult gij Mij niet altijd bij u hebben. Waarom niet? Omdat Hij naar de aanwezigheid van Zijn lichaam veertig dagen lang met Zijn discipelen omgegaan heeft en Hij daarna, terwijl zij Hem geleidden, opgevaren is ten hemel, terwijl zij het zagen, maar zij zijn Hem daarbij niet gevolgd en Hij is daarom hier niet meer (op aarde). Want thans zit Hij aan de rechterhand des Vaders; en hier is Hij nog, omdat Hij met de tegenwoordigheid van Zijn majesteit niet is weggegaan. Overigens hebben wij Christus steeds bij ons naar de tegenwoordigheid van Zijn majesteit. En wat de tegenwoordigheid van Zijn lichaam betreft werd tot de discipelen gezegd: “Mij hebt gij niet altijd.” Want de Kerk heeft slechts een korte tijd de aanwezigheid van Zijn vlees gehad. Maar nu bezit zij die door het geloof, en ziet zij die niet (meer) met de lichamenlijke ogen. Want de menselijke natuur heeft haar eigenschappen, die nooit afgelegd worden, zoals die zijn, n.l. op een en dezelfde tijd op slechts één plaats verkeren; eindig en omschreven, zicht- en

tastbaar. Als iemand deze eigenschappen aan het lichaam wilde ontnemen, dan zou dat in geen geval een echt lichaam kunnen heten.”

Uit deze woorden blijkt, dat de eigenschappen van de naturen bij Christus onderscheiden dienen te worden; een zaak, die Paulus ook doet, als hij schrijft, Rom. 1 : 3v., dat Christus is „uit den zade Davids naar het vlees; Die krachtiglijk bewezen is te zijn de Zone Gods naar den Geest der heiligmaking, uit de opstanding der doden”, en in 2 Kor. 13 : 4: „Hoewel Hij gekruist is door zwakheid, zo leeft Hij nochtans door de kracht Gods”, en Petrus zegt in 1 Petrus 3 : 18: „Die wel is gedood in het vlees, maar levend gemaakt door den Geest.” Daarom dwalen die lieden ten zeerste, die deze eigenschappen verwarren, want dan vermengen zij Christus' naturen ook en vervallen zo tot de ketterij van Eutyches.

Christus is dus bij ons

1. door Zijn Geest en Godheid;
2. door ons geloof en vertrouwen, waarmee wij op Hem zien;
3. door de onderlinge liefde, waardoor Hij ons en wij Hem liefhebben, zodat Hij ons nooit meer vergeet;
4. ook door de vereniging van onze natuur met Zijn menselijke (natuur), want dezelfde Geest is in Hem en in ons, Die ons met Hem verenigt;
5. door de hoop op de voleindiging, d.w.z. omdat wij stellig vertrouwen, dat wij eenmaal bij Hem zullen komen.

Vraag 48: Maar indien de mensheid niet overal is, waar de Godheid is, worden dan de twee naturen in Christus niet van elkaar gescheiden? Antwoord. Ganselijk niet. Want aangezien de Godheid onbegrijpelijk en alomtegenwoordig is ^a), zo moet (daaruit) volgen, dat Zij wel buiten Haar aangenomen mensheid is b), en nochtans persoonlijk niet haar verenigd blijft c).

a. Ps. 139 : 7v., Jes. 66 : 1, Jer. 23 : 23v., Hand. 17 : 27v.

b. Matth. 28 : 6v., Joh. 11 : 14v. en 16 : 28.

c. Joh. 3 : 13 en 6 : 62, Ef. 4 : 9v., Kol. 2 : 9.

Verklaring van Vraag 48.

Dit is de tweede en voornaamste tegenwerping van de *Ubiquitisten*, ontleend aan de personele vereniging van de twee naturen van Christus, welke — naar zij denken — uiteengescheurd wordt, als Zijn mensheid niet, evenals Zijn Godheid, alomtegenwoordig is; en dat kan op deze manier omschreven worden: Aangezien de twee naturen in Christus persoonlijk verenigd zijn, is het nodig dat ook de menselijke natuur overal is, gelijk de Goddelijke; want anders zou de vereniging verbroken worden, aangezien twee naturen, waarvan de één niet is waar de ander is, niet persoonlijk verenigd kunnen zijn.

Antwoord. Twee naturen, waarvan de één niet is waar de andere is, die kunnen persoonlijk niet verenigd zijn, wanneer deze twee naturen gelijk zijn, beide eindig of oneindig zijn; maar zeer wél, als de ene natuur eindig, en de andere oneindig is. Want een eindige natuur kan niet overal zijn, zoals een oneindige (natuur), welke geheel oneindig zijn kan en tevens ook geheel buiten die eindige natuur kan zijn, en dat is met de Persoon van Christus het geval. Want in Hem zijn twee ongelijke naturen verenigd, een eindige en een oneindige, een geschapene en een

ongeschapene, een menselijke en een Goddelijke. Zoals daarom de menselijke natuur niet oneindig is, noch veranderd wordt in een Goddelijke (natuur), maar eindig blijft, en haar eigen plaats en afmeting heeft, zo wordt zij toch niet van de Goddelijke natuur gescheiden (want zij is nergens zonder de Goddelijke natuur), en ook wordt de Goddelijke niet van de menselijke natuur gescheiden, welke geheel en altijd Dezelfde blijft en alomtegenwoordig is; en daarom blijft ze ook overal lichamelijk, Kol. 2 : 9, d.w.z. persoonlijk verenigd met haar mensheid, hoewel Zij tegelijk ook buiten die mensheid overal is, volgens een uitspraak van Nazianzenus: „Het Woord is Zijn tempel, en overal maar op een bijzondere wijze in Zijn tempel.”

Dit laat zich door enkele voorbeelden verduidelijken, voor zover en naar hetgeen men dat beeld bij deze gewichtige bespreking geschikt gebruiken kan. Het licht der zon is zeer vast verenigd met het lichaam der zon, zonder dat het daarvan afgescheiden kan worden. Maar daaruit volgt niet, dat het lichaam der zon zich even wijd uitstrekt als de glans en het licht der zon; en al geschiedt dit niet, dat n.l. het lichaam der zon en het licht of de glans ervan zich even wijd uitstrekken, dan wordt daarmee dat licht nog niet van het lichaam der zon gescheiden. Evenmin wordt een eiland van de zee, of het hoofd van de voeten gescheiden, hoewel het eiland en de voeten niet overal zijn, waar de zee en waar het hoofd is. Als dit nu geldt van dingen die eindig en van een zelfde natuur zijn, veel meer kan het dan gelden bij dingen, die van verschillende natuur en toch persoonlijk verenigd zijn, ja zo nauw, dat er geen beeld gevonden kan worden, om zulk een vereniging uit te drukken.

Aanhoudend bezwaar 1. En toch worden de naturen gescheiden, waar de mensheid niet is — hoewel de vereniging blijft, waar de mensheid en Godheid tesamen zijn. *Antwoord:* Nergens heeft er een scheiding plaats, aangezien dezelfde Godheid zowel geheel binnen als buiten de menselijke natuur is. Want men moet niet verzinnen, dat het ene deel der Godheid in het vlees is, en het andere erbuiten, aangezien de Godheid ganselijk niet gedeeld kan worden, omdat Zij geheel is, en steeds dezelfde blijft, waar Zij ook is, zowel in als buiten Haar (aangenomen) vlees. En het gaat totaal niet op, als men beweren wil, dat het Woord oneindig en alomtegenwoordig is, en dat het toch nergens anders is dan in Zijn vlees.

Aanhoudend bezwaar 2. Christus' menselijke natuur is aan de Goddelijke gelijk gemaakt. Want anders zou er geen verschil bestaan tussen Christus en Petrus, want in hen beiden woont de gehele Godheid. Daarom is ook de menselijke natuur overal, waar de Goddelijke is.

Antwoord. Wij ontkennen het, dat Christus' menselijke natuur gelijk gemaakt is aan Zijn Goddelijke; en toch blijft er een verschil tussen Christus en de heiligen. Want hoewel de Godheid ook in de heiligen woont, is er toch een groot verschil tussen de personele inwoning van het Woord in Zijn aangenomen vlees én de inwoning der genade of der bekrachtiging in Petrus en in andere heiligen, zoals elders uiteengezet is. En wij dienen een zodanig onderscheid te maken tussen Christus en de heiligen, dat het verschil van Christus' twee naturen niet opgeheven wordt. Maar wanneer men de menselijke natuur aan de Goddelijke gelijk maakt, dan wordt het onderscheid der naturen weggenomen, en dan worden ze noodwendig tot één gemaakt, volgens de stelregel van Damascenus: „Alle dingen die een zelfde werking hebben, hebben ook één natuur en wezen.” Deze moeilijkheid laat zich niet oplossen door de verzonden onderscheiding van de zijnswijzen, n.l. dat de Godheid van Zichzelf en wegens Haar natuur overal is, en de mensheid door de genade der vereniging; want dan blijft het toch staan, dat de

mensheid dank zij de genade is, hetgeen de Godheid van nature is, en dat dus ook de mensheid een verzonnen Godheid is.

Aanhoudend bezwaar 3. Het verschil tussen Christus en de heiligen bestaat of in het wezen óf in de eigenschappen en gaven. Maar daar het niet in het wezen te vinden is, bestaat het dus in de eigenschappen en gaven. *Antwoord.* Er is nog een ánder verschil tussen Christus en de heiligen, behalve in wezen en gaven, n.l.: de verborgen en personele vereniging van de twee naturen in Christus, die in Petrus en in de heiligen niet te vinden is. Want alleen in Christus woont al de volheid der Godheid lichamelijk. zodat deze Mens waarachtig en metterdaad God, en God Mens is; en dat kan van Petrus, Paulus en andere heiligen niet gezegd worden. Want al woont God in hen naar het Wezen, toch niet lichamelijk, d.w.z. persoonlijk, zoals in Christus, maar door het geloof, Ef. 3 : 17.

Aanhoudend bezwaar 4. Aan de Mens Christus is een Naam gegeven boven alle naam, dat is: de Naam van God, Fit 2 : 9. Daarom is de mensheid aan de Godheid gelijk gemaakt, zodat deze ook God is.

Antwoord. Hem is gegeven een Naam boven alle namen, zoals Hem ook de Godheid gegeven is, n.l. door vereniging, maar niet door gelijkmaking van de (twee) naturen. Want zoals Hem de Godheid gegeven is, zo zijn Hem ook de eigenschappen der Godheid meegedeeld. Echter, de Godheid is Hem niet zó gegeven, dat de mensheid de Godheid is, maar dat de Mens God is; anders zou er geen vereniging, maar een vermenging der naturen hebben plaats gevonden. Daarom zijn dan ook alle eigenschappen der Godheid, zoals eeuwigheid, oneindigheid, almacht, alwetendheid, alomtegenwoordigheid enz. aan de menselijke natuur gegeven; maar niet zó, dat de mensheid zélf eeuwig, oneindig en almachtig werd, maar zo, dat de mens Christus eeuwig, oneindig enz. is. Want de vereniging brengt mee, dat de eigenschappen niet aan de naturen, maar aan de Persoon eigen zijn. (Vgl. N.G.B., art. 19).

Tenslotte dienen de eenvoudigen drie vergiftigde kruiden op te merken, zoals die groeien in de tuin van de Ubiquitisten.

1e. Dat zij met die oude ketter Nestorius de naturen van Christus vanéén scheuren, wanneer zij in plaats van een vereniging een vergelijking stellen, of althans een werking van de ene natuur door de andere. Want twee dingen, twee geesten, twee naturen kunnen aan elkaar gelijk gemaakt worden en elkaar onderling bewerken, ook zonder een personele vereniging.

2e. Met Eutyches vermengen zij de naturen, wanneer zij die aan elkaar gelijk maken

3e. Zij ontnemen ons de bewijsredenen en wapenen, waarmee wij strijden moeten tegen de Arianen en Sabellianen; wanneer zij n.l. alle teksten, die de Godheid van Christus bevestigen, krachteloos maken, door ze te betrekken op de gelijkmaking van de menselijke aan de Goddelijke natuur. Want hun kan niet die laatste uitvlucht baten, die zij aanwenden om deze ongerijmdheid te camoufleren, nl. dat de Goddelijke eigenschappen wel allereerst en voornamelijk, en van nature, aan de Godheid toekomen, maar daarna ook aan de mensheid door de mededeling der genade. Want 1e, kunnen zij niet ontkennen dat zij vele plaatsen uit de Heilige Schrift, door de kerkvaders aangevoerd om de Godheid van Christus te bewijzen, en daaronder vooral Fil. 2, van de (door hèn) verzonnen majesteit der mensheid uitleggen; 2e. blijft het naar hun opvatting steeds (vast)staan, dat de mens Christus een gemaakte God is; en dat wilden vroeger ook de Samosatenen en de Arianen beweren.

3. *Waarom Christus ten hemel gevaren is, en over de vruchten ervan.*

Vraag 49: Wat *nut* ons de hemelvaart van Christus?

Antwoord: Ten eerste, dat Hij in de hemel voor het aangezicht Zijns Vaders onze Voorspreker is c'). Ten andere, dat wij ons vlees in de hemel tot een zeker pand hebben, dat Hij, als het Hoofd, ons, zijn lidmaten, ook tot Zich nemen zal b). Ten derde, dat Hij ons Zijn Geest tot een tegenpand zendt c), door Wiens kracht wij zoeken hetgeen Boven is, waar Christus is, zittende aan Gods rechterhand, en niet hetgeen op de aarde is d).

- a. Rom. 8 : 34, 1 Joh. 2 : 1, Hebr. 7 : 25 en 9 : 24.
- b. Joh. 14 : 2v. en 20 : 17, Ef. 2 6.
- c. Joh. 14 : 16v. en 16 : 7, Hand. 2 : 1-3, 2 Kor. 1 : 22 en 5 : 5.
- d. Kol. 3 1 v., Fil. 3 : 14 en 20, 2 Kor. 5 : 16v.

Verklaring van Vraag 49.

(Bastingius) Nu de historie van Christus' hemelvaart verklaard is, en enkele teksten uit de Schrift, die onderling schenen te strijden, in overeenstemming gebracht en de tegenwerpingen van de tegensprekers in het kort beantwoord zijn, volgen nu de oorzaken en nuttigheden, die hier meest van éénzelfde aard zijn, zoals ook bij de opstanding al is aangetoond. Zo is dus Christus opgevaren ten dele om Zichzelf, ten dele om ons; n.l. opdat de vruchten, waarom Hij opgevaren is, ons ten nutte zouden komen).

1. Hij is opgevaren *om Zichzelf*, d.w.z. om de eer van Hemzelf en van Zijn Vader; gelijk Hij bidt in Joh. 17 : 1: „Vader, verheerlijk Uw Zoon, opdat ook Uw Zoon U verheerlijkje.”

Want Hij moest een hemels en geen aards Koninkrijk hebben. Daarom had Hij ten hemel op te varen, en niet in de wereld te blijven, Ef. 4 : 10: „Die nedergedaald is, is Dezelfde ook Die opgevaren is verre boven al de hemelen, opdat Hij alle dingen vervullen zoude”; Fil. 2 : 9 en 11: „Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd en heeft Hem een Naam gegeven, welke boven allen naam is; en alle tong zoude belijden dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders.” Bovendien betaamde het de heerlijkheid van het Hoofd, dat Het in plaats en uitnemendheid der gaven boven alle leden zou uitblinken; en dat kon op aarde niet geschieden.

2. Hij is opgevaren *om onzentwil*.

Allereerst, opdat Hij — verheerlijkt zijnde — voor ons in de hemel bij de Vader bidden zou, Rom. 8 : 34: „Die ook ter rechterhand Gods is, Die ook voor ons bidt.” Maar deze voorbedding van Christus dient men niet kinderlijk of menselijk te verstaan, als ware het een ootmoedig bidden tegenover een wrede en onverbiddelijke Vader, zoals de (kunst)schilders en de Roomsens verzinnen; maar van de eeuwige kracht en waardigheid van Christus' offerande, eenmaal geschied; en van Zijn standvastige goedwilligheid, dat de Vader alle gelovigen om deze offerande in genade aanneemt; en tenslotte van des Vaders toestemming, daar Hij de wil van de Zoon goedkeurde en Zijn voldoening voor onze zonden ontving, en

door en om de Zoon ons weer in genade aannam. Dus is Christus' voorbidding niets anders, dan een voortdurend verschijnen van de verheerlijkte Middelaar voor het aangezicht van God de Vader, waar Hij Zijn lichaam vertoont, dat in de dood overgeleverd werd, waar Hij tevens op de waardij van Zijn offer wijst; en daarbij begeert Hij standvastig, dat de Vader Zijn genoegdoening aanneemt en alle uitverkorenen door en om Hem rechtvaardig maken zal en verheerlijken. Zo verklaart ons de Apostel de voorbidding, Hebr. 9 : 24: Christus is ingegaan „in den hemel zelf, om nu te verschijnen voor het aangezicht Gods voor ons”, en Johannes: „Wij hebben een Voorspraak bij den Vader, Jezus Christus den Rechtvaardige; en Hij is een Verzoening voor onze zonden”, 1 Joh. 2 : 1v. Dus het feit, dat wij Hem tot Voorbidder hebben in de hemel bij de Vader, is de eerste vrucht, die ons van Zijn hemelvaart ten nutte komt.

Tegenwerking. Christus is ook al onze Voorbidder geweest vóór de hemelvaart. Dus is dit geen vrucht van Zijn hemelvaart.

Antwoord. Hij was al wel onze Voorbidder ook op aarde, maar die voorbidding hing af van deze, die in de hemel geschieden zou. Want daarom was zij al krachtig op aarde, omdat er nog een andere in de hemel op volgen zou, en omdat de Messias, na de volbrenging van de offerande, tot de hoogste heerlijkheid verheven zou worden en in eeuwigheid voor God in het hemelse „Heilige der heiligen” verschijnen zou. Bovendien is Hij al wel op aarde een Voorbidder geweest, maar toch niet zoals Hij dat nu in de hemel is. Want tevoren bad Hij voor ons uit kracht van Zijn offer, dat Hij nog brengen moest, maar nu bidt Hij voor ons uit kracht van datzelfde offer, dat nu gebracht is; en de Vader vergeeft ons onze zonden en schenkt ons de Heilige Geest, enz. óm deze, nu volbrachte offerande. Want de Vader wil, dat de offerande die Zijn Zoon eenmaal gebracht heeft, steeds krachtig zijn zal in eeuwigheid, en Hij eist geen ander offer. Want dit éne is volkomen geweest, en de kracht daarvan wordt door de voorbidding van de Zoon tot in eeuwigheid behouden, Hebr. 10 : 14: „Want met één offerande heeft Hij in eeuwigheid volmaakt degenen die geheiligd worden.” Het feit, dat Christus nu niet langer offert, is geen bewijs dat Zijn offerande onvolkomen is, maar veeleer bewijst dat, dat ze op het hoogst volmaakt is. Want wanneer Hij dikwijls offerde, dan zou Hij geen voortreffelijker priesterschap hebben dan het priesterschap der Levieten geweest is; en dit zou een teken zijn, dat Hij met één offerande niet zou hebben kunnen volmaken degenen die tot God gaan. Maar Hij heeft ze met één offerande volmaakt, zoals de Apostel zegt, Hebr. 10 : 12 en 14. Dus bedient Hij dan nu ook nog Zijn priesterlijke ambt, niet door vaak te offeren en te verdienen, maar door ons de gerechtigheid en het leven, dat Hij eenmaal door de eeuwige en oneindige kracht en waardij van Zijn offerande verdiend heeft, toe te eigenen; hetgeen veel meer betekent, dan wanneer Hij de offerande vaak herhaalde.

Ten tweede: Opdat Hij ons de hemel openen, en ons daar een plaats bereiden zou, Joh. 14 : 2: „In het huis Mijns Vaders zijn vele woningen”, d.w.z. plaatsen, om eeuwig te blijven. Want Christus spreekt daar over voortdurend blijven: „Ik ga henen om u plaats te bereiden.” Want de Vader heeft besloten om ons alles te geven dóór Zijn Zoon, de Middelaar, in Wie Hij alle schatten gelegd heeft. Maar hoe zou ons de Middelaar het hemelse Koninkrijk hebben kunnen geven, als Hij dat Zelf niet eerst had ingenomen? Daarom is Christus Zelf eerst binnengegaan, opdat Hij het ons zou deelachtig maken. Zo is dus Christus' hemelvaart niet maar een voorbeeld, maar ook een oorzaak van onze hemelvaart. En dit is dan ook de tweede vrucht van Zijn hemelvaart: Dat wij nu ons vlees in de hemel hebben, en daardoor — als door een zeker pand — bevestigd worden, dat wij ook daarheen zullen opvaren, waar ons Hoofd is, volgens de belofte van de Zaligmaker, Joh. 14 : 3: Ik zal u tot Mij

nemen, en id. 17 : 24: „Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt.”

(Lansbergen) Wij waren eertijds vanwege de zonde ballingen buiten het Koninkrijk der hemelen; waarvan vroeger een voorbeeld was: de verdrijving van onze eerste voorouders uit het paradijs, én het Heilige der heiligen, dat gesloten was, waai alleen de hogepriester eenmaal per jaar kon binnengaan. Maar nu Christus de hemel is ingegaan, heeft Hij ons de deuren daarvan geopend, zodat wij nu burgers zijn van dat Koninkrijk. En de bevestiging van die weldaad hebben de gelovigen in het vlees van Christus, omdat Hij in de hemel is als een zeker pand, dat Hij, als het Hoofd, ook ons, Zijn leden, tot Zich nemen zal. Want dit vereist de gemeenschap, die wij met Hem hebben, waaraan de Apostel in Ef. 2 : 6 een bewijsreden ontleent en leert, dat wij nu met Christus in de hemel gezet zijn. Daarom zegt Tertullianus zeer juist: „Weest maar gerust, vlees en bloed! want u bent in het gebruik van de hemel en van het rijk Gods in Christus; laten zij dan maar Christus de hemel ontzeggen en Hem daarvan beroven, die u buiten de hemel willen sluiten!”).

Tegenwerping. Henoeh en Elia zijn al ten hemel gevaren vóór Christus' hemelvaart. Dus is Christus' hemelvaart niet de oorzaak van de onze.

Antwoord. Zij voeren ten hemel dank zij de kracht van Christus' hemelvaart, die nog geschieden moest, Joh. 3 : 13: „Niemand is opgevaren in den hemel, dan Die uit den hemel neergekomen is”, d.w.z. niemand heeft enige toegang in de hemel bij God en tot de hemelse heerlijkheid dan alleen dank zij de kracht en genade van Christus; zoals Hij Zelf ook spreekt, in Joh. 14 : 6: „Niemand komt tot den Vader dan door Mij.” Zoals daarom vroeger alle gelovigen de vergeving der zonden en de Heilige Geest ontvangen hebben, zo zijn ook Henoeh en Elia ten hemel gevaren door de kracht van Christus' hemelvaart, die nog geschieden moest. Want „Christus is gisteren en heden Dezelfde, en in der eeuwigheid”, Hebr. 13 : 8.

Ten derde: Opdat Hij Zijn Heilige Geest tot een tegenpand van de hemel zou zenden om alles met Zijn gaven te vervullen, de Gemeente te verzamelen, te regeren en te beschermen tot het eind der wereld, Joh. 16 : 7: „Indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen”, Hand. 2 : 33: „Hij dan door de rechterhand Gods verhoogd zijnde en de belofte des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van den Vader, heeft dit uitgestort dat gij nu ziet en hoort.”

Tegenwerping. Hij heeft ook al vóór de Hemelvaart aan de discipelen de Heilige Geest gegeven, Joh. 20 22: „Hij blies op hen en zeide tot hen: Ontvangt den Heiligen Geest.”

Antwoord. Hij had de Heilige Geest wel tevoren al gegeven, maar niet in zo grote overvloed als op Pinksteren. Bovendien heeft Hij hun de Heilige Geest gegeven ter wille van Zijn hemelvaart, die nog plaats moest hebben; waarvoor God, in Zijn bijzondere raad, de overvloedige uitstorting van de Heilige Geest bewaard had, volgens Joëls profetie, in Joël 2 : 28: „In die dagen zal Ik uitstorten van Mijnen Geest op alle vlees.” Want Hij had besloten, dat Hij Zijn gemeente met Zijn Geest vervullen zou dóór de verheerlijking van de Messias, opdat deze overvloedige zending van de Heilige Geest op de Pinksterdag een niet gering onderdeel zou vormen van de heerlijkheid van Christus, Die nu verhoogd was, Joh. 7 : 39: „De Heilige Geest”, d.w.z. de wonderlijke en overvloedige uitstorting van de Heilige Geest, „was nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was.”

(Lansbergen) Maar ná de Hemelvaart van Christus worden de gaven van de Heilige Geest nu aan meer mensen, en aan een ieder van hen overvloediger

gegeven; en de krachtige werking wordt nu ruimer meegedeeld. Het doel van die zending des Geestes is tweeledig: 1e. Opdat Hij ons als een tegenpand is, d.w.z. dat ons vlees, dat Christus hier op aarde aannam, nu in de hemel opgenomen is, en zulks, om ons het erfdeel te verzegelen, dat wij op Zijn tijd van God uit genade ontvangen zullen. Daarom noemt de Apostel in Ef. 1 : 14; 2 Kor. 1 : 22 en id. 5 : 5 die Geest het onderpand van ons erfdeel, totdat wij in vrijheid gesteld worden. 2e. Opdat wij door de kracht van die Geest opgewekt zouden worden om te zoeken, niet hetgeen hier op aarde, maar hetgeen Boven in de hemel is. Want daar is onze schat, daar zijn onze goederen, omdat Christus daarheen is opgevaren, opdat Hij de goederen, die daar tevoren al waren, tot de onze zou maken Deze reden gebruikt de Apostel ook in Kol. 3 : 1v.

Als andere vruchten van Christus' hemelvaart zijn nog te noemen:

Ten vierde: Christus' hemelvaart is een getuigenis, dat ons die geloven, de zonden volkomen vergeven zijn. Want als Hij de straf voor onze zonden niet volkomen geleden had, zou Hij niet hebben kunnen ingaan in de hemel, die de troon van God is. Want waar nog zonden zijn, daar is ook de dood, Joh. 16 : 8 en 10: De Geest zal de wereld overtuigen van gerechtigheid, omdat Christus tot Zijn Vader heengaat.

Ten vijfde: De hemelvaart van Christus is een getuigenis, dat Christus de dood, de zonde en de duivel werkelijk overwonnen heeft.

Ten zesde: Ook getuigt ze ervan, dat wij nooit meer zonder troost zullen zijn. Want daarom is Hij ten hemel gevaren, om ons Zijn Geest te zenden, Joh. 16 : 7: „Indien Ik niet wegga, zo zal de Trooster tot u niet komen; maar indien Ik henega, zo zal Ik Hem tot u zenden“, Ps. 68 : 19 en Ef. 4 : 8: „Als Hij opgevaren is in de hoogte, heeft Hij de gevangenis gevangen genomen en heeft den mensen gaven gegeven.”

Ten zevende: Christus' hemelvaart spreekt er ook van, dat Hij ons altijd beschermen zal; want wij weten, dat ons Hoofd verheerlijkt is en gesteld boven alle machten en overheden).

Christus' hemelvaart en de onze komen *overeën*:

1e. in de plaats, waarheen Christus opvoer, en wij ook opvaren zullen, Joh. 14 : 2v. en id. 17 : 24; want wij zullen naar dezelfde plaats, n.l. naar de hemel of het huis des Vaders opvaren.

2e. Wij zullen tot eenzelfde doel ten hemel varen, n.l. om dezelfde hemelse glorie te genieten; zoals Hij Zelf zegt in Joh. 17 : 24: „Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; opdat zij Mijne heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt“, en Openb. 3 : 21: „Die overwint, Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijnen troon, gelijk als Ik overwonnen heb en ben gezeten met Mijnen Vader in Zijnen troon.”

En zij *verschillen*:

1e. in de oorzaak, waardoor de hemelvaart bewerkt wordt. Want Christus voer ten hemel uit éigen Goddelijke macht, maar wij varen ten hemel door de macht van een Ander, n.l. van Christus, Joh. 3 : 13: „Niemand is ten hemel gevaren (n.l. door Zijn eigen macht) dan de Zoon des mensen“, Joh. 20 : 17: „Ik vare op tot Mijnen

Vader en uwen Vader", Joh. 14 : 3: „Ik zal u tot Mij nemen.”

2e. In het eigenlijke doel. Want Christus voer ten hemel, opdat Hij daar als het Hoofd van de gemeente een heerlijkheid genieten zou, die het Hoofd betaamt. Maar wij, opdat wij als Zijn leden, daar ook genieten zouden een heerlijkheid die de leden betaamt. Hij, opdat Hij zou zitten aan Gods rechterhand in Zijn troon; wij, opdat wij zouden zitten in Zijn troon, om daar wel een gelijke heerlijkheid te genieten, maar met inachtneming van de proportie en overeenkomst die er tussen het Hoofd en de leden zijn moet.

3e. In de vruchten. Want onze hemelvaart is een vrucht van Christus' hemelvaart, maar Christus' hemelvaart is geen vrucht van die van ons.

4e. In de wijze waarop. Want Christus is wel geheel opgevaren, maar niet alles wat Christus is. Want Hij is geheel ten hemel gevaren, als God en Mens, maar alleen naar die natuur, die heeft kunnen opvaren en van plaats veranderen, d.w.z. naar Zijn menselijke natuur, en naar Zijn Godheid, Die oneindig is, en daarom niet van plaats verandert noch ooit de hemel of de aarde verlaat. Maar wij zullen, geheel en al zoals wij zijn, ten hemel varen, omdat wij alleen een eindige natuur hebben.

Wat betekent het nu: te geloven in Christus, Die opgevaren is ten hemel?

Antwoord. Het betekent: Geloven

1e. dat Christus werkelijk en zichtbaar van deze wereld ten hemel opgevaren is, en dat Hij nu daar is en daar aangeropen wil worden aan 's Vaders rechterhand, totdat Hij vandaar wederkomen zal, om te oordelen de levenden en de doden.

2e. Dat Hij ook om onzentwil ten hemel gevaren is, en dat Hij daar nu voor Gods aangezicht verschijnt en voor ons bidt, ons de Heilige Geest zendt, en dat Hij ons ook ten laatste uit de doden opwekken en tot Zich, in de hemelse heerlijkheid nemen zal.

Het zitten van Christus aan Gods rechterhand, en Zijn wederkomst ten oordeel.

Dat de Heere Christus van de doden opgestaan, met Zijn menselijke natuur hier op aarde niet gebleven, maar lichamelijk, zichtbaar en plaatselijk ten hemel gevaren is, dit alles werd ons in de voorafgaande Zondagsafdeling geleerd. De nu volgende Artikelen wijzen verder aan: 1e. Wat Christus nu in de hemel tot onze zaligheid verricht; hetgeen geleerd wordt in het Artikel, dat Hij aldaar zit aan de rechterhand van God, de almachtige Vader; en 2e. Het feit dat, en de reden waarom, Hij eenmaal uit de hemel wederkomen zal. Dit wordt tot uitdrukking gebracht in het Artikel, dat Hij vandaar wederkomen zal om te oordelen de levenden en de doden. Deze beide Artikelen worden in deze Zondag verklaard; het eerste in de Vragen 50 en 51, en het tweede in Vraag 52.

Vraag 50: Waarom wordt daarbij gezet: Zittende ter rechterhand Gods? Antwoord: Dat Christus daarom ten hemel gevaren is, opdat Hij Zichzelf daar bewijze als het Hoofd van Zijn christelijke Kerk a), door Wie de Vader alle dingen regeert b).

- a. Ef. 1 : 20-23 en id. 5 : 23, Kol. 1 : 18.
- b. Matth. 26 : 18, Joh. 5 : 22v., 1 Kor. 15 : 27.

Verklaring van Christus' zitten aan Gods rechterhand.

Nu volgt de derde en hoogste trap van Christus' verheerlijking, n.l. het zitten aan de rechterhand des Vaders; waardoor die volmaakte heerlijkheid aangeduid wordt, welke Christus na Zijn hemelvaart in de hemel verkregen heeft. Dit artikel is van de vorige in de volgende opzichten onderscheiden:

1e. Dat in dit Artikel het doel van de hemelvaart verklaard wordt. Want Hij voer niet alleen ten hemel, opdat Hij daar zijn zou om de gelukzaligheid te genieten, maar ook opdat Hij daar zou zitten aan Gods rechterhand. 2e. Dat wel de hemelvaart aan de heiligen toekomt, maar niet het zitten aan de rechterhand. Want de Engelen varen ten hemel, en wij zullen ook opvaren, maar noch zij noch wij zullen zitten aan de rechterhand van God. „En tot welken der engelen heeft Hij ooit gezegd: Zit aan Mijne rechterhand?” Hebr. 1 : 13.

Ook daarin, dat de hemelvaart slechts eenmaal geschiedde, maar het zitten aan de rechterhand duurt eeuwig.

(Lansbergen: Van dit zitten van Christus aan Gods rechterhand werd als volgt voorzeggd, in Ps. 110 : 1: „De HEERE heeft tot mijnen Heere gesproken: Zit aan Mijn rechterhand, totdat Ik Uwe vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten”; welke profetie Christus in het Evangelie op Zichzelf toepast, Matth. 22 : 42; vgl. ook Petrus, in Hand. 2 : 34. Daarom wordt zeer terecht in de Catechismus de vraag gesteld, waarom na Christus' hemelvaart terstond aan de orde komt: Zijn

zitten aan de rechterhand van God, de almachtige Vader. Want uit diverse Schriftplaatsen blijkt, dat deze twee Artikelen bij elkaar gevoegd zijn, Mark. 16 : 19: „De Heere dan nadat Hij tot hen gesproken had, is opgenomen in den hemel en is gezeten aan de rechterhand Gods", Hand. 2 : 34: „Want David is niet opgevaren in de hemelen; maar hij zegt: De Heere heeft gesproken tot mijnen Heere: Zit aan Mijne rechterhand." In Antwoord 50 wordt eerst de reden aangegeven, waarom na Christus' hemelvaart Zijn zitten aan Gods rechterhand gesteld wordt. Daarna wordt uiteengezet, wat zulks betekent.

Wij zullen tot nader verklaring deze vier belangrijkste kwesties bespreken.

1e. Wat Gods rechterhand in de Heilige Schrift betekent.

2e. Wat het zeggen wil, te zitten aan Gods rechterhand.

3e. Of Christus ook steeds daar gezeten heeft.

4e. Welke de vruchten zijn van Christus' zitten aan de rechterhand des Vaders.

1. Wat Gods rechterhand in de Heilige Schrift betekent.

Aan God wordt niet in eigenlijke, letterlijke zin, maar bij wijze van een gelijkenis, aan de mensen ontleend, — evenals ook andere menselijke ledematen — een rechterhand toegeschreven. Want God is onlichamelijk, en daarom kan Hij dus geen rechter- of linkerhand hebben. Het feit dat men Hem menselijke leden toekent, vloeit voort uit de gelijke werkingen, die de mensen door het werk of de kracht van hun leden verrichten en betonen. Zo wordt dus Gods rechterhand in de Heilige Schrift op twee manieren verstaan: Allereerst voor *Gods macht*. Want wanneer de Schrift zegt, dat God een bepaald werk verricht door Zijn rechterhand of arm, dan betekent dit de Goddelijke kracht en almacht, die aan alle drie Personen in de Godheid gemeen is. Bij voorbeeld in Ps. 118 : 16: „De rechterhand des HEEREN doet krachtige daden"; Ex. 15 : 6: „O HEERE, Uwe rechterhand is verheerlijkt geworden in macht; Uwe rechterhand, o HEERE, heeft den vijand verbroken"; en in Luk. 1 : 51: „Hij heeft een krachtig werk gedaan door Zijnen arm", Hand. 5 : 31: „Dezen heeft God door zijn rechterhand verhoogd tot een Vorst en Zaligmaker."

Ten tweede voor de *allerhoogste eer*, waardigheid, glorie en gelukzaligheid, precies eender als God (toekomt). Deze tweede, en niet de eerste, betekenis past bij dit Artikel. Want van Hem Die almachtig is, evenals de

Vader en de Heilige Geest, wordt niet gezegd dat Hij zit aan Gods rechterhand; maar uitsluitend van de Zoon als Middelaar. En daaruit laat zich gemakkelijk verstaan, dat het dus in dit Artikel een glorie of heerlijkheid aanduidt, die alleen aan de verheerlijkte Middelaar eigen is. Want alleen tot de Zoon is gesproken, Ps. 110 : 1 „Zit aan Mijne rechterhand."

2. Wat het zeggen wil, te zitten aan Gods rechterhand.

Aan iemands rechterhand zitten betekent in de Heilige Schrift niet slechts de rechterplaats innemen, maar ook een gelijke of naastbije heerlijkheid, waardigheid en uitnemendheid bezitten. Deze spreekwijze is ontleend aan de praktijk van de

groten der aarde, die degenen die zij in gelijke eer of macht, of als de voornaamste naast zich wilden stellen, plachten aan hun rechterhand te plaatsen, opdat zij daardoor deze eer tot uitdrukking zouden brengen. Zo gebod Salomo, dat voor zijn moeder Bathséba, omwille van deze eer, een stoel gezet zou worden aan zijn rechterhand. Daarom wordt in Ps. 45 : 10 tot Christus door Zijn Kerk gezegd: „De Koningin staat aan Uwe rechterhand in het fijnste goud van Ofir”, en in Matth. 20 : 21 verzoekt de moeder van de zonen van Zebedeüs van de Heere (Jezus), of Hij haar twee zonen zou willen zetten, de één ter rechter- en de ander ter linkerhand in Zijn Koninkrijk, d.w.z., of Hij ze tot de hoogste en voornaamste vorsten zou willen stellen, die over de andere vorsten en onderdanen zouden gesteld zijn.

Met een zelfde uitdrukking zegt nu de Heilige Schrift van Christus, dat Hij verheven is en zit aan de rechterhand Zijns Vaders. Nu luidt de vraag, wat dit zitten betekent! Het staat wel vast, dat hiermee de hoogste majesteit en heerlijkheid van Christus naast God bedoeld wordt. Maar dan komt weer deze vraag naar boven, welke deze majesteit is. De Ubiquitisten beweren, dat dit de vereniging van de mensheid met de Godheid, en de mededeling van de Goddelijke eigenschappen is, als b.v. de almacht, alwetendheid en alomtegenwoordigheid met het vlees. Want, zeggen zij, Gods rechterhand is de Zoon van God Zelf; en dan betekent het zitten aan Gods rechterhand die personele vereniging van de mensheid met de Zoon van God. En daarom verzinnen zij ook, dat Christus' vlees al in de moederschoot aan Gods rechterhand gezeten was, en overal (tegenwoordig) was, wat betreft de macht om alomtegenwoordig te kunnen zijn, ook al had het zich toen nog niet overal verbreid.

Dat deze opvatting onjuist is, is wel duidelijk. Want

1e. verwacht zij twee Geloofsartikelen met elkaar, n.l. die van de menswording en die van het zitten aan Gods rechterhand; welke Artikelen in de Schrift en in de Geloofsbelijdenis duidelijk onderscheiden zijn. Want de menswording had plaats in de moederschoot, lang vóór de hemelvaart; en het zitten aan Gods rechterhand in de hemel geschiedde pas na de hemelvaart. Daarom geldt het hier dus niet één en dezelfde zaak, en behoren die twee niet met elkaar verward te worden.

2e. Het is ook zeer ongerijmd te beweren, dat in deze beknopte Geloofsartikelen één zaak zo vaak weer herhaald wordt. En

3e.: In de Persoon van Christus wordt van de éne natuur niet gezegd dat zij zit of staat bij de andere, zoals Nestorius verzoon, maar wel, dat de éne met de andere verenigd of personeel samengevoegd is. En daarom is het zitten aan Gods rechterhand niet hetzelfde als de menswording en de vereniging van de twee naturen.

Daarentegen leren wij, dat het zitten van Christus aan Gods rechterhand betekent: die volmaakte heerlijkheid en hoogste trap van eer, welke Christus, de Middelaar, na Zijn hemelvaart in de hemel verkregen heeft; n.l. dat Hij nu met een zelfde macht, gezag en heerlijkheid als de Vader, regeert, en heerschappij voert over alle schepselen, daar Hij nu alles onder Zijn voeten heeft; maar inzonderheid, dat Hij bewezen is te zijn het Hoofd der Gemeente, én de Persoon door Wie de Vader alles werkt en regeert. Kortom: Het zitten aan Gods rechterhand betekent de volmaakte heerlijkheid van de Middelaar, verhoogd in Zijn priesterschap en Koninkrijk; en zulks vinden we in de Heilige Schrift aldus uitgelegd en beschreven; in Hand. 2 : 34-36: „Want David is niet opgevaren in de hemelen; maar hij zegt: De Heere heeft gesproken tot mijnen Heere: Zit aan Mijne rechterhand, totdat Ik Uwe vijanden zal gezet hebben tot een voetbank Uwer voeten. Zo wete dan zekerlijk het ganse huis Israëls, dat God Hem tot een Heere

en Christus gemaakt heeft, namelijk dezen Jezus Dien gij gekruist hebt"; en id. 5 : 31: „Dezen heeft God door zijn rechterhand verhoogd tot een Vorst en Zaligmaker om Israël te geven bekering en vergeving der zonden", en in 1 Kor. 15 : 25: „Want Hij moet als Koning heersen, totdat Hij al de vijanden onder zijn voeten zal gelegd hebben", Ef. 1 : 20-22: God „heeft Hem gezet tot zijn rechterhand in den hemel; verre boven alle overheid en macht en kracht en heerschappij en allen naam, die genaamd wordt niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomst; en heeft alle dingen Zijnen voeten onderworpen en heeft Hem der Gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen", en in Fil. 2 : 9-10 „Daarom heeft Hem ook God uitermate verhoogd en heeft Hem een Naam gegeven, welke boven allen naam is; opdat in den Naam van Jezus zich zoude buigen alle knie dergenen, die in den hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn; en alle tong zoude belijden dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders.”

Uit deze teksten der Heilige Schrift blijkt nu wel, dat niet alleen het verzinsel van de Ubiquitisten inzake het zitten van Christus aan Gods rechterhand in de schoot van Zijn moeder, en vóór de opstanding, verkeerd is; maar dat ook de algemene beschrijving daarvan onvolkomen is, en dat het zeggen wil: nevens de Vader met gelijke macht en heerlijkheid regeren. Want het Woord heeft dit Koninkrijk al van eeuwigheid af met de Vader gehad; en niet alleen het Woord, maar ook de Heilige Geest, van Wie het echter nergens in de Schriften heet, dat Hij zou zitten aan 's Vaders rechterhand. Want de Vader regeert niet alles, ook niet de huidige Gemeente, door tussenkomst van de Heilige Geest, maar door die van de Zoon. En daarom is de algemene definitie niet volledig.

Maar opdat men deze heerlijkheid en majesteit van de nu verhoogde Christus volledig moge verstaan, dient men te weten, dat ze voornamelijk uit vier delen bestaat.

Het eerste deel is: *De volmaaktheid van Christus' Goddelijke natuur, en de gelijkheid van het Woord met de Vader.*

Tegenwerping. Deze bezat Hij steeds al van eeuwigheid. Dus heeft Hij ze dan niet pas ontvangen door het zitten aan Gods rechterhand.

Antwoord. Inderdaad bezat Hij deze heerlijkheid altijd reeds, maar Hij heeft die niet steeds gebruikt, noch heeft Hij die steeds vertoond in en door het aangenomen vlees. Want Hij „heeft Zichzelven vernietigd, de gestaltenis eens dienstknechts aangenomen hebbende", Fil. 2 : 7. En gedurende de ganse staat van Zijn vernedering heeft Hij Zijn Godheid gehad, echter bedekt met het voorhangsel van Zijn vlees. Maar Hij heeft Die openlijk en klaar betoond, nadat Hij Zijn vlees, aan 's Vaders rechterhand verheven, verheerlijkt heeft. Daarom bidt Hij in Jobs. 17 : 5: „En nu verheerlijk Mij, Gij Vader, bij Uzelven met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was.”

Wat dit (eerste) deel betreft zou men niet alleen van de Zoon, maar ook wel van de Heilige Geest kunnen zeggen, dat Hij zit aan 's Vaders rechterhand, omdat ook Hij mét de Vader en de Zoon in gelijke macht en heerlijkheid regeert. Maar aangezien — zoals wij al zeiden — men in de Heilige' Schrift er niet van leest, dat de Heilige Geest aan 's Vaders rechterhand zit, maar alleen de Zoon, als Degene Die ook uitsluitend het Hoofd der Gemeente is, door Wie de Vader alle dingen regeert, daarom verklaren de nu nog volgende delen dit zitten aan de rechterhand nog beter.

Het tweede deel is dan de volmaakt- en uitnemendheid van Christus' menselijke natuur, welke Hij bij de aflegging van alle menselijke zwakheden, na Zijn hemelvaart verkregen heeft. Deze volmaaktheid bestaat niet alleen uit de personele vereniging met het Woord, de eeuwige Zoon van God — Kol. 2 : 9: „In Hem woont al de volheid der Godheid lichamelijk"! — maar ook uit de uitmuntendheid der gaven, n.l. der wijsheid, macht, klaarheid, heerlijkheid, majesteit en andere gaven en volmaaktheden meer, die in een geschapen natuur, zonder vernietiging, niet kunnen voorkomen ¹⁾ of bedacht worden; ja nog veel groter en meerder dan die in alle schepselen, hetzij Engelen of mensen, zijn kunnen; zodat Hij die allen zeer ver overtreft en te boven gaat, Joh. 1 : 16: „Uit zijn volheid hebben wij allen ontvangen ook genade voor genade"; en id. 3 : 34: „Want God geeft Hem den Geest niet met mate."

Ten derde: De volmaaktheid en uitnemendheid van Zijn ambt, n.l. van Zijn profetisch, priesterlijk en koninklijk ambt, dat Christus thans — niet als tevoren, toen Hij Zich nederig, op aarde, aan de voeten Zijns Vaders onderworpen had, maar — heerlijk in de hemel vervult, als het verheerlijkte Hoofd der Gemeente; en Hij verklaart Zich de Persoon te zijn, door Wie de Vader alle dingen schept, onderhoudt en regeert, Hand. 2 : 34 en 5 : 31. Deze uitnemendheid bestaat in de verhoging van Christus in Zijn priesterschap en Koninkrijk; een volmaakte heerlijkheid, die Hem eensdeels om Zijn ambt, anderdeels om Zijn Persoon toekwam, Matth. 28 : 18: „Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde."

Het vierde deel is de volmaaktheid van de eer en dienst, d.w.z. de voortdurende eerbetoning, welke Christus door de Engelen, mensen, ja alle schepselen bewezen wordt, en waardoor Hij als God en Heere van alle dingen beleden ²⁾, aangebeden en geprezen wordt, Ps. 97 : 7 en Hebr. 1: 6: „En dat alle engelen Gods Hem aanbidden"; Fil. 2 : 9v.: „Daarom heeft God Hem ook een Naam gegeven, welke boven allen naam is; opdat in den Naam van Jezus zich zoude buigen alle knie", enz.

Deze Naam is geen naam die (slechts) uit letters bestaat), maar zij is de uitnemendheid van Zijn Persoon en ambt, en een verklaring van die beide door een zichtbare majesteit en heerlijkheid, krachtens welke wij allen kunnen en moeten belijden, dat Deze de Koning is, door Wie de Vader alle dingen regeert. Zo heeft een Stefanus Hem gezien en aangebeden, staande aan Gods rechterhand, versierd met een zichtbare majesteit en heerlijkheid, Hand. 7 : 56.

Uit deze vier stukken van Christus' zitten aan Gods rechterhand is nu openbaar:

Dat de eer van het zitten aan 's Vaders rechterhand niet aan alle drie Personen in de Godheid gemeenschappelijk is, maar *alleen aan de Zoon*, als Middelaar, in Zijn priesterschap en koningschap verhoogd, eigen is. Verder: Aangezien Christus' zitten aan 's Vaders rechterhand Zijn ambt, regering en heerlijkheid in zich begrijpt, welke Hij naar Zijn beide naturen volkomen geniet — met handhaving inmiddels van de eigenschappen en het onderscheid van die naturen — zodat Hij naar Zijn Godheid aan de Vader gelijk is, Fil. 2 : 6, alomtegenwoordig is, Matth. 28 : 10, en alle dingen met de Vader onderhoudt, regeert, levend maakt, en werkt, Kol. 1 : 17, Hebr. 1 : 3, Joh. 5 : 17 en 19; en Hij naar Zijn mensheid ook alle creaturen te boven gaat, niet slechts in sterkte, macht, wijsheid, heiligheid en in alle hemelse

gaven, deugden en versieringen; maar ook in deze heerlijkheid, dat n.l. Zijn lichaam en ziel het eigen lichaam en ziel zijn van de eeuwige Zoon van God, en dat Hij over alle andere schepselen heerst.

Tenslotte: Aangezien het zitten aan Gods rechterhand onderscheiden moet worden van het verheven of gesteld worden aan die rechterhand, zo is Christus ook naar Zijn beide naturen aan des Vaders rechterhand verheven en gezet, maar op een verschillende manier. Want wat Zijn menselijke natuur betreft betekende deze verheffing een daadwerkelijke bevrijding van alle zwakheden en een schenking van die gaven en volmaakte heerlijkheid, die de menselijke natuur van Christus vóór de hemelvaart niet bezeten heeft. Maar wat Zijn Goddelijke natuur betreft betekent deze verheffing niet een daadwerkelijke verandering van de Godheid, maar slechts een aflegging van Zijn nederigheid en een verklaring en uitvoering van die heerlijkheid, die Hij vóór de grondlegging der wereld bij de Vader gehad heeft, doch die Hij in de tijd van Zijn vernedering, in Zijn vlees verborgen had. Dit is een recht en volkomen gebruik, dat Hij bij het aannemen van het zwakke vlees afgestaan had. Want zoals de Godheid Zich vernederd had, zo is Zij weer tot de rechterhand des Vaders verheven, d.w.z. in het vlees heerlijk geopenbaard, Joh. 17 : 5: „En nu verheerlijk Mij, Gij Vader, bij Uzelven met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was.” Krachtens hetgeen tot nu toe uiteengezet is inzake het zitten aan Gods rechterhand kunnen diverse tegenwerpingen weerlegd worden.

Tegenwerping 1. De Heilige Geest is ook gelijk aan de Vader, n.l. in Wezen en macht. Daarom zou men ook met reden kunnen zeggen, dat Hij aan de rechterhand des Vaders gezeten is.

Antwoord. Dat volgt daaruit niet. Want het is niet voldoende, dat Hij Die aan 's Vaders rechterhand zitten zal, aan de Vader gelijk is. Maar daartoe worden nog meer dingen vereist, zoals men begrepen heeft uit het thans verklaarde.

Aanhoudend bezwaar. Ook de Heilige Geest is het Hoofd der Gemeente. *Antwoord.* Zo spreekt de Schrift Zelf niet. De Heilige Geest kan wel het Hoofd, d.w.z. de Heere en Regeerder der Gemeente heten, omdat Hij waarachtig God is mét de Vader en de Zoon, en omdat Hij Zelf de Gemeente regeert. Maar Hij is niet zulk een Hoofd als Christus, Die alleen de Middelaar is en de menselijke natuur aannam, Die vernederd, gestorven, opgestaan en ten hemel gevaren is, en is gaan zitten aan Gods rechterhand, en Die, na de zending van de Heilige Geest, de ganse Gemeente met Zich verenigt als Zijn lichaam, en Die dat lichaam draagt, onderhoudt en regeert. Alleen door Hem werkt de Vader Zelf, maar door de Heilige Geest werkt Hij door tussenkomst van de Zoon. Want er bestaat een gelijke orde in het werken van de Heilige Drie-eenheid als er in het Wezen is. De Vader werkt niet door Zichzelf, maar van Zichzelf door de Zoon en de Heilige Geest, want Hij is van niemand. De Zoon en de Heilige Geest werken niet van, maar door Zichzelf, d.w.z. de Zoon door de voorafgaande wil van de Vader, en de Heilige Geest door de voorafgaande wil van de Vader en de Zoon; en de Zoon, ván de Vader, door de Heilige Geest. Want Hij is van de Vader geboren. De Heilige Geest (werkt) van de Vader en van de Zoon, door Zichzelf. Want Hij gaat uit van die Beiden. Daarom werkt de Vader Zelf door de Zoon, want de Zoon is vóór de Heilige Geest; niet wat de tijd, maar wat de orde aangaat; echter met tussenkomst van de Zoon, door de Heilige Geest. En daarom zit alleen de Zoon, als Middelaar, aan 's Vaders rechterhand.

Tegenwerping 2. Christus was ook al vóór de hemelvaart het Hoofd en de Koning der Gemeente. Daarom zat Hij ook al voor die hemelvaart aan 's Vaders

rechterhand.

Antwoord. Ook dit gaat niet op. Want het is niet voldoende, dat Hij Die aan Gods rechterhand zitten zal, het Hoofd en de Koning der Gemeente is. Maar Hij moet een zodanig Hoofd en Koning daarvan zijn, Die verhoogd, hemels en verheerlijkt is. Maar toen Christus op aarde was, was Hij wel de Koning der Kerk, maar nederig, veracht, arm, op de weg uit de beek drinkende, Ps. 110 : 7, tot die tijd, dat Hij tenslotte — in de weg van de hemelvaart — Zijn hoofd omhooggeheven heeft en verheerlijkt is in de hemel, verhoogd in Zijn priester- en koningschap boven alle naam, die genoemd wordt, enz. Daarom heeft Hij pas na Zijn hemelvaart dit heerlijke Koninkrijk in de hemel in bezit genomen ¹⁾; en na een volmaakte heerlijkheid verkregen te hebben, welke Hij voordien in het vlees niet bezat, is Hij nu gezeten aan Gods rechterhand.

Tegenwering 3. Christus' troon is 's Vaders rechterhand. En ook wij zullen zitten op die troon van Christus. Openb. 3 : 21: „Die overwint, Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijnen troon.” Dus zullen wij dan ook zitten aan 's Vaders rechterhand en derhalve is het zitten aan de rechterhand niet een eer, die alleen aan Christus eigen is.

Antwoord. Christus' troon is des Vaders rechterhand, in zover die door Christus bezeten, maar niet voor zover die aan ons meegedeeld wordt. Daarom onderscheidt Christus Zijn (eigen) troon van die van de Vader: „Ik zal hem geven te zitten in *Mijn* troon, gelijk als Ik gezeten ben met Mijnen Vader in *Zijn* troon.” Die troon des Vaders bezit Christus alleen en omdat Hij ze bezit, kan ze ook de troon van Christus genoemd worden, d.w.z. de troon die door Christus bezeten wordt. Maar Hij zal aan ons het zitten in Zijn troon meedelen, d.w.z. Hij zal ons deel geven aan Zijn heerlijkheid, gelukzaligheid en macht om te oordelen; en dat niet als hoofden, maar als lidmaten, als bijzitters en goedkeurders van het oordeel, dat Hij als Rechter, van de Vader daartoe geroepen, zal uitvoeren over alle schepselen. Zo zullen wij dus in Zijn troon zitten, omdat wij aan Zijn heerlijkheid deel zullen krijgen, behalve de waardigheid van het Hoofd boven de leden, vgl. Matth. 19 : 28: „Wanneer de Zoon des mensen zal gezeten zijn op den troon Zijner heerlijkheid, dat gij ook zult zitten op twaalf tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls”, 1 Kor. 6 : 2: „Weet gij niet dat de heiligen de wereld oordelen zullen?” en Openb. 1 : 6: „Die ons gemaakt heeft tot koningen en priesters Gode en Zijnen Vader.”

3. Of Christus ook steeds gezeten heeft aan Gods rechterhand.

Deze vraag behoefde niet beantwoord te worden, als niet 's mensen nieuwsgierigheid dat noodzakelijk maakte. Maar tot verklaring ervan dient men eerst de naturen en daarna de tijd te onderscheiden. Wat *Christus' Godheid* betreft, Die heeft steeds aan Gods rechterhand gezeten:

1e. vanwege Zijn eeuwige geboorte uit de Vader, in zoverre het zitten aan Gods rechterhand dezelfde macht, majesteit en eer betekent, als Christus mét de Vader bezit. Want de Zoon is van eeuwigheid de Vader in macht en heerlijkheid gelijk geweest; ook voor zover het zitten aan Gods rechterhand betekent, dat Hij het Hoofd van Zijn Kerk is. Want de Zoon is steeds de Persoon geweest door Wie de Vader alle dingen geregeerd heeft, evenals Hij door Hem alle dingen geschapen heeft, Joh. 1 : 1 en 3v. en 16: „In den beginne was het Woord en het Woord was bij God alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt. In Hetzelve was het Leven; uit zijn volheid hebben wij allen ontvangen ook genade voor genade”; Joh. 17 : 5: „En nu verheerlijk Mij, Gij Vader, bij Uzelven met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de

wereld was"; Fil. 2 : 6: „Die in de gestaltenis Gods zijnde, geen roof geacht heeft Gode even gelijk te zijn.”

2e. Heeft Hij steeds aan Gods rechterhand gezeten, met betrekking tot de verordining tot het Middelaarsambt, die van eeuwigheid geschied is, 1 Petrus 1 : 20.

3e. Ten opzichte van de uitvoering daarvan; want de Zoon heeft al van den beginne de Gemeente verzameld en behouden. Daarom heeft Hij dus naar deze natuur al van eeuwigheid af aan de rechterhand gezeten, ja is Hij ook de rechterhand van God Zelf geweest. En naar die Goddelijke natuur heeft Hij niet altijd gezeten, maar is Hij pas aan Gods rechterhand gaan zitten ná de hemelvaart, omdat het zitten betekent: 1e. de zichtbare verklaring van de Goddelijke macht en heerlijkheid in de menselijke natuur; 2e. de eer of dienst, Hem door engelen en mensen bewezen om de erkenning van deze Persoon en van Zijn heerlijk ambt. Want de Godheid had Zich vernederd; niet omdat metterdaad, zoals al opgemerkt werd, de Godheid veranderd werd, of minder werd in macht en heerlijkheid (want Zij is onveranderlijk), maar omdat Zij het zwakke vlees aangenomen heeft en Haar heerlijkheid daarin verborg ten tijde der vernedering. Want de vernietiging waarvan de Apostel in Fil. 2 spreekt, was een deel van Zijn nederigheid, waardoor de Godheid voor een tijd Haar eeuwige macht, heerlijkheid en majesteit in de nederige natuur verborgen heeft. Daarna is Zij weer verhoogd bij de verhoging van het aangenomen vlees; niet zó dat Zij metterdaad iets ontving dat Zij tevoren niet gehad heeft, maar door de nederigheid van het vlees af te leggen vertoonde Zij weer de heerlijkheid, die zo lang onder het deksel van het vlees verborgen geweest was, maar die zich nu voor de Godzalige Engelen en mensen in de hemel weer openbaarde. En dus kan van de Godheid niet gezegd worden, dat Zij altijd aan de rechterhand gezeten heeft; want er zijn niet van eeuwigheid af schepselen geweest, en ook is Zij niet altijd bekend geweest, als verheerlijkt in het aangenomen vlees, nadat er schepselen waren.

Maar wat *Christus' menselijke natuur* betreft: volgens die natuur heeft Hij ook niet altijd van de schoot van Zijn moeder af, aan de rechterhand van God gezeten (zoals de Ubiquitisten dat verzinnen!), maar is Hij daar eerst gezet, nadat Hij ten hemel gevaren en in Zijn heerlijkheid ingegaan is. Want de orde van de Geloofsartikelen, heel de Heilige Schrift en de Evangeliegeschiedenis spreken ervan, dat Hij tevoren vernederd was, geleden heeft, gestorven en daarna weer heerlijk opgestaan is, ten hemel gevaren, en aldaar gezet aan de rechterhand van God de Vader, Luk. 24 : 26: „Moest de Christus niet deze dingen lijden en alzo in zijn heerlijkheid ingaan?"; Joh. 7 : 39: Jezus was „nog niet verheerlijkt", en Ef. 1 : 20: God „heeft Hem uit de doden opgewekt en heeft Hem gezet tot zijn rechterhand in den hemel.” Dus is het verzinsel van de Ubiquitisten inzake Christus' zitten aan Gods rechterhand naar Zijn menselijke natuur, zelfs in de schoot van Zijn moeder, door de vereniging met het Woord, goddeloos en gans en al ongerijmd. Want het verkeert en verwacht de Artikelen des geloofs, die klaar en onderscheiden zijn, en zij beschuldigen dus de Heilige Schrift niet alleen van leugens, maar zij maken ook Christus' menselijke natuur geheel en al teniet, omdat zij die herscheppen in een Ubiquitistische Geest, en haar aan de Godheid gelijk maken, door de mededeling of overstorting van alle eigenschappen (der Godheid n.l.).

Tegenwerping. Gods rechterhand is overal. Christus zit aan de rechterhand.

Daarom is Hij overal.

Antwoord. Dit geven wij toe, 1e. wanneer zulks verstaan wordt van de Persoon van Christus, volgens de uitdrukking die men „de mededeling der eigenschappen" noemt. 2e. Als zij op grond daarvan willen concluderen, dat Hij dus ook naar Zijn vlees alomtegenwoordig is, dan is zulks niet waar. 3e. Het zijn onderscheiden uitdrukkingen: „zitten aan de rechterhand" of „de rechterhand zijn." Als dus hun conclusie waar was, dan zou men moeten zeggen, dat Christus' menselijke natuur de rechterhand van God is; en dat is onwaar. 4e. Bovendien is het ook niet helemaal juist uitgedrukt, dat Gods rechterhand overal is. Want wanneer men spreekt van het zitten aan de rechterhand Gods, dan betekent dat niet in eigenlijke zin Zijn alomtegenwoordige macht; aangezien dan ook de Vader en de Heilige Geest aan Gods rechterhand zouden zitten. Maar het betekent vooral die zichtbare heerlijkheid en majesteit, waartoe Christus' menselijke natuur verheven is, zoals Stefánus Hem in de hemel gezien heeft, Hand. 7 : 55v. En deze heerlijkheid is niet overal, maar buiten deze wereld, n.l. in de hemel.

Tegenwerping 2. Waar Gods rechterhand is, daar is ook Christus naar Zijn menselijke natuur zittende. Welnu, Gods rechterhand is overal. Dus is ook Christus naar Zijn menselijke natuur overal.

Antwoord. Het is niet waar, dat Gods rechterhand overal is, zoals wij zojuist al bewezen hebben. Want deze zichtbare heerlijkheid van Christus, waartoe Hij naar Zijn mensheid verheven is en die, zoals wij zeiden, vooral aangeduid wordt door het zitten, die is niet op de aarde, noch in de hel, of waar dan ook, maar in de hemel. Daarom spreekt de Schrift er doorgaans van, dat Christus aan Gods rechterhand in de hemel en Omhoog zit, Hebr. 1 : 3 en 8 : 2, Ef. 1 : 20; enz. En al zou het waar zijn, dat onder de rechterhand de alomtegenwoordigheid verstaan moet worden, dan is het toch nog onwaar, dat Christus naar Zijn mensheid zo aan Gods rechterhand zit.

Dit trachten de Ubiquitisten als volgt te bewijzen: „Wie aan Gods gehele rechterhand zit, Die is ook overal, waar de rechterhand is. Christus zit naar Zijn menselijke natuur aan de gehele rechterhand. Dus is Hij dan ook naar Zijn menselijke natuur overal, waar de rechterhand is."

Antwoord. Dit is hetzelfde als al eerder beweerd werd. Zoals daarom het vorige onwaar is, zo ook deze redenering. Want het is hetzelfde, om aan de rechterhand te zitten en om te zitten aan de gehele rechterhand. Want waar de rechterhand is, daar is ze in haar geheel. Maar daaruit volgt nog niet, dat hetgeen aan deze rechterhand zit, ook overal is, waar de rechterhand is; zomin als het opgaat, dat de menselijke natuur — omdat ze verenigd is met de oneindige en eeuwige Godheid — óók oneindig en eeuwig zijn zou; of, omdat God geheel in de heiligen woont, daarom ook de heiligen overal zouden zijn, waar God is. Want de rechterhand is niet in die zin uitgebreid, dat een deel ervan op de éne, en een ander deel ervan op de andere plaats zou zijn; maar zij is geheel op elke plaats en overal, daar zij alle plaatsen vervult. Daarom, hoewel de mensheid zich maar op één plaats in de hemel bevindt, toch zit zij aan Gods gehele rechterhand; zoals zij werkelijk zat of stond (want dat is in dit verband van niet zoveel belang!), toen ze door Stefánus plaatselijk in de hemel gezien werd, Hand. 7 : 56.

Tegenwerping 3. De natuur — zo zeggen zij — die aan Gods rechterhand zit, is overal. De menselijke natuur zit aan de rechterhand; dus is zij overal.

Antwoord. Dit is weer dezelfde tegenwerping; alleen de wijze om ze voor te stellen, is wat veranderd. En toch is het onwaar, dat de natuur, die aan Gods rechterhand zit, alomtegenwoordig is.

De Ubiquitisten willen dit als volgt bewijzen: „De natuur die deel kreeg aan de almacht, is alomtegenwoordig. Christus' menselijke natuur, die gesteld is aan Gods rechterhand, kreeg deel aan de almacht, want Gods rechterhand is niets anders dan een almacht. Dus is Christus' menselijke natuur alomtegenwoordig.”

Antwoord. De natuur, die alzo aan de almacht deel kreeg dat de almacht wezenlijk en daadwerkelijk in die natuur overgestort is — zodat zij van zichzelf almachtig is — die is of kan overal zijn. Maar Christus' menselijke natuur heeft de almacht ontvangen, niet door een dadelijke overstorting, maar door een vereniging met de almachtige natuur. De reden hiervan is: Omdat Hij de almacht niet anders ontvangen heeft, dan zoals Hij de Godheid zelf ontvangen heeft. Want de almacht is niets anders dan de Godheid. Maar deze Godheid ontving Hij door een personele vereniging met de mensheid, en dus niet, omdat de mensheid de Godheid is, maar omdat de mens Christus, God is. Zo heeft Hij dus ook de almacht ontvangen, niet omdat Zijn mensheid almachtig is, maar omdat Hij een almachtig Mens is. Want de eigenschappen van de (twee) naturen zijn aan de gehele Persoon eigen, en worden Hem toegeschreven wat betreft Zijn twee verenigde naturen, en niet wat betreft één van die naturen alleen in 't bijzonder. Want de vereniging betekent geen vermenging of gelijkmaking van de naturen. Anders zou men ook kunnen concluderen: De natuur die de almacht ontving, is onsterfelijk; nu heeft de menselijke natuur deel gekregen aan de almacht, zelfs al vóór de dood — zoals zij zelf willen beweren — en daarom is zij ook toen onsterfelijk geweest en heeft ze niet kunnen sterven.

Voorts: Dat de natuur die aan Gods rechterhand verheven is, de almacht ontvangen heeft, is niet helemaal waar. Want de reden, die daarbij gedaan wordt, n.l. dat Gods rechterhand niets anders is dan een almacht, is onwaar. Want anders zouden ook de Vader en de Heilige Geest gezegd kunnen worden, te zitten aan Gods rechterhand; want Beiden zijn Zij almachtig.

Tegenwerping 4. Christus is ten hemel gevaren, opdat Hij zou zitten aan Gods rechterhand, zoals tevoren opgemerkt is, en zoals Paulus zegt, dat Christus opgevaren is boven alle hemelen, opdat Hij alles vervullen zou, Ef. 4 : 10. Dus betekent het zitten aan Gods rechterhand hetzelfde als alles met de tegenwoordigheid des vlees vervullen.

Antwoord. Dat is geen goede conclusie. Want hetgeen Paulus zegt, dat Hij n.l. alles vervullen zou, wordt niet juist verklaard. Paulus bedoelt met dat „alles vervullen" niet met vlees, beenderen en huid overal verspreid te zijn en alle plaatsen vervullen (door welk verzinsel de duivel de goddeloze mensen laat spotten met Gods eer en heerlijkheid!), maar hij verstaat daaronder, dat Christus *alles*, d.w.z. alle uitverkorenen en leden der Gemeente met de gaven van Zijn Heilige Geest *vervult*. Dat dit de bedoeling van de Apostel is, wordt ons door het tekstverband van Ef. 4 : 8 aangewezen. Want de Apostel had eerst gezegd, dat Christus ten hemel gevaren was en de mensen gaven gegeven had, en dadelijk daarop verklaart hij in het volgende vers, welke en hoedanige gaven dat waren: „Dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten en sommigen tot Evangelisten en sommigen tot Herders en Leraars", enz. Daarna verklaart hij ook het doel ¹⁾ van deze geschonken gaven: „Tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwning des lichaams van Christus", enz. En in Ef. 1 : 22v. verklaart hij op het allerkrachtigst, wat het wil zeggen om alles te vervullen, wanneer hij schrijft: „En (Hij, n.l. God) heeft Hem der Gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen; welke Zijn lichaam is, en de

vervulling Desgenen Die alles in allen vervult.” Zoals dus het hoofd alle leden vervult door de mededeling van de levende krachten of levensgeesten, die in het hoofd gegeneerd worden, evenzo vervult Christus Zijn Gemeente, welke Zijn lichaam is, met dezelfde Geest, Die in Hem, als het Hoofd, woont. En wat heeft dit te maken met de alomtegenwoordigheid van Zijn vlees?

4. Welke de bedoeling en de vruchten zijn van Christus' zitten aan 's Vaders rechterhand.

Vraag 51: Welke nuttigheid brengt ons deze heerlijkheid van ons Hoofd Christus?

Antwoord: Ten eerste, dat Hij door Zijn Heilige Geest in ons, Zijn lidmaten, de hemelse gaven uitgiet ^a). Daarna, dat Hij ons met Zijn macht tegen alle vijanden beschut en bewaart b).

a. Rom. 12 : 5-8, 1 Kor. 12 : 7-11, Ef. 4 : 8-12.

b. Ps. 2 : 9, id. 110 : v., Joh. 10 : 28, Hand. 18 : 9v., Ef. 4 : 8.

Verklaring van Vraag 51.

Een ieder kan uit het voorafgaande gemakkelijk opmaken, dat de heerlijkheid van ons Hoofd Christus groot is. Maar nu dient nog nader overwogen te worden, tot welk doel Christus aan 's Vaders rechterhand verheven is, en welke vruchten deze Zijn verhoging ons toebrengt. Het doel waartoe Christus aan de rechterhand verheven is, wordt aan de vruchten gekend. Deze zijn al de weldaden van Zijn heerlijk Koninkrijk en priesterschap. De weldaden van Zijn koningschap zijn, dat Hij door de dienst van Zijn Woord en Geest de gemeente vergadert, regeert en zalig maakt; dat Hij ze tegen de vijanden beschermt; dat Hij ze in de wereld een woonplaats en vredige rust geeft; dat Hij alle uitverkorenen zal opwekken en ten laatste verheerlijken; dat Hij alle tranen van hun ogen zal afwissen, en hen, na ze in Zijn troon gesteld te hebben, zal maken tot koningen en priesters; dat Hij, na in het hemelse heiligdom te zijn binnengegaan, voor ons verschijnt en krachtig bij de Vader bidt, dat Hij ons weer in genade aanneemt en ons geen enkel ding weigeren zal om Zijnentwil.

Dus zijn de vruchten van het zitten aan 's Vaders rechterhand:

1e. Zijn voorbedding voor ons;

2e. de vergadering, regering en redding der gemeente, door Zijn Woord en Geest;

3e. haar bescherming tegen al haar vijanden;

4e. de opwekking en verheerlijking der Gemeente; en

5e. de verstoting van de vijanden tot de eeuwige straffen.

In de Catechismus worden (slechts) *twee vruchten* van Christus' zitten aan Gods rechterhand voorgesteld. De eerste daarvan is, dat Hij door Zijn Heilige Geest in ons, Zijn lidmaten, de hemelse gaven uitgiet; d.w.z. dat Hij ons de gaven van de Geest in milde en overvloedige mate meedeelt. Over deze vrucht spreekt de Apostel, op grond van Ps. 68 : 19: „Aan elkeen van ons is de genade gegeven naar de mate der gaven van Christus. Daarom zegt Hij: Als Hij opgevaren is in de hoogte, heeft Hij de gevangenis gevangen genomen en heeft den mensen gaven gegeven”, en Petrus zegt in Hand. 2 : 33: „Hij dan door de rechterhand Gods verhoogd zijnde en de belofte des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van den Vader, heeft dit uitgestort dat gij nu ziet en hoort.” Want beide Apostelen geven te

kennen, dat wij dank zij het zitten van Christus aan Gods rechterhand verkregen hebben, dat de gaven des Heiligen Geestes, die zonder mate over Christus uitgegoten werden, ook aan ons meegedeeld worden. En de wijze waarop dat toegaat, wordt ook uitgedrukt, n.l. dat — zoals van een natuurlijk hoofd de beweging en het gevoel, door middel van de zenuwen, aan de andere leden meegedeeld wordt — het zo ook is, dat de Heilige Geest door Christus, als het Hoofd, in ons, Zijn lidmaten, uitgedrukt en meegedeeld wordt.

De *tweede* vrucht is deze, dat Hij ons met Zijn macht tegen alle vijanden beschut en bewaart. Met al die vijanden worden bedoeld: enerzijds geestelijke vijanden, zoals de zonde, de wereld en de duivel; anderzijds de uiterlijke, n.l. de vijanden en vervolgers, en allen die zich tegen de Kerk van Christus kanten. Deze vrucht vinden wij in Ps. 110 : 2 uitgedrukt. Want wanneer daar over Christus' zitten aan Gods rechterhand gesproken wordt, dan voegt de Profeet daar direct aan toe: „De HEERE zal den scepter Uwer sterkte zenden uit Sion, zeggende: Heers in het midden Uwer vijanden.” Met die woorden onderwijst hij (ons), dat al zou welhaast de gehele wereld tegen Zijn Koninkrijk strijden, dit Koninkrijk toch — al zijn vijanden ten spijt! — over de ganse aardbodem verbreid zal worden. Hiervan bestaan tal van voorbeelden,- waarmee dit bewezen kan worden, hoe Hij, van het begin der wereld af, de aanslagen der vijanden tegen Zijn Gemeente heeft verhinderd en verbroken met een ijzeren staf, en verbrijzelde als een pottenbakkersvat, Ps. 2 : 9; en hoe Hij haar steeds bewaard heeft als Zijn oogappel, Zach. 2 : 12. Hieruit vloeit een uitnemende troost voort voor de Godzaligen. Want aangezien ons Hoofd, ons vlees en onze Broeder aan 's Vaders rechterhand zit, zijn wij er zeker van, dat het geschieden zal, dat Hij ook ons levend en heerlijk maken zal; en zulks enerzijds uit broederlijke liefde, en anderzijds volgens het ambt van het Hoofd. Want een Broeder zal Zijn broederen, en een Hoofd Zijn lichaam niet in de steek laten ¹). Aangezien wij dan zulk een Hogepriester hebben, Die ter rechterhand Gods gezeten is, behoeven wij niet te twifelen aan onze zaligheid. Want die zal Hij ons getrouw bezorgen en ten laatste stellig laten genieten. Joh. 10 : 28: „Niemand zal dezelve (Christus' schapen n.l.) uit Mijne hand rukken”; en id. 17 : 24: „Vader, Ik wil dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt.” En daar in de staat van Zijn vernedering de duivelen, de winden, de zee en het onweer Hem moesten gehoorzamen, Matth. 8 : 16; id. 26 : 3v., wat zal Hij dan thans kunnen doen, nu Hij tot zulk een waardigheid, heerlijkheid en macht verheven is!

Wat betekent het dus: *geloven in Christus, Die zit aan de rechterhand des Vaders?*

Antwoord. Het wil zeggen, te geloven, dat Christus, Die vroeger nederig op aarde was, nu verheerlijkt is in de hemel, en naar Zijn beide naturen met Goddelijke majesteit en macht heerst; dat Hij daar voor mij en voor alle uitverkorenen bidt, de Zijnen Zijn offerande, op aarde volbracht, krachtiglijk toeëigent; dat de Vader door en óm Zijn verdienste ons de Heilige Geest, de gerechtigheid en het leven geeft; en dat Hij ons in dit leven beschermt tegen alle vijanden, ja, dat Hij ons ten laatste zal opwekken en heerlijk maken, opdat wij met de Vader, de Zoon en de Heilige Geest in de hemel hiernamaals verheerlijkt, mogen leven in eeuwigheid.

Over het laatste oordeel.

Vraag 52: Wat troost u de wederkomst van Christus, om te oordelen de levenden en de doden? e)

Antwoord: Dat ik in alle droefenis en vervolging met opgeheven hoofd even Dezelfde, Die Zich tevoren om mijnentwil voor Gods gericht gesteld, en al de vloek van mij weggenomen heeft, tot een Rechter uit de hemel verwachte b); Die al zijn en mijne vijanden in de eeuwige verdoemenis werpen c), maar mij met alle uitverkorenen tot Zich in de hemelse blijdschap en heerlijkheid nemen zal d).

- a. Hand. 1 : 11; 10 : 42; en id. 17 : 31.
- b. Luk. 21 : 28, Rom. 8 : 23, Fil. 3 : 20, Tit. 2 : 13, Openb. 6 : 10 en 22 : 10.
- c. Matth. 25 : 41, 2 Thess. 1 : 6-9, 2 Petrus 2 : 9.
- d. Mal. 3 : 16v., Matth. 25 : 34, 1 Thess. 4 : 14-18.

Verklaring van Vraag 52.

Dit Artikel bevat ook een bijzonder deel van Christus' heerlijkheid, zoals Hij nu verhoogd is, n.l. de macht om te oordelen; welke macht Hij van de Vader ontvangen heeft over alle Engelen en mensen, zowel goeden als kwaden, levenden en doden. En daarom zegt Augustinus zeer terecht, in „Sermones de Symbolo“: „Versta onder de rechterhand de macht, welke deze Mens, Die van God aangenomen is, ontvangen heeft om te komen oordelen, daar Hij tevoren gekomen was om geoordeeld te worden.” Hier komen drie verschillende, maar toch onderling samenhangende hoofdstukken bijeen: Namelijk betreffende de tweede komst van Christus, die van het wereldeinde of jongste dag, én van het laatste oordeel. Over dit alles dient hier nu gehandeld te worden, echter zó dat het laatste, dat handelt over het laatste oordeel, in het bijzonder besproken moet worden. Want het zou weinig te betekenen hebben, als wij dachten aan Christus' tweede komst, als wij daarbij niet letten op het doel, waartoe Hij komen zal.

In het Antwoord van de Catechismus dient men op twee stukken te letten.

1e. De geschiedenis van dit Geloofsartikel; en 2e. De troost die de gelovigen daaruit putten.

Bij de geschiedenis dient men vooral op de volgende zes punten te letten:

1. Dat er een algemeen oordeel zijn zal;
2. wanneer;
3. waar;
4. op welke manier;
5. wie de Rechter zijn zal; en
6. wie geoordeeld zullen worden.

Wat vervolgens de troost betreft, die de gelovigen uit dit Artikel mogen putten: zij steunt op twee gronden of fundamenteen, ontleend 1e. aan de Persoon van de Rechter; 2e. aan de oorzaken van de toekomst en van het oordeel, die weer tweeërlei zijn, n.l. 1e. dat Hij al zijn en mijne vijanden in de eeuwige verdoemenis werpen zal; en 2e. dat Hij mij en alle uitverkorenen tot Zich in de hemelse

blijdschap en heerlijkheid nemen zal. Wij gaan, tot een breder uiteenzetting, de volgende vragen op de rij af bespreken:

1. Of er een oordeel zijn zal.
2. Welk dit oordeel is.
3. Wie de Rechter zijn zal.
4. Vanwaar en waar de Rechter komen zal.
5. Hoe Hij komen zal.
6. Wie Hij oordelen zal.
7. Hoe de uitspraak ¹⁾ zijn zal, en de uitvoering daarvan.
8. Waarom die uitvoering geschieden zal.
9. Waarom deze Rechter komen zal.
10. Waarom God wil, dat wij van dit oordeel verzekerd zullen zijn.
11. En dat de dag van dit oordeel ons onbekend zijn zal.
12. Waarom God dit oordeel uitstelt.
13. Of men ernaar behoort te verlangen.

1. Of er een oordeel zijn zal.

Deze vraag is nodig om de spotters de mond te stoppen, van wie de Heilige Schrift voorzegt heeft, dat zij zullen opstaan in de laatste tijden, en die dit Geloofsartikel voor een fabeltje zullen houden, 2 Petrus 3 : 4: „Waar is de belofte Zijner toekomst? Want van dien dag dat de vaders ontslapen zijn, blijven alle dingen also gelijk van het begin der schepping.” Maar inzake deze vraag kan op grond van de wijsbegeerte niets met zekerheid onderwezen worden, maar de ganse zekerheid dient ontleend te worden aan de christelijke leer en de Goddelijke voorzeggingen. Want hoewel 's mensen verstand wel enigszins van oordeel is, dat het de goeden wel, en de kwaden slecht behoort te gaan, en dat het niet eerlijk schijnt te zijn, dat de mensen, de voortreffelijksten onder de schepselen! tot deze ellende zouden geschapen zijn .., toch, omdat de mens de volkomen kennis van Gods rechtvaardigheid, goedheid en waarheid verloren heeft, kan hij niet met genoegzame zekerheid besluiten, welke en hoedanig het oordeel is, en wanneer het plaats vinden zal. En hoewel de rede, die het menselijke verstand van zichzelf heeft, wel een zekere kracht bezit om te bewijzen, toch verstaat zij het niet, en ook kan zij dat niet uitleggen of verklaren, maar zij ziet het amper als uit de verte, door een duistere wolk. Daarom hebben ze ook weinig kracht om de harten te bevestigen, tenzij de verklaring uit Gods Woord erbij komt. (Vgl. N.G.B., art. 37).

Laat ons dus de bewijzen aan de Heilige Schrift ontleen:

1e. Omdat vele teksten der Heilige Schrift met nadruk verklaren, dat er een oordeel zijn zal, b.v. Dan. 7 : 13v.: „Verder zag ik in de nachtgezichten, en zie, er kwam Een met de wolken des hemels, als eens mensen Zoon, en Hij kwam tot den Oude van dagen, en zij deden Hem voor Denzelve naderen. En Hem werd gegeven heerschappij en eer en het Koninkrijk, dat Hem alle volkeren, natiën en tongen eren zouden; zijn heerschappij is een eeuwige heerschappij, die niet worden"; en al eerder, in de verzen 9-11 (lezen wij): „Dit zag ik, totdat er tronen gezet werden, en de Oude van dagen Zich zette, Wiens kleed wit was als de sneeuw, en het haar Zijns hoofds als zuivere wol; Zijn troon was vuurvonken, deszelfs raderen een brandend vuur. Een

vurige rivier vloeide en ging van voor Hem uit, duizendmaal duizenden dienden Hem, en tien duizendmaal tienduizenden stonden voor Hem; het gericht zette zich en de boeken werden geopend, enz. Ik zag toe, totdat het dier gedood en zijn lichaam verdaan werd, en overgegeven om van het vuur verbrand te worden." In dit verband past ook Enochs profetie, door de apostel Judas aangehaald, in (diens Brief), de verzen 14v.: „Ziet, de Heere is gekomen met Zijn vele duizenden heiligen, om gericht te houden tegen allen en te straffen alle goddelozen onder hen vanwege al hunne goddeloze werken, die zij goddeloos- lijk gedaan hebben, en vanwege al de harde woorden, die de goddeloze zondaars tegen Hem gesproken hebben"; zo ook de predicaties van Christus, vooral die uit Matthéüs 24 en 25; en zo ook die van de Apostelen, Hand. 17 : 31: „Daarom dat Hij een dag gesteld heeft, op welken Hij den aardbodem rechtvaardig zal oordelen door enen Man, Dien Hij daartoe geordineerd heeft, verzekering daarvan doende aan allen, dewijl Hij Hem uit de doden opgewekt heeft"; 1 Thess. 4 : 16v.: „Want de Heere Zelf zal met een geroep, met de stern des archangels en met de bazuin Gods nederdalen van den hemel; en die in Christus gestorven zijn, zullen eerst opstaan; daarna wij die levend overgebleven zijn, zullen tezamen met hen opgenomen worden in de wolken, den Heere tegemoet in de lucht"; Hebr. 9 : 27: „Gelijk het den mensen gezet is, eenmaal te sterven en daarna het oordeel"; Openb. 20 : 11v.: „En ik zag een groten witten troon, en Dengene Die daarop zat, enz. En ik zag de doden, klein en groot, staande voor God; en de boeken werden geopend; en een ander Boek werd geopend, dat des levens is: en de doden werden geoordeeld uit hetgeen in de boeken geschreven was, naar hunne werken." Hieraan kunnen nog andere teksten toegevoegd worden, zoals b.v. Luk. 12 en 21, 1 Thess. 5, 2 Tim. 4, 2 Petrus 3, Romeinen 2, enz.; alsook nog andere getuigenissen, waaruit de zekerheid van het oordeel noodwendig besloten (kan) worden, zoals er teksten zijn die leren, dat de doden opgewekt zullen worden; dat God almachtig is, Die daarom ook doen kan wat ons verstand vreemd schijnt; en dat Hij ten hoogste goed is, Die aan de goeden een eeuwige beloning belooft en schenkt; èn hoogst rechtvaardig, Die de goddelozen de eeuwige straffen bedreigt en toezendt; en dergelijke meer, waaruit de volgende bewijzen genomen worden.

2e. Omdat God het *besloten* heeft! Want Hij heeft van eeuwigheid af voorgenomen en geordineerd, de mensen van de doden op te wekken; van welk besluit in Ezechiël 37 een voorstelling ¹⁾ te zien is, en voorbeelden daarvan zijn Henoeh, Elia, Christus, enz. Dus, omdat God onveranderlijk is, zal Hij dit besluit ook niet verbreken.

3e. Omdat God *almachtig* is, Want Hij kan niet alleen doen wat Hij wil, maar zelfs meer dan Hij wil; ja zelfs zulke dingen, die het menselijke verstand onmogelijk en vreemd voorkomen. En Hij wil de doden opwekken en oordelen volgens de Heilige Schrift. Met dit bewijs heeft Christus eens de Sadduceeën de mond gestopt, waar zij de opstanding en het oordeel loochenden, zeggende, Matth. 22 : 29: „Gij dwaalt, niet wetende de Schriften noch de kracht Gods."

4e. Omdat God *goed, rechtvaardig en waarachtig* is. En daarom wil Hij ook, dat het uiteindelijk de goeden volkomen goed, en de verkeerden volkomen kwaad vergaan zal. Want de regel van Gods rechtvaardigheid eist deze beide dingen; en God verklaart ook in Zijn Woord, dat Hij dat doen zal. Evenwel geschiedt noch het één noch het ander in dit leven, maar wij zien daarentegen dikwijls, dat het de verkeerden goed, en de goeden slecht gaat. De rijke brasser leeft „heerlijk", en hij

is verkeerd, terwijl Lazarus veel kwaad moet lijden, en hij is een Godzalige ziel. Daarom is het wel zeker, dat er nog een andere tijd te wachten is, waarop God deze regel der rechtvaardigheid uitvoeren zal. Met deze reden vertroost Paulus zichzelf én alle Godzaligen in kruis en tegenspoed, 2 Thess. 1 : 4-7: „Alzo dat wijzelf van u roemen in de Gemeenten Gods over uwe lijdzaamheid en geloof in al uwe vervolgingen en verdrukkingen, die gij verdraagt; een bewijs van Gods rechtvaardig oordeel, opdat gij waardig geacht wordt het Koninkrijk Gods, voor hetwelk gij ook lijdt; alzo het recht is bij God verdrukking te vergelden dengenene die u verdrukken; en u die verdrukt wordt, verkwikking met ons, in de openbaring des Heeren Jezus van den hemel met de engelen Zijner kracht", enz.; vgl. ook Luk. 16 : 25. Dit bewijs is de wijsbegeerte onbekend, die er niet van weet, dat God zo rechtvaardig, goed en waarachtig is, dat Hij gans en al wil, overeenkomstig Zijn Woord, dat de goeden uiteindelijk de eeuwige zaligheid in de hemel zullen genieten, en de verkeerden de verdiende en eeuwige straffen in de hel zullen ondergaan.

5e. Omdat de mens *tot dat doel geschapen* is. Want het menselijke geslacht is in den beginne door God geschapen naar Zijn evenbeeld, opdat het een tempel zijn zou, waarin Hij wonen kon en waaraan Hij Zichzelf, Zijn gelukzaligheid en vreugde zou meedelen. Maar aangezien de mens uit zichzelf, door de zonde, van dit doel afweek, ontviel hem alle gelukzaligheid; hetgeen geen klein deel van het beeld Gods uitmaakte. Maar desniettemin bereikt God toch Zijn voornemen en doel. Want Hij kan niet dwalen in Zijn Raad, noch iets tevergeefs doen. Welnu, Hij bereikt het niet in dit leven; want daarin begint Hij wel het herstel van Zijn beeld in de gelovigen, door hen tot Zijn tempelen te maken door de Heilige Geest; zoals de Apostel zegt, 1 Kor. 6 : 19: „Of weet gij niet dat ulieder lichaam een tempel is des Heiligen Geestes, Die in u is?" en 2 Kor. 6 : 16: „Gij zijt de tempel des levenden Gods; gelijkewijs God gezegd heeft: Ik zal in hen wonen en Ik zal onder hen wandelen", enz. Maar dit herstel blijft hier in dit leven onvolkomen, en wordt op menigerlei manier door de duivel en ons vlees belemmerd. Hieruit besluiten wij noodwendig — aangezien het niet anders zijn kan — dat het allerheerlijkste werk van God geschapen is tot het allerheerlijkste doel. en niet tot al deze ellendigheden; en daar God dit doel in dit leven niet verkrijgt en Hij in Zijn voornemen niet belet worden kan, zo volgt (daaruit), dat er nog eens een verandering zal plaats hebben en dat God niet zal toestaan, dat de tempelen des Heiligen Geestes door een eeuwige verrotting zouden verteerd worden en vergaan.

6e. Omdat *Gods eer* dit vereist. Want God schiep de mens, opdat hij Hem in eeuwigheid zou grootmaken; hetgeen niet zou gebeuren zonder de opstanding en het oordeel. Alle overige bewijzen, die men uit de Heilige Schrift bijeenbrengen kan, laten zich tot deze genoemde zes herleiden.

2. *Wat het laatste oordeel is.*

Een burgerlijk of wereldlijk oordeel is een onderzoek van een zaak, zoals dat een bevoegde of wettige rechter overeenkomstig de wetten instelt; en tevens een uitspraak en uitvoering van het vonnis van de aangeklaagde, hetzij om hem vrij te spreken of te straffen. Zo zijn er dus bij alle oordeel(velling)en een beklaagde, een aanklager, een rechter, een onderzoek van de zaak, een wet waarnaar geoordeeld wordt, een vonnis dat de aangeklaagde vrijsprekt of vonnist, én een uitvoering van het vonnis. Uit dit alles kan men licht bevroeden, wat het laatste oordeel is.

Daarbij zal het niet nodig zijn, dat er een aanklacht binnenkomt, getuigen verschijnen of een uitgebreid onderzoek van de zaak plaats heeft omdat de Rechter een Kenner der harten is, Die de werken van allen openbaar maken zal. Maar wel zullen er aangeklaagden, een wet, een uitspraak van het vonnis en een uitvoering daarvan zijn. Daarom kan men het Laatste oordeel als volgt omschrijven: Het zal een oordeel zijn, dat God aan het eind der wereld zal uitvoeren door (middel van) Christus, Die dan in de heerlijkheid en majesteit van Zijn Vader en engelen, zichtbaar nederdalen zal van de hemel, op de wolken, en alle mensen die gestorven zijn, weer zal opwekken, en degenen die dan nog leven, haastig zal veranderen, om α allen tezamen voor Zijn rechterstoel te stellen, opdat Hij, na hen allen naar hun werken geoordeeld en gevonnist te hebben, de goddelozen verwerpe in de eeuwige straffen en pijn, maar de Godzaligen tot Zich neme in de hemel, waar zij met Hem en alle heilige engelen, de eeuwige gelukzaligheid en heerlijkheid genieten, en God eeuwig prijzen en grootmaken zullen. Of beknopter: Het Laatste oordeel zal zijn: een openbaring, onderscheiding en vanéenscheiding van de rechtvaardigen én onrechtvaardigen, welke God door Christus doen zal aan het einde der wereld, en een uitspraak van het vonnis over allen, en een eeuwige uitvoering daarvan overeenkomstig de Wet en overeenkomstig het Evangelie, opdat de Kerk volmaakt verlost, en de goddelozen in de eeuwige straffen ge worden.

Alle onderdelen van deze omschrijving zijn aan de Schrift ontleend.

1e. Er zal zijn een *openbaring* van de rechtvaardigen en onrechtvaardigen. Want de boeken zullen geopend, en de doden zullen geoordeeld worden naar hun werken, op grond van hetgeen in die boeken geschreven staat; d.w.z, uit die boeken zullen alle verborgen dingen des harten bekendgemaakt worden, zoals een ieder in dit leven geweest is, Openb. 20 : 12.

2e. Ook zal er een *scheiding* komen. Want de Rechter zal de één van de ander scheiden, zoals een herder de schapen van de bokken scheidt, en Hij zal de schapen aan Zijn rechter-, en de bokken aan Zijn linkerhand stellen.

3e. Deze scheiding zal *God* voltrekken. Want Hij zal de Rechter der wereld zijn, Rom. 3 : 6. En Hij heeft voorgenomen de wereld te oordelen, Hand. 17 : 31. Daarom zal dit oordeel gans Goddelijk en allerrechtvaardigst zijn. Want, zegt Paulus in Rom. 3 : 5v.: „Is God onrechtvaardig? Hoe zal God de wereld oordelen?" Maar deze scheiding zal Hij door Christus laten voltrekken. Want de Vader heeft al het oordeel aan de Zoon overgegeven, Joh. 5 : 22. En Christus is de Man, door Wie God voorgenomen en verordineerd heeft om de aardbodem rechtvaardiglijk te oordelen, Hand. 17 : 31.

4e. Er zal ook een *uitspraak van het vonnis* zijn. Want de Rechter zal tot hen die aan Zijn rechterhand staan, zeggen, Matth. 25 : 34: „Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft dat Koninkrijk, hetwelk u bereid is van de grondlegging der wereld"; en tot hen die aan de linkerhand staan, zal Hij zeggen: „Gaaf weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijnen engelen bereid is", vers 41.

5e. Er zal ook een eeuwige *uitvoering* van dit vonnis zijn. Want de goddelozen zullen gaan in de eeuwige pijn, en de rechtvaardigen in het eeuwige leven, Matth. 25 : 46.

Tenslotte, de uitspraak van het vonnis en de uitvoering daarvan zal geschieden *overeenkomstig de Weten het Evangelie*, Rom. 2 : 16. De goddelozen zullen

geoordeeld worden naar de Wet. Want dit vonnis zal een stem der Wet zijn, wanneer tot hen weerklinken zal: „Gaaf weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur", want gij hebt Mij niet te eten of te drinken gegeven, gij hebt Mij niet bezocht of gekleed, enz., Matth. 25 : 4v. De Wet straft en vervloekt alle overtreders eeuwig. En het vonnis zal over de goddelozen gaan overeenkomstig hun verdiensten; en het zal nog door het Evangelie bevestigd worden; want ook dat verkondigt al degenen die niet geloven in de Zoon van God, de verdoemenis der Wet, Joh. 3 : 18 en 36: „Die niet gelooft is alrede geoordeeld"; en „die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem." Maar de rechtvaardigen zullen overeenkomstig het Evangelie vrijgesproken worden, d.w.z. zij zullen verklaard worden rechtvaardig te zijn, en zullen begiftigd worden met het Koninkrijk des Vaders; niet omwille van hun werken of verdiensten, maar om hun geloof, door de goede werken krachtig werkende, zoals het Evangelie dat vergt. Want dit is een onwrikbaar geluid des Evangelies: „Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven", „en komt niet in de verdoemenis, maar is uit den dood overgegaan in het leven", Joh. 3 : 36 en 5 : 24. En daarmee stemt het vonnis van de Rechter overeen: „Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft dat Koninkrijk", enz. Want de zegening komt niet door verdiensten, maar uit genade door Christus, Die ons van de vloek der Wet, waaraan wij allen tezamen van nature onderworpen zijn, verlost, voor ons een vloek geworden zijnde, Gal. 5 : 13v.; en in Christus heeft de Vader ons gezegend met alle geestelijke zegeningen, Ef. 1 : 3. Daarom zal het de rechtvaardigen gegeven worden om het Koninkrijk uit genade te bezitten. En de Rechter zal om Zijntwil het woord gebruiken „Beërft"; hetgeen uit genade geschiedt, door het geloof. En de rechtvaardigen zelf zullen zeggen, Matth. 25 : 37: „Heere, wanneer hebben wij U hongerig gezien en gespijzigd? of dorstig en te drinken gegeven?" Daarmee erkennen zij, dat de vergelding niet naar hun verdiensten, maar naar de barmhartigheid van de Rechter geschiedt. Zo zullen dus de goddelozen én Godzaligen, zowel naar de Wet als naar het Evangelie geoordeeld worden. Want de veroordeling of verdoemenis zal vooral geschieden naar de Wet, en zal door het Evangelie bevestigd worden; daarentegen zal de vrij spraak voornamelijk geschieden naar het Evangelie, en deze zal dan door de Wet bevestigd worden. Want de Wet spreekt ook hem vrij, die volkomen rechtvaardig is; zoals al degenen zijn, die in Christus Jezus zijn, Rom. 8 : 1.

Tegenwerping 1. Een iegelijk zal vergolden worden naar zijn werken, Rom. 2 : 6. Daarom zal er alleen geoordeeld worden naar de Wet.

Antwoord. Er zal vergolden worden naar de werken als getuigenissen en vruchten des geloofs en ongeloofts. En dat is naar de Wet én naar het Evangelie. En het is hetzelfde, of men geoordeeld wordt naar de vruchten des geloofs of naar het geloof zelf. Dus zal de uitverkorenen vergolden worden naar hunne werken, d.w.z. naar het geloof, dat door de werken openbaar en bekend is geweest; en daarom ook naar het Evangelie, dat aan de gelovigen de zaligheid uit genade belooft; maar niet om de werken, als verdiensten. Want men leest nergens: „om de werken", maar uitsluitend „naar de werken."

Aanhoudend bezwaar 1. De goddelozen zullen verdoemd worden, niet alleen naar, maar ook om de verkeerde werken, als verdiensten. Daarom zullen ook de Godzaligen vrijgesproken worden, niet alleen naar, maar ook om de goede werken, als om verdiensten.

Antwoord. Dit is geen (goed) besluit. Want de verkeerde werken der goddelozen zijn volkomen verkeerd, en volgens de bedreiging der Wet verdienen ze dan ook

de eeuwige straffen en vloek. Daarentegen zijn de goede werken van de Godzaligen gans en al onvolkomen, en met veel gebreken besmet. Want zij doen niet alles wat zij behoren (te doen); ook niet op die manier, als zij het móeten doen en ook komen hun werken niet volkomen met de belofte der Wet overeen: „Die deze dingen doet, zal door dezelve leven.” Daarom kunnen ze niet als onderling volkomen strijdig tegenover elkaar gesteld worden. Bovendien verdienen de verkeerde werken altijd straf, overeenkomstig de eis van Gods rechtvaardigheid, hetzij ze totaal verkeerd of niet helemaal verkeerd zijn, volgens de bedreiging der Wet: „Vervloekt zij, die de woorden dezer Wet niet zal bevestigen, doende dezelve.” Maar de goede werken verdienen niet, omdat zij volmaakt zijn, en ook kunnen ze bij God niet voor verdienstelijk gerekend worden; ja zelfs niet, al waren ze hoogst volmaakt geweest; en dat, enerzijds omdat men schuldig is ze te doen, zoals Christus spreekt, Luk. 17 : 10, en de Apostel in Rom. 8 : 12; en anderzijds omdat het niet onze, maar Gods werken zijn, Die ze in ons door de Heilige Geest werkt; en zulks niet, opdat wij daardoor zouden verdienen, maar opdat wij Christus voor zijn verdiensten zouden dankbaar zijn; zoals de Apostel betuigt in Ef. 2 : 10: „Want wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen.” Daarom zijn de verkeerde werken van de goede onderscheiden ten opzichte van de verdienste, enerzijds omdat ze niet helemaal volmaakt zijn, en anderzijds omdat ze niet enerlei oorsprong hebben. De verkeerde werken zijn volslagen verkeerd, en de eigen werken van de goddelozen. Want zij bedrijven die krachtens hun verkeerde natuur. Daarom zijn ze hun ook als verdiensten en een oorzaak van het verderf. Maar de goede werken zijn onvolkomen goed, en komen niet uit de natuur, maar uit de genade voort; en het zijn gaven van God, welke niet door de Godzaligen zelf, maar door God in de Godzaligen gewerkt worden. Daarom kunnen ze hun ook niet gelden als verdiensten van het leven; want ook dat (leven n.l.) is een gave van God, zoals zeer godvruchtig in dit versje uitgedrukt wordt:
 God in ons anders niet beloont dan dat Hij zijn gaven kroont.

Aanhoudend bezwaar 2. Christus zal als een oorzaak voor Zijn uitspraak de goede werken der rechtvaardigen, en niet hun geloof als een oorzaak stellen; want Hij zal zeggen: Komt, want Ik ben hongerig geweest en gij hebt Mij te eten gegeven. Daarom zal Hij ze om de goede werken en volgens de Wet vrijspreken.

Antwoord. Christus zal de goede werken der rechtvaardigen noemen niet als verdiensten, maar als vruchten des geloofs. Ja, Hij zal liever de vruchten willen noemen dan het geloof zelf. Want die (vruchten n.l.) zijn zichtbaar en beter bekend geweest. Maar het geloof is onzichtbaar en onbekend. Daarom zal de Rechter in een openbaar oordeel ook zichtbare getuigenissen voortbrengen, opdat zij allen tezamen de rechtvaardigheid van het vonnis zien mogen, en opdat de verdoemden Zijn rechtvaardigheid niet zouden kunnen lasteren, alsof Hij de gelovigen ten onrechte het leven toeweest; namelijk door de werken der liefde en barmhartigheid voort te brengen, als uiterlijke, zekere en vroeger zelfs ook voor de verdoemden bekende getuigen van hun waarachtig geloof, waarmee zij bij hun leven begiftigd waren; zodat het buiten alle twijfel waar is, dat zij het zijn, aan wie de belofte des levens toekomt. De Rechter zal dus meer de werken dan het geloof noemen.

Want, allereerst, wil Hij dat het aan allen bekend is, waarom Hij zo oordeelt; en dat het ook naar het geloof geschiedt, dat door de werken openbaar was; of dat Hij oordeelt volgens de leer van het Evangelie en haar uitspraken, n.l. dat de voorwaarde, die in het Evangelie voorgesteld werd, is nagekomen. Bovendien,

opdat de gelovigen des te beter en ijveriger zouden aangespoord worden tot de goede werken, en zich daarmee als vruchten van het geloof zouden troosten, dat zij niet met de bokken ter linker-, maar met de schapen ter rechterhand in het oordeel gesteld zullen worden.

3. *Wie de Rechter zijn*

Dat zal Christus zijn, dezelfde Persoon Die ook Middelaar is. Want de Vader heeft al het oordeel den Zoon overgegeven, en Hij heeft Hem macht gegeven om te oordelen, omdat Hij des mensen Zoon is, Joh. 5 : 22 en 27. (Vgl. N.G.B., Art. 37). Niet alsof de Vader en de Heilige Geest van het oordeel buitengesloten zullen worden, maar het betekent, dat de Zoon door Zichzelf, in Zijn menselijke natuur verschijnen, het vonnis uitspreken en geven zal. En zoals Hij spreekt, zo zal God spreken; zoals Hij oordeelt, zal God ook oordelen; niet alleen omdat Hij Zelf God is, maar omdat de Vader dóór Hem spreken en oordelen zal. Daarom zal het oordeel aan de gehele, ondeelbare Drie-eenheid toekomen, wat betreft de overeenstemming en macht; maar uitsluitend aan de Zoon, Die de Middelaar, God en Mens is, wat betreft de zichtbare vertoning, de uitspraak van het vonnis en de uitvoering daarvan. Want Christus zal door de Goddelijke macht het vonnis zichtbaar over allen uitspreken en uitvoeren. En het is geen vreemde zaak, dat er bij een oordeel enkelen tezamen beraadslagen, en dat de uitspraak en uitvoering van het vonnis aan slechts één wordt toevertrouwd.

Ook de Gemeente zal oordelen, volgens de belofte: Gij zult „zitten op tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls", Luk. 22 : 30. Maar, zult ge vragen, hoe zal dan Christus alleen de wereld oordelen?

Antwoord: Ook de heiligen zullen oordelen, d.w.z. zij zullen als bijzittenden het oordeel van Christus ondertekenen, en het gevelde vonnis als heilig en rechtvaardig met hun goedkeuring bevestigen.

En dit oordeel zal door de Middelaar, als Mens, uitgevoerd worden.

1e. Want de Gemeente moet door dezelfde Middelaar verheerlijkt worden, als door Wie zij verlost is en gerechtvaardigd wordt; zoals er geschreven staat: De Vader heeft de Zoon „macht gegeven ook gericht te houden, omdat Hij des mensen Zoon is", d.w.z. omdat Hij de Middelaar is, Die de Gemeente verlost, reinigde en rechtvaardigde, Joh. 5 : 27.

2e. Opdat wij een vaste troost zouden hebben, dat deze Rechter — omdat Hij onze Verlosser, Broeder en Hoofd is — ons genadig zijn zal, en dat Hij niet zal verdoemen wie Hij met Zijn bloed verlost heeft, ja van wie het Hem ook behaagd heeft ze tot Zijn broeders en leden te maken. Daarom vertroost ons de Persoon van de Rechter, omdat Hij onze Broeder en ons vlees is, Hebr. 2 : 11; Ef. 5 : 30; en Hij verkwikt ons met Zijn belofte. Want Hij heeft gezegd: „Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; en komt niet in de verdoemenis, maar is uit den dood overgegaan in het leven", Joh. 3 : 36 en 5 : 24. Ook de oorzaken waarom het oordeel plaats hebben zal, zijn tot troost voor de begenadigden; want deze Rechter zal dan ten bordeel komen, opdat Hij de Zijnen van alle kwaad verlosse, Zijn lidmaten verheerlijke en al zijn en hunne vijanden in de eeuwige verdoemenis werpe. Dezelfde Christus Die in onze plaats voor Gods vierschaar gestaan heeft, en daar veroordeeld en om onzentwil een vloek geworden is, Die zal komen om ons te oordelen (Lansbergen). Zo zal Christus dus niet komen om ons te verdoemen, want Hij heeft de verdoemenis van ons weggenomen; en er is nu geen verdoemenis meer voor degenen die in Christus Jezus zijn, Rom. 8 : 1. Hoe zou Hij ons (kunnen)

verdoemen, aangezien Hij onze Gerechtigheid geworden is? Hoe zou deze allergoedertierenste Vorst ons verderven, nu wij Zijn volk zijn? Hoe zou Hij ons veroordelen, aangezien Hij onze Advocaat en Voorspreker is? Hoe zou Hij ons verstrooien, nu Hij ons Hoofd is, en wij Zijn leden zijn? Daarom behoort de toekomst van Christus, onze Rechter, ons niet te verschrikken, maar te vertroosten.

3e. Om de rechtvaardigheid van God. Want omdat de goddelozen de Heere Christus smaadheid aandeden, door Zijn verdiensten en weldaden te verwerpen die hun door het Evangelie aangeboden werden, en omdat zij op wrede wijze Zijn lidmaten vervolgden, daarom zal God hen door diezelfde Christus veroordelen, opdat zij zien mogen Die zij gekruisigd hebben, en ondervinden zullen, dat zij dan als een strenge Rechter hebben, Die zij niet als hun Verlosser wilden erkennen.

4e. Omdat het oordeel zichtbaar zijn zal, zal ook de Rechter zichtbaar zijn. Die gezien zal worden door allen die Hij oordelen zal; inzonderheid, opdat de goddeloze vijanden door Zijn ontzaglijkheid des te meer verslagen en beschaamd zouden worden.

Tegenwerping. In Joh. 3 : 17 en 12 : 47 zegt Christus, dat Hij niet gekomen is om de wereld te oordelen. Hoe zal Hij dan Rechter zijn?

Antwoord. Daar spreekt Christus over Zijn eerste komst (n.l. in het vlees, v. d. Hr.). Want toen kwam Hij niet om te oordelen, maar om te sterven en zalig te maken. Maar er is nog een andere toekomst te wachten, wanneer Hij n.l. komen zal om te oordelen de levenden en de doden; zoals er geschreven staat, Matth. 24 : 30: Zij „zullen den Zoon des mensen zien, komende op de wolken des hemels, met grote kracht en heerlijkheid.”

4. *Vanwaar en waar de Rechter komen zal.*

Wij verwachten onze Rechter Christus uit de hemel. Want vandaar zal Hij komen, waar Hem de discipelen hebben zien opvaren, Hand. 1 : 11 en 2 Thess. 1 : 7: „in de openbaring des Heeren Jezus van den hemel met de engelen Zijner kracht", Matth. 26 : 64: „Van nu aan zult gij zien den Zoon des mensen, zittende ter rechterhand der kracht Gods en komende op de wolken des hemels", Fil. 3 : 20: „Onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, namelijk den Heere Jezus Christus.” Zoals Hij dus werkelijk en zichtbaar van de aarde boven de wolken en alle hemelen opgevaren is, zo zal Hij ook uit de hemel, waar Hij ter rechterhand Gods zit; maar niet uit de hel, of uit de zee, of uit de aarde, of van enige andere plaats, werkelijk en zichtbaar nederdalen op de wolken, Matth. 24 : 39; of op de plaats tussen hemel en aarde, hetgeen de Apostel nadrukkelijk bevestigt in 1 Thess. 4 : 16v. Dit dient men noodzakelijk te weten en vast te houden, opdat *de* Gemeente moge weten, vanwaar zij haar Rechter en Verlosser verwachten zal. Want zoals Hij wil dat wij weten zullen waarheen Hij opgevaren is, zo wil Hij ook dat wij weten, vanwaar Hij komen zal, opdat wij verzekerd mogen zijn, dat Hij de menselijke natuur, die Hij aangenomen had, niet afgelegd heeft, maar dat Hij in eeuwigheid onze Broeder blijft.

(Lansbergen) Op dit punt dwalen de Joden, die beweren dat het oordeel gehouden zal worden in het dal van Jósafat, omdat er in Joël 3 : 2 geschreven staat: „Dan zal Ik alle heidenen vergaderen en zal ze afvoeren in het dal van Jósafat, en Ik zal met hen aldaar richten vanwege Mijn volk en Mijn erfdeel Israël, dat zij onder de heidenen hebben verstrooid, en Mijn land gedeeld", en in vers 12: „De heidenen zullen zich opmaken en optrekken naar het dal Jósafats, maar aldaar zal Ik zitten om te richten alle heidenen van rondom.” Doch daarmee bedoelt God, dat Hij de

vijanden van Zijn Kerk ten aanschouwe van die Kerk veroordelen zal. Want de Kerk wordt bij Sion en Jeruzalem vergeleken, in wier gezicht het dal van Jósafat lag (vgl. 2 Kron. 20).

5. *Hoe Hij komen zal.*

Allereerst zal Hij *werkelijk, zichtbaar en plaatselijk* komen, maar niet in schijn; en Hij zal de hoogste plaats verlaten en in de laagste nederkomen, Hand. 1 : 11: „Hij zal also komen, gelijkewijs gij Hem naar den hemel hebt zien henenvaren.” Zij zullen de „Zoon des mensen zien, komende op de wolken des hemels”, Matth. 24 : 30, en zullen bekennen, dat Hij God is, op grond van Zijn uiterlijke Majesteit; „en zij zullen Mij aanschouwen, Dien zij doorstoken hebben”, Zach. 12 : 10.

Voorts zal Hij niet nederig komen, zoals tevoren; maar voorzien van Goddelijke heerlijkheid en majesteit, en vergezeld van vele duizenden engelen, Dan. 7 : 10; met een geroep en bazuin des archangels, ten einde de doden op te wekken, de schapen van de bokken te scheiden, de Godzaligen te verlossen en de goddelozen te werpen in de eeuwige straffen, Matth. 16 : 27: „Want de Zoon des mensen zal komen in de heerlijkheid Zijns Vaders, met zijn Engelen.” Hij zal het hemelse gezelschap niet uit nood gebruiken, alsof Hij zonder dat geleide het oordeel niet naar behoren zou kunnen uitvoeren, maar krachtens Zijn vrije wil en gebod, opdat Hij Zichzelf verklare waarachtig God te zijn, en een Heere over alle schepselen. Want uit deze heerlijkheid zal het blijken, dat Hij niet een tweede God is, maar de tweede Persoon in de Godheid; dat Hij de Vader even gelijk is. Want de Vader zal Zijn heerlijkheid en glorie aan geen ander geven. Deze zichtbare, plaatselijke en heerlijke komst van Christus ten oordeel belijdt de Nederlandse Gereformeerde Kerk in haar Geloofsbelijdenis in Art. 37. Tenslotte: Hij zal haastelijk komen, n.l. als de goddelozen daar niet eens aan denken of daarvoor vrezen: „Wanneer zij zullen zeggen: Het is vrede en zonder gevaar; de dag des Heeren zal komen als een dief in den nacht”, 1 Thess. 5 : 2v. en 2 Petrus 3 : 10.

6. *Wie Hij oordelen zal.*

Hij zal alle mensen oordelen, zowel levenden als doden, zowel goeden als verkeerden, 2 Tim. 4 : 1, Hand. 10 : 42, 1 Petrus 4 : 5. Zelfs de duivel en diens engelen zullen voor Zijn rechterstoel ¹⁾ gesteld worden. De mensen worden levenden of doden genoemd met betrekking tot de staat, waarin zij ten tijde des oordeels bevonden zullen worden. Want onder de *levenden* worden verstaan degenen die tot het oordeel toe overgebleven zijn, en zij zullen dan haastig veranderd worden, 1 Kor. 15 : 5v.; welke verandering hun in plaats van de dood zijn zal. Onder de *doden* worden de andere mensen verstaan, die ten tijde des oordeels weer verrijzen zullen. En zó zullen alle mensen, zowel levenden als doden, in het oordeel verschijnen en voor de rechterstoel van de Rechter gesteld worden, Rom. 14 : 10.

Tegenwerping. In Joh. 5 : 24 staat: „Die gelooft, die heeft het eeuwige leven en komt niet in de verdoemenis.” Daarom zullen ze niet allen geoordeeld worden.

Antwoord. Wie gelooft, zal in het oordeel niet komen, n.l. niet in het *oordeel der verdoemenis*, maar (wel) in het oordeel der vrijspraak. Wij zullen daarom allen geoordeeld worden, voor zover het woord „oordeel” de ganse uiterlijke procedure

van het oordeel aanduidt; echter zullen wij niet allen geoordeeld worden, maar alleen de duivelen en de goddelozen, voor zover het oordeel alleen genomen wordt voor de verdoemenis en het woord "oordelen" zoveel betekent als veroordelen.

Tegenwerping 2. De overste dezer wereld is nu al geoordeeld, d.w.z. verdoemd. Joh. 16 : 11. Daarom zullen de duivelen niet dan pas geoordeeld worden.

Antwoord. De duivelen zijn geoordeeld 1e. volgens Gods besluit, 2e. in Zijn Woord, waardoor dit besluit geopenbaard is; 3e. in hun eigen gewetens; 4e. omdat het oordeel nu al in het heden begint, door hen ervaren, en het toekomstige oordeel stellig verwacht wordt.

En toch zullen zij ook namaals geoordeeld worden: 1e. omdat hun oordeel dan in het openbaar uitgesproken zal worden; en 2e. omdat het oordeel dan ook volkomen uitgevoerd zal worden en zij in de eeuwige straffen geworpen zullen worden, zodat zij zich daarna niet meer tegen God en Zijn Gemeente zullen kunnen verzetten.

7. Hoe het proces, of de rechtsvordering, het vonnis en de uitvoering van dit oordeel verlopen zal.

1. De doden zullen opgewekt worden door de stem van de Rechter, n.I. de Zoon van God. Want allen die in de graven zijn, zullen zijn stem horen en uit hun graven uitgaan, Joh. 5 : 28v. De levenden zullen veranderd en in plaats van sterfelijk onsterfelijk worden, 1 Kor. 15 : 53.

2. De Godzaligen zullen van de vier einden der aarde verzameld worden, en desgelijks ook alle goddelozen; en zij zullen gesteld worden voor de rechterstoel van Christus. De Engelen zullen de maaiers zijn. Hun dienst zal Christus gebruiken bij het inzamelen van allen, en om het koren van het kaf te scheiden, Matth. 13 : 30 en 24 : 32; niet, omdat Hij hun hulp nodig zal hebben, maar opdat Hij Zich een Heere der Engelen betone te zijn; en zulks zal behoren tot de majesteit en heerlijkheid van die Rechter.

3. De wereld zal dan vanwege het vuur (ver)smelten en vergaan. En alle schepselen zullen niet tenietgemaakt, maar gezuiverd worden, vgl. 2 Petrus 3 : 7 en 10v.: „Maar de hemelen die nu zijn, en de aarde, zijn door hetzelfde Woord als een schat weggelegd en worden ten vure bewaard tegen den dag des oordeels en der verderving der goddeloze mensen. Maar de dag des Heeren zal komen als een dief in den nacht, in welken de hemelen met een gedruis zullen voorbijgaan, en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde, en de werken die daarin zijn, zullen verbranden. Verwachtende en haastende tot de toekomst van den dag Gods, in welken de hemelen door vuur ontstoken zijnde, zullen vergaan en de elementen brandende zullen versmelten.”

4. Daarna zullen de Godzaligen en goddelozen gescheiden, en het vonnis zal over beiden uitgesproken worden. Tegen de goddelozen volgens de Wet, nochtans zo dat het Evangelie het vonnis goedkeuren zal, En over de Godzaligen naar het Evangelie, nochtans ook zo dat de Wet ook tevreden is. Zo zullen dan de goddelozen deze verschrikkelijke stem horen: „Gaaf weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur", enz., Matth. 25 : 41; maar de Godzaligen deze allerlieftelijkste stem: „Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft het Koninkrijk", enz., Matth. 25 : 41. Het eerste zal een stem der Wet zijn, die de goddelozen naar hun verdiensten verdoemt; het andere

een stem des Evangelies; want zij zal de Godzaligen dank zij Christus' verdiensten, Die door hen met een waar geloof aangenomen is, vrijspreken, terwijl zij ook van hun geloof uit de vruchten, of goede werken, getuigenis geven. 5. Tenslotte zal het uitgesproken vonnis uitgevoerd worden door de Goddelijke macht van Christus. Want terstond zullen de Godzaligen verheven worden tot de gelukzalige heerlijkheid en het eeuwige leven; en de goddelozen zullen allen tezamen in de eeuwige straffen en pijnen geworpen worden; zoals er geschreven staat in Matth. 25 : 46: „En dezen zullen gaan in de eeuwige pijn; maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven"; Jobs. 14 : 3: „Zo kom Ik weder en zal u tot Mij nemen, opdat gij ook zijn moogt waar Ik ben"; 1 Thess. 4 : 17: „Wij zullen tezamen met hen opgenomen worden in de wolken, den Heere tegemoet in de lucht; en alzo zullen wij altijd met den Heere wezen.”

Dan pas zal Christus de Zijnen volkomen verlossen, alle tranen van hun aangezichten afwissen, maar Zijn vijanden zal Hij in de eeuwige gevangenis δ bedwingen, dat ze de Godzaligen geen kwaad meer zullen kunnen doen; want hun worm zal niet sterven, en hun vuur niet uitgeblust worden, Mark. 9 : 44, 46 en 48. Ook van de uitvoering van het vonnis spreekt het al meer genoemde Art. 37 der N.G.B.

Tegenwerping. In Jobs. 3 : 18 staat: „Die niet gelooft is alrede geoordeeld, dewijl hij niet heeft geloofd in den Naam des eniggeboren Zoons van God.” Daarom zullen de goddelozen niet *dán* pas geoordeeld worden.

Antwoord. Zoals wij zeiden dat de duivelen geoordeeld zijn, zo zijn ook de goddelozen geoordeeld, d.w.z. tot de eeuwige verdoemenis verwezen: 1e. volgens Gods eeuwige besluit: 2e. in het woord van Wet en Evangelie, waarnaar Christus oordelen zal, Rom. 2 : 16; 3e. in hun eigen gewetens; 4e. omdat de straffen nu al een aanvang nemen.

Maar zij zullen ook dan geoordeeld en verwezen worden, omdat 1e. Gods rechtvaardig oordeel dan geopenbaard zal worden; en dan zal blijken, dat alle verdoemden rechtvaardig verloren gaan; 2e. ook hun lichamen, die nu begraven zijn, zullen in de eeuwige straffen en pijnen geworpen worden; en 3e. de straffen zullen oneindig en eeuwig verzwaaard worden, zonder enige hoop op verlossing: „Boven dit alles, tussen ons en ulieden is een grote klove gevestigd, zodat degenen die van hier tot u willen overgaan, niet zouden kunnen, noch ook die daar zijn, van daar tot ons overkomen", Luk. 16 : 26.

8. *Waarom het oordeel plaats zal hebben.*

De voornaamste reden waarom dit oordeel zeker geschieden moet, is het besluit Gods. Want wat God besloten heeft, dient noodzakelijk volbracht te worden. „Hij heeft een dag gesteld, op welken Hij den aardbodem rechtvaardig zal oordelen door enen Man", enz. En dat zal geschieden, opdat Hij Zijn voornemen en doel met het menselijke geslacht bereiken zou. Allereerst, opdat Hij Zijn oneindige liefde, goedheid en barmhartigheid aan de uitverkorenen betonen zou, die hier (op aarde) gepijnigd en verdrukt, maar in het Laatste oordeel volkomen verlost zullen worden, opdat zij bij God de eeuwige gelukzaligheid genieten mogen, waartoe zij geschapen waren, en opdat zij God tot in eeuwigheid mogen prijzen. Ten tweede, opdat Hij Zijn volkómen rechtvaardigheid en toorn aan de goddelozen zou verklaren en bekend maken; (mensen) die hier bloeien en zich verblijden, maar die in het Laatste oordeel in het onuitblusselijke vuur geworpen zullen worden en met lichaam en ziel eeuwig gepijnigd worden. Dus het voornaamste en hoogste doel waartoe het

Oordeel geschieden zal, is de ere Gods, d.w.z. opdat Zijn goedheid, barmhartigheid, rechtvaardigheid en waarheid geopenbaard en geprezen, de uitverkorenen verlost en zalig gemaakt, en de goddelozen tot in eeuwigheid verworpen en gepijnigd zouden worden.

9. Wanneer dit oordeel plaatshebben zal.

De tijd van het Oordeel is ons slechts in het algemeen, en niet in bijzonderheden geopenbaard; n.l. dat het zijn zal „in het einde der wereld" of der dagen; in de laatste tijd, in de voleinding der wereld, in de laatste ure, enz. Want de tijd, hoe lang de wereld bestaan zal, wordt in drieën verdeeld, nl. *vóór, onder en na de Wet*. Het derde deel, dat *onder Christus* is, wordt de „laatste tijd" of laatste ure genoemd; te weten: heel de tijd van Zijn eerste komst tot Zijn wederkomst toe. En daaruit kan men opmaken, dat er niet zo'n lange tijd tussen Zijn eerste en tweede komst zijn zal, als er was van het begin der wereld tot Christus' eerste komst. Want wij zijn gekomen in de laatste tijden, aangezien wij dagelijks de tekenen zien van het Laatste oordeel, 1 Joh. 2 : 18: „Kinderkens, het is de laatste ure; en gelijk gij gehoord hebt dat de antichrist komt, zo zijn ook nu vele antichristen geworden; waaruit wij kennen dat het de laatste ure is." Maar de bijzonderheden daarvan, zoals het jaar, de maand en het uur van dat Oordeel weet geen mens, en ook kan niemand dat door kunst of berekening onderzoeken. Ja, zelfs de Engelen weten het niet. Want de Zoon des mensen wist het zelfs niet, in de staat der vernedering, Mark. 13 : 32: „Maar van dien dag en die ure weet niemand, noch de Engelen die in den hemel zijn, noch de Zoon — naar Zijn menselijke natuur en Zijn toenmalige Middelaarsambt — dan de Vader."

10. Waarom God wil, dat wij van dit Oordeel verzekerd zullen zijn.

Hoewel de tijd van het Oordeel door ons niet met zekerheid gekend kan worden, toch is er niets zekerders dan dát het Oordeel zelf plaats hebben zal, zoals wij al eerder hebben aangetoond. En het is Gods wil, dat wij vast en zeker zullen geloven, dat dit Oordeel geschieden zal.

1e. Om de *eer van God*, n.l. opdat wij de Epicureïsche vrijgeesten kunnen weerspreken, die de leer van het Oordeel voor een fabel houden en ze bespotten. Want deze lieden willen uit het feit, dat er zo'n grote verwarring en wanorde in de wereld gevonden wordt, het besluit trekken dat deze wereld door God niet gadeslagen wordt, of dat ze onrechtvaardig geregeerd wordt, aangezien God toelaat, dat het de goeden slecht en de verkeerden goed gaat. Maar hiertegenover dienen wij het Laatste oordeel, dat stellig zal plaats hebben, te stellen, omdat daardoor de huidige toestand zeer wonderlijk veranderd en Gods rechtvaardigheid geheel en a bevrijd worden zal van haar laster en bespottig.

2e. Tot *onze troost*; opdat wij weten, dat onze ellendige staat waarin wij thans verkeren, nog eens veranderd worden zal; waarom wij ons met deze hoop in alle moeilijkheden ondersteunen mogen, opdat wij niet in de dood bezwijken.

3e. Opdat ons alle vleeselijke zorgeloosheid ontnomen mag worden, en wij allen tezamen in de vreze Gods en bij onze schuldige plicht bewaard worden. Want omdat het Oordeel eenmaal geschieden zal, moeten wij zó leven, dat wij in het Oordeel staande kunnen blijven, Luk. 21 : 36: „Waakt dan te aller tijd, biddende dat gij moogt waardig geacht worden te ontvlieden al deze dingen die geschieden

zullen, en te staan voor den Zoon des mensen", 2 Petrus 3 : 11: „Dewijl dan deze dingen alle vergaan, hoedanigen behoort gij te zijn in heiligen wandel en Godzaligheid.”

4e. Tenslotte, opdat de goddelozen die geen berouw tonen, zonder enige verontschuldiging zouden zijn, en niet kunnen zeggen, dat zij onverwachts en zonder vermaan overvallen werden. Want hun wordt voldoende ingescherpt, dat zij elk ogenblik bereid dienen te zijn om de Heere in Zijn oordeel te verwachten, 2 Petrus 3 : 9. Hiertoe dienen de voorzeggingen van de tekenen die aan het Laatste oordeel vooraf zullen gaan, zoals die door Christus en de Apostelen bij wijze van getrouwe waarschuwingen zijn voorgesteld. Die tekenen zijn voornamelijk: oorlogen en geruchten van oorlogen, aardbevingen, de verkondiging van het Evangelie over de ganse aardbodem, Matth. 24 : 6 en 12; bittere en gruwelijke vervolgingen der Christenen, afwijking van het geloof, een verkouden en tekortschieten in de liefde, Luk. 21 : 9, 12 en 25; verder, dat de antichrist zichzelf zal zetten en verheffen boven alles wat God genoemd of als God geëerd wordt, zodat hij als een god in de tempel Gods zit, zichzelf vertonende dat hij God is, 2 Thess. 3 : 12; de openbaring van de antichrist, de krachtadige roeping der Joden, Rom. 11 : 25v., de vleselijke zorgeloosheid, zoals er was in de dagen voor de zondvloed en bij de ondergang van Sodom en Gomorra, enz.; vgl. ook 1 Thess. 5 : 2v.

11. Waarom Hij wil, dat wij de dag des Oordeels niet zullen weten.

Zoals God gewild heeft, dat wij stellig zullen weten en geloven dat het Oordeel (eenmaal) plaats hebben zal, zo wil Hij nu ook, dat wij de dag zelf niet zullen weten, Hand. 1 : 7: „Het komt u niet toe te weten de tijden of gelegenheden, die de Vader in Zijn eigene macht gesteld heeft", Mark. 13 : 32: „Maar van dien dag en die ure weet niemand, noch de Engelen die in den hemel zijn, noch de Zoon, dan de Vader.” Ja, Christus Zelf, naar Zijn menselijke natuur, wist het jaar, de maand, de dag en het uur van het Oordeel niet, n.l. niet ten opzichte van Zijn Middelaarsambt. Maar Hij wist het niet om Zichzelf, maar om onzentwil. Want Zijn ambt vereiste niet, dat Hij alle dingen die Hij wist, ons al vóór de tijd bekendmaakte.

Hij nu wil, dat wij het niet zullen weten:

1e. opdat Hij in ons het geloof, de hoop en de lijdzaamheid oefenen zou, opdat wij God geloven en standvastig volharden zouden in het vertrouwen op en in het verwachten van de beloften, ook al weten wij de tijd der verlossing niet;

2e. opdat Hij onze nieuwsgierigheid bedwingen zou, dat wij niet proberen te onderzoeken de dingen, die niet geweten kunnen worden; en

3e. opdat Hij ons in Zijn vreze, in het waken en bij de Godzaligheid bewaart. Opdat wij niet zorgeloos worden en onze mededienstknechten zouden slaan, maar opdat wij getuchtigd mogen zijn en elk uur bereid zijn om de Heere te verwachten, totdat Hij komt, Matth. 24 : 43v.: „Maar weet dit, dat zo de heer des huizes geweten had in welke nachtwake de dief komen zou, hij zou gewaakt hebben en zou zijn huis niet hebben laten doorgraven. Daarom zijt ook gij bereid; want in welke ure gij 't niet meent, zal de Zoon des mensen komen"; Matth. 25 : 13: „Zo waakt dan; want gij weet den dag niet noch de ure, in dewelke de Zoon des mensen komen zal"; Luk. 19 : 13: „Doet handeling totdat ik kome.”

12. *Waarom God het Oordeel nog uitstelt, of daarmee vertoeft.*

Hij vertoeft met het Oordeel,

1. opdat Hij in ons zou oefenen het geloof, de lijdzaamheid, de hoop en de aanroeping;
2. opdat alle uitverkorenen tot de Gemeente vergaderd worden; want alleen om hen, en niet omwille van de goddelozen bestaat de wereld nog. De schepselen werden geschapen om de kinderen Gods; en de goddelozen gebruiken die (schepselen) als dieven en moordenaars. Maar wanneer tot de Gemeente al degenen die vergaderd moeten worden, vergaderd zijn, dan zal het einde komen. En God wil, dat de uitverkorenen door de gewone (heils-)middelen vergaderd worden. Hij wil dat zij geboren worden, het Woord horen en leden worden van de zichtbare Kerk in deze wereld; en daarvoor is tijd nodig.
3. Opdat Hij alle mensen de tijd gunne om zich te bekeren, zoals ten tijde van Noach, en opdat hun, die in de zonden volharden, alle uitvlucht benomen zou worden, Rom. 2 : 4: „Of veracht gij den rijkdom Zijner goedertierenheid en verdraagzaamheid en lankmoedigheid, niet wetende dat de goedertierenheid Gods u tot bekering leidt?" Rom. 9 : 22: God „heeft met vele lankmoedigheid verdragen de vaten des toorns, tot het verderf toebereid.”

13. *Of men naar het Laatste oordeel behoort te verlangen.*

Men dient er heel erg naar te verlangen, want Christus gebiedt ons, Luk. 21 : 28, dat wij onze hoofden zullen opheffen, omdat dan onze verlossing nabij is. En het verlangen naar het Oordeel is een zeker kenmerk, waardoor de Godzaligen onderscheiden worden van de goddelozen. Want de Godzaligen zuchten steeds met Paulus: „Wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?" Rom. 7 : 24, en hebben „begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn", Fil. 1 : 23. De Heilige Geest werkt in de harten der uitverkorenen een verlangen naar de toekomst des Heeren, zodat zij met de Geest en de bruid roepen, Openb. 22 : 17 en 20: „Kom, Heere Jezus! en die het hoort, zegge: Kom!"

Daarentegen schrikken de goddelozen, wanneer men hen aan dit Oordeel en aan deze Rechter herinnert zoals men pleegt te zeggen: — als een dief voor de scherprechter. Want zij dragen een slecht geweten in hun binnenste, en zijn nooit bereid om de Heere tegemoet te gaan. Daarom kunnen zij naar deze toekomst niet verlangen, want dan zouden zij naar hun eigen ondergang begeren. Daarom is het een zeker kenmerk der goddeloosheid, als iemand schrikt bij het horen van de vermaningen aan dit Oordeel, en hij niet zeggen kan: „Kom!" Want hij betoont niet, dat hij een lid van de bruidskerk is, noch dat hij de Geest van Christus heeft, Die Gods kinderen dit geluid doet kennen.

Een korte weergave van de bijzonderheden van dit Laatste oordeel.

1. Wie oordelen zal?

Christus de Middelaar, God en Mens, Dezelfde Die ten hemel voer, Hand. 1 : 11.

2. Wat zal Hij *doen*? Hij zal van de hemel neerkomen, de doden opwekken, de levenden haastelijk veranderen, het ganse menselijke geslacht voor Zijn rechterstoel vergaderen, de Godzaligen met heerlijkheid versieren en de goddelozen in de hel werpen. Van dit alles wil God dat wij het weten: 1e. tot Zijn

eer, 2e. opdat alle zorgeloosheid ons ontnomen worde; 3e. opdat de aanstaande verlossing ons trooste; en 4e. opdat de goddelozen zich niet kunnen verontschuldigen.

3. *Waar?*

Hij zal uit de hemel op de wolken komen, 2 Thess. 4 : 16.

4. Met welke *hulp?*

Met Zijn eigen Goddelijke almacht, en met Zijn dienaren, de Engelen.

5. *Waarom?*

Ter wille van Zijn eer, en tot de zaligheid der Gemeente, die Hij volkomen verlossen zal, terwijl Hij de vijanden in de eeuwige pijn werpt.

6. *Hoe?*

1e. Zichtbaar en plaatselijk. 2e. Met de heerlijkheid Zijns Vaders en der Engelen.

3e. Door de uitverkorenen van de verworpenen te scheiden, en de uitverkorenen op te nemen in de wolken, Hem tegemoet, opdat zij eeuwig met Hem zouden zijn.

7. *Wanneer?*

Aan het einde der wereld, maar de tijd zelf is onzeker.

Wat wil het dus zeggen: *Ik geloof in Christus, Die wederkomen zal, om te oordelen de levenden en de doden?*

Antwoord. Het wil zeggen: Ik geloof:

1e. Dat Christus stellig komen zal om te oordelen, en dat Hij alle dingen weder oprichten zal, d.w.z. dat Hij hemel en aarde vernieuwen zal.

2e. Dat dezelfde Christus komen zal, Die voor ons geleden heeft, en gestorven en opgewekt is.

3e. Dat Hij zichtbaar en heerlijk komen zal, om de Gemeente te verlossen, waarvan ik een lidmaat ben; en om de vijanden in de eeuwige verdoemenis te werpen.

Hieruit putten wij een grote troost en ook een sterk vertrouwen.

Troost, want wij verwachten het einde van alle kwaad, en een verandering van onze tegenwoordige toestand in een betere.

Vertrouwen, want Christus zal als onze genadige Rechter komen, Hij namelijk, Die — opdat wij niet veroordeeld zouden worden — Zelf veroordeeld werd en ons de gerechtigheid verdiend heeft; Hij Die onze Broeder, Verlosser en Voorspreker is, zal heerlijk komen, voldoende machtig om ons te verlossen, ja, Hij zal ook daarom komen, om ons te verlossen. Tenslotte, aangezien Hij ook komen zal, om al zijn en onze vijanden met eeuwige straffen om te brengen en een einde aan hun moedwil te maken, zo hebben wij redenen om Hem blijde te verwachten en intussen alle onrecht geduldig te verdragen; tevens, dat wij ook vlieden de vleselijke zorgeloosheid en in dit leven onze schuldige dankbaarheid betrachten, door ons te bereiden Hem tegemoet te gaan, en door het geloof en een goed geweten te bewaren, opdat wij onder het getal van hen mogen behoren, die Hij zal komen verlossen.

(Lansbergen). Hoe wij ons op deze dag behoorlijk moeten voorbereiden, willen we nu nog beknopt aangeven.

1e. Wij dienen versierd te zijn met een oprecht geloof. Want dat is het echte

bruiloftskleed, waarmee wij te voorschijn moeten komen, Matth. 22 : 1v., zullen wij ingaan tot de hemelse bruiloft en onze Bruidegom verwachten, zonder Welke niemand God behagen kan, Hebr. 11 : 6. Het fundament daarvan is Christus, 1 Kor. 3 : 11, en niet onze verdiensten (zoals ook uit het vonnis van de Rechter bewezen wordt). Want de uitverkorenen noemt Hij de gezegende kinderen Gods, Matth. 25 : 34, omdat zij deze weldaad als vrucht van Gods zegeningen in Hem verkrijgen, Ef. 1 : 3. Later voegt Hij daar aan toe, dat zij ook Gods Koninkrijk als een erfenis zullen bezitten, dat hun bereid was van het begin der wereld. Als het een erfgoed is, dan is het geen verdienste; en als het bereid is van het begin der wereld, dan hebben zij het niet verkregen; want toen waren zij er nog niet.

2e. Wij moeten ons geloof bewijzen door de werken der liefde, Gal. 5 : 6. Want Christus zal alleen zo'n geloof voor oprecht houden, dat krachtig was door de werken der liefde. En vooral dienen wij sober en nuchter te zijn, te waken en te bidden, zoals Christus leert, in Luk. 12 : 35-42, en 21 : 24 en 36, Matth. 24 : 42-51 en 25 : 13; en Paulus in 1 Thess. 4 : 15 en 5 : 2-8; evenzo ook Petrus, in 1 Petrus 4 : 7. Wij hebben ons ook wel te wachten voor de antichrist en de afgodendienst, waarvoor wij zeer ernstig gewaarschuwd worden in Matth. 24 : 23-26, Openb. 14 9 en 11 enz.

Tenslotte moeten wij ook een goede consciëntie behouden, 1 Tim. 1 : 19. Want wanneer deze veronachtzaamd wordt, dan moeten wij noodwendig in ons geloof schipbreuk lijden. Op deze manier dienen de gelovigen zich voor te bereiden op het Oordeel, om daaruit vertroosting te putten.

Besluit. Tot nog toe is dan het zevende Artikel, over het Laatste oordeel verklaard, alsook het tweede deel van de Geloofsartikelen, dat handelt over de Persoon en het ambt van Christus. En daaruit blijkt, dat *onze gehele zaligheid in Christus alleen begrepen is*, ja, dat zelfs niet het allerkleinste deel daarvan buiten Hem gezocht mag worden. Want als door iemand de zaligheid of de gaven des Heiligen Geestes gezocht worden, dan wordt ons op grond van de Namen „Jezus" en „Christus" geleerd, dat die bij Hem te vinden zijn; als men sterkte zoekt, dan is die te vinden in Zijn heerschappij; als men reinheid zoekt, die is er in Zijn ontvangenis; als men vergeving der misdaden begeert, die is er in Zijn menswording; als men verlossing zoekt, dan is er in Zijn lijden de vrijspraak der zonde; in Zijn verdoemenis is er verlossing van de vloek, in Zijn kruis is er de bevrijding van de vreze des doods, in Zijn nederdaling ter hel de doding van het vlees, in Zijn dood en begrafenis een nieuwigheid des levens en onsterfelijkheid, in Zijn opstanding het erfdeel van het Koninkrijk der hemelen, in Zijn hemelvaart de gerustheid en overvloed van alle goederen, in Zijn zitten aan Gods rechterhand Zijn gedurige voorspraak bij de Vader; en tenslotte, als u gerust en zonder verschrikken het Oordeel begeert te verwachten, dan zult u dat hebben op grond van die macht, die Hem gegeven is om te oordelen. Daarom moeten wij met deze enige Middelaar tevreden zijn, en Hem met een waar en levend geloof omhelzen. Dan zullen wij Zijn weldaden deelachtig worden, en hiernamaals in eeuwigheid met Hem heersen. Want Hij is de waarachtige God, boven alles te prijzen in der eeuwigheid. Amen. Rom. 9 : 5).

DEEL III VAN DE GELOOFSARTIKELEN:

VAN GOD, DE HEILIGE GEEST.

ZONDAG 20.

De Artikelen van het Christelijk geloof, die wij hebben moeten van de twee eerste Personen in het enig, Goddelijk Wezen, namelijk *de Vader* en *de Zoon*, zijn in *de* vorige Zondagen verklaard. Nu volgt een uiteenzetting van het geloof dat wij hebben moeten inzake de derde Persoon in de Godheid, namelijk van *de Heilige Geest*. Dat wordt uitgedrukt in de woorden: „Ik geloof in den Heiligen Geest.”

Vraag 53: Wat gelooft gij van de Heilige Geest?

Antwoord: Dat Hij tezamen met de Vader en de Zoon waarachtig en eeuwig God is a). Ten andere, dat Hij ook mij gegeven is b), opdat Hij mij door een oprecht geloof Christus en al. Zijn weldaden deelachtig make c), mij trooste en eeuwig bij mij blijve d).

- a. Gen. 1 : 2, Job 33 : 4, Jes. 48 : 16, Hand. 5 : 3v.; id. 13 : 3 en 28 : 25 (vgl. Hand. 6 : 8v.); 1 Kor. 3 : 16, id. 6 : 19, id. 12 : 4-6.
- b. Matth. 28 : 19, Rom. 8 : 9-15v., 2 Kor. 1 : 2v.; id. 5 : 5, Gal. 4 : 6, 1 Joh. 3 : 24 en 4 : 13.
- c. Gal. 3 : 14, 1 Kor. 6 : 11 en 17, 1 Petrus 1 : 2.
- d. Hand. 9 : 31, Joh. 14 : 6, 1 Petrus 4 : 14.

Verklaring van Vraag 53.

Nu volgt het derde deel van de Geloofsartikelen, namelijk van God de Heilige Geest, zonder Wie ons de kennis van de voorafgaande Artikelen van geen nut zijn zou. Want het zou niet veel nut afwerpen, al wisten wij, dat de Vader de Schepper van alle dingen, en de Zoon de Verlosser is, in Wie de Vader alle weldaden der zaligheid weggelegd heeft; indien niet de kennis van en het geloof in de Heilige Geest, en onze heiligmaking erbij komt. Want zij die door de Heilige Geest gedreven worden, die behoren aan God toe, en wie de Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe, Rom. 8: 14 en 9.

Dit (derde) deel omvat een zestal Artikelen, waarvan het eerste handelt over de Persoon van de Heilige Geest Zelf; het tweede over de Kerk, die door de Heilige Geest vergaderd, geregeerd en behouden wordt, en de vier volgende betreffen de weldaden van de Messias, die aan de Kerk door de Heilige Geest geschonken worden, namelijk: van de gemeenschap der heiligen, de vergeving der zonden, de wederopstanding des vleses en het eeuwige leven.

Over God de Heilige Geest.

Vooraf twee zaken worden in Antwoord 53 van de Catechismus inzake de Heilige Geest verklaard:

1e. Zijn Persoon, en 2e. Zijn ambt. Maar om dat goed te kunnen verstaan, willen we deze dingen op de rij af nagaan:

1. Wat het woord Geest betekent.
2. Wie en wat de Heilige Geest is.
3. Wat Zijn ambt is.
4. Welke en hoe velerlei Zijn gaven zijn.
5. Door Wie Hij gegeven wordt.
6. Aan wie, en in hoeverre Hij gegeven wordt.
7. Hoe Hij gegeven en ontvangen wordt.
8. Hoe Hij behouden wordt.
9. Of, en zo ja: hoe, Hij verloren wordt.
10. Waarom en hoezeer Hij nodig is.
11. Waaraan men weten kan, dat Hij in ons woont.

1. Wat het woord Geest betekent.

1^e Het woord „Geest" luidt in het Grieks „pneuma" en in het Latijn „Spiritus"; beide stammen ze van woorden die „blazen" betekenen. Het woord „Geest" wordt in de Schrift in verschillende betekenissen gebruikt. Soms betekent het een oorzaak, d.w.z. een drijvende en bewegende natuur of kracht; en die kan óf *ongeschapen* zijn, zoals God een Geest genoemd wordt, Joh. 4 : 24; óf *geschapen*: en dat zijn óf onlichamelijke, goede en verkeert,; (geesten), Ps. 104 : 4, Hand. 23 : 8; en de zielen der mensen, Ps. 2 : 7: „en in zijn neusgaten geblazen den adem des levens", vgl. Ps. 104 : 29; óf lichamen, zoals de winden en drijvende dampen, Joh. 3 : 8: „De wind (dat is: de Geest) blaast waarheen Hij wil.”

Soms wordt het woord gebruikt voor hetgeen door deze oorzaak voortgebracht wordt, of voor een drijving en beweging; en als zodanig betekent het

1. soms de lucht, die gedreven wordt,
2. soms de drijving en beweging van de lucht;
3. soms de wasems en dampen, die van elders (aan)gedreven worden;
4. soms ook de werkzaamheden van het hart, hetzij goede of verkeerde: b.v. de Geest der aanneming tot kinderen, der vreze, der hoerij, der sluimering, der dwaling, enz.; en
5. de gaven des Heiligen Geestes, Joh. 7 : 39: „Dit zeide Hij van den Geest, Denwelke ontvangen zouden die in Hem geloven", 1 Thess. 5 : 19: „Blust den Geest niet uit.”

In ons Leerboek betekent het woord „Geest" de bewegende Oorzaak of de Beweger Zelf, namelijk de derde Persoon in de Heilige Drie-eenheid, welke „Geest" genoemd wordt. Want 1e. deze Persoon is een geestelijk, onlichamelijk en onzienlijk Wezen.

2e. Hij wordt door de Vader en de Zoon geblazen, d.w.z. dat Hij van Beiden uitgaat, en Zelf is Hij de Beweger en Aandrijver der Goddelijke werken. Want de Vader en de Zoon werken door deze Geest de werkzaamheden in de harten der gelovigen; waarom Hij ook de kracht des Allerhoogsten genoemd wordt, Luk. 1 : 35; 3e. Die Geest is God, mét de Vader en de Zoon, Joh. 4 : 24: „God is een Geest.”

En deze Persoon wordt „*Heilig*" genoemd, omdat 1e. Hij in en door Zichzelf, en van nature heilig is; en 2e. is Hij de Persoon, Die de uitverkorenen door Zichzelf heilig maakt; maar de Vader en de Zoon doen zulks door de Heilige Geest.

2. *Wie en wat de Heilige Geest is.*

De Heilige Geest is de derde Persoon in de waarachtige en enige Godheid, en Hij gaat uit van de Vader en de Zoon; Hij is met Beiden mede-eeuwig, en ook van hetzelfde Wezen en Hun evengelijk; door Beiden wordt Hij uitgezonden in de harten der uitverkorenen, opdat Hij hen heiligt tot het eeuwige leven.

Om deze definitie tegenover de ketters te kunnen bevestigen, moeten wij de Godheid van de Heilige Geest uit de Heilige Schrift bewijzen, zoals al eerder de Godheid van de Zoon bewezen werd, namelijk:

1. Dat de Heilige Geest een Persoon is, Die van Zichzelf bestaat.
2. Dat Hij de derde Persoon is, of dat Hij een Ander is, onderscheiden van de Vader en de Zoon.
3. Dat Hij waarachtig is met de Vader en de Zoon, of: Dat Hij de Vader en de Zoon evengelijk is.
4. Dat Hij dezelfde Goddelijke natuur met de Vader en de Zoon deelachtig is, of: Dat Hij van die Godheid een Persoon is, en eens-wezens met de Vader en de Zoon. *De Heilige Geest is een Persoon, Die van Zichzelf bestaat.* Want Hij is verschenen, en heeft een lichaam of lichamelijke gedaante gehad, zoals van een duive. Bij Christus' Doop geschiedde het, dat de Heilige Geest op Hem nederdaalde in lichamelijke gedaante, als een duive. En op de Pinksterdag heeft Hij gezeten op een ieder van de Apostelen, in de gedaante van verdeelde en vurige tongen, Hand. 2 : 3. Maar nu kan een eigenschap of werkzaamheid van gemoed of hart niet enige lichamelijke en zichtbare gedaante aannemen of dragen. Want een toevallige zaak kan niet alleen geen andere gedaante aannemen, maar moet ook zelf een bestaand wezen hebben. waarin ze zijn kan. Hij is God, 1 Kor. 3 : 16: „Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt en de Geest Gods in ulieden woont?" Hand. 5 : 3: „Waarom heeft de satan uw hart vervuld, dat gij den Heiligen Geest liegen zoudt?" en direct daarna in vers 4: „Gij hebt den mensen niet gelogen, maar Gode"; vgl. ook Jes. 40 : 7 en 13, Hand. 28 : 25 en Ef. 4 : 30.

En op welke manier de ketters ook zeggen dat Hij *God* genoemd wordt, toch kunnen ze niet ontkennen dat Hij een Persoon is, Die van Zichzelf bestaat. Want God is een waarachtig Wezen, Dat bestaat. Maar onze Godzaligheid, goedheid en alle andere geestelijke werkzaamheden en genegenheden kunnen geen God genoemd worden.

5. Wij worden gedoopt in de Naam des Heiligen Geestes, evenals in de Naam des Vaders en des Zoons; d.w.z. op Zijn bevel, naar Zijn wil en op Zijn gezag worden wij gedoopt, Matth. 28 : 19. Maar wij worden geenszins gedoopt op bevel, naar de wil of op gezag van iets, dat dood is, of dat niet bestaat, of van enige gaven. Dus is Hij een Persoon, Die niet minder van Zichzelf bestaat als de Vader en de Zoon.

De Heilige Schrift kent Hem de eigenschappen van een Persoon toe; bij voorbeeld, dat Hij onderwijst, in alle waarheid leidt en troost, Joh. 14-16; dat Hij de gaven uitdeelt, gelijk Hij wil, 1 Kor. 12 : 11; dat Hij versterkt, regeert, heiligt, Apostelen roept en zendt, Hand. 20 : 21, en dat Hij door hen spreekt, Luk. 12 : 12: „De Heilige Geest zal u in dezelfde ure leren, hetgeen gij spreken moet", Hand. 13 : 2: „Zondert Mij af beiden Bárnabas en Saulus", en id. 16 : 7: „Zij poogden naar Bithynië te reizen; en de Geest liet het hun niet toe." Ook verkondigt Hij toekomstige dingen, Joh. 16 : 13: „En de toekomstige dingen zal Hij u verkondigen." Hij profeteert, b.v. van Simeons dood, Luk. 2 : 26; van Judas de verrader, Hand. 1 : 16; van de reis van Petrus naar Cornelius, Hand. 10 : 19; van de banden en moeilijkheden, die Paulus te Jeruzalem zou lijden, Hand. 20 : 23; van de afvalligen en bedriegers in de laatste tijden, 1 Tim. 4 : 1; van de betekenis van het

ingaan des Hoge priesters in het Heilige van de eerste tabernakel, Hebr. 9 : 8; van het Nieuwe verbond, Hebr. 10 : 15; van het lijden van Christus, en van de heerlijkheid die daarop volgen zou, enz., 1 Petrus 1 : 11. De Geest bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen, en roept „Abba, Vader”, Rom. 8 : 15 en 26, Gal. 4 : 6. Hij wordt verzocht door degenen die liegen, Hand. 5 : 9. En tenslotte: Hij getuigt mét de Vader en de Zoon in de hemel, 1 Joh. 5 : 7.

Al deze dingen bij elkaar bewijzen duidelijk, dat de Heilige Geest met voorbedachten rade werkt, en onderscheiden is van de gaven in de mensen.

Ja, de Heilige Schrift onderscheidt Hem nadrukkelijk van de gaven, 1 Kor. 12 : 11: „Doch deze dingen alle werkt één en dezelfde Geest, delende aan een iegelijk in het bijzonder gelijkerwijs Hij wil”, en even tevoren, in vers 4: „En er is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelfde Geest.” Deze en dergelijke teksten bewijzen, dat onder de Geest niet anders verstaan moet worden dan de Persoon, Die de gaven werkt.

Tegenwerping. De Heilige Geest is een gave van God, Hand. 2 : 38. En een gave is geen persoon. Dus is de Heilige Geest ook geen Persoon.

Antwoord. Een gave kan ook een persoon zijn. Want de Zoon is ook een Gave van God, Die ons van de Vader geschonken wordt, Jes. 9 : 5 en Jobs. 4 : 10; en nochtans is Hij een Persoon. De Heilige Geest is zulk een Gave, door Welke ons alle andere gaven gegeven worden, zoals in 1 Kor. 11 : 12 geleerd wordt. En Hij wordt een Gave genoemd, omdat Hij ons van de Vader en de Zoon gezonden en geschonken wordt, Joh. 15 : 26: De Trooster, „Dien Ik u zenden zal van den Vader, namelijk de Geest der waarheid, Die van den Vader uitgaat.”

De Heilige Geest is een andere Persoon dan de Vader en de Zoon.

Dit blijkt uit het volgende:

1e. Omdat Hij is de Geest des Vaders en des Zoons, Die van Beiden uitgaat. En niemand is zijn eigen Geest, zoals niemand zijn eigen Vader, noch iemand zijn eigen Zoon is. Daarom is Hij van Beiden onderscheiden.

2e. Omdat Hij in de Heilige Schrift met nadruk een ander dan de Vader en de Zoon genoemd wordt, Joh. 14 : 16: „Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een *anderen* Trooster geven”, en id. 15 : 26: „Dien Ik u zenden zal van den Vader”; 1 Joh. 5 : 7: „Drie zijn er, Die getuigen in den hemel: de Vader, het Woord en de Heilige Geest.” Daarom is Hij dus van Beiden onderscheiden.

3^e. Omdat Hij van de Vader en de Zoon in de harten der gelovigen gezonden wordt. Dus is Hij dan ook van Beiden onderscheiden. Want niemand wordt door zichzelf gezonden. Wel kan iemand uit eigen wil en van zichzelf komen, maar niemand kan door zichzelf gezonden worden, Joh. 15 : 26: „Dien Ik u zenden zal van den Vader”, Joh. 14 : 26: „Welken de Vader zenden zal in Mijnen Naam.”

4e. Omdat Hem onderscheiden eigenschappen worden toegeschreven: de Heilige Geest gaat alleen uit van de Vader en de Zoon; Hij alleen is verschenen in de gedaante van een duive, Luk. 3 : 22, en van vuur, Hand. 2 : 3, en niet de Vader of de Zoon. En *Christus* wordt gezegd ontvangen te zijn, niet uit de Vader of de Zoon, maar uit de Heilige Geest, d.w.z., door Diens werking, Luk. 1 : 35: „De Heilige Geest zal over u komen en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwē. Daarom ook dat Heilige, Dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden.” Zo blijkt dus dat Hij van de Vader en de Zoon onderscheiden is.

Sommige kettters die zich gewonnen moeten geven aan deze bewijzen uit de Heilige Schrift, belijden dat de Heilige Geest een Persoon is; maar zij ontkennen

dat Hij van de Vader onderscheiden is, en maken deze tegenwerpingen.

Tegenwerping 1. De „kracht des Allerhoogsten" is de Vader. De Heilige Geest heet „de kracht des Allerhoogsten", of des Vaders: dus is Hij geen ander dan de Vader.

Antwoord. De „kracht des Allerhoogsten" heeft twee betekenissen. Allereerst betekent zij de natuur en almacht van God Zelf, die aan alle Drie Personen gemeen is. Dus kan in deze zin van elke Persoon gezegd worden, dat Hij de „kracht des Allerhoogsten" is, d.w.z. het almachtig Goddelijk Wezen of Zijn natuur. Daarnaast betekent „de kracht des Allerhoogsten" de Persoon van de Heilige Geest alléén, Die in eigenlijke zin de kracht des Allerhoogsten genoemd wordt, omdat de Allerhoogste door de Persoon Zelf werkt. En zo is alleen de Heilige Geest de kracht van God.

Bovendien, al neemt men het in de eerste betekenis, dan is het toch nog onjuist gezegd: de kracht des Allerhoogsten is de Vader. Want niet alleen de Vader, maar ook de Zoon is de Allerhoogste. Want zoals de Engel de Vader de Allerhoogste noemt, Luk. 1 : 32: „Hij zal de Zoon des Allerhoogsten genaamd worden", zo noemt ook Zacharias de Zoon, Christus: „de Allerhoogste", Luk. 1 : 76: „En gij, kindeken, zult een Profeet des Allerhoogsten genaamd worden; want gij zult voor het aangezicht des Heeren henegaan, om zijn wegen te bereiden": dat zijn de wegen van Christus, Wiens voorloper Johannes de Doper geweest is.

Tegenwerping 2. Het woord „Geest" is aan alle Drie Personen gemeenschappelijk. Daarom moet het niet uitsluitend op de Derde Persoon betrokken worden. Want hetgeen aan de Drie Personen gemeen is, behoort niet op Een alleen te worden toegepast.

Antwoord. Dit geven wij toe, wanneer het woord „Geest" genomen wordt voor het ganse Goddelijke en Geestelijke Wezen; maar niet, wanneer het een manier of orde van het Wezen betekent. Want de Vader, de Zoon en de Heilige Geest zijn een Geest, omdat Zij één God zijn, Die een Geest is, Joh. 4 : 24. Maar de Derde Persoon wordt onderscheidenlijk *de Heilige Geest* genoemd, enerzijds omdat Hij van de Vader en de Zoon geblazen wordt, en van Beiden uitgaat; anderzijds, omdat Hij door de voorgaande wil des Vaders en des Zoons werkt, d.w.z. dat Hij de uitverkorenen heilig maakt. Want Wie blaast, is een Ander dan Die geblazen wordt, hoewel Hij niet iets anders is, d.w.z. een andere Persoon, of een ander Wezen, zoals nog nader bewezen zal worden. En Hij is ook de Derde Persoon naar de manier en orde van het Wezen en Zijn werking. Want Hij is en werkt van de Vader en van de Zoon; zoals de Zoon de Tweede Persoon is, omdat Hij van de Vader is, en zoals de Vader de Eerste is, omdat Hij van niemand is.

Dat Hij waarachtig God is, de Vader en de Zoon evengelijk.

Dit blijkt uit de volgende bewijzen:

1. Wie het gehele Wezen Gods zo in Zich heeft, dat Hij Zelf dit Wezen is..., Die is noodzakelijk aan de Vader en de Zoon gelijk. Want het Wezen Gods kan niet gedeeld worden, Het is allereenvoudigst, zodat Degene aan Wie Het medegedeeld wordt, niet een deel, maar het gehele Wezen meegedeeld wordt. Maar in de Heilige Geest is het gehele Wezen der Godheid aldus: Dat Hij uitgaat van de Vader en de Zoon, en de Geest is van Beiden, Joh. 13 : 26. Want zoals de geest die in de mens is, van hetzelfde wezen met hem is, zo is ook de Geest Die in God is, van het Wezen Gods. En de *uitgang* van de Heilige Geest is een mededeling van het Goddelijke Wezen, waardoor de Derde Persoon in de Godheid alleen ontvangt van de Vader en de Zoon; zoals een geest van hem, wiens geest hij is, hetzelfde en

gehele Wezen is, Dat de Vader en de Zoon hebben en behouden; gelijk de *generatie van de Zoon* een mededeling is van het Goddelijke Wezen, waardoor de Tweede Persoon in de Godheid — zoals een Zoon van de Vader! — alleen hetzelfde en gehele Wezen ontvangt, Dat de Vader heeft en behoudt.

Vervolgens: Dat de Heilige Geest van de Vader én van de Zoon uitgaat, wordt tegen de dwalingen der Grieken (Oosterse kerken) bewezen:

- a. Omdat Hij zowel de Geest des Zoons als des Vaders is. Want Hij wordt de Geest des Zoons genoemd, Rom. 8 : 9 en Gal. 4 : 6; niet, zoals Die Hem van de Vader gegeven is, maar als zijnde uit Zijn eigen Wezen; aangezien de Zoon de Vader gelijk en van hetzelfde Wezen met Hem is, zoals tevoren aangetoond werd.
- b. De Zoon geeft ook de Heilige Geest, evenals de Vader, Joh. 15 : 26; 20 : 22 en 1 : 33: „Deze is het Die met den Heiligen Geest doopt.”
- c. De Heilige Geest ontvangt de wijsheid des Zoons, die Hij ons openbaart, Joh. 16 : 14: „Hij zal het uit het Mijne nemen en zal het u verkondigen.” Maar daar Hij waarachtig God is, eenswezens met de Vader en de Zoon, kan Hij niets ontvangen dan alleen van Degene, van Wiens Wezen Hij is. Dus gaat Hij ook uit van de Zoon.

2. Alle Goddelijke eigenschappen worden in de Schrift zowel aan de Heilige Geest als aan de Vader en de Zoon toegeschreven.

Hij wordt *eeuwig* genoemd, want Hij is geschapen geweest vóór alle dingen, Gen. 1 : 2: „en de Geest Gods zweefde op de wateren.”

Oneindig, want Hij woont in alle uitverkorenen, Rom. 8 : 9, 1 Kor. 3 : 16: „de Geest Gods woont in ulieden”, 2 Tim. 1 : 14: „door den Heiligen Geest Die in ons woont.”

Almachtig: want Hij heeft met de Vader en de Zoon alle dingen geschapen, en onderhoudt ze nog Ps. 33 : 6: „Door het Woord des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door den Geest Zijns monds al hun heir”, Matth. 12 : 28: „door den Geest Gods werp Ik de duivelen uit”, 1 Kor. 12 : 11: „Doch deze dingen alle werkt één en dezelfde Geest, delende aan een iegelijk in het bijzonder gelijkerwijs Hij wil.” Hij is oneindig *wijs*, 1 Kor. 2 : 10: „De Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods.”

Hij is oneindig *goed* en *heilig*, ja de Oorzaak van alle goedheid en heiligheid in de schepselen, Ps. 143 : 10: „Uw goede Geest geleide mij in een effen land”, en 1 Kor. 6 : 11: „maar gij zijt geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd in den Naam des Heeren Jezus en door den Geest onzes Gods.”

Onveranderlijk, Hand. 1 : 16: „deze Schrift moest vervuld worden, welke de Heilige Geest voorzegd heeft.”

De *Waarheid*, aan Wie men niet twifelen moet, want Hij is de Fontein der waarheid, Joh. 16 : 13: „Maar wanneer Die zal gekomen zijn, namelijk de Geest der waarheid, Hij zal u in alle waarheid leiden”,

Onuitsprekelijk *barmhartig*. Rom. 5 : 5: „de liefde Gods is in onze harten uitgestort door den Heiligen Geest, Die ons is gegeven”, Rom. 8 : 26: „desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede te hulp”, enz. Gramschap tegen de

zonden, ook tegen die verborgen zijn, de zondaars in de eeuwige straf werpende, Jes. 63 : 10: „zij zijn wederspanning geworden en zij hebben Zijnen Heiligen Geest smarten aangedaan", Ef. 4 : 30: „Bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing", Hand. 5 : 9: „Wat is het dat gij onder u hebt overeengestemd te verzoeken den Geest des Heeren?" en Matth. 12 : 32: „Wie tegen den Heiligen Geest zal gesproken hebben, het zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw noch in de toekomstende."

3. Dezelfde Goddelijke werken die aan de Vader en de Zoon toegeschreven worden, worden ook aan de Heilige Geest toegekend; enerzijds de algemene werken, zoals b.v. de schepping, onderhouding en regering van alle dingen, Job 26 : 13: „Door Zijn Geest heeft Hij de hemelen versierd", en id. 33 : 4: „De Geest Gods heeft mij gemaakt", enz.; anderzijds ook de bijzondere, zoals b.v. de wonderwerken, Matth. 12 : 28: „Indien Ik door den Geest Gods de duivelen uitwerp", 1 Kor. 12 : 4: „Er is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelfde Geest", en Hand. 2 : 4: „En begonnen te spreken met andere talen, zoals de Geest hun gaf uit te spreken." Ook de werken, die eigenlijk behoren tot de zaligheid der Gemeente, zoals de roeping en zending van Profeten en Apostelen, Jes. 48 : 16: „Nu, de Heere HEERE en Zijn Geest heeft mij gezonden"; Handel. 13 : 2: „En als zij den Heere dienden en vastten, zeide de Heilige Geest: Zondert Mij af beiden Bárnabas en Saulus", enz., en id. 20 : 28: „Zo hebt dan acht op uzelf en op de gehele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot Opzieners gesteld heeft." De dienaren gaven te geven, die tot de dienst(ervulling) nodig zijn, Luk. 12 : 12: „De Heilige Geest zal u in dezelfde ure leren, hetgeen gij spreken moet", 1 Kor. 12 : 7: „Een iegelijk wordt de openbaring des Geestes gegeven tot hetgeen oorbaar is." De verkondiging van de Profetische en Apostolische leer, 2 Petrus 1 : 21: „de heilige mensen Gods, van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken." De instelling der sacramenten, Matth. 28 : 19: „Dezelve dopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes", Hebr. 9 : 8: „Waarmede de Heilige Geest dit beduidde (n.l. door het eenmaal 's jaars ingaan van de Hogepriester in het Heilige), dat de weg des Heiligdoms nog niet openbaar gemaakt was", enz. De voorzegging en bekendmaking van toekomstige dingen, Joh. 16 : 13: „de toekomstige dingen zal Hij u verkondigen"; Hand. 11.: 28: Agabus „gaf te kennen door den Geest dat er een hongersnood zou wezen", enz.; 1 Tim. 4 : 1: „de Geest zegt duidelijk, dat in de laatste tijden sommigen zullen afvallen van het geloof." De verzameling der Gemeente, Ef. 2 : 22: „Op Welken ook gij mede gebouwd wordt tot een woonstede Gods in den Geest", 1 Kor. 12 : 13: „Ook wij allen zijn door enen Geest tot één lichaam gedoopt." De verlichting des verstands, Joh. 14 : 26: De Heilige Geest „zal u alles leren", id. 16 : 13: „Hij zal u in al de waarheid leiden"; Ef. 1 : 17: God geve u „den Geest der wijsheid en der openbaring in zijn kennis" De wedergeboorte en heiligmaking, Joh. 3 : 5: „Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest", enz., 2 Kor. 3 : 18: „En wij allen, met ongedekten aangezichte de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest." Het leven en de daden van de Godzaligen regeren, Rom. 8 : 14: „Zovelen als er door den Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods." Hand. 16 : 7: „En aan Mysië gekomen zijnde, poogden zij naar Bithynië te reizen, en de Geest liet het hun niet toe." Vertrouwen in aanvechtingen, Joh. 14 : 26: „De Trooster, de Heilige Geest, Welken de Vader zenden zal in Mijnen Naam"; Hand. 9 : 31: „De Gemeenten dan werden gesticht; en wandelende in de vreze des Heeren en de vertroosting des Heiligen Geestes, werden vermenigvuldigd"; Zach.

12 : 10: „Doch over het huis Davids zal Ik uitstorten den Geest der genade en der gebeden.” De wedergeborenen beveiligen ¹⁾ tegen alle geweld en aanvechtingen, en tot het einde toe behouden, Jes. 11 : 2: „En op Hem zal de Geest der sterkte rusten”, Joh. 14 : 16: „En Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid”, Ef. 1 : 13: „in Welken gij ook zijt verzegeld geworden met den Heiligen Geest der belofte.” De zonden vergeven en tot kinderen aannemen, Rom. 8 : 15: „Gij hebt ontvangen den Geest der aanneming tot kinderen”, 2 Kor. 3 : 17: „waar de Geest des Heeren is, aldaar is vrijheid”; 1 Kor. 6 : 11: „maar gij zijt gerechtvaardigd in den Naam des Heeren Jezus en door den Geest onzes Gods.” Het eeuwige leven en de zaligheid geven, Rom. 8 : 11: „En indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijnen Geest, Die in u woont.” De zonden oordelen, Joh. 16 : 8: „En Die gekomen zijnde, zal de wereld overtuigen van zonde”; Matth. 12 : 31: „maar de lastering tegen den Geest zal den mensen niet vergeven worden.” 4. Aan de Heilige Geest wordt dezelfde Goddelijke eer bewezen als de Vader en de Zoon. Nu moet men aan geen schepsel, maar alleen aan God Goddelijke eer en dienst bewijzen. Daarom is de gelijkheid in eer, een zeer duidelijk bewijs voor Zijn Godheid. Wij zijn Zijn tempel, 1 Kor. 3 : 16: „Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt en de Geest Gods in ulieden woont?” Wij worden vanwege het sacrament des Doops ertoe verplicht, om aan de Vader, de Zoon en de Heilige Geest dezelfde eer en dienst te bewijzen, Matth. 28 : 19. En de voornaamste onderdelen van Zijn dienst zijn: Ons vertrouwen en hoop op Hem stellen, Joh. 14 : 1: „Uw hart worde niet ontroerd”, en id., 16: „En Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid.” Hem boven alle dingen liefhebben, Ef. 4 : 30: „Bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing.” Hem vrezen, Hand. 5 : 9: „Wat is het dat gij onder u hebt overeengestemd te verzoeken den Geest des Heeren?” Hem gehoorzamen, Hand. 7 : 51: „Gij wederstaat altijd den Heiligen Geest; gelijk uwe vaders, alzo ook gij”; Rom. 8 : 14: „Zovelen als er door den Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen Gods.” Van de heiligen aangeropen en aanbeden worden, Ef. 3 : 16: „Opdat Hij u geve, naar den rijkdom Zijner heerlijkheid, met kracht versterkt te worden door Zijnen Geest in den inwendigen mens”; 2 Kor. 13 : 13: „en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen.” (Vgl. N.G.B., art. 11 en D.L., V, art. 15).

Bezwaren tegen de Godheid van de Heilige Geest en Diens gelijkheid met de Vader en de Zoon.

Tegenwerping 1. De waarachtige God is niet van een ander, maar van Zich Zelf. Evenwel is de Heilige Geest van een Ander. Dus is Hij niet waarachtig God.

Antwoord. De waarachtige God is niet van een ander, ten opzichte van Zijn Wezen, maar wel wat betreft Zijn Persoon. Want de Schrift getuigt van de Zoon en de Heilige Geest, dat Zij niet minder waarachtig God zijn als de Vader, en dat nochtans de Persoon des Zoons van de Vader, en de Persoon des Heiligen Geestes van de Vader én de Zoon is.

Tegenwerping 2. Wie alles van een ander heeft, is minder dan degene van wie hij het heeft. Nu, de Heilige Geest heeft alles van de Vader en de Zoon; dus is Hij minder dan die Beiden.

Antwoord. Wie alles van een ander heeft, zodat hij óf niet alles heeft wat de ander heeft van wie hij ontvangt; óf dat van zijn eigen natuur en oorsprong niet heeft,

maar alleen ontvangt door de gunst van hem die het hem schenkt, die is minder. Maar de Heilige Geest bezit het ganse Goddelijke Wezen, niet bij wijze van geschenk, maar door de eeuwige uitgang van de Vader en de Zoon.

Tegenwerping 3. De Vader heeft door de Zoon alles gemaakt, Joh. 1 : 3. Daarom heeft Hij ook de Heilige Geest gemaakt.

Antwoord. De woorden die op de aangehaalde tekst volgen, mogen niet weggelaten worden; want die weerleggen deze tegenwerping: „en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is.” Want door die woorden wordt de Heilige Geest van het getal der schepselen buitengesloten. Want in de Schrift wordt niet van Hem gezegd, dat Hij gemaakt is, maar dat Hij uitgaat van de Vader en de Zoon.

Tegenwerping 4. „Noch iemand kent den Vader dan de Zoon”, Matth. 11 : 27. Daarom kent de Heilige Geest Hem niet, en dus is Hij aan de Vader en de Zoon niet gelijk in wijsheid.

Antwoord. Op deze en dergelijke tegenwerpingen dient men te antwoorden volgens deze regel, die zeer vast en zeker is: Wanneer in de Heilige Schrift één van de Goddelijke Personen tegenover de schepselen of de verzonnen (af)goden geplaatst wordt en van ze onderscheiden wordt, dan worden van de Godheid de andere Personen niet uitgesloten, maar alleen die dingen, waartegen deze Persoon gesteld wordt, zoals in de aangehaalde tekst. Als alle Personen behalve de Zoon, van de kennis des Vaders buitengesloten zouden worden, dan zou ook de Vader Zichzelf niet kennen, en ook de Zoon zou dan Zichzelf niet kennen; en dan zouden alle Personen, behalve de Vader, van de kennis des Zoons buitengesloten worden. Dus is dit de betekenis (van de aangehaalde tekst): Dat geen enkel schepsel tot de kennis des Vaders komen kan, tenzij Hij Zichzelf door de Zoon openbaart. En dat de Heilige Geest van deze openbaring niet uitgesloten wordt, leert Christus in Joh. 15 : 26: „Die (n.l. de Geest der waarheid) zal van Mij getuigen.”

Tegenwerping 5. Wie gezonden wordt, is minder dan degene die hem zendt. Nu wordt de Heilige Geest van de Vader en de Zoon gezonden. Daarom is Hij dan ook minder dan die Beiden.

Antwoord. Het is niet altijd waar, dat wie gezonden wordt, minder is dan de zender. Want *een* gelijke kan zijns-gelijke ook wel zenden. Zoals dus de Zoon van de Vader gezonden is — en Hij is de Vader evengelijk — toch nemen die zending en gehoorzaamheid niet de *gelijkheid in macht* weg, zoals Cyrillus terecht zegt.

Bewijs, dat de Heilige Geest met de Vader en de Zoon eenswezens is, d.w.z. dat Hij met Beiden de éne en waarachtige God is.

Omdat de Vader en de Zoon *één* Geest hebben, Die van Hen Beiden uitgaat, zoals al eerder aangetoond werd; en Die ook zo uitgaat, dat Hij nochtans in Beiden blijft. Daarom heet de Geest de Geest Gods, „in God” en „uit God.” En in God is niets, dat niet van hetzelfde Goddelijke Wezen met Hem is. Dus bezit Hij het Goddelijke Wezen, Dat Hem meegedeeld is, en ook hetzelfde en gehele Wezen. Want Het kan niet vermenigvuldigd of verdeeld worden, noch kan er een ander geschapen worden.

Omdat Hij de HEERE, *Jehovah* is. En dat is niemand anders dan de enige waarachtige God. Want er is maar één Goddelijk Wezen. Want in Hand. 5 : 3v., 1

Kor. 3 : 16 en 12 : 4 en 6 (welke teksten wij al eerder aangehaald hebben om de evangelijsheid te bewijzen) wordt nadrukkelijk geleerd, dat de Heilige Geest dezelfde God is, Die Jehovah of HEERE genoemd wordt. En hetgeen van Jehovah, de HEERE gezegd wordt, dat eigent de Heilige Schrift ook aan de Heilige Geest toe. Vergelijk maar eens deze onderling overéénkomende teksten: Lev. 16 : 1 en 34, met Hebr. 9 : 7-10, over de enige ingang van de Hogepriester in het Heilige der heiligen; Lev. 26 : 11v. met 2 Kor. 6 : 16; Deut. 9 : 24 met Jes. 63 : 10; Ps. 95 : 7 met Hebr. 3 : 7; Jes. 6 : 9 met Hand. 28 : 25; en Hand. 1 : 16 met id. 4 : 24v. Want in die teksten wordt hetgeen Jehovah, de HEERE, in de Schriften van het Oude Testament zegt, aan de Heilige Geest toegeschreven.

Omdat Hij zo goed als de Vader en de Zoon waarachtig God is. Want Hij is de HEERE, zoals nu bewezen is. Daarom is Hij ook van één en hetzelfde Wezen als de Vader en de Zoon; want de waarachtige God is maar één enig God.

Ook op de volgende twee regels dient men goed te letten:

Allereerst: Dat de Personele en Wezens-eigenschappen de gelijkheid en de eenheid van het Wezen bewijzen; en de personele bewijzen tevens de onderscheiding der Personen.

De tweede regel is: Dat men uit de Wezens-eigenschappen niet besluiten kan het getal van velen, maar wel uit de Personele.

3. Wat het ambt van de Heilige Geest is.

Zijn ambt is: heilig maken. Daarom heet Hij ook in Rom. 1 : 4 de Geest der heiligmaking. (Vgl. N.G.B., art. 9). Onder de heiligmaking worden al Zijn weldaden begrepen, waarvan de zes voornaamste in dit versje voorkomen: De Geest leert en vernieuwt, verenigt van hier Boven, regeert, troost en versterkt degenen die geloven.

De eerste weldaad is: *leren* en *verlichten*, volgens Christus' belofte: „Die zal u alles leren“, Joh. 14 : 13, „Hij zal u in alle waarheid leiden“, id. 16 : 13. De voorbeelden daarvan zijn de Apostelen, die Hij op de Pinksterdag geleerd heeft, daar zij nog totaal onervaren waren in de leer van de dood en van het Koninkrijk van Christus. Daartoe ontstak Hij in hun hart nieuw licht en stortte in hen een wonderlijke kennis van talen uit, volgens de profetie van Joël 2 : 28. Daarom wordt Hij in de Schrift genoemd: „de Geest der waarheid“, Joh. 14 : 17, „de Geest der wijsheid en der openbaring“, Ef. 1 : 17, de „Geest des verstands, des raads, der kennis“, enz.

De tweede is: ons *wederbaren*, of het geloof en de bekering in ons werken, Joh. 3 : 5: „Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan“, Matth. 3 : 11: „Ik doop u wel met water tot bekering; maar Die na mij komt zal u dopen met den Heiligen Geest en met vuur.“ Deze Doop, die met de Heilige Geest en vuur geschiedt, is de vernieuwing zelf, die door de uiterlijke dienst van Johannes en anderen betekend was.

De derde is: Dat Hij ons *met Christus* samenvoegt en *verenigt*, opdat wij tot Zijn lidmaten gemaakt, van Hem mogen gedragen, levendgemaakt en al Zijn weldaden deelachtig worden, Joël 2 : 28: „Ik zal Mijnen Geest uitgieten over alle vlees, én

uw zonen en uw dochteren zullen profeteren", 1 Kor. 8 : 11: „Maar gij zijt afgewassen, maar gij zijt geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd in den Naam des Heeren Jezus en door den Geest onzes Gods", 1 Kor. 12 : 13: „Ook wij allen zijn door énen Geest tot één lichaam gedoopt", en 1 Joh. 3 : 24: „En hieraan kennen wij dat Hij in ons blijft, namelijk uit den Geest Dien Hij ons gegeven heeft.” Want omdat de Heilige Geest in ons woont, maakt Hij ons tot lidmaten van Christus, opdat wij in Hem, en Hij in ons blijve.

De vierde is: Dat Hij ons bestuurt en *regeert door het Woord*, d.w.z. dat Hij ons door Zijn raad onderricht in al onze handel en wandel, ons buigt om het goede na te volgen, en onze schuldige plicht der liefde aan God en onze naaste te bewijzen. De vruchten van deze regering zijn alle christelijke deugden, zowel van de eerste als van de tweede tafel der Wet, Rom. 8 : 14: „Zovelen als er door den Geest geleid worden, die zijn kinderen Gods", Hand. 2 : 4: De Apostelen „begonnen te spreken met andere talen, zoals de Geest hun gaf uit te spreken.”

De vijfde is: *Dat Hij ons in alle gevaar en tegenheden troost*, Joh. 14 : 16: „Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid.” Zo vertroostte Hij de Apostelen op de Pinksterdag, zodat zij die vroeger gevluht waren en vanwege de vreze der Joden zich verborgen hadden, na het ontvangen van de Heilige Geest, Hand. 2 : 4, dadelijk in het publiek te voorschijn traden, en er zich over verheugden, dat zij vanwege de belijdenis des Evangelies lijden moesten, Hand. 5 : 41. Daarom wordt Hij de *Trooster* genoemd.

De zesde weldaad is: Dat Hij ons, wanneer wij in leer of leven wankelen, *bevestigt in en verzekert van onze zaligheid*, en dat Christus' weldaden ons zullen bijblijven, zodat wij bewaard worden tot het einde toe. Zo bevestigde Hij de Apostelen, d.w.z. Hij verzekerde hun, die tevoren vreesachtig en met tal van twijfelingen bevangen waren, op de Pinksterdag van de leer der zaligheid; en dat blijkt duidelijk, wanneer men onderling vergelijkt de prediking die Petrus op Pinksteren hield, én de woorden van de (twee) Emmaüsgangers „Wij hoopten, dat Hij was Degene Die Israël verlossen zou.” Daarvan spreekt Christus: „Uw hart zal zich verblijden en niemand zal uwe blijdschap van u wegnemen", Joh. 16 : 22. Daarom wordt Hij „de Geest der sterkte" genoemd, Jes. 11 : 2, en „het onderpand van onze erfenis", Ef. 1 : 14.

Want om deze verschillende ambten en bedieningen worden Hem in de Heilige Schrift tal van erenamen gegeven.

Hij heet daar:

1e. De Geest der aanneming tot kinderen. Want Hij verzekert ons van 's Vaders goedwilligheid jegens ons; en Hij is een Getuige, dat wij in de genade en dat wij kinderen Gods zijn, Rom. 8 : 15v. en id. 5 : 5.

2e. Een onderpand en zegel van onze erfenis. Want Hij verzekert ons van onze zaligheid, 2 Kor. 1 : 22 en 5 : 5, Ef. 1 : 13v.

3e. „Het Leven", of, de Geest des levens.” Want Hij doodt onze oude mens, en maakt de nieuwe levend, Rom. 8 : 2: „De wet des Geestes des levens in Christus Jezus heeft mij vrijgemaakt van de wet der zonde en des doods.”

4e. „Water", want Hij verkoelt ons in de brand der zonden en der verzoeking; en Hij reinigt ons van de vuilheid daarvan. Ja, Hij maakt ons hart vruchtbaar, opdat wij Gode vruchten der gerechtigheid zouden voortbrengen, Jes. 44 : 3, Ez. 36 : 25 en id. 47 : 1, Joël 2 : 28, Joh. 3 : 5; 4 : 14 en id. 7 : 37-39.

5e. „Vuur", want Hij verbrandt en verkooft in ons de begeerlijkheden en gebreken

des vleses, die maar steeds in ons opkomen; en Hij ontsteekt onze harten in liefde tot God en onze naasten, Matth. 3 : 11.

6e. „Een Fontein des levenden waters", want uit en door Hem vloeien alle hemelse rijkdommen naar ons toe, Jer. 2 : 13, Joh. 4 : 14, Opb. 7 : 17 en id. 21:6.

7e. „De Geest der gebeden", want Hij wekt ons op en onderwijst ons om te bidden, Zach. 12 : 10 en Rom. 8 : 26.

8e. Vreugde-olie, want Hij maakt ons blij, vlug, wakker en vaardig, Ps. 45 : 9, Hebr. 1 : 9.

9e. „De Trooster", want Hij wekt het geloof in ons, reinigt daardoor ons hart en vertroost ons zo, dat wij kunnen roemen in de verdrukkingen, Joh. 14 : 16 en 26; id. 15 : 26 en 17 : 7, Hand. 15 : 9, Rom. 5 : 2.

10e. Onze Advocaat of „Voorspraak", want Hij bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen, Rom. 8 : 26.

11e. De „Geest der waarheid", Joh. 14 : 17, „der wijsheid, des verstands, des raads, der sterkte, der kennis, der vreze des HEEREN", enz., Jes. 11 : 2.

Tegenwerping. Al deze delen van Zijn ambt, ook al eerder genoemd, komen tevens aan de Vader en de Zoon toe. Want naar de algemene regel zijn de werken der Drie-eenheid, aan de creaturen volbracht, aan alle Drie Personen gemeenschappelijk. Daarom behoren die dus niet uitsluitend aan de Heilige Geest, en als Hem alleen eigen toegeschreven te worden.

Antwoord. De werken der Drie-eenheid, die uitwendig aan de schepselen volbracht zijn, zijn wel aan alle Drie Personen gemeen, maar *in deze werken* wordt bij de uitvoering de *natuurlijke orde gehouden*, die *in het Wezen* is: n.l., dat de Vader van Zichzelf, en door de Zoon en de Heilige Geest werkt; de Zoon van de Vader, door Zichzelf en door de Heilige Geest; en de Heilige Geest van die Beiden, door Zichzelf alleen. Wanneer men dit onderscheid opmerkt en in acht neemt, wordt het duidelijk, wat men op dit bezwaar antwoorden moet: Dat n.l. deze delen van het ambt, ook van de Vader en van de Zoon zijn, echter ze) dat Zij die niet door Zichzelf uitvoeren, zoals de Heilige Geest, maar Zij doen die door Hem.

Aanhoudend bezwaar. Maar dan zou men aan de Heilige Geest ook wel als eigen (vermogen) kunnen toeschrijven: de schepping, onderhouding en regering van alle dingen, de verlossing, de vergeving der zonden, enz., die echter eigen werken des Vaders en des Zoons genoemd worden; hoewel de Vader en de Zoon ze ook dóór de Heilige Geest uitvoeren; en dat volgens de uitspraak, Sap. 1 : 7: „De Geest des Heeren vervult de aarde.”

Antwoord. Het zou niet vreemd of ongerijmd zijn, als men dit toegaf. Maar dan moet men erbij zeggen: Dat het niet genoeg is, de Heilige Geest enig werk als (Hem) eigen te schrijven, en te zeggen dat Hij dat Zelf uitvoert, maar het is ook nodig te begrijpen, of Hij het zó uitvoert, dat Hij door dat werk bekend wordt. Op die manier is de heiligmaking uitsluitend het werk van de Heilige Geest, want daardoor wordt Hij gekend en daarvan ontvangt Hij Zijn Naam. Maar de schepping die een oorsprong is van alle geschapen dingen; en de onderhouding die een voltooiing der schepping is, wordt aan de Vader als de Fontein der Godheid en van alle Goddelijke werkingen; en de verlossing wordt aan de Zoon, de Middelaar, Die een Offer voor de zonden der wereld geworden is, als eigen werken zeer terecht toegeschreven, echter zó, dat de Heilige Geest van beide niet buitengesloten wordt.

Tegenwerping 2. Ook Saul en Judas hadden de Heilige Geest, en verkregen toch niet de zaligheid, maar zijn verworpen. Daarom is dus de Heilige Geest geen onderpand van onze erfenis.

Antwoord. Dat volgt daar nog niet uit, maar wel dit: Dat sommigen niet de erfenis verkrijgen, ook al hebben zij zelfs de Heilige Geest; hetgeen waar is van mensen die de Heilige Geest hebben, alleen wat bepaalde gaven des Geestes betreft, die de Godzaligen en de huichelaars gemeen zijn, zoals Saul en Judas waren. Maar het is niet waar van degenen die de Geest der aanneming tot kinderen hebben. Daarom ontkennen wij, dat Saul en Judas de Geest der aanneming tot kinderen gehad hebben. Want ze waren huichelaars en niet echt wedergeboren, ook toen zij hun geveinsdheid nog bedekt hielden en echte wedergeborenen schenen te zijn. Christus zal, zoals Hij Zelf verklaart, tot dezulken zeggen, Matth. 7 : 23: „Ik heb u nooit gekend”; en Johannes zegt, 1 Joh. 2 : 19: „Zij zijn uit ons uitgegaan, maar zij waren uit ons niet.”

Aanhoudend bezwaar. En toch is het één en dezelfde Geest.

Antwoord. Het is wel één en dezelfde Geest, maar Hij werkt in allen niet met dezelfde werkingen, 1 Kor. 12 : 4: „Er is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelfde Geest.” Hij werkt de aanneming tot kinderen en een waarachtige bekering uitsluitend in de uitverkorenen, Joh. 14 : 17: „den Geest der waarheid, Welken de wereld niet kan ontvangen, want zij ziet Hem niet en kent Hem niet; maar gij kent Hem, want Hij blijft bij ulieden en zal in u zijn”, Rom. 8 : 16: „Dezelve Geest getuigt met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn.” Hier dienen wij dus over de gaven des Heiligen Geestes en haar verscheidenheid wat nader te spreken.

4. Welke en hoe velerlei de gaven des Heiligen Geestes zijn.

Dit zijn alle werkingen, die Hij volgens de delen van Zijn ambt, zoals al eerder verklaard is, in de mensen werkt. Deze gaven zijn tweeërlei: sommige ervan zijn de Godzaligen en goddelozen gemeenschappelijk, andere zijn alleen aan de Godzaligen eigen.

-

De gaven die de *Godzaligen met de goddelozen gemeen* hebben, zijn ook weer tweeërlei: Sommige ervan worden aan bepaalde mensen op bepaalde tijden gegeven, zoals de kennis van talen, voorzegging van toekomstige dingen, het wondergeloof — welke wonderen de Apostelen en de Oud-Christelijke Kerk nodig hadden, toen het Evangelie voor het eerst verspreid worden moest; en daarom werden ze op een miraculeuze wijze gegeven. Andere gaven zijn voor alle lidmaten en in alle tijden voor de Gemeente nodig, zoals de gave der talen, de uitlegging, de wetenschappen, kunsten, voorzichtigheid, geleerdheid, welsprekendheid en andere meer, die tot onderhoud van de kerkdienst behoren. Deze gaven ontvangt een ieder naar de mate der gave van Christus, volgens de noodzaak van zijn beroep, echter niet op een buitengewone wijze, zoals de Apostelen, maar door arbeid en oefening.

De gaven die aan de Godzaligen eigen zijn, zijn alle onder de naam „heiligmaking” en „aanneming tot kinderen” begrepen; zoals b.v. het rechtvaardigmakend geloof, de wedergeboorte, de ware aanroeping, de liefde, hoop, standvastigheid en volharding. Deze gaven worden alleen aan de uitverkorenen gegeven, wanneer zij bekeerd worden, en worden daarna, wanneer zij voortgaan

en volharden, nog vermeerderd, Joh. 14 : 17: „Welken (Geest) de wereld niet kan ontvangen.”

5. Door Wie de Heilige Geest gegeven wordt.

Hij wordt van de Vader door de Zoon gegeven en gezonden, Hand. 1 : 4: „Hij beval hun, dat zij de belofte des Vaders verwachten zouden”, Joh. 14 : 16 en 26: „Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven; Welken de Vader zenden zal in Mijn Naam.”

Ook wordt Hij van de Zoon gegeven en gezonden; maar op deze manier, dat de Zoon Hem zendt van de Vader, van Wie Hijzelf is en werkt, Joh. 15 : 26: „Dien Ik u zenden zal van den Vader”, Joh. 16 : 7: „Indien Ik heenga, zo zal Ik Hem tot u zenden”, Hand. 2 : 33: „Hij dan door de rechterhand Gods verhoogd zijnde en de belofte des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van den Vader, heeft dit uitgestort dat gij nu ziet en hoort.” Hieraan wordt een vast bewijs ontleend, om de ware Godheid van Christus krachtig te bevestigen. Want wie bezit enig recht over Gods Geest dan God alleen? Ja, zelfs Christus' menselijke natuur (bezit dat recht m.i.) niet, aangezien die door Hem gemaakt en geheiligd is.

Dat de Heilige Geest van de Vader en de Zoon gegeven wordt, betekent niets anders dan dat de Vader en de Zoon dóór de Heilige Geest krachtig werken; dus zó, dat de wil des Vaders en des Zoons vóórgaat en de wil des Geestes volgt. Want men dient de orde in de Goddelijke Personen in acht te nemen, die zodanig in het werken is, als ze in het Wezen is. De wil des Vaders gaat vóór; de wil des Zoons volgt, en die van de Heilige Geest volgt weer die beide, niet in tijd, maar in orde.

De Heilige Geest wordt gezegd gezonden te worden, niet van de ene plaats naar de andere, of vanwege enige verandering die in God zijn zou; maar omdat God, krachtens Zijn eeuwige en onveranderlijke wil, besloten heeft, bepaalde dingen door de Heilige Geest uit te voeren, en omdat Hij deze Zijn wil, door de werkingen van de Heilige Geest, volbrengt en openbaart.

De oorzaak waarom de Heilige Geest gegeven wordt, is geen andere dan de genadige verkiezing, en de verdiensten en voorbedding des Zoons, Ef. 1 : 3: De Vader heeft „ons gezegend met alle geestelijke zegening in den hemel in Christus”, en vers 4: „Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem vóór de grondlegging der wereld”, Joh. 14 : 16: „Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven.” Want daarom wordt Hij ons gegeven, omdat God ons van eeuwigheid, uit genade, in Christus verkoren heeft; en aan anderen wordt Hij niet gegeven, omdat Hij hen niet verkoren heeft. De verkiezing is in Christus geschied, opdat Christus ons door Zijn voldoening zou verdienen: de kwijschelding der zonden, de gerechtigheid en het leven; en opdat Hij ons door Zijn voorbedding deze goederen zou toeëigenen. En Hij wordt, zoals al eerder gezegd is, niet alleen door Hem, maar ook Om Hem of om Zijntwil gegeven, d.w.z. omdat Hij ons door Zijn dood deze gave verdiend heeft en (ons) door Zijn voorbedding altoos bewaart.

6. Aan wie, en in hoever de Heilige Geest gegeven wordt.

De Heilige Geest wordt gezegd gegeven te worden aan hen, aan wie Hij Zijn gaven meedeelt en die Hem belijden. Aangezien nu die gaven verschillend zijn, zoals tevoren al bewezen is, daarom wordt Hij ook op verschillende manier gegeven: aan de één op deze en aan de ander op die manier. Want de één ontvangt andere gaven als de ander. Hij wordt aan de gehele geroepen Gemeente gegeven, zowel aan de

uitverkorenen als aan de huichelaars; maar aan de eerstgenoemde op deze, en aan de anderen op weer een andere manier. Want aan de uitverkorenen worden niet slechts de algemene gaven gegeven, zoals de kennis der talen, of het verrichten van wonderen, profeteren en de gaven die tot een ieders roeping nodig zijn; maar ook de zaligmakende gaven, zoals het geloof, de wedergeboorte en de aanneming tot kinderen, welke de wereld niet ontvangen kan, Joh. 14 : 17. Want behalve het feit, dat de Heilige Geest in hen het licht en de kennis der Goddelijke waarheid ontsteekt, wederbaart Hij ze ook, en begiftigt ze met een waarachtig geloof en bekering. Maar aan de huichelaars worden slechts enkele algemene gaven gegeven, die soms ook wel uitnemend zijn, waarop zij zich beroemen en waarom zij zich verhovaardigen voor God, Matth. 7 : 22: „Hebben wij niet in Uw Naam duivelen uitgeworpen?" maar de Geest der heiligmaking en van de aanneming tot kinderen ontvangen zij noch bezitten zij; en de gaven die ze hebben, strekken niet tot hun zaligheid — zoals bij de uitverkorenen het geval is, wie alle gaven ter zaligheid dienen, omdat zij aan de gaven des Heiligen Geestes de Gever der gaven, Die in hen woont, kennen en door Zijn getuigenis erin bevestigd worden, dat zij kinderen van God zijn, Rom. 8 : 16, Maar van de huichelaars — hoedanig zij dan ook mogen zijn! — is steeds het Woord van Christus waar: „Ik heb u nooit gekend", Matth. 7 : 23.

Maar de Heilige Geest wordt niet aan hen gegeven, die slapen of die Hem niet begeren, of in de zonden tegen het geweten volharden; maar aan hen, die daarom bidden, die Hem begeren, die berouw over de zonde tonen, en een voornemen hebben om die te vlieden, Luk. 11 : 13: Hij „zal den Heiligen Geest geven dengenen die Hem bidden", Matth. 5 : 6: „Zalig zijn die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid; want zij zullen verzadigd worden", Joh. 6 : 37: „en die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen", 1 Tim. 1 : 18v.: Strijd „den goeden strijd, houdende het geloof en een goede consciëntie." En toch werkt ook dezelfde Geest al deze dingen in hen, 1 Kor. 12 : 3: „Niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest", Rom. 8 : 26: „En desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede te hulp; want wij weten niet wat wij bidden zullen, gelijk het behoort, maar de Geest Zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtigen", Fil. 2 : 13: „Want het is God Die in u werkt beide het willen en het werken naar Zijn welbehagen."

Tegenwerping. Er zijn er velen buiten de Gemeente, die de talen en wetenschappen gekend hebben en nog kennen. Daarom zijn de kennis van talen, geleerdheid, welsprekendheid, enz. geen gaven des Heiligen Geestes, die de Gemeente eigen zijn.

Antwoord. Die buiten de Gemeente zijn, ontvangen wel verschillende gaven. Want velen onder de heidenen waren uitnemend begiftigd met de kennis der talen, kundig in nuttige dingen en bezaten tal van deugden. Doch dit zijn eigenlijk geen bijzondere gaven van de Heilige Geest, maar uitsluitend gaven, hun geschonken door de algemene werking van God, zonder ware kennis Gods, zonder bekering en geloof. Maar alleen in de Gemeente zijn die gaven des Heiligen Geestes, zoals ze gewerkt worden door Zijn bijzondere werking, omdat de Heilige Geest in de Gemeente alleen gekend wordt als de Werkmeester en Schenker daarvan.

7. Hoe de Heilige Geest gegeven en ontvangen wordt.

De Heilige Geest wordt in de regel gegeven en ontvangen door de bediening van het Woord en van de sacramenten, en door het ijverig lezen en overdenken van de hemelse leer. Want het Evangelie is een kracht Gods voor allen die het geloven, d.w.z. het is een krachtig middel, dat de Heilige Geest gebruikt om de harten der uitverkorenen te bewegen, Rom. 1 : 16. En daarom wordt het ook de bediening des Geestes en der gerechtigheid genoemd, 2 Kor. 3 : 8v. Vandaar ook Paulus' uitspraak, in Ef. 1 : 13: „In Welken (n.l. Christus) ook gij zijt, nadat gij het Woord der waarheid, namelijk het Evangelie der zaligheid gehoord hebt; in Welken gij ook, nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met den Heiligen Geest der belofte"; en: „Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods", Rom. 10 : 17. Zo heeft Hij de bekering in de uitverkorenen gewerkt door de prediking van Petrus, Hand. 2 : 37: „En als zij dit hoorden, werden zij verslagen in het hart en zeiden tot Petrus en de andere Apostelen: Wat zullen wij doen, mannen broeders?" en: „Als Petrus nog deze woorden sprak, viel de Heilige Geest op allen die het Woord hoorden", Hand. 10 : 44. En toen Paulus predikte, wordt van Lydia getuigd, dat „zij acht nam op hetgeen van Paulus gesproken werd", Hand. 16 : 14.

Dit is de gewone weg, waarlangs een ieder lid der Gemeente gegeven wordt wat hem tot de zaligheid nodig is; waarvan het heet: „God heeft den Geest Zijns Zoons uitgezonden in uwe harten", Gal. 4 : 6. En toch is de Heilige Geest niet zo aan deze middelen, namelijk aan het Woord en de sacramenten, gebonden, dat Hij zonder die niets zou kunnen doen; maar Hij werkt vrij, d.w.z. zonder die (middelen), en ook dóór die (middelen), al naardat het Hem behaagt. Want Hij bekeert niet alle hoorders, maar alleen de uitverkorenen. Ook bekeert Hij ze niet alleen door de bediening, maar sommigen ook door andere middelen: b.v. Paulus op weg naar Damascus, Johannes de Doper heiligde Hij al in de schoot van zijn moeder. Dit was een extraordinaire ¹⁾ werking. En men moet er niet aan twijfelen, of zo worden er nog vele uitverkoren kleine kinderen geheiligd. Maar hier spreken wij over de volwassenen, in wie de Heilige Geest op een gewone wijze het geloof en de boetvaardigheid werkt, door (middel van) het Woord en de sacramenten, door hun verstand te verlichten met de ware kennis Gods, en door tevens hun harten te vernieuwen, een vurige liefde en begeerte tot Hein in de uitverkorenen werkende, zodat zij met hun gebeden de Geest van God begeren en verkrijgen.

Buiten deze algemene orde, of op een buitengewone manier, wordt de Heilige Geest ook aan velen gegeven, niet alleen onzichtbaar zoals aan Saul en Johannes de Doper, enz. maar ook zichtbaar, zoals aan de Apostelen en de oud-Chr. Kerk: namelijk, toen Hij Zijn gaven gaf door bepaalde uiterlijke tekenen; op welke manier Hij niet meer gegeven wordt, omdat wij nu geen wonderen meer nodig hebben. Kortom, Hij werd steeds onzichtbaar gezonden van het begin der wereld af, en wordt nog (zo) gezonden tot het einde toe. Want Hij heeft door de Profeten gesproken, 2 Petrus 1 : 21: „De heilige mensen Gods, van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken.” ^En zonder die Geest zou er geen Gemeente zijn of geweest zijn. „Maar zo iemand den Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe", Rom. 8 : 9. En onder het Nieuwe Testament wordt Hij veel overvloediger gezonden dan vroeger onder het Oude verbond, volgens Joëls profetie: „Ik zal Mijn Geest uitgieten over alle vlees", enz., Joël 2 : 28. Evenwel is Hij niet steeds zichtbaar, maar alleen op bepaalde tijden gezonden, n.l. zolang de wonderen, tot verbreiding van het Evangelie, nodig waren.

Hieraan wordt een krachtig bewijs ontleend voor de Godheid van de Heilige Geest. Want aangezien de Heilige Geest door de bediening van het Evangelie

krachtig werkt, besluiten wij daaruit met stelligheid, dat Hij waarachtig God is. Want het is uitsluitend een werk Gods, om door de bediening van Zijn Woord krachtig te werken in de harten der uitverkorenen; zoals Paulus daarvan spreekt in 1 Kor. 3 : 7: „Zo is dan noch hij die plant iets, noch hij die nat maakt, maar God Die den wasdom geeft.”

Bovendien wordt Hij *ontvangen*:

1e. door het geloof; want Paulus zegt, dat de Efeziërs door de Heilige Geest verzegeld waren, nadat zij geloofd hadden, Ef. 1 : 13; en Christus zegt, dat de wereld de Heilige Geest niet kan ontvangen, want zij ziet Hem niet, en kent Hem niet, Joh. 14 : 17. 2

2e. Door gebeden, Luk. 11 : 13: „Hij zal den Heiligen Geest geven dengenen die Hem bidden.”

Tegenwerping. Maar het geloof is toch een gave en vrucht van de Heilige Geest ¹ Kor. 12 : 9, Gal. 5 : 22. Daarom gaat de Heilige Geest aan het geloof vooraf, en wordt niet pas door het geloof ontvangen. En dat moet men ook vaststellen van de gebeden, die eveneens van de Heilige Geest voortkomen. En daarom hebben deze oefeningen dan pas plaats, nadat de Heilige Geest ontvangen is, 1 Kor. 12 : 3: „Niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest.”

Antwoord.

1e. De werking van de Heilige Geest is er van *nature* voor het geloof, maar wat de *tijd* betreft, is zij er *tegelijk* mét het geloof. Want het beginsel des geloofs is de ontvangst van de Heilige Geest.

2e. Wanneer het geloof begonnen is, dan wordt de Heilige Geest daardoor ontvangen; en eenmaal ontvangen, werkt Hij door het geloof de andere gaven en de gebeden in ons, zoals er gezegd wordt: Het geloof is „door de liefde werkende”, Gal. 5 : 6; en: „door het geloof worden de harten gereinigd”, Hand. 15 : 9.

8. Hoe de Heilige Geest bewaard wordt.

Dit geschiedt door dezelfde middelen, als waardoor Hij gegeven en ontvangen wordt.

1e. Door een ijverig gebruik maken van de kerkdienst, Ef. 4 : 11: „Dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten (vers 12), tot de volmaking der heiligen, tot opbouwning des lichaams van Christus, (vers 13) totdat wij allen zullen komen tot de enigheid des geloofs”, enz.

2e. Door een voortdurende overdenking der leer, en een ijverige begeerte om daarin toe te nemen: „Zijn lust is in des HEEREN wet, en hij overdenkt zijn wet dag en nacht. Want hij zal zijn als een boom, geplant aan waterbeken”, Ps. 1 : 2v. „Het Woord van Christus wone rijkelijk in u in alle wijsheid; leert en vermaant elkander”, enz., Kol. 3 : 16.

3e. Door een voortdurende boetvaardigheid en een ernstig voornemen om de zonden tegen het geweten te vermijden, Matth. 13 : 12 : „Wie heeft, dien zal gegeven worden en hij zal overvloedig hebben”; Openb. 22 : 11: „Die rechtvaardig is, dat hij nog gerechtvaardigd worde; en die heilig is, dat hij nog geheiligd worde”; Ef. 4 : 30: „Bedroeft den Heiligen Geest Gods niet, door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing.” Hierbij behoort ook het mijden van verkeerde gezelschappen en van de gelegenheden om te zondigen.

4e. Door een ernstige en gedurige aanroeping van God, Luk. 11 : 13: „Hoeveel te meer zal de hemelse Vader den Heiligen Geest geven dengenen die Hem bidden?.” En David bidt in Ps. 51 : 13: „Neem Uwen Heiligen Geest niet van mij”; in Matth. 17 : 21 zegt Christus: „Dit geslacht vaart niet uit dan door bidden en vasten.” Hierbij behoort ook des christens wapenrusting, naar Paulus' woorden in Ef. 6 : 11-18.

5e. Door met Gods gaven te woekeren, d.w.z. dat wij die tot eer van God en tot zaligheid van onze naaste aanwenden, Luk. 22 : 32: „En gij, als gij eens zult bekeerd zijn, zo versterk uwe broederen”; Luk. 19 : 13 en 26: „Doet handeling totdat ik kome. Want Ik zeg u, dat een iegelijk die heeft, zal gegeven worden; maar van dengene die niet heeft, van dien zal genomen worden wat hij heeft”, d.w.z. ook hetgeen hij „meent te hebben”, Luk. 8 : 18.

9. Of men de Heilige Geest verliezen kan, en zo ja, hoe?

De uitverkorenen die echt wedergeboren zijn, kunnen de Heilige Geest niet geheel en al of uiteindelijk verliezen. *Niet geheel en al*, n.l. zó dat zij de zaligmakende gaven van de Heilige Geest, of de Geest der wedergeboorte ten enenmale verliezen. *Evenmin uiteindelijk*, d.w.z. dat zij tot het einde toe zouden volharden in de zonden, waarmee zij de Heilige Geest bedroefd hebben; neen, want zij worden door Zijn genadewerkingen weer tot ware droefheid daarover, en tot oprechte bekering gebracht. De waarheid daarvan blijkt duidelijk uit de getuigenissen van de Heilige Schrift. De Heere Christus zegt immers met nadruk in Joh. 14 : 16: „Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid.” Werkelijk! de Heilige Geest is dat water, dat — als iemand het van Christus ontvangt en het drinkt — in hem worden zal tot een fontein van water, die opspringt tot in het eeuwige leven, Joh. 4 : 14; zoals dit immers in Joh. 7 : 38v. uitgelegd wordt: „Die in Mij gelooft, gelijkerwijs de Schrift zegt, stromen des levenden waters zullen uit zijn buik vloeien. (En dit zeide Hij van den Geest, Denwelke ontvangen zouden die in Hem geloven).” En daarom wordt de Heilige Geest ook het „onderpand van onze erfenis, tot de verkregen verlossing” genoemd, Ef. 1 : 14, „door Welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing”, Ef. 4 : 30; en in 1 Jobs. 3 : 9 staat geschreven van degenen die door de Heilige Geest werkelijk wedergeboren zijn: „Een iegelijk die uit God geboren is, die doet de zonde niet, want Zijn zaad blijft in hem; en hij kan niet zondigen (namelijk niet als „een dienstknecht der zonde”, Joh. 8: 34), want hij is uit God geboren.” Wij geloven en belijden dus, dat de ware uitverkorenen wedergeboren kinderen Gods soms wel eens door hun eigen schuld, van(wege) hun geestelijke vijanden: het vlees, de wereld en de duivel, tot zware en gruwelijke zonden kunnen, ja zelfs metterdaad wel vervoerd worden; en dat zij daardoor de Heilige Geest zeer bedroeven en hun geweten ernstig kwetsen, hun geloof en de ervaring van Gods genade hoogst verzwakken, maar toch de Geest der wedergeboorte niet ten enenmale verliezen, en door Hem uiteindelijk of tot het einde toe niet verlaten worden. (Vgl. ook D.L., V, art. 4).

En hoewel Gods macht, waardoor Hij de ware gelovigen in de genade bevestigt en bewaart, sterker is dan dat zij door het vlees zou kunnen overwonnen worden, zo worden nochtans de bekeerden door God niet altijd zo geleid en bewerkt, dat zij in sommige bijzondere daden, door hun eigen schuld, van de leiding der genade niet zouden kunnen afwijken en door de begeerlijkheden des vleses verleid worden en die navolgen. Daarom moeten zij voortdurend waken en bidden, opdat zij niet in

verzoeking geleid worden. Want als zij dat niet doen, kunnen zij niet alleen door het vlees, de wereld en de satan tot zware en gruwelijke zonden meegesleurd worden, maar worden ze dan ook, door Gods rechtvaardige toelating, wel daaraan overgegeven; zoals de droevige val van David, Petrus en van andere heiligen, die ons in de Heilige Schrift beschreven wordt, bewijst (Vgl. D.L. V, art. 5-8).

Tegenwerping. De Heilige Geest week van Saul. En Saul was een uitverkorene. Dus wijkt de Heilige Geest ook wel (eens) van de uitverkorenen.

Antwoord. Van Saul is de Geest der wedergeboorte en der aanneming tot kinderen niet geweken — want Die heeft hij nooit gehad — maar wel de Geest der profetie en andere gaven, die God hem, als koning, zeer heerlijk gegeven had. Bovendien was Saul geen uitverkorene, dan alleen tot het koningschap, zoals Judas tot het apostelschap, Joh. 6 : 70v., maar niet tot het eeuwige leven. Want die daarvoor uitverkoren zijn, zullen nimmer de Geest der aanneming tot kinderen gans en al verliezen. Want zij kunnen niet verloren gaan, Joh. 10 : 28, Matth. 24 : 24, 1 Joh. 3 : 9.

Aanhoudend bezwaar. David verloor toch ook de Geest der wedergeboorte. Want hij bidt: „Geef mij weder de vreugde Uws heils“, Ps. 51 : 14. Daarom kan men de Geest der wedergeboorte wel verliezen.

Antwoord. De heiligen kunnen Hem niet gans en al of uiteindelijk verliezen. Want het kan niet gebeuren, dat de uitverkorenen geen overblijfselen der wedergeboorte zouden houden, aangezien zij niet van ganser harte, maar uit zwakheid des vleses zondigen, omdat zij nog niet geheel en al wedergeboren zijn, 1 Joh. 3 : 9. Dit leert ons Davids voorbeeld. Hij had wel de vrolijkheid van hart en de reinheid van het geweten verloren, enz. zodat hij bidt, of God hem die wil teruggeven. Maar hij had de Heilige Geest niet geheel en al verloren. Want in vers 13 bidt hij: „Neem Uwen Heiligen Geest niet van mij.“ En daar blijkt dus uit, dat Hij Die niet gans en al miste.

Dit onderscheid dient men in het oog te houden, om de kwestie te kunnen beantwoorden: „Hoe het mogelijk is, dat de zaligheid en volharding der uitverkorenen zeker zijn kan, aangezien zij soms tot droefheid vervallen en de werkingen des Heiligen Geestes komen te missen, en het gevoel van Zijn genade tijdelijk verliezen.“ Het antwoord op die vraag luidt: Dat hun zaligheid toch zeker blijft, omdat zij nimmermeer gans en al of tot het einde toe van de Heilige Geest beroofd worden. De werking van de Heilige Geest wordt gemist, en het gevoel van Zijn genade verloren door het tegengestelde, als waardoor zij bewaard wordt:

1e. door verachting van de kerkdienst.

2e. Wegens het verzuim in het onderzoek en de overdenking van de hemelse leer. Daarom gebiedt Paulus, dat Timothéüs, de gave Gods opwekken zal, en wel met lezen, vermanen en leren, 2 Tim. 1 : 6 en 4 : 13 en 16.

3e. Door vleselijke zorgeloosheid en door zichzelf over te geven aan zonden tegen het geweten.

4e. Door het nalaten van de gebeden en het aanroepen van God.

5e. Door de gaven des Heiligen Geestes te misbruiken tot ijdele eer en ontstichting; namelijk, wanneer zij niet besteed worden tot eer van God en tot nut der Gemeente, Luk. 19 : 26: „Een iegelijk die heeft, zal gegeven worden; maar van dengene die niet heeft, van dien zal genomen worden ook wat hij heeft“; en dat is, zoals er staat in Luk. 8 : 18: „hetgeen hij méént te hebben.“

10. *Waarom en hoezeer de Heilige Geest nodig is.*

Hoezeer en om welke redenen de Heilige Geest nodig is, bewijzen de volgende Schriftuurplaatsen heel duidelijk. Joh. 3 : 5: „Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan"; 1 Kor. 15 : 50: „Vlees en bloed kunnen het Koninkrijk Gods niet beërven"; 2 Kor. 3 : 5: „Niet dat wij van onszelven bekwaam zijn iets te denken als uit onszelven; maar onze bekwaamheid is uit God"; en Rom. 8 : 9: „Maar zo iemand den Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe." En daaruit trekken wij dus de volgende conclusie, n.l. dat wij zonder die Geest niets goeds kunnen denken, niet wedergeboren worden, geloven, Gode gehoorzaam zijn, kinderen Gods en erfgenamen des eeuwigen levens worden; hetgeen ons hoogst nodig is tot zaligheid. Maar wij kunnen niet één van deze dingen verkrijgen zonder de Heilige Geest, vanwege de blindheid en verdorvenheid van onze natuur. Daarom is ons de Heilige Geest ter zaligheid volstrekt noodzakelijk.

11. *Waaraan men weten kan dat de Heilige Geest in ons woont.*

De kenmerken van de aanwezigheid van de Heilige Geest in ons, zijn Zijn werkingen en weldaden die wij in ons gevoelen, n.l. een ware kennis Gods, Jes. 11 : 2; de wedergeboorte, Joh. 3 : 5; het geloof, 2 Kor. 4 : 13; de vrede der consciëntie, Rom. 5 : 1; de liefde Gods, door de Heilige Geest in onze harten uitgestort, id. 5 : 5; het getuigenis des Heiligen Geestes, Die met onze geest getuigt, dat wij kinderen Gods zijn; id. 8 : 16; een vrolijkheid onder het kruis en vertroosting in de dood, Rom. 5 : 3; een ernstig voornemen om God gehoorzaam te zijn, en in het geloof te volharden, Rom. 8 : 35 en 39; vurige gebeden en zuchtingen, id. 8 : 26v., en een oprechte belijdenis van Christus: „Niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest", 1 Kor. 12 : 3. Kortom: wij weten dat de Heilige Geest in ons woont, aan een oprecht geloof en aan ware boetvaardigheid des levens.

ZONDAG 21.

Verklaring van de Artikelen over

1. de kerk,

2. de gemeenschap der heiligen, en

3. de vergeving der zonden.

De Geloofsartikelen bevatten de inhoud van de gehele leer van het heilig Evangelie. Het Evangelie is een verklaring van het genadeverbond, dat God met de mensen gesloten heeft. In dat verbond zijn, zoals in alle andere, twee delen of Partijen, tussen Wie *dit* verbond opgericht is: enerzijds *God* en anderzijds de *Gemeente*. De Geloofsartikelen, die over God handelen, zijn in de vorige Zondagsafdelingen tot dusver verklaard. Nu volgen die over de Gemeente. Deze zijn tweeërlei, want zij handelen of over de Gemeente zelf — en dat betreft het Artikel: „Ik geloof een heilige, algemene, Christelijke Kerk”; of zij handelen over de *weldaden*, die God Zijn gemeente bereidt; en die worden als volgt voorgesteld: 1e. in het algemeen, dat n.l. de Gemeente gemeenschap heeft aan alle weldaden van Christus; en dit geschiedt in dit Artikel: „Ik geloof de gemeenschap der heiligen”; 2e. in het bijzonder worden de weldaden die de Gemeente ontvangt, genoemd. a. In dit leven: „Vergeving der zonden”, hetgeen ook in deze Zondag 21 nader besproken wordt; b. ná dit leven, zoals we dat in de twee volgende Artikelen, in Zondag 22, nader zullen zien. Dus worden in deze Zondagsafdeling drie (Geloofs-)Artikelen verklaard.

Vraag 54: Wat gelooft gij van de heilige, algemene, Christelijke Kerk?

Antwoord. Dat de Zoon van God a) uit het ganse menselijke geslacht b) Zich een gemeente, tot het eeuwig leven uitverkoren c), door Zijn Geest en Woord d), in enigheid des waren geloofs e), van het begin der wereld tot aan het einde f, vergadert, beschermt en onderhoudt g); en dat ik daarvan een levend lidmaat ben h) en eeuwig zal blijven i).

- a. Matth. 16 : 18, Joh. 10 : 11, 14 en 16
- b. Gen. 26 : 4, Rom. 3 : 22, Openb. 5 : 9.
- c. Ps. 65 : 5, Matth. 20 : 16 en 22 : 14; Joh. 6 : 44v. en 65; Hand. 13 : 48; Rom. 8 : 29v., Ef. 1 : 10-13, 1 Petrus 1 : 20v.
- d. Spr. 1 : 23, Jes. 59 : 21, Joh. 16 : 13, Rom. 1 : 16; id. 10 : 14v. en 17; Ef. 4 : 1v.; id. 5 : 26.
- e. Matth. 16 : 18, Hand. 2 : 42 en 46; Ef. 4 : 3-6, Fil. 3 : 15v.
- f. Gen. 26 : 4, Ps. 22 : 28; id. 71 : 18; id. 78 : 5-7; id. 102 : 16 en 19; Matth. 28 : 20, 1 Kor. 11 : 26.
- g. Jes. 54 : 4, Matth. 16 : 18, Joh. 10 : 28v.

- h. Johs. 15 : 5, 2 Kor., 1-3 : 5, 1 Joh. 3 : 21 en 24.
 i. Ps. 23 : 6; id. 138 : 8, Rom. 8 : 35, 1 Kor. 1 : 8v., 1 Joh. 2 : 19, en 24.

Verklaring van Vraag 54.

Tot nog toe werd gehandeld over de Persoon van de Heilige Geest. Thans gaat het over Zijn ambt en weldaden, waaronder de vergadering der Gemeente de eerste plaats inneemt. (Bastingius). Daarvan nu wordt in de Catechismus eerst in het algemeen de beschrijving gegeven van de heilige, algemene, Christelijke Kerk; en daarna wordt uiteengezet, hoe men dit Artikel tot zijn nut gebruiken moet, n.l. wat elke gelovige bij zichzelf behoort te gevoelen, en krachtens het gevoel van zijn hart te spreken heeft, n.l. dat hij een levend lidmaat der Kerk is en eeuwig blijven zal.

De voornaamste vragen inzake de Kerk zijn de volgende:

1. Wat het woord „Gemeente" betekent.
2. Of er altijd al een Kerk geweest is, nog is, en steeds zijn zal.
3. Wat de Kerk (eigenlijk) is.
4. Hoe velerlei de Kerk is.
5. Wat de kenmerken van de Kerk zijn.
6. Waarom zij heilig en algemeen genoemd wordt; en of zij ook aan een bepaalde plaats gebonden is.
7. Welk verschil er bestaat tussen de Kerk en de burgerlijke overheid 1).
8. Wat er de oorzaak van is, dat er een verschil bestaat tussen de Kerk en het overige menselijke geslacht.
9. Of er buiten de Kerk ook zaligheid (mogelijk) is.

1. Wat het woord „Gemeente" betekent.

„Gemeente" luidt in het Grieks en in het Latijn „*Ecclesia*"; en het is afkomstig van een Grieks woord, dat zoveel betekent als „samenroepen." Want onder de Atheners werd een bijeenkomst van burgers door de stem van de heraut bijeengeroepen, om een rede of een vonnis van de raad aan te horen; en zulk een samenkomst heette „*ecclesia*." Daaraan hebben de Apostelen, vanwege de gelijkheid ervan, dit woord — als voor hun bedoeling geschikt — ontleend. Want de Gemeente Gods is een bijeenkomst, die niet bij toeval of op een ordeloze wijze samenkomt, maar door het geklank van de heraut des Goddelijken Woords geroepen wordt uit het rijk van satan, om de leer des Evangelies, zoals die door God geopenbaard is, aan te horen. Daarom verschilt de Gemeente van de Synagoge. Want een „*Synagoge*" betekent allerlei soorten bijeenkomsten, ook die, welke toevallig, zonder orde en rumoerig bijeenvergaderd worden. Deze naam is ten tijde der Apostelen en ook daarna in de Joodse kerk bekend geweest; en ze werd „synagoge" genoemd, om ze daardoor van de Gemeente van Christus te onderscheiden. Ons Nederlandse woord „*Kerk*" schijnt te stammen van het Griekse woord „*Kuriakè*", dat in het Latijn vertaald wordt met „*Dominica*" (en daarvan — zou men kunnen zeggen — is ook het woord „*Dom*" afgeleid!), en betekent zoveel als „des Heeren", n.l. Zijn huis of volk; en dit woord wordt gebruikt enerzijds voor de plaats der bijeenkomst, voor het huis of

de tempel, welke ook onder ons een „huis Gods" genoemd wordt; en anderzijds voor het volk, dat daarin vergaderd is. En dit is het, wat de afkomst van het woord betreft.

2. Of er altijd al een Kerk geweest is, nog is, en er steeds zijn zal.

Dat er een gemeente Gods is, kan geen tegenspraak lijden; en dat er steeds een gemeente geweest is en er een wezen zal, is ook zeker.

Want:

1e. Christus was steeds een Koning, Hoofd, Priester en Bruidegom der gemeente, en zal het ook steeds blijven, Hebr. 13 : 8: „Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en in der eeuwigheid"; Kol. 1 17v.: „En Hij is vóór alle dingen en alle dingen bestaan tezamen door Hem, En Hij is het Hoofd des lichaams", namelijk der gemeente.

2e. De Kerk steunt op Gods eeuwige verkiezing, 2 Tim. 2 : 19: „Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn"; Joh. 10 : 28v.: „Niemand zal dezelve (n.l. Mijne schapen) uit Mijne hand rukken. Mijn Vader Die ze Mij gegeven heeft, is meerder dan allen."

3e. Er zijn beloften van God inzake het eeuwige behoud der gemeente, Jes. 59 : 21: „Mij aangaande, dit is Mijn Verbond met hen, zegt de HEERE: Mijn Geest Die op u is, en Mijn woorden die Ik in uwen mond gelegd heb, die zullen van uw mond niet wijken, noch van den mond uws zaads, noch van den mond van het zaad uws zaads, zegt de HEERE, van nu aan tot in eeuwigheid toe"; Jer. 20v.: „Alzo zegt de HEERE: Indien gijlieden Mijn verbond van den dag en Mijn verbond van de nacht kunt vernietigen, zodat dag en nacht niet zijn op hun tijd; zo zal ook vernietigd kunnen worden Mijn verbond met Mijn knecht David, dat hij geen zoon hebbe, die op zijn troon regere; en met de Levieten, de Priesteren, Mijn dienaren"; Matth. 28 : 20: „En ziet, Ik ben met ulieden al de dagen tot de voleinding der wereld. Amen."

4e. De kracht der hemelse leer is onoverwinnelijk, en kan in de wereld, hoezeer zij ook onderdrukt wordt, niet overwonnen worden, Matth. 16 : 18: „Op deze petra zal Ik Mijn gemeente bouwen en de poorten der hel zullen dezelve niet overweldigen."

Zo is er dus steeds een gemeente Gods in de wereld geweest, en zal er altijd zijn, nu eens groter, dan weer kleiner. Want zoals een mens, zo blijft ook de gemeente — zoals Bernardus zegt — nooit in enerlei staat, maar groeit of vermindert; in welke zin Ambrosius zeer voortreffelijk zegt: „De gemeente kent, evenals de maan, menige ondergang en opgang, maar door haar ondergangen is zij gegroeid, en zij verdiende daardoor vermeerderd te worden, zoals zij door de vervolgingen verminderd en door de belijdenissen der martelaars gekroond wordt. De Kerk schijnt niet met het licht van haarzelf, maar met dat van Christus." Dat er altijd, van het begin der wereld af, een Kerk geweest is, en tot het laatste toe zijn zal, vgl. daarvoor ook N.G.B., Art. 27, en D.L., II, art. 9.

Tegenwerping. Vóór de roeping van Abraham was heel de wereld de dienst der afgoden toegedaan. Daarom was er toentertijd geen Kerk.

Antwoord. Wij ontkennen, dat toentertijd heel de wereld afgodisch was. Want toen leefde Melchizédek, de Priester des allerhoogsten Gods, Gen. 14 : 18. En een Priester kon er niet zijn zónder volk. Daarom was er ook toen al een vergadering, die God diende — zij het ook: onbekend — die van Noachs tijd verbreid is. Want

Noach was nog niet lang gestorven voor Abrahams roeping. En al had Melchizédek niet geleefd, dan zou men toch niet zeker kunnen zeggen, dat Abraham met zijn gezin, vóór hij uit zijn vaderland geroepen werd, niet gekend heeft de fundamenten der leer, die door Noach verbreid was, hoewel de afgoderij publiek en algemeen in zwang was. Dus is er steeds een Kerk geweest in de gezinnen der voorvaderen, die tenslotte dank zij een bijzondere ⁴⁾ weldaad van God, alleen in Abrahams huisgezin overgebleven is.

3. *Wat de Kerk (eigenlijk) is.*

Het is een vergadering van mensen, die de ware leer van God en van Zijn dienst aannemen en belijden, de door Hem ingestelde sacramenten op de rechte manier gebruiken en Zijn dienst gehoorzamen. Deze definitie ⁵⁾ is algemeen (verbreid). Maar de omschrijving van de ware gemeente, waarover de Geloofsartikelen hier nu handelen, kan als volgt, op grond van de woorden van de Catechismus, beschreven worden: „Dat de gemeente Gods een vergadering van mensen is, van eeuwigheid tot het eeuwige leven door God uitverkoren, welke Zijn Zoon, van het begin der wereld tot aan het einde, uit het ganse menselijke geslacht, door Zijn Geest en Woord, in enigheid des geloofs, vergadert, beschermt, onderhoudt, en tenslotte verheerlijkt en het eeuwige leven schenkt.” De onderdelen van deze definitie zijn alle tezamen aan de Heilige Schrift ontleend; zoals de teksten, die na de Vraag (en let Antwoord) gesteld zijn, uitwijzen.

4. *Hoe velerlei de Kerk is.*

Ze is óf een valse óf een ware Kerk.

De valse kerk wordt in oneigenlijke zin een kerk (of gemeente) genoemd; zoals men van iemand die slecht Latijn spreekt, in oneigenlijke zin kan zeggen, dat hij Latijn spreekt. Van dien aard is nu elke vergadering, die er zich op beroemt of aan zichzelf toeschrijft, dat zij de ware Kerk en het volk van God is, maar die Zijn leer óf niet aanneemt, maar vervalst, óf zelfs wel vervolgt, zoals zij die riepen, Jer. 7 : 4: „Des Heeren tempel, des Heeren tempel, des Heeren tempel!”, d.w.z. de „synagoge des satans”, of „Babylon”, Openb. 2 : 9 en id. 17 : 5, en 18 : 2; de gemeente der boosdoeners, Ps. 26 : S: „Ik haat de vergadering der boosdoeners”; Openb. 18 : 4: „Ga uit van haar, Mijn volk, opdat gij aan hare zonden geen gemeenschap hebt en opdat gij van hare plagen niet ontvangt.”

De ware Kerk, zoals wij die tevoren omschreven hebben, is óf de *triumferende* óf de *strijdende* kerk. De triumferende kerk is thans in de hemel, waar zij met de zalige Engelen zegepraalt en na de opstanding volkomen triomferen zal. De strijdende kerk is het, die in deze wereld tegen de duivel, de wereld en het vlees, onder Christus' banier strijdt. En de laatste (kerk) is weer óf zichtbaar óf onzichtbaar. De zichtbare kerk is de vergadering van hen, die de ware en onvervalste leer van Wet en Evangelie aannemen en belijden, de sacramenten volgens Gods instelling recht gebruiken, en uiterlijke gehoorzaamheid aan deze leer betonen; in welke vergadering Gods Zoon, dóór Zijn Woord en Geest, velen wederbaart tot het eeuwige leven, en waarin ook velen zijn, die niet echt wedergeboren werden; want het zijn huichelaars, die echter uiterlijk overeenstemmen in de leer en in de ceremoniën; of: zij is een vergadering van mensen, die overeenstemmen in de leer, met ook enkele dode leden, of onwedergeborenen. Daarvan staat geschreven in Matth. 7 : 21: „Niet een iegelijk,

die tot Mij zegt: Heere, Heere, zal ingaan in het Koninkrijk der hemelen." Het beeld van deze kerk vindt u in de gelijkenis van het zaad, zoals dat in vierderlei aarde valt; of in die van het onkruid onder de tarwe, en van het net in zee, dat goede en slechte vissen vergadert, Matth. 13 : 3 en 24vv. Wat de hypocrieten of huichelaars betreft, vgl. N.G.B., Art. 29. De onzichtbare kerk is die vergadering van uitverkorenen en wedergeborenen, die hun geloof en bekering voor God belijden en ook werkelijk bezitten.

Deze vergadering wordt door het volgende gekenmerkt:

1e. dat ze altijd te vinden is in de vergadering der zichtbare kerk, en er a.h.w. een deel van vormt;

2e. dat zij alleen voor Gods ogen gezien wordt, hoewel de mensen die tot deze kerk behoren, niet onzichtbaar zijn. Want alleen God doorziet de verborgenheden des harten, en Hij kent de Zijnen, 2 Tim. 2 : 19. Dus wordt ze onzichtbaar genoemd, niet ten aanzien van de mensen die men wel zien kan, maar omdat wij niet kunnen zien, *welke* mensen tot het eeuwige leven uitverkoren, en echt door een waar geloof en ware bekering wedergeboren zijn;

3e. dat in die vergadering geen huichelaars gevonden worden, maar uitsluitend de uitverkorenen en wedergeborenen. Daarom gaan ze ook nooit meer verloren, zoals Christus getuigt: Niemand zal Mijne schapen uit Mijn hand rukken, Joh. 10 : 28.

De zichtbare en onzichtbare kerk is of een algemene of een bijzondere kerk. De zichtbare *algemene* kerk is de vergadering van allen, die te eniger tijd, en op alle plaatsen, de leer van Christus belijden.

1) De zichtbare *bijzondere* kerk is een vergadering van degenen, die Christus' leer belijden op een bepaalde plaats, b.v. te Jeruzalem, te Rome, enz. Op dezelfde manier is de onzichtbare kerk 1e. algemeen, omdat alle uitverkorenen — in welke tijd en op welke plaats zij ook geleefd hebben — hetzelfde geloof en dezelfde gemeenschap met Christus hebben. Daarvan spreekt eigenlijk het Geloofsartikel: „Ik geloof ene heilige, algemene, Christelijke Kerk", of Gemeente. 2e. Is zij ook bijzonder, omdat de uitverkorenen op de één of andere plaats, op de één of andere tijd, hetzelfde geloof van Christus belijden. Tussen de zichtbare en onzichtbare kerk is bijna hetzelfde verschil, als er bestaat tussen het totaal en een gedeelte. Want de onzichtbare kerk is verborgen in de zichtbare kerk, zoals een deel schuilt in het geheel. En dat laatste blijkt ook uit wat Paulus schrijft in Rom. 8 : 30: „Die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen." Nu is de *roeping* waarmee God de mensen roept, tweeërlei: inwendig en uitwendig. Volgens Paulus geschiedt de inwendige roeping „naar het voornemen der verkiezing", Rom. 9 : 11. De uitverkorenen worden geroepen door de inwendige en uitwendige roeping; en de huichelaars alleen maar door de uitwendige. En ten opzichte van deze uitwendige roeping wordt de zichtbare kerk ook wel de *gemeente der geroepenen* genoemd, waarin ook huichelaars zijn. Maar de onzichtbare kerk heet de gemeente der uitverkorenen en de gemeente der heiligen.

Tegenwerping 1. Als het geheel zichtbaar is, dan is ook het deel zichtbaar. Nu is het geheel, namelijk de zichtbare kerk, zichtbaar, zoals haar naam al uitdrukt. Dus is dan ook haar deel, n.l. dat de onzichtbare kerk genoemd wordt, zichtbaar.

Antwoord. Het woordje „zichtbaar" wordt dubbelzinnig genomen. Want het geheel is zichtbaar, maar niet zonder meer, maar 1e. met betrekking tot de mensen, aan wie zij van buiten bekend is; 2e. ten opzichte van de kerkvorm, die ze uitwendig bezit. En in die zin is ook het deel zichtbaar, n.l. voor zover de uitverkorenen

zichtbare mensen zijn, die het ware geloof van de zichtbare kerk belijden. Maar het geheel is niet zichtbaar, voor zover dat het geveinsde geloof van de huichelaars en het oprechte geloof en de wedergeboorte der uitverkorenen, die daarin zijn, betreft. Want alleen de Heere kent degenen die de Zijnen zijn, én die het niet zijn, 2 Tim. 2 : 19, Joh. 2 : 23-25.

Tegenwerping 2. Die tot de kerk behoren, gaan niet verloren. Nu zijn er veel huichelaars in de kerk. Dus gaan de huichelaars niet verloren.

Antwoord. Wie tot de gemeente, nl tot de onzichtbare kerk der ware heiligen, behoren, gaan niet verloren. Welnu in die onzichtbare kerk zijn geen huichelaars; want die zijn alleen maar in de zichtbare kerk, waarin er velen zijn, die niet zalig zullen worden, Matth. 7 : 21.

Tegenwerping 3. Waar geen onzichtbare kerk is, daar is ook geen zichtbare. Onder het pausdom was er geen onzichtbare kerk, en daarom ook geen zichtbare.

Antwoord. Het wordt ontkend, dat er onder het pausdom geen onzichtbare kerk was. Want God heeft Zichzelf, ook te midden van de droesem van het pausdom, steeds enig overblijfsel behouden, dat het fundament handhaaft; vgl. N.G.B., Art. 27.

De kerk wordt ook onderscheiden naar de tijd, n.l. dat ze is of van de kerk van het Oude, of van het Nieuwe Testament. De kerk van het Oude Testament was een vergadering, die de leer van Mozes en de Profeten heeft aangenomen, de ceremoniën — door God bevolen! — onderhouden, en hetgeen door de ceremoniën afgebeeld werd, omhelsd; d.w.z. zij geloofden in de Messias, Die komen zou. De kerk van het Nieuwe Testament is een vergadering, die de leer van het Evangelie, van de thans gekomen Messias, aanneemt, en de sacramenten, door Christus

5. Wat de kenmerken van de ware kerk zijn.

Er zijn drie kenmerken, waaraan de ware kerk gekend wordt: 1. De reine verkondiging van de ware, (al)gehele, onvervalste en rechtzinnige leer der Wet en des Evangelies, zoals die begrepen is in de geschriften der Profeten en Apostelen. 2. Het recht en wettig gebruik der sacramenten. 3. De gehoorzaamheid aan de leer en aan de gehele dienst. Deze kenmerken vindt u alle bijeen in Christus' woorden, Matth. 28 : 19: „Gaaf dan henen, onderwijst al de volkeren, dezelve dopende in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes; lerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb.” Deze kenmerken dient men te weten 1e. om de ere Gods, opdat de vijanden onderscheiden kunnen worden van Gods kinderen; en 2e. om onze zaligheid, opdat wij ons tot de ware kerk kunnen voegen en begeven.

Tegenwerping 1, tegen het eerste kenmerk: Te allen tijde zijn er bepaalde dwalingen in de kerk geweest, hetzij bijzondere of algemene. Daarom is de zuiverheid in de leer geen kenmerk der ware kerk.

Antwoord. Er zijn wel steeds tal van dwalingen in de kerk geweest, maar het fundament bleef altijd ongeschonden, waarop — volgens hetgeen de Apostel getuigt, in 1 Kor. 3 : 11 en 13 nu eens goud en zilver, en dan weer hooi en stoppelen gebouwd wordt; en ook al gebeurt dat, dan blijft nochtans de kerk, en is de zuiverheid in de leer een kenmerk der ware kerk; mits het fundament behouden en de dwalingen niet hardnekkig verdedigd worden.

Tegenwerping 2, tegen het derde kenmerk: In vele gemeenten, die de rechte leer belijden, wordt dit kenmerk niet bespeurd. Want velen zijn de leer ongehoorzaam,

ja er zijn soms ook wel grove zonden in omloop.

Antwoord. Hoewel zij niet allen gehoorzaam zijn, toch zijn er velen die dat betrachten en dan ook metterdaad de dienst gehoorzamen. En allen tezamen zijn ze enigszins gehoorzaam krachtens belijdenis, wanneer zij n.l. bekennen dat hun zonden door de Gemeente niet goedgekeurd noch verdedigd worden. Nee, de Gemeente verdedigt hun gebreken niet, die zij mochten hebben, maar beweent en verbetert ze. Daarom kan men niet vanwege de onordelijkheid van sommigen beweren, dat de gehoorzaamheid niet een kenmerk der Kerk is. En het is juist heel erg nodig, dat dit derde kenmerk erbij gedaan wordt, omdat God bespot zou worden, als de gemeente zéi, dat zij Christus' leer wel aanneemt, maar er toch niet naar leven wil.

Tegenwerping 3, tegen alle kenmerken. Dit kunnen geen kenmerken zijn, die de ware van de valse kerk onderscheiden. Want alle ketters en scheurmakers zeggen, dat zij deze kenmerken hebben. Welnu, hetgeen alle ketters en scheurmakers beweren te hebben, dat kan geen kenmerk van de ware kerk zijn.

Antwoord. Men moet niet letten op hetgeen de ketters en scheurmakers beweren te hebben, maar op hetgeen zij metterdaad en in waarheid hebben. Daarom gaat het niet op, dat dit niet de eigen kenmerken der kerk zouden zijn. Want anders zou het ook (daaruit) kunnen volgen, dat de hemelse goederen der Gemeente niet eigen zijn, omdat zij ook beweren, dat zij die hebben.

Tegenwerping 4. Vóór de pauselijke successie, of regelmatige opvolging van de dienaren pleit: De kerk kan niet bestaan, zonder dat de dienaars of leraars, de een de ander, ordelijk opvolgen. Daarom is dit een kenmerk van de ware kerk; want een zaak zonder welke de kerk niet bestaan kan, dat is een kenmerk ervan.

Antwoord. Wanneer het ordelijk elkaar opvolgen zó verstaan wordt, dat de dienaren (des Woords) in de ware profetische en apostolische leer elkaar moeten opvolgen, dan zijn wij het daarmee eens. Want zulk een successie vereisen de door ons genoemde kenmerken. Maar als dit opgevat wordt, zoals het door de Rooms-katholieken opgevat wordt, n.l. van een successie dat men alleen in hun plaats en zetel komt, zonder de waarachtige leer, dan is het niet waar, dat de kerk niet zou kunnen bestaan zonder zulk een successie. Want dan zou noch Christus, noch de Apostelen, ja zelfs niet de gemeente der Profeten de ware kerk geweest zijn. En zeer juist zegt Augustinus, Epist. 166: „In de Schrift hebben wij Christus geleerd; in de Schrift hebben wij de gemeente geleerd”; en Irenaeus, lib. 3 : 43: „Men dient de dienaren die in de kerk zijn, gehoorzaam te wezen, die in de plaats van de Apostelen getreden zijn; die mét de opvolging in het herdersambt, ook ontvangen hebben de zekere bevestiging, naar het welbehagen des Vaders. Maar de anderen, die van de voorname successie afwijken, uit welke plaats zij ook vergaderd worden, die moet men voor verdacht ³⁾ houden”, enz. Daarom zegt onze N.G.B., Art. 7, op dit punt terecht, dat hier geen successie van tijden of personen van kracht is.

6. Waarom de kerk een heilige en algemene kerk genoemd wordt; en of zij aan een bepaalde plaats gebonden is.

De Kerk is één, niet met betrekking tot de bijwoning, of t.o.v. de eenparigheid van de ceremoniën, maar in de overeenstemming der leer en des geloofs. Ook is zij heilig,

omdat zij aan God geheiligd en toegewijd, en van de wereld afgezonderd is; bovendien, omdat zij geheiligd is door het bloed en de Geest Van Christus, 1 Kor. 6 : 11, d.w.z. omdat zij hier (op aarde) begint heilig te worden, en dat Christus' heiligheid haar toegerekend wordt (vgl. N.G.B., Art. 27: omdat zij gewassen is door Christus' bloed, en geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest!).

Zij is ook een *algemene* of katholieke kerk.

1. Ten opzichte van de plaatsen. Niet omdat ze vele rijken bezit, maar omdat zij door de gehele wereld verspreid is, en aan geen bepaalde plaats, rijk of stad gebonden is. Op die manier zou ze niet algemeen (kunnen) zijn, want wat aan één plaats gebonden is, kan niet algemeen genoemd worden. Daarom is het bespottelijk, dat de Rooms en de roomse kerk „Katholiek" of algemeen noemen.

2. Ten opzichte van de tijden. Want er is, en zal in de wereld niet meer dan één waarachtige kerk van alle tijden zijn, volgens Christus' belofte in Matth. 28 : 20: „Ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleinding der wereld.”

3. Ten opzichte van de mensen, want de kerk wordt vergaderd uit alle geslachten der mensen.

Hier rijzen een tweetal vragen:

1e. betreffende de macht en het aanzien der kerk, en

2e.: Of de Kerk ook dwalen kan?

Ik zal beide vragen in korte woorden bespreken.

1. Over de autoriteit of de macht en het aanzien der kerk worden verschillende dingen door de Rooms en beweerd, die ik nu maar achterwege laat. Slechts aan één zaak herinner ik beknopt, dat het n.l. vals is, wanneer zij beweren, dat de autoriteit der kerk meer of groter is dan die van de Heilige Schrift. Want niet de kerk heeft de Schrift voortgebracht, maar daarentegen heeft de Schrift de kerk gebaard. Want de Schrift is Gods Woord, waaruit, als een onvergankelijk zaad, de uitverkorenen wedergeboren worden, 1 Petrus 1 : 23, ja de gehele kerk geboren wordt. Zij werpen ons tegen de uitspraak van *Augustinus*, die nu zeer algemeen is, contra Epist. Fondam. Manichaei c.5, waar hij vertelt, hoe hij tot het geloof van de algemene kerk gebracht werd. Want hij zegt, dat hij de Katholieken geloofd heeft, d.w.z. de leden der algemene kerk, die zeiden: Geloof het Evangelie; en hij zegt dan: Ik zou voorzeker het Evangelie niet geloven, indien mij de autoriteit of het aanzien der kerk daartoe niet bewogen had. Zo is hij dus door de betuigingen der kerk ertoe bewogen om het Evangelie te lezen en te geloven, dat de geopenbaarde leer daarin begrepen was. En wat zou men uit deze woorden nu toch wel voor conclusie kunnen trekken? Want belooft hij dan soms dat hij, nadat hij het Evangelie geloofd heeft, de kerk méér geloven wil dan het Evangelie; n.l. indien de kerk iets zou besluiten dat tegen het Evangelie indruist, of hetgeen door geen uitspraak der Heilige Schrift bewezen worden kan? Dit wilde Augustinus stellig niet! Ja, elders vervloekt hij allen, die iets verkondigen boven hetgeen zij uit de geschriften van Wet en Evangelie ontvangen hebben. En op diezelfde plaats verklaart hij, dat hij daarom de Manicheeër niet geloven kan, omdat hij in het Evangelie niets vindt van een apostelschap van de Manicheeër.

2. Op de andere vraag luidt mijn antwoord beknopt, dat de kerk niet dwalen kan,

1e. De *ware kerk*, die in Christus' Naam vergaderd wordt en de stem van haar

Herder hoort, volgt en nakomt;

2e. Ook niet de *gehele* Kerk; hoewel soms wel enkele leden kunnen dwalen, wanneer zij n.l. van Gods Woord afwijken. Want het licht der waarheid wordt steeds in het hart van enkelen bewaard, reden waarom de kerk heet „de pilaar en vastigheid der waarheid“, 1 Tim. 3 : 15; aangezien God de waarheid in Zijn kerk bevestigt en door haar aan anderen openlijk bekendmaakt; zoals ook de Overheid haar plakkaten en wetten aan pilaren of andere plaatsen (borden b.v.) pleegt aan te slaan en te hechten, om aan allen bekend te worden. (Vgl. de Aant. in de Statenbijbel!).

3e. Niet *geheel en al*, d.w.z. niet in alle delen der leer, hoewel de kerk op bepaalde punten soms wel dwaalt.

4e. Niet in het *fundament*, want wanneer de kerk daarvan afdwaalde, dan zou zij geen kerk meer zijn. Want dan zou zij niet gebouwd zijn op de hoeksteen Christus. Daarom behoudt de ware kerk steeds het Fundament.

7. Welk onderscheid er bestaat tussen de kerk en de politie, of burgerlijke regering.

Het voornaamste onderscheid is:

1. De verschillende burgerlijke regeringen verschillen, al naar hun diverse plaatsen en wetten. Want zij kunnen door verschillende, en toch ook goede wetten geregeerd worden; en wie een burger is van de ene stad, is het niet van een andere of van alle steden tegelijk. Ook bestaat er geen algemene burgerlijke regering, waarvan alle andere met elkaar als het ware de onderdelen vormen. Maar de ware kerk is algemeen, d.w.z. er is te allen tijde en op alle plaatsen slechts één Kerk, die overeenkomt in de leer en in het geloof, en daarvan vormen alle bijzondere gemeenten de delen, en alle gelovigen zijn er de leden van, waar zij ook mogen wonen.

2. Koninkrijken en burgerlijke regeringen hebben vele hoofden, die enerzijds elkaar opvolgen — want een hoofd, b.v. een koning of een opperste magistraat, blijft niet altijd — en anderzijds verschillende bevoegdheid hebben; d.w.z. in alle tijden heeft een rijk wel een opperhoofd, maar daarnaast nog vele onderhoofden op aarde. Evenwel, de kerk is op aarde niet gebonden aan enig hoofd, maar heeft steeds één enig Hoofd, zonder onderhoofd of plaatsvervanger, en Hij is in de hemel, n.l. Christus.

3. De burgerlijke staat wordt geregeerd door bepaalde burgerlijke, vaststaande en menselijke wetten, die nodig zijn voor de uiterlijke tucht en vrede. De kerk wordt geregeerd door de Heilige Geest en door Gods Woord. Want het ware geloof wordt in ons gewerkt door het gehoor van Gods Woord en door de werking des Heiligen Geestes, en daardoor worden wij wedergeboren, enz.

4. De politie heerst alleen over de uiterlijke gehoorzaamheid. De kerk ook over de innerlijke.

5. In de burgerlijke regering berust bij de raad, of bij het volk of bij die beide samen *de* opperste macht om wetten te maken, waaraan de onderdanen verplicht zijn te gehoorzamen om des gewetens wil. Maar de kerk heeft deze bevoegdheid niet. Maar allen die in de kerk zijn, zowel opzieners als hoorders, zijn gebonden

aan Gods Woord, waarvan zij niet af, en waaraan zij niets toe mogen doen. Alleen in middelmatige dingen heeft de kerk de bevoegdheid om iets te besluiten, maar zonder binding van het geweten; en zulks niet door een opperste macht, maar krachtens toelating en medestemming.

6. De burgerlijke regering is gewapend met het zwaard of met een lichamenlijk geweld, om de ongehoorzamen te straffen. Maar de kerk is gewapend met een geestelijk zwaard, n.l. met het Woord van God, d.w.z. om Gods toorn aan alle ongehoorzamen te verkondigen.

7. In de kerk zijn steeds enige uitverkorenen en heiligen, maar in de burgerlijke regering niet altijd.

8. *Wat er de oorzaak van is, dat er een verschil bestaat tussen de kerk en de overige mensen.*

Er zijn in de wereld drie soorten mensen, die onderling zeer verschillen. Sommigen zijn geheel vervreemd van de kerk: belijdenis des geloofs leggen zij niet af. Maar het geloof en de boetvaardigheid verzakende, betonen zij zich openlijke vijanden van God en de kerk. Anderen zijn tot de gemeente geroepen, maar niet krachtdadig; onder hen zijn de huichelaars, die de leer wel belijden, maar zonder een oprecht geloof en zonder zich tot God te bekeren. En tenslotte zijn er, die krachtdadig geroepen en uitverkoren zijn, en waarlijk geloven. Maar hun aantal is het kleinst, zoals er geschreven staat: "Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren", Matth. 20 : 16.

Nu vraagt men, wat de oorzaak van dit verschil tussen de mensen is, b.v. tussen Abel en Kaïn, Izak en Ismaël, Jakob en Ezau, Petrus en Judas, Cornelius en Simon de tovenaer, enz.

Antwoord. De naaste oorzaak ligt bij de mens zelf. Want de vijanden en huichelaars verachten God en zijn Hem van zichzelf en uit eigen vrije wil, zonder dwang, ongehoorzaam. Maar toch, al zijn de huichelaars en vijanden van zichzelf zo, de uitverkorenen zijn dat niet uit zichzelf. De eerste en voornaamste oorzaak van dit verschil is de eeuwige verkiezing Gods, waardoor God van eeuwigheid besloten heeft, om Zich over sommigen te ontfermen in Christus, en over anderen niet te ontfermen, maar hen in hun verdoemenis te laten; om sommigen krachtdadig te roepen en met het geloof in Christus te begiftigen, maar om anderen wederom niet te roepen, maar in hun blindheid te laten of ook door Zijn rechtvaardig oordeel de satan over te leveren, om nog meer verblind en verhard te worden; opdat Hij in de één Zijn barmhartigheid en in de ander Zijn rechtvaardigheid verheerlijke, zoals er geschreven staat, Hand. 14 : 16, dat God „in de verleden tijden al de heidenen heeft laten wandelen in hunne wegen"; Rom. 9 : 18: „Hij ontfermt Zich dien Hij wil, erf verhardt dien Hij wil"; Joh. 6 : 37: „Al wat Mij de Vader geeft zal tot Mij komen", en Rom. 8 : 29v.: „Want die Hij te voren gekend heeft, die heeft Hij ook te voren verordineerd den beelde Zijns Zoons gelijkvormig te zijn, opdat Hij de Eerstgeborene zij onder vele broederen. En die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen", enz. Deze raad Gods voert de Zoon, als Middelaar, door middel van een Ander uit, door alle uitverkorenen, Hem van de Vader gegeven, te roepen en met het geloof te begiftigen, terwijl de Heilige Geest hen onmiddellijk, door Zichzelf, verlicht en

heilig. Het middel daartoe is het Woord, waardoor de Heilige Geest krachtdadig werkt in de harten der uitverkorenen en Gods raad uitvoert.

9. Of er buiten de Kerk ook zaligheid is.

Dat de zaligheid uitsluitend in de kerk (te vinden) is, en dat er buiten haar niemand zalig wordt, bevestigen de volgende teksten, Jes. 37 : 32: „Want van Jeruzalem zal het overblijfsel uitgaan en het ontkomene van den berg Sion”; Ez. 13 : 9: „Zij (n.l. de valse profeten) zullen in de vergadering Mijns volks niet zijn, en in het schrift van het huis Israëls niet geschreven worden, en in het land Israëls niet komen”; Joël 2 : 32: „En het zal geschieden, al wie den Naam des HEEREN zal aanroepen, zal behouden worden; want op den berg Sion en te Jeruzalem zal ontkoming zijn, gelijk als de HEERE gezegd heeft; en dat, bij de overgeblevenen, die de HEERE zal roepen.” Dit wordt ook bevestigd door de volgende redenen: Buiten de kerk is er geen Zaligmaker, geen geloof, geen belofte der zaligheid, en daarom ook geen zaligheid. Joh. 15 : 4: „Zonder Mij kunt gij niets doen”; Joh. 3 : 36: „Die den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem.”

De verkiezing is in de Gemeente, en niet buiten haar. Want degenen die God tot het eeuwige leven verkoren heeft, die heeft Hij ook verkoren tot de middelen, die bestemd zijn om tot dat doel te komen, d.w.z. tot de roeping, tot het geloof en tot boetvaardigheid, Rom. 8 : 30: „Die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen.” Tenslotte: Zoals er buiten de ark niemand behouden werd bij de zondvloed, zo is er geen zaligheid buiten Christus, Die alleen in de Gemeente gekend en aangeroepen wordt. Daarom is het noodzakelijk, dat allen die zalig zullen worden, lidmaat van de zichtbare kerk moeten worden en blijven. (Vgl. N.G.B., Art. 28).

Op grond van dit alles valt het antwoord niet moeilijk op de vraag: Of dan ook alle uitverkorenen lid zijn van de zichtbare kerk? Zij zijn allen tezamen niet steeds in de kerk. Want God laat wel eens toe, dat velen een tijdlang buiten de kerk dwalen, ja zichzelf moedwillig ertegen verzetten. Joh. 10 : 16: „Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn.” Maar zij worden tenslotte toch allen tezamen geroepen en lidmaat van de kerk, voordat zij sterven.

Tegenwerping. Dan is Gods verkiezing dus niet vrij.

Antwoord. Toch wel, want God heeft degenen die Hij gewild heeft, vrijelijk verkoren van eeuwigheid, in Christus, zowel tot het einde als tot de (heils-)middelen. „Hij ontfermt Zich diens Hij wil”, Rom. 9 : 18. En wanneer God iemand verkoren heeft en voorbestemde tot die beide, namelijk én tot het einde én tot de middelen, dan verandert Hij Zijn besluit niet.

Wat betekent het dus, te geloven één heilige en algemene kerk of Gemeente?

Het wil zeggen te geloven:

- 1e. dat er steeds een Gemeente der heiligen in de wereld is;
- 2e. dat deze gezocht dient te worden in de zichtbare kerk, of in de vergadering dergenen die geroepen zijn; d.w.z. dat er een onzichtbare Gemeente der heiligen is, en een zichtbare van geroepenen. Want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren;
- 3e. dat ik een lidmaat van die Gemeente der heiligen ben, en eeuwig blijven zal.

Over de eeuwige praedestinatie of Gods voorverordining.

Na bewezen te hebben welke de ware Kerk is, volgt dan nu het stuk van de eeuwige praedestinatie en verkiezing van God; 1e. omdat de ware Kerk een vergadering is van uitverkorenen; en 2e. omdat al eerder aangetoond is, dat er drie soorten mensen zijn: sommigen zijn geheel en al van de kerk vervreemd, anderen wel tot de Gemeente geroepen, maar huichelaars, en zonder oprecht geloof en boetvaardigheid; en weer anderen, die tot de Gemeente geroepen en waarlijk geheiligd zijn. De oorzaak van dit onderscheid komt voort uit Gods eeuwige verkiezing.

Het woord *praedestinatie* is een Latijns woord, waarmee het Griekse „proorismos" vertaald wordt, dat afkomstig is van „proorizein", Hand. 2 : 24, Rom. 8 : 29v., 1 Kor. 2 : 7, Ef. 1 : 5 en 11. En in het Nederlands betekent het zoveel als een „schikking" of „verordining" van een bepaalde zaak tot een bestemd doel, die al plaats vond, nog voordat de zaak er was. Dat God heet de mensen gepredestineerd te hebben, wil zoveel zeggen als: dat God de mensen tevoren, nog eer zij er waren, geschikt en verordineerd heeft tot bepaalde doeleinden, om in hen de eer van Zijn barmhartigheid én rechtvaardigheid te betonen.

Men dient bij de predestinatie vooral na te gaan:

- 1e. Of er eert ordedestinatie is.
- 2e. Wat ze is.
- 3e. De oorzaak ervan.
- 4e. Wat ze voortbrengt of werkt.
- 5e. Of ze onveranderlijk is.
- 6e. In hoe ver zij bekend is, en of men ervan verzekerd kan zijn.
- 7e. Of de uitverkorenen wel altijd leden der Kerk zijn, en de verworpenen nooit.
- 8e. Of de uitverkorenen ook van de kerk afvallen; en of de verworpenen er steeds in blijven; en ook: of de uitverkorenen van hun volharding verzekerd kunnen zijn.
- 9e. Waarvoor deze leer nuttig is.

1. Of er een praedestinatie is.

Als er gevraagd wordt: Of er een predestinatie is, dan bedoelt men te vragen, of God door Zijn eeuwige raad degenen die zalig en verdoemd zullen worden, van elkaar gescheiden heeft. Sommigen zeggen, dat de verkiezing — zoals de Heilige Schrift daarover spreekt — een uitnemendheid aanduidt, krachtens welke iemand het waardig is dat hij uitverkoren wordt; zoals een fraai en moedig paard; en uitverkoren of uitgelezen paard genoemd wordt en fijn uitnemend goud uitverkoren goud genoemd wordt. Zo zeggen zij ook, dat de verwerping een onwaardigheid is. Maar deze verklaring is onjuist. Want men kan uit de Schrift aantonen, dat hierdoor de eeuwige raad Gods, om mensen zalig of niet zalig te maken, bedoeld wordt; en dat in de schepselen zulk een uitnemendheid en waardigheid der verkiezing bij God niet gevonden wordt.

Dat er een *predestinatie*, d.w.z. een verkiezing én verwerping is, bewijzen de volgende teksten der Heilige Schrift, Matth. 20 : 16: „Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren"; Joh. 15 : 16: „Gij hebt Mij niet uitverkoren, maar Ik heb u

uitverkoren"; id. 10 : 16: „Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn"; Ef. 1 : 4v.: „Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem — n.l. Christus — voor de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig enz.; Die ons te voren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen door Jezus Christus in Zichzelf, naar het welbehagen van Zijnen wil"; Hand. 18 : 10: „Ik heb veel volks in deze stad", en id. 13 : 48: „Er geloofden zovelen als er geordineerd waren tot het eeuwige leven"; Rom. 8 : 30: „Die Hij te voren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen"; Joh. 6 : 37: „Al wat Mij de Vader geeft zal tot Mij komen; en die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen", id. 10 : 27: „Mijne schapen horen Mijn stem."

Over de *verwerping* handelen in het bijzonder de volgende teksten, Rom. 9 : 22: „En of God willende Zijn toorn bewijzen en Zijn macht bekend maken, met vele lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns, tot het verderf toebereid"; Matth. 13 : 11: „U is het gegeven, de verborgenheden van het Koninkrijk der hemelen te weten, maar dien is het niet gegeven"; Judas, vers 4: „die eertijds tot ditzelve oordeel tevoren opgeschreven zijn"; Matth. 11 : 25: „Ik dank U, Heere des hemels en der aarde, dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt en hebt dezelve den kinderkens geopenbaard", (vers 26): „Ja Vader, want alzo is geweest het welbehagen voor U"; Joh. 8 : 47: „Die uit God is hoort de woorden Gods; daarom hoort gijlieden niet, omdat gij uit God niet zijt"; id. 10 : 26: „Gijlieden gelooft niet, want gij zijt niet van Mijn schapen"; Spr. 16 : 4: „De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil, ja ook den goddeloze tot den dag des kwaads." (Vgl. N.G.B., Art. 16; D.L. I, art. 6).

Bezwaren tegen de predestinatie.

Tegenwerping 1. De belofte der genade is algemeen en komt alle mensen toe. Daarom is er niemand van de genade en zaligheid verworpen.

Antwoord. De genadebelofte is *algemeen* ten opzichte van de gelovigen, d.w.z. dat ze alle gelovigen toebehoort. Want zoals God de ongelovigen Zijn genade niet geeft, zo belooft Hij ze hun ook niet. Want anders, als Hij ze hun beloofde en niet gaf (en het bestaat vast, dat Hij ze hun niet geeft), dan zou Hij niet waarachtig zijn. Dus past de Heilige Schrift in alle beloften, de genade uitsluitend op de gelovigen, hetzij met nadruk of stilzwijgend, toe, Joh. 3 : 15v.: „Opdat een iegelijk die in Hem gelooft"; Rom. 3 : 22: „Tot allen en over allen die geloven"; Matth. 11 : 28: „Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt"; Rom. 10 : 12: Hij is „rijk over allen die Hem aanroepen"; Hand. 2 : 21: „Een iegelijk die den Naam des Heeren zal aanroepen, zal zalig worden", enz.

Tegenwerping 2. 1 Tim. 2 : 4: God „wil, dat alle mensen zalig worden." Daarom heeft Hij niemand verworpen.

Antwoord. Deze tekst van Paulus dient men met onderscheiding(sgave) te verstaan. God wil dat alle mensen zalig worden:

1e. omdat de bekering en zaligheid van allen Hem behaaglijk en aangenaam is. Want Hij heeft een vermaak in de zaligheid van allen; ja, Hij verblijdt Zich niet in de dood der goddelozen, voor zover het een dood, d.w.z. een pijniging en vernieling van de schepselen betekent. Wanneer Hij dan ook zegt, Spr. 1 : 26: „Ik zal in ulieder verderf lachen", of dat Hij Zich zal wreken op Zijn vijanden, Deut.

32 : 4v., Jes. 1 • 24, dan moet men dit verstaan van de straffen der goddelozen, omdat die een uitvoering en verheerlijking van Zijn rechtvaardigheid zijn.

2e. Omdat Hij alle mensen tot het geloof en tot boetvaardigheid nodigt. Daarom zegt Paulus er nog bij: „en tot kennis der waarheid komen.” Maar Hij wil niet metterdaad, dat zij allen zalig en bekeerd worden. Want als Hij zulks wilde, zou Hij het ook doen, d.w.z. dan zou Hij alle mensen zalig maken, en niet toestaan dat er iemand verloren gaat, aangezien Hij almachtig is. En Paulus zegt niet, dat Hij alle mensen wil zalig maken, maar alleen, dat Hij wil dat alle mensen zalig worden, n.l. omdat Hem de zaligheid van allen behaagt en omdat Hij alle mensen daartoe nodigt. Hij doet aan alle mensen goed, „opdat zij den Heere zouden zoeken, of zij Hem immers tasten en vinden mochten”, Hand. 17 : 27. Hij nodigt alle mensen; Hij zegt tot allen: Bkering en gehoorzaamheid behaagt Mij, u bent Mij die allen schuldig. Maar Hij zegt niet tot allen: Ik zal die krachtadig in u werken, maar dit geldt alleen de uitverkorenen. Daarom: „de uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden”, Rom. 11 : 7. Ingeval men deze onderscheiding van Gods wil niet toestaat, dan moet men toegeven, dat de Heilige Schrift met zichzelf in strijd is, als zij zegt, 1 Tim. 2 4: „God wil dat alle mensen zalig worden”, en elders: „Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren”, Matth. 20 : 16; „Hij ontfermt Zich diens Hij wil, en verhardt dien Hij wil”, Rom. 9 : 18; „De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil, ja ook den goddeloze tot den dag des kwaads”, Spr. 16 : 4; „Ezau heb Ik gehaat”, Rom. 9 : 13; „Het hart dezès volks is dik geworden, en zij hebben met de oren zwaarlijk gehoord, en hun ogen hebben zij toegedaan; opdat zij niet te eniger tijd met de ogen zouden zien, en met de oren horen, en met het hart verstaan en zich bekeren, en Ik hen geneze.” Matth. 13 : 15; Eli's zonen „hoorden de stem huns vaders niet, want de HEERE wilde ze doden.” Dit strijdt met elkaar, n.l. gans en al te willen dat de mensen zalig worden, én toch slechts weinigen verkiezen, enigen te verharden, te haten en te doden.

3e. De Kanttekenaars merken bij de tekst op, dat „*allen*” hier genomen wordt voor *allerlei*, zoals blijkt uit het voorgaande 2e vers, waarvan dit vers een reden (op)geeft; evenals op grond van het woordje „*wil*”: Want als God wil dat alle mensen zalig worden, dan zullen zij allen zalig worden, aangezien God doet alles wat Hij wil, Ps. 115 : 3, Rom. 9 : 19 en Ef. 1 : 11. En dat wordt ook bewezen uit hetgeen de Apostel erbij voegt, n.l. dat God wil „dat zij allen tot kennis der waarheid komen.” Want de Schrift verklaart dat dit een voorrecht is van Gods volk, vgl. Ps. 147 : 19v., Matth. 11 : 25, Joh. 6 : 45, Ef. 2 : 12, enz. Als iemand nu zou willen opmerken, dat God zulks wil, indien de mensen (het) ook willen: Dat betekent de zaligheid ten- dele van Gods wil, en ten dele van 's mensen wil te laten afhangen; hetgeen in strijd is met wat de Apostel leert in Rom. 9 : 16 en 23; id. 10 : 20 en 11 : 35v. en op nog andere plaatsen.

Tegenwerping 3. God is geen Aannemer des persoons. Dus geeft Hij dan de mensen die van nature allen tezamen precies gelijk zijn, niet zulke ongelijke dingen, d.w.z. Hij verkiest niet de één, om de ander te verwerpen. Want bij zo iemand is aanzien des persoons, die aan gelijke mensen ongelijke dingen geeft.

Antwoord. Deze reden dient men met onderscheiding te verstaan. De zodanige is n.l. een aannemer van personen, die aan gelijke mensen ongelijke dingen geeft: 1e. als hij die geeft *om bepaalde uiterlijke oorzaken*, welke niet de voorwaarde zijn, waarom een zelfde beloning of straf gegeven, dan wel niet gegeven wordt;

d.w.z. wanneer op het gemeen(schappelijk) recht van beide partijen niet gelet wordt, maar bij de één dingen ir. aanmerking komen, die tot de zaak zelf niet behoren, zoals rijkdom, macht, aanzien, vriendschap, eigenbelang enz. Deze dingen merkt God niet aan in de persoon die Hij zalig maakt, maar Hij eist geloof en bekering, en Hij geeft het eeuwige leven aan hen, die deze dingen hebben, en hun die ze niet hebben, geeft Hij het niet.

2e. Als hij ze geeft *uit verplichting*; d.w.z., als hij krachtens enig recht verplicht is aan gelijke mensen gelijke dingen te geven, en toch ongelijke dingen geeft. Maar God ontfermt Zich over sommigen, zonder de allerminste verplichting, zeer vrij (en soeverein), uit enkel genade en goedheid, daar Hij Zich rechtvaardig over niemand had kunnen ontfermen, maar ze allen van de zaligheid had kunnen uitsluiten. Want wij zijn van nature allen kinderen des toorns en vijanden Gods. Ingeval iemand op de weg bedelaars ontmoet, en uit barmhartigheid de één een aalmoes geeft en de ander niet; of aan de één een stuiver geeft, en aan de ander een penning, als aan geen van beiden (iets) verschuldigd; of dat hij vanwege de burgerlijke wetgeving verplicht is iets te geven, geen aannemer des persoons is, wie zal dan God van onrecht kunnen beschuldigen, wanneer Hij aan mensen die precies even verkeerd en onwaardig zijn, Zijn genade ongelijk schenkt, zoals Hij wil? „Of is het mij niet geoorloofd (vraagt Christus in Matth. 20 15) te doen met het mijne, wat ik wil? Of is uw oog boos, omdat ik goed ben?" En: „Wie heeft Hem (de Heere n.l.) eerst gegeven en het zal hem wedervergouden worden?" Rom. 11 : 35. Ja, als er bij God enige onrechtvaardigheid zijn zou (hetgeen verre zij!), dan zou Hij onrechtvaardig een Aannemer des persoons zijn bij het geven, maar in geen geval bij het niet-geven.

Tegenwerping 4. Wie een rantsoen of voldoening ontvangt, dat voldoende is voor de zonden van allen, die is verplicht om alle zondaars in genade aan te nemen. God heeft zo'n genoegzame voldoening ontvangen in de Zoon, voor de zonden der gehele wereld. Daarom is Hij verplicht ¹⁾ om alle mensen in genade te ontvangen.

Antwoordt. Men is verplicht om in genade aan te nemen, wanneer een genoegzame voldoening niet slechts voor allen gedaan is, maar ook door allen aangenomen en toegeëigend is. Maar de voldoening van Christus — al is zij vanwege haar waardigheid wel genoegzaam om duizend werelden te verlossen, indien zij die geloofden en zich die toeëigenden! — is echter niet gebracht voor degenen die ze niet wordt toegeëigend; en strikt-genomen is zij uitsluitend voor diegenen gebracht, voor wie Christus ook gebeden heeft, d.w.z. voor de uitverkorenen, Joh. 17 : 9: „Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen die Gij Mij gegeven hebt"; en alleen de uitverkorenen zijn het, die met het ware geloof begiftigd worden, Hand. 13 : 48, en Titus 1 : 1.

Aanhoudend bezwaar 1. Maar wie hoogst barmhartig is, behoort een genoegzame voldoening aan allen toe te eigenen. God is hoogst barmhartig. Daarom behoorde Hij alle mensen de genoegzame voldoening van Christus toe te eigenen.

Antwoord. 't Is niet direct noodzakelijk om hoogst barmhartig te zijn, ten einde de genoegzame voldoening aan allen toe te eigenen. Want de grootheid der barmhartigheid bestaat niet in het getal dergenen die zalig gemaakt worden, maar in de grootte en in de wijze van de weldaad, hetzij dan dat die weldaad aan één (persoon) dan wel aan velen gegeven wordt. Bovendien is dit alleen waar van Hem, Die zó ten hoogste barmhartig is, dat Hij niet alleen wijs, maar ook

rechtvaardig is. Maar gelijk God Zich voorgenomen heeft, (door de uitverkorenen zalig te maken) Zijn barmhartigheid te verheerlijken, heeft Hij ook de goddelozen willen verdoen en in hen zijn allerhoogste rechtvaardigheid willen betonen, Rom. 9 : 22v. Opdat Hij aldus op een wonderlijke wijze aan Zijn barmhartigheid Zijn rechtvaardigheid zou paren, en Hij tevens Zijn allergrootste wijsheid zou doen blijken. Beide zaken leert ons Christus, Joh. 3 : 16 en 18: „Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe; maar die niet gelooft, is alrede veroordeeld.”

Aanhoudend bezwaar 2. Wie voor alle mensen een genoegzame voldoening ontvangt en toch niet alle mensen zalig maakt, die is onrechtvaardig. Want hij ontvangt meer dan billijk is. Maar God is niet onrechtvaardig. Daarom zal Hij ook alle mensen in genade aannemen, omdat Hij een genoegzame voldoening ontvangen heeft voor alle mensen.

Antwoord. Iemand is onrechtvaardig die niet alle mensen zalig maakt, voor wie hij de voldoening ontving, als de mens zelf de voldoening ook gaf. Maar nu God het geeft van het Zijne, kan Hij het ook, zonder onrechtvaardig te zijn, toeëigenen en geven aan wie Hij wil. En God ontving niet alleen de voldoening van de Zoon, maar heeft ook Zelf Zijn Zoon in de dood overgegeven, opdat Hij een voldoening voor onze zonden worden zou. Dus gaf en ontving Hij van het Zijne, en niet van het onze. Bovendien: niet de genoegzaamheid, maar de toe-eigening van de voldoening ver^plicht God om alle mensen in genade aan te nemen. Maar de toe-eigening heeft niet bij alle mensen plaats; ook heeft God er Zichzelf niet toe verplicht om ze in alle mensen krachtadig te werken. Daarom blijft Hij rechtvaardig, ook al maakt Hij niet alle mensen zalig.

Tegenwerping 5. Wie om wille van zijn eer er enigen verwerpt en straft, zo iemand is onrechtvaardig. Maar God is niet onrechtvaardig. Daarom verwerpt en straft Hij er niet enigen om Zijn eer.

Antwoord. Deze conclusie is ongetwijfeld godslasterlijk. Want ze beschuldigt de Heilige Schrift van leugen, Spr. 16 : 4: „De HEERE heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil, ja ook den goddeloze tot den dag des kwaads”; Rom. 9 : 22: „God willende Zijnen toorn bewijzen en zijn macht bekend maken, heeft met vele lankmoedigheid verdragen de vaten des toorns, tot het verderf toebereid.” Daarom moet de redenering onjuist zijn, waar men deze conclusie uit trekt.

En 1e., dat iemand onrechtvaardig zou zijn, die om wille van zijn eer er enkelen verwerpt of straft, dat geldt alleen van de schepselen; maar niet van God, Wiens eer — aangezien Hij het hoogste Goed is! — ook ten zeerste dient betracht te worden, opdat niet alleen Zijn barmhartigheid, maar ook Zijn allerhoogste rechtvaardigheid openbaar worde.

Ten 2e. is hij onrechtvaardig, die om wille van zijn eer anderen straft, namelijk als hij dit doet zonder enige schuld. Maar God laat enigen vergaan om Zijn eer, omdat zij zelf willens (en wetens) in de zonden vallen en vergaan. En Hij is evenmin verplicht om hen zalig te maken of om hun val te beletten, als Hij verplicht is om hen te scheppen. Dus laat Hij daarom toe, dat de mensen in de zonde en het verderf vallen, 1e. omdat de mensen dit zelf willen; 2e. omdat Hij niet verplicht is om hen zalig te maken.

En 3e. om met recht Zijn eer meer te bedoelen, dan de zaligheid der verworpenen.

En het past ons niet om over Gods werk op dit punt te murmureren, maar veeleer om het met godvruchtige eerbied te aanbidden. (Vgl. D.L., I, art. 18).

Tegenwerping 6. Wie iemand tot een bepaald doel voorbeschikt, verordineert hem ook tot de middelen, waardoor men tot dat doel komt. God nu verordineert (volgens deze leer) er enigen tot een doel; en daarom verordent Hij ze ook tot de middelen, d.w.z. tot de zonden. Maar aangezien zulks zeer ongerijmd en verkeerd is, moet het andere het ook zijn, waaruit dit volgt.

Antwoord. Het is niet waar, dat het doel der zonde de verdoemenis is. Want een doel wordt genoemd: alles wat iemand ertoe beweegt om iets te doen, of hetgeen de werkende oorzaak aandrijft om iets voort te brengen. Maar de verdoemenis brengt er geenszins de zondaar toe om te zondigen. Daarom is de verdoemenis niet het einde of doel, maar de vrucht der zonde. En het doel der zonde, dat de mensen bij het zondigen op het oog hebben ⁴⁾ is de volvoering van hun kwade begeerlijkheden en de versmading van God.

Aanhoudend bezwaar 1. Toch is het een middel, dat tot dat doel verordend is. De zonde is tot een doel, n.l. tot de verdoemenis, verordend. Daarom is het een middel.

Antwoord. Opnieuw zeggen we, dat het onwaar is, dat de zonde tot de verdoemenis voorbestemd is. Want niemand zondigt er met dat doel, om verdoemd te worden, aangezien hij, al zondigende, hier zijn oog niet op heeft.

Aanhoudend bezwaar 2. Al hebben de mensen dit niet in hun bedoeling, toch heeft God, als Hij de zonde toelaat, wel de verdoemenis op het oog, als het doel, d.w.z. tot openbaring van Zijn rechtvaardigheid. Daarom is de verdoeming het doel der zonde.

Antwoord. Hoewel God, wanneer Hij de zonde toelaat, daarmee de verdoemenis op het oog heeft, toch is daarom de verdoemenis niet het doel der zonde. Want wanneer God de zonde laat geschieden, dan heeft Hij daarmee niet het doel van een andermans werk — n.l. de zonde der mensen — op het oog, maar het doel van Zijn eigen werk, n.l. de toelating der zonden, d.w.z. Hij bedoelt de straffen der goddelozen en de openbaring van Zijn rechtvaardigheid. Want het is niet één en dezelfde zaak: de zonde en de toelating der zonde. Daarom is de verdoemenis der goddelozen wel het doel van de toelating der zonden, en niet het doel van de zonde zelf, maar een eigen werk en vrucht daarvan.

Aanhoudend bezwaar 3. Aangezien God datgene wil, dat door de zonde voortgebracht wordt, n.l. de verdoemenis, dan wil Hij ook de zonde, die dit voortbrengt. En bijgevolg heeft Hij de mens tot de zonde voorbestemd. Want wie datgene wil dat voortgebracht wordt, wil ook de oorzaak die het voortbrengt.

Antwoord. Het is niet altijd waar, dat wie hetgeen wil dat voortgebracht wordt, ook de oorzaak wil die het voortbrengt; maar dat geldt hen, wanneer hetgeen voortgebracht wordt én de voortbrengende oorzaak samen overeenkomen met de natuur van degene die het voortgebrachte wil. Maar het geldt niet, wanneer alleen hetgeen voortgebracht wordt, overeenkomt, en de voor(af)gaande oorzaak daarmee in strijd is. Want als dat het geval is, dan wordt het eerste gewild, en het tweede toegelaten. Maar het is duidelijk, dat in dit geval hetgeen door de zonde voortgebracht wordt, n.l. de rechtvaardige verdoemenis, met de natuur van God overeenkomt; maar dat geldt niet van de zonde, die daar een oorzaak van is, want God wil noch bewilligt de zonde. Bovendien, hoewel de verdoemenis van zichzelf uit de zonde volgt en door haar voortgebracht wordt, toch wil God ze niet van

Zichzelf, maar om een andere oorzaak, d.w.z. niet omdat het een verdoemenis — dat is: een vernieling der schepselen — is, maar omdat het een verheerlijking van Zijn eer is.

Tegenwerping 7. God veinst niet, en ook drijft Hij met niemand de spot. Dus, als Hij alle mensen roept, dan wil Hij niet alleen maar sommigen zalig maken. Want anders zou Hij óf veinzen óf met ons spotten, aangezien hij geacht wordt te spotten of te veinzen, die alle mensen roept, en intussen slechts sommigen wil zalig maken.

Antwoord. Hij veinst of spot niet, Die alle mensen roept en (toch) niet alle mensen zalig maken wil; d.w.z. tot Zich trekken en krachtdadig bewerken (wil), zodat zij tot Hem komen en zalig worden. Maar wel moet hij die alle mensen roept, en toch niet wil dat zij tezamen tot hem komen, of die degenen die tot hem komen, niet wil zalig maken, geacht worden te veinzen, te spotten en te bedriegen. Maar dit doet God niet. Want Hij roept alle mensen en wil ernstiglijk, dat zij allen tot Hem komen, en Hij wil ook alle mensen zalig maken, die tot Hem komen; hoewel Hij in Zijn onuitsprekelijke wijsheid niet besloten heeft of wil, dat allen die uitwendig geroepen zijn, tot Hem komen en zalig worden; maar alleen de uitverkorenen. Want als Hij dat wilde, dan zou Hij onmachtig of veinzend genoemd kunnen worden, omdat Hij óf niet zou kunnen óf niet zou willen doen hetgeen Hij beloofd had. (Vgl. D.L., III/ IV, art. 8).

Aanhoudend bezwaar 1. Maar God weet toch wel, dat de verworpenen niet kunnen komen; dus drijft Hij de spot met hen, wanneer Hij ze roept.

Antwoord. God weet wel dat zij niet kunnen komen, maar Hij weet ook, dat het hun schuld is, dat ze dit niet kunnen doen; ja, dat zij ook niet willen komen. Maar wanneer Hij ze roept, spot Hij niet met hen, maar dan verklaart Hij wat Hij wil dat zij doen zullen en wat zij behoren te doen. Want God heeft twee redenen, waarom Hij alle mensen roept: 1e. opdat Hij door de roeping de uitverkorenen tot Zich zou trekken en hen komen doet; en 2e. opdat Hij de verworpenen, die niet komen willen, alle verontschuldiging zou benemen, opdat zij in het oordeel niet zouden kunnen zeggen, dat zij wel zouden gekomen zijn, als ze maar geroepen waren.

Aanhoudend bezwaar 2. God diende hen ook tot Zich te trekken door de roeping, zoals Hij het de uitverkorenen doet.

Antwoord. Dat is God niet verplicht te doen, maar Hij ontfermt Zich diens Hij wil, Rom. 9 : 18.

Tegenwerping 8. Als de zaligheid der mensen afhangt van Gods verborgen raad, dan kunnen de mensen geen troost kennen. Daarom, aangezien dit ongerijmd is, hangt 's mensen zaligheid niet af van de verborgen raad Gods.

Antwoord. De mens zou niet getroost kunnen worden, ingeval zijn zaligheid afhing van Gods raad, die geheel en al verborgen, en zelfs niet geopenbaard of bekend is uit het Evangelie; maar hij kan wel troost hebben, als deze raad Gods ons door Christus geopenbaard is. Want de Zoon Die in de schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard, Jobs. 1 : 18; d.w.z. Hij heeft ons deze verborgen raad Gods van onze zaligheid op velerlei manier bekend gemaakt:

1e. door het Woord;

2e. door de Heilige Geest onze harten met Gods genade verzegelende;

3e. door het geloof en de menigerlei werkingen daarvan, zoals er geschreven staat: „Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede met God", Rom. 5 :

1; Hij heeft ons verzegeld en het onderpand des Geestes in onze harten gegeven, 2 Kor. 1 : 32 en id. 5 : 5, Ef. 1 : 14. De Geest „getuigt met onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn", Rom. 8 : 16; „Hieraan kennen wij dat Hij in ons blijft, namelijk uit den Geest Dien Hij ons gegeven heeft", 1 Joh. 3 : 24 en id. 4 : 13. Vóór deze openbaring kunnen wij dat geen troost scheppen uit Gods verborgen raad, maar wel erna.

Tegenwerping 9. De verworpenen zouden zich tevergeefs bekeren. Want het zou (toch) onmogelijk zijn, dat zij zalig worden. Nu, niemand bekeert zich tevergeefs. Dus is ook niemand van God verworpen.

Antwoord. Als de verworpenen zich bekeerden, dan zouden zij zich in geen geval tevergeefs bekeren. Maar zij bekeren zich niet, en ook kunnen zij zich nimmermeer bekeren, omdat zij niet willen; en zij willen niet, omdat zij boos, en door de zonde, van God afgekeerd leven. „Een kwade boom kan geen goede vruchten voortbrengen", Matth. 7 : 18; „Zal ook een Moorman zijn huid veranderen? of een luipaard zijn vlekken? Zo zult gijlieden ook kunnen goed doen, die geleerd zijt kwaad te doen", Jer. 13 : 23. Daarom is het een zaak die met zichzelf in strijd is, dat de verworpenen zich tevergeefs zouden bekeren, en het zijn zaken die niet samen kunnen gaan: verworpen zijn én zich bekeren. Want als zij zich bekeerden, zouden zij geen verworpenen zijn. Daarom is het niet te vrezen, dat deze ongerijmdheid hieruit volgen zou.

2. Wat de predestinatie, of voorverordining is.

De predestinatie is onderscheiden van de voorzienigheid. Want de voorzienigheid strekt zich uit tot alle geschapen dingen, en is die eeuwige raad van God inzake de schepping en het bestuur van alle dingen tot hun einde²). Maar de predestinatie is een (onder)deel der voorzienigheid, daar zij zich uitsluitend tot de redelijke schepselen uitstrekt, n.l. tot de Engelen en mensen, die zalig en niet zalig zullen worden.

Zo is dan de predestinatie die eeuwige, onveranderlijke, allerwijste, allersovereinstende en allerrechtvaardigste raad en besluit van God, om de mensen te scheppen, hun val in de zonde en de eeuwige dood toe te laten, Zijn Zoon, de Middelaar, in het vlees te zenden, opdat Hij een offerande worde; en om enkelen uit louter barmhartigheid door het Woord en de Heilige Geest te bekeren, om deze Middelaar aan te nemen, en om ze door het ware geloof rechtvaardig te maken, tot heerlijkheid op te wekken en ze het eeuwige leven te schenken; en om anderen, naar Zijn rechtvaardig oordeel, in de zonde en eeuwige dood te laten, ten laatste ze tot het oordeel en tot de verdoemenis op te wekken, en ze in de eeuwige straffen te verwerpen. Deze definitie van de predestinatie gaat uitsluitend over de mensen die zalig zullen worden, ja dan neen; en ze betreft dus niet de Engelen.

Er zijn twee delen in de predestinatie: de *verkiezing* en de *verwerping*. De verkiezing is Gods besluit, om Zich over sommigen in Christus te ontfermen, en hen te begiftigen met bekering, geloof, rechtvaardigheid en het eeuwige leven. Voor een bredere omschrijving van de verkiezing, leze men de D.L., I, art. 7.

De *verwerping* is het besluit om Zich over sommigen niet te ontfermen, maar ze, naar Zijn rechtvaardig oordeel, in de zonden te laten en te verdoemen.

In *oneigenlijke zin* wordt de verwerping soms genomen voor de voorveror-

dineren der verworpenen, tot de straf of verdoemenis. Want dan wordt ze niet gesteld tegen de verkiezing, maar tegen de verordening der heiligen tot het leven. De bewijsplaatsen voor beide zijn al eerder genoemd.

Men dient er echter op te letten, *dat het woord predestinatie in de Heilige Schrift meestal alleen voor de uitverkorenen gebruikt wordt, zoals uit de bovenaangehaalde teksten blijkt.*

Slechts eenmaal komt het voor, dat zij ook op de verworpenen kan worden toegepast, n.l. Hand. 4 : 27v.: „In der waarheid zijn beiden Heródes en Pontius. Pilatus enz. vergaderd, om te doen al wat Uw hand en Uw raad te voren bepaald had dat geschieden zou.”

Maar de kerkvaders, zoals Augustinus, Fulgentius, enz., en ook de Scholastieke godgeleerden verstaan onder het woord „praedestinatie" zowel de verwerping der goddelozen als de verkiezing der Godzaligen.

3. *Wat de oorzaak van de praedestinatie is.*

De Pelagianen hebben vroeger geleerd, dat Gods voorwetenschap de oorzaak van de predestinatie is, d.w.z.: omdat God de toekomstige verdiensten vooruit geweten heeft. Maar zulks leerden zij ten onrechte en in strijd met de Heilige Schrift! Want wat goeds zou God vooruit in ons gezien hebben, aangezien er in ons niets goeds zijn kan? Want als er nu iets goeds in ons gevonden wordt, dan werkt God dat geheel en al in ons, en dan besloot Hij reeds van eeuwigheid om dat in ons te werken.

Daarom is niet het vooruitzien van de verdiensten, maar alleen het genadige en allervrijmachtigste welbehagen Gods de oorzaak die God ertoe bewogen heeft om ons tevoren te verordineren; zoals daarvan ook de volgende teksten getuigen: Matth. 11 : 26: „Ja Vader, want alzo is geweest het welbehagen voor U", Et 1 : 5: Hij „heeft ons te voren verordineerd tot aanneming tot kinderen door Jezus Christus in Zichzelf, naar het welbehagen van Zijnen wil"; Rom. 9 : 1v. 16 en 18: „Want als de kinderen nog niet geboren waren noch iets goeds of kwaads gedaan hadden, opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit den Roepende; zo werd tot haar gezegd: De meerdere zal den mindere dienen. Zo is het dan niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods. Zo ontfermt Hij Zich dan diens Hij wil, en verhardt dien Hij wil"; Kol. 1 : 12: „Dankende den Vader, Die ons bekwaam gemaakt heeft, om deel te hebben in de erve der heiligen in het licht"; 1 Kor. 4 : 7: „Want wie onderscheidt u? En wat hebt gij dat gij niet hebt ontvangen? En zo gij het ook ontvangen hebt, wat roemt gij alsof gij het niet ontvangen hadt?" 2 Tim. 1 : 9: „Die ons zalig gemaakt heeft en geroepen met een heilige roeping; niet naar onze werken, maar naar Zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen."

De oorzaak der verwerping is mede het welbehagen Gods, waarnaar Hij uitverkoren en verworpen heeft die Hij gewild heeft, zodat Hij Zich ontfermt diens Hij wil, en verhardt dien Hij wil. De bewegende oorzaak is ook geen andere dan het loutere welbehagen van God, en Zijn voornemen om de heerlijkheid Zijner gerechtigheid te verklaren, uit het oogpunt dat de verwerping eigenlijk genomen wordt voor het besluit om Zich over sommigen niet te ontfermen, maar hen in hun verderf en in de dood te laten. Want als God hierbij gelet had op de zonden, dan zou Hij Zich over niemand ontfermd, maar alle mensen tezamen verworpen hebben; want Hij zag ze allen tezamen als kinderen des toorns.

Maar wat betreft het feit, dat de verwerping genomen wordt voor het besluit om te straffen of voor de verordening tot de straf en verdoemenis, dan is de laatste oorzaak die God daartoe bewogen heeft: de eer en glorie van Zichzelf, en de eerste (oorzaak): de zonden der verworpenen. Want God heeft niemand tot de verdoemenis voorbestemd door een bloot voornemen, zonder aanzien der zonden. Maar gelijk Hij nu allen die Hij verdoemt, om de zonden verdoemt, zo heeft Hij die ook allen van eeuwigheid besloten te verdoemen uitsluitend om de zonden. Want er is geen andere bewegende oorzaak des besluits, onderscheiden van de uitvoering daarvan.

Het laatste doel waartoe de predestinatie strekt, is in het algemeen: opdat Gods eer openbaar worde; en inzonderheid, wat de verkiezing betreft: opdat Gods goedheid en barmhartigheid, door de uitverkorenen uit genade zalig te maken, geopenbaard worde; en wat de verwerping betreft: opdat Zijn rechtvaardigheid, gestrengheid en haat tegen de zonde, door de verworpenen rechtvaardig om hun zonden te verdoemen, verklaard worde, Ef. 1 : 6, Rom. 9 : 22v.

Tegenwerping 1. Hetgeen God vooruit in ons geweten heeft, dat is de oorzaak waarom Hij ons heeft verkoren. God heeft tevoren onze werken gekend, Rom. 8 : 29. Daarom heeft Hij ons om de werken uitverkoren.

Antwoord. Het is niet waar, dat God ons verkoren heeft om hetgeen Hij in ons tevoren gekend heeft. Want de apostel Paulus noemt als oorzaak van onze verkiezing: niet een voorwetenschap van iets dat in ons (aanwezig) is, maar uitsluitend het welbehagen dat in God is. Want als er in ons iets was, dat God bewogen zou hebben om ons te verkiezen, dan zou dat goed of verkeerd hebben moeten zijn. Het kon geen goed zijn, want Hij heeft tevoren niets goeds in ons gezien dan wat Hijzelf in ons werken zou. En iets verkeerd zou Hem veeleer bewogen hebben om ons te verwerpen dan te verkiezen.

Ook is het niet waar, dat God onze werken tevoren zo gekend heeft. Want de Schrift zegt nergens, dat Hij onze goede werken tevoren gekend, maar „voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen“, Ef. 2 : 10. Ook zegt zij niet, dat God onze werken, maar dat Hij ons tevoren gekend heeft, Rom. 8 : 29: „Want die Hij te voren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd“, en id. 11 : 2: „God heeft Zijn volk niet verstoten, hetwelk Hij tevoren gekend heeft.“ Want Hij kon tevoren geen goede werken kennen, tenzij Hij voorgenomen had om die in ons te werken; zo min Hij de verkeerde werken tevoren had kunnen voorzien, indien Hij niet voorgenomen had die toe te laten.

Tegenwerping 2. Degenen die God in Christus verkoren heeft, die heeft Hij ook in Hem gevonden. Want Hij doet niemand goed in Christus, dan wie in Christus is. God heeft ons in Christus verkoren, Ef. 1 : 4. Daarom heeft Hij ons in Christus gevonden, d.w.z. Hij heeft tevoren gezien, dat wij in Christus zouden zijn; dat wij zouden geloven en beter zouden zijn dan anderen, en daarom heeft Hij ons verkoren.

Antwoord. Het is niet waar, dat God in Christus allen gevonden heeft, die Hij in Christus uitverkoren heeft. En de erbij gevoegde reden is niet waar ten opzichte van de verkiezing, maar t.o.v. de vruchten en werkingen ervan, en t.o.v. de volbrenging van Christus' weldaden, die aan niemand gegeven worden dan wie door het geloof in Christus zijn; zoals er gezegd wordt in Joh. 15 : 4: „Blijft in Mij en Ik in u. Gelijkerwijs de rank geen vrucht kan dragen van zichzelf, zo ook

gij niet, zo gij in Mij niet blijft.” Maar het feit, dat de bewuste bewering niet opgaat voor de eeuwige verkiezing en voor de eerste oorzaak van onze zaligheid, blijkt uit de volgende tekst: Hij heeft ons verkoren vóór de grondlegging der wereld; en Hij heeft ons ook verkoren uit de grote massa van hen die verloren waren; en zulks niet, omdat wij beter zouden zijn dan anderen, maar opdat wij dat zouden worden, d.w.z. heilig en onbestraffelijk; en niet, omdat wij toen al in Christus waren, maar opdat Hij ons Christus zou inplanten en tot kinderen aannemen. Daarom is ons vooruitgezien geloof of heiligheid niet de oorzaak van onze verkiezing in Christus, maar een vrucht daarvan; d.w.z.: Hij heeft ons verkoren, niet omdat wij vroom waren of zijn zouden, maar opdat wij dat zouden wórdén; Hij heeft ons niet verkoren, omdat wij kinderen waren, maar opdat wij tot kinderen aangenomen zouden worden.

In dit verband past Augustinus' schone uitspraak, gericht tegen de Pelagianen: Hij heeft ons uitverkoren, niet omdat wij heilig waren, ja zelfs niet omdat wij heilig zouden zijn; maar Hij heeft ons veeleer ertoe verkoren, *opdat* wij in de genadetijd heilig zouden zijn door goede werken, enz. Maar de Pelagianen verzetten zich tegen deze waarheid, en beweren: God wist van tevoren wie er uit (eigen) vrije wil heilig en onbevlekt zouden zijn, en daarom heeft Hij hen in Zijn voorwetenschap verkoren, zoals Hij ze tevoren gekend heeft dat ze zijn zouden. Maar die uitspraak weerlegt hier de Apostel, wanneer hij zegt: opdat wij heilig zouden zijn, enz. Daarom, al wie heden ten dage precies zo kwebbelen, die leggen evenals *Pelagius* een valse grond(slag), n.l. dat de mensen door de val niet zo verdorven zijn, of zij kunnen met de voorkomende genade meewerken en haar verdienen; d.w.z.: zij loochenen de erfzonde.

Tegenwerping 3. Christus' verdienste, met een waar geloof aangenomen, is de oorzaak der verkiezing, maar niet Gods welbehagen.

Antwoord. Dat is onwaar. Want Christus' verdienste wordt niet onder de oorzaken van onze verkiezing gerekend, maar onder de vruchten ervan en onder de oorzaken van onze zaligheid, Ef. 1 : 4: Hij heeft ons in Christus uitverkoren, n.l. als in het Hoofd, d.w.z. om door Hem zalig te worden. Daarom heeft Hij eerst het Hoofd uitverkoren en tot het Middelaarambt verordineerd, 1 Petrus 1 : 19; en daarna heeft Hij ons in het Hoofd als lidmaten verkoren, Joh. 3 : 16: „Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk”, enz. Daarom is de liefde, d.w.z. de genadige verkiezing, de oorzaak van het zenden van Zijn Zoon, en is niet de zending van de Zoon de oorzaak van Zijn liefde.

Tegenwerping 4. De verkeerde werken zijn oorzaak van de verwerping. Daarom zijn dan ook de goede werken de oorzaak der verkiezing.

Antwoord. Dat is niet waar. Want de zondige werken zijn geen oorzaak van de verwerping, maar van de verdoemenis, die daarna om de zonden volgt. Want anders zouden wij allen tezamen verworpen hebben moeten zijn, aangezien wij allen zondaars, kinderen des toorns en dood in zonden waren. Maar God heeft uit de verdorven massa hen uitverkoren en verworpen, me Hij gewild heeft; zoals er staat in Rom. 9 : 11: „Want als de kinderen nog niet geboren waren noch iets goeds of kwaads gedaan hadden, opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit den Roepende”, enz. Maar de goede werken kunnen niet de oorzaak der verkiezing zijn, want zij volgen in orde op de verkiezing en rechtvaardigmaking; aangezien ze (zoals Augustinus opmerkt) „niet gaan vóór degenen die gerechtvaardigd zullen worden, maar

volgen degenen die al gerechtvaardigd zijn.” Daarom zijn ze dus geen oorzaak van de verkiezing, maar vinden hun oorsprong in Gods ware genade en verkiezing, Ef. 1 : 3 en 6.

4. *Welke vruchten uit de predestinatie voortkomen.*

De vruchten welke de predestinatie of verkiezing in de heiligen voortbrengt, zijn het ganse werk onzer zaligheid, en alle delen van onze verlossing, n.l.

1. De schepping en (toe)vergadering der Gemeente.
2. De zending en schenking van Christus de Middelaar, en van Zijn offer, Joh. 3 : 16.
3. De krachtdadige roeping, bekering en het geloof der uitverkorenen, zoals dat gewerkt wordt door het Woord en de Heilige Geest.
4. De rechtvaardigmaking, wedergeboorte en goede werken.
5. Volharding in het geloof en in de bekering tot God.
6. De opwekking, heerlijkmaking en het eeuwige leven, Ef. 1 : 4-8 en 11; Joh. 6 : 39.

De vruchten der verwerping of — beter uitgedrukt — hetgeen op en ná de verwerping volgt, zijn:

1. De schepping der verworpenen, Rom. 9 : 17.
2. De verlaten of onttrekking van Gods genade en van de (genade)middelen, Rom. 1 : 7, Matth. 11 : 21 en Jes. 6 : 9.
3. De verblinding en verharding.
4. De toelating om in de zonden te verharderen.
5. De opwekking tot het oordeel, en de verwerping in de eeuwige straffen.

Tegenwerping 1. De vruchten der verkiezing zijn de goede werken. Daarom zijn ook de vruchten der verwerping de verkeerde werken. Want tegengestelde oorzaken bewerken tegengestelde dingen, of brengen zulke vruchten voort (die n.l. elkaar tegengesteld zijn). En bijgevolg maakt de leer van de verwerping God tot een Auteur der zonde.

Antwoord. Dat is niet altijd waar. Want de oorzaken, die uit een vrije wil werken, kunnen ook verschillende en toch niet onderling-strijdige werken voortbrengen, zoals God Zelf alle werkingen en vruchten der verkiezing werkt en voortbrengt, die alle tezamen goed zijn en met Zijn natuur overeenkomen; echter werkt en brengt Hij alleen de vruchten der verwerping voort, die goed zijn, in zover die goed zijn; maar de verkeerde vruchten, die met Zijn natuur in strijd zijn, werkt Hij niet, maar die láát Hij toe dat ze plaats hebben. Het is enerlei antwoord, als men zegt, dat de tegengestelde oorzaken tegengestelde vruchten voortbrengen, wanneer deze oorzaken op enerlei manier werken. Maar de verkiezing en verwerping brengen niet op een zelfde manier hun vruchten voort. Want de verkiezing brengt de genade, het geloof en alle vruchten des geloofs voort, welke zij in de uitverkorenen niet vindt. En de verwerping brengt niet voort, maar vindt in de verworpenen: de verkeerdheid en schuld, en ze is alleen de oorzaak van de rechtvaardige verlaten en straf.

Tegenwerping 2. De blindheid is een werk of vrucht, zoals die door de verwerping

voortgebracht wordt. En die blindheid is zonde. Dus dan is de zonde een vrucht van de verwerping.

Antwoord. Het is niet waar, dat de blindheid uit de verwerping voortkomt. Want het zijn onderscheiden zaken: blindheid en verblinding, evenals het wit-zijn en wit-maken onderscheiden zaken zijn. De natuurlijke blindheid gaat in orde aan de verwerping vooraf, want God vindt ze in de verworpenen; maar ook volgt ze erna, want God neemt ze in de verworpenen niet weg, zoals wel bij de uitverkorenen; maar Hij straft ze dikwijls in Zijn rechtvaardig oordeel met een nog zwaardere blindheid, zoals er geschreven is: „Maak het hart dezès volks vet en maak hunne oren zwaar en sluit hunne ogen“, Jes. 6 : 10. Bovendien kan men het woord „blindheid“ op tweeërlei wijze opvatten. Want het betekent óf een rechtvaardige straf der zonde, zoals die door God toegezonden wordt, d.w.z. een verblinding; en dán is het waar, dat het voortkomt van de verwerping, maar dan is het geen zonde; óf het betekent een blindheid, of gebrek aan licht, dat de verworpenen door andere zonden over zich gebracht hebben. En dit is wel zonde, maar ze komt niet voort uit de verwerping. Want niet de verblinding, maar de blindheid is zonde. De verblinding is een werk en oordeel van God, en de blindheid is een gebrek en zonde van de schepselen: zoals ook bij Paulus een verschil gemaakt wordt tussen „een verkeerde zin“ en overgegeven worden in een verkeerde zin, hetgeen een rechtvaardig werk is, da de Apostel driemaal aan God toeschrijft, Rom. 1 : 24, 26 en 28.

Tegenwerping 3. De verharding is een vrucht der verwerping. De verharding is zonde. Dus komt de zonde van God.

Antwoord. Niet de verharding, maar de hardigheid des harten is zonde; daarentegen is de verharding een rechtvaardige straf. Ook leest men niet, dat God alle verworpenen verhardt, maar slechts sommigen, die vanwege hun verstoktheid de straf van Gods verharding zichzelf op de hals halen, zoals Farao, de Kanaänieten, de Egyptenaars, enz. Dus is de verharding een bijzonder gevolg van de verwerping, én een straf, die bij sommigen op de verwerping volgt. Welnu, dat God de Auteur van deze straf is, laat zich niet ontkennen, aangezien de Heilige Schrift dit met nadruk verklaart, Rom. 1 : 28: „God heeft ze overgegeven in een verkeerden zin“; Rom. 9 : 18: Hij „verhardt dien Hij wil“, en id. 11 : 8: „God heeft hun gegeven een geest des diepen slaaps.“ Want alle straffen worden de goddelozen door God, als de opperste Rechter der wereld, toegezonden.

Om dan de weerlegging van deze tegenwerpingen te besluiten: Het blijkt uit al het gezegde duidelijk, dat zij in strijd met alle waarheid, billijkheid en liefde gehandeld hebben, die het volk hebben willen wijs maken, dat de leer der Gereformeerde kerk inzake de predestinatie God tot een Auteur der zonde, onrechtvaardig, ja tot een tiran zou maken; en dat evenzo de verwerping de oorzaak zou zijn van de ongelovigheid e. goddeloosheid, zoals de verkiezing de fontein en oorzaak is van het geloof en van de goede werken; welke dingen de Gereformeerde kerk van ganser harte verfoeit en verwerpt; zoals de Eerw. Synode (van Dordrecht) uit naam van alle' Gereformeerde kerken verklaart in de Dordtse Leerregels,

5. Of de predestinatie ook veranderlijk is.

De predestinatie is vast en onveranderlijk; ze hangt niet af van de veran-

derlijkheid van de schepselen. Want zoals God onveranderlijk is, zo ook Zijn raad. Zoals daarom God van eeuwigheid onveranderlijk besloten heeft de uitverkorenen zalig te maken en de verworpenen te verdoemen, zo voert Hij het ook onveranderlijk uit. Want van hen die Hij van eeuwigheid af gewild heeft dat zij zalig zullen worden, van hen wil Hij nu ook, en zal Hij dat steeds (blijven) willen, dat zij zalig zullen zijn. En datzelfde moet men ook van de verwerping denken, getuige de volgende teksten: Jes. 46 : 10: „Mijn raad zal bestaan”, Mal. 3 : 6: „Ik, de HEERE, word niet veranderd”, Joh. 6 : 39: „Dit is de wil des Vaders Die Mij gezonden heeft, dat al wat Hij Mij gegeven heeft, Ik daaruit niet verlieze”, id. 10 : 28: „Niemand zal dezelve (n.l. Mijne schapen) uit Mijne hand rukken”, en vers 26: „Maar gijlieden gelooft niet, want gij zijt niet van Mijne schapen”; 2 Tim. 2 : 19: „Het vaste fundament Gods staat hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn.” Hij noemt hier het besluit om de uitverkorenen zalig te maken: het fundament Gods, 1e. omdat het de oorsprong en fontein is van onze gehele zaligheid, d.w.z. van de middelen, van het einde, en van alle lichamelijke en geestelijke goederen; 2e. vanwege de vastigheid, want zulks wankelt nimmermeer.

Het is ons nodig dit te weten, om een vaste troost te verkrijgen, en opdat wij geloven mogen het Artikel van het eeuwige leven, en om van de volharding verzekerd te zijn. Want degene die aan de toekomstige genade twijfelt, kan ook niet van de huidige (genade) verzekerd zijn. Want God is onveranderlijk. Ook kan Hij degenen die Hij van eeuwigheid liefgehad en in Christus uitverkoren heeft, nimmermeer haten. (Vgl. D.L., I. art. 11).

6. In hoeverre de predestinatie bekend is, en of wij ook van haar kunnen en behoren verzekerd te zijn.

De predestinatie is ons onbekend, en kan noch mag a priori, d.w.z. van tevoren, onderzocht worden. Want wie zal ten hemel opklimmen en de zin des Heeren verstaan? Maar zij wordt wel gekend door de openbaring van het Woord Gods.

Hieruit is allereerst, en in het algemeen bekend, en dient bekend te zijn, dat er enigen uitverkoren en enigen niet uitverkoren, maar verworpen zijn. Want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren, Matth. 20 : 16 en 22 : 14.

Vervolgens: Allen die oprecht in Christus geloven, zijn van eeuwigheid verkoren: Er geloofden er zovelen, als er verordineerd zijn tot het eeuwige leven, Hand. 13 : 48.

Ten derde: De uitverkorenen kunnen niet verloren gaan, maar zullen stellig zalig worden: Niemand zal Mijne schapen uit Mijne hand rukken, Joh. 10 : 28. Het komt ons niet toe te onderzoeken, of in het bijzonder deze of gene uitverkoren is.

Maar iedereen kan niet alleen, maar moet ook in het bijzonder verzekerd zijn van zijn verkiezing. Daarvan nu kunnen wij verzekerd zijn, wanneer wij beginnen hij de vruchten en tekenen der verkiezing, n.l. bij het oprechte geloof en onze waarachtige bekering tot God. Want als wij oprecht in Christus geloven, dan weten wij ook dat wij verkoren zijn. Een gelovige weet dat hij gelooft. Want een ieder wordt hier opgeroepen om zijn geloof te onderzoeken, 2 Kor. 13 : 5. Zo kunnen wij dus onze verkiezing weten. Wij zijn ook verplicht, om in Christus en aan een eeuwig leven te geloven; en zulks kan niemand werkelijk doen, dan degene die gelooft, dat hij tot het getal der uitverkorenen behoort. Want het eeuwige leven is beloofd en wordt uitsluitend gegeven aan de uitverkoren (Vgl. D.L., I, art. 12).

Ten vierde moet een ieder er ook aan vasthouden, dat er naast hem ook anderen uitverkoren zijn. Want wij zijn verplicht om het Artikel van de kerk en van de

gemeenschap der heiligen te geloven. Maar één alleen is nog geen kerk, en zo iemand oefent niet deze gemeenschap.

Tenslotte, hoewel het ons niet geoorloofd is om de mensen, ieder apart te onderscheiden, en te zeggen: deze is wel, maar die niet uitverkoren, toch moeten wij van allen en een ieder het beste hopen, en dat des te meer, naarmate wij duidelijker bewijs en meer vruchten zien van hun verkiezing. Zo spreekt een Paulus over de verkiezing der Thessalonicensen, waarbij hij oordeelt naar de vruchten: 1 Thess. 1 : 4v.: „Wetende, geliefde broeders, uwe verkiezing van God; want ons Evangelie is onder u niet alleen in woorden geweest, maar ook in kracht en in den Heiligen Geest en in vele verzekerdheid; gelijk gij weet hoedanigen wij onder u geweest zijn om uwentwil"; vgl. ook 2 Thess. 2 : 13. Zo spreekt ook Petrus over die verstrooide vreemdelingen, aan wie hij schreef, 1 Petrus 1 : v. (Vgl. D.L., III/IV, art. 15).

Over iemands eigen verwerping en over die van een ander moet niemand enige uitspraak doen. Want, wat allereerst onszelf betreft, God wil niet, dat iemand van zichzelf zou denken dat hij een verworpene is; maar Hij wil, dat zij allen het Evangelie zullen geloven en zich bekeren. (Vgl. D.L. I, art. 16).

En wat vervolgens de anderen betreft: God wil, dat wij het beste zullen hopen. Want wie nog onbekeerd is, die kan nog voor het eind van zijn leven bekeerd worden. Want er zijn twaalf uren des daags, waarop God Zijn uitverkorenen roept, al naardat het Hem belijft; zoals de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard ons dat leert, Matth. 20.

7. Of de uitverkorenen altijd leden der gemeente zijn, en de verworpenen nooit.

Sommigen der uitverkorenen worden geboren, blijven en sterven in de Gemeente; dat zijn steeds leden der gemeente. Sommigen worden niet in de gemeente geboren, maar erbuiten. Dit zijn niet altijd leden der gemeente, maar zij worden het uiteindelijk stellig, n.l. wanneer zij geroepen, bekeerd en door de Heilige Geest wedergeboren worden. En sommigen hunner worden terstond en vroeg geroepen, sommigen soms laat, zoals Paulus en de moordenaar aan het kruis, enz. Van hen wordt gezegd: „Zo iemand den Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe", Rom. 8 : 9; en: „Dit waart gij sommigen; maar gij zijt afgewassen"; zo ook: Hij heeft „ons overgezet in het Koninkrijk van den Zoon Zijner liefde", Kol. 1 : 13; zo ook: „Ik heb nog andere schapen", Joh. 10 : 16, en: „Ik heb veel volks in deze stad", Hand. 18 : 10, namelijk met betrekking tot de verkiezing.

Ook van de verworpenen worden sommigen buiten de kerk geboren, en sluiten er zich ook nooit bij aan door uiterlijke belijdenis; anderen worden wel lid van de zichtbare kerk; en weer anderen worden in de gemeente geboren, maar niet in waarheid; nog weer anderen die erin geboren worden, wijken ervan af, naar de woorden van 1 Joh. 2 : 19: „Zij zijn uit ons uitgegaan, maar zij waren uit ons niet", Hand. 20 : 29: „Zware wolven zullen tot u inkomen. Daarom zijn de verworpenen wel niet altijd vervreemd van de zichtbare kerk, maar zij komen nooit tot de gemeente der heiligen (te behoren).

Tegenwerping I. Alle uitverkorenen zijn gelovigen, want zoals alle gelovigen uitverkoren zijn, evenzo zijn ook alle uitverkorenen gelovig. En alle gelovigen zijn steeds lidmaat van de zichtbare én onzichtbare kerk. Daarom zijn ook alle uitverkorenen steeds leden van de zichtbare kerk.

Antwoord. Het is wel waar, dat alle uitverkorenen gelovigen zijn, maar zij zijn het niet altoos en te allen tijde; maar zij worden gelovigen, wanneer ze door God met het geloof begiftigd worden; en dat geschiedt stellig voor het eind van hun leven. Daarom, zoals alle gelovigen uitverkorenen zijn, zijn ook alle uitverkorenen gelovigen, maar hierbij dient men de tijdsbepaling wel in acht te nemen. Want alle ware gelovigen die stellig zalig zullen worden, zijn altoos en te allen tijde uitverkoren. Maar alle uitverkorenen zijn niet steeds gelovig, maar soms geloven zij, maar soms is het dat ze nog geloven zullen vóór het eind van hun leven. Want het is nu een tijd der genade, en het zal hiernamaals een tijd des oordeels zijn.

Tegenwerping 2. Christus noemt de uitverkorenen uit de heidenen, die nog niet bekeerd zijn, „Zijne schapen“, Joh. 10 : 16: „Ik heb nog andere schapen, die van dezen stal niet zijn.” Daarom schijnt het zo te zijn, dat de uitverkorenen ook al vóór de bekering leden der gemeente zijn, ook al behoren zij nog niet tot de zichtbare kerk.

Antwoord. Zoals de heidenen schapen waren vóór de bekering, zo waren ze ook (leden) van de gemeente. Maar ze waren schapen, niet door belijdenis of metterdaad, maar dank zij de predestinatie of raad van God, Rom. 11 : 28. En zij werden toen pas metterdaad schapen en leden van de zichtbare kerk, toen zij door de prediking van het Evangelie tot Christus geroepen, en door de Doop de gemeente ingelijfd werden.

8. Of de uitverkorenen afvallen van de kerk, en of de verworpenen er steeds in blijven; ook: of de uitverkorenen van hun volharding verzekerd kunnen zijn.

Deze vraag ligt voor de hand in verband met hetgeen van de onveranderlijkheid der verkiezing en de volharding der heiligen gezegd is. Daarom kunnen de uitverkorenen, nadat zij eenmaal echt tot de gemeente der heiligen gingen behoren, — ook al vallen en bezwijken zij soms wel eens! — toch niet helemaal en definitief afvallen. Want zij vallen nooit zo af, dat zij vijanden van Gods kerk worden; en ook volharden zij niet in hun afvalligheid, maar komen stellig nog weer tot boetvaardigheid.

Wel staat het vast dat zij die geheel en al uiteindelijk afvallen, nooit echt bekeerd of uitverkoren waren. Van zulke mensen zegt Christus, Matth. 7 : 23: „Ik heb u nooit gekend“, en Johannes: „Zij zijn git ons uitgegaan, maar zij waren niet uit ons; want indien zij uit ons geweest waren, zo zouden zij met ons gebleven zijn“, 1 Joh. 2 : 19. En van de gevallen uitverkorenen wordt getuigd, in Jes. 42 : 3: „Het gekrookte riet zal Hij niet verbreken en de rokende vlaswiek zal Hij niet uitblussen“, en in Joh. 10 : 28: „Niemand zal dezelve (n.l. Mijn schapen) uit Mijn hand rukken.” Daarom blijven de uitverkorenen steeds in de kerk. Maar de verworpenen en huichelaars wijken uiteindelijk daarvan af; en mét de gaven die zij hadden, verliezen zij ook de andere (gaven), die zij schenen te bezitten, Luk. 8 : 18. Men dient er wel op te letten, dat de volharding der heiligen niet afhangt van hún verdiensten of krachten, maar van Gods genadige barmhartigheid (Vgl. D.L., V, art. 8).

Tegenwerping. De heiligen vallen ook vaak af, zoals Saul, David, Petrus enz.

Antwoord. Saul is nooit echt heilig en uitverkoren geweest, zoals uit zijn afval gebleken is, volgens de regel die de apostel Johannes daarvoor geeft in 1 Joh. 3 :

9: „Een iegelijk die uit God geboren is, die doet de zonde niet, want Zijn zaad blijft in hem; en hij kan niet zondigen, want hij is uit God geboren.” Zij die werkelijk heilig zijn, vallen wel, maar niet geheel en al, en ook niet definitief, zoals opgemerkt is. Want hoewel Petrus uit vrees voor gevaar Christus verloochende, heeft hij toch zelfs nog midden in de val, in zijn hart de liefde van zijn Heere behouden; ook heeft hij dadelijk zijn val beleden en echte boetvaardigheid betoond. Daarom heeft *Augustinus* zeer juist gezegd: „Het geloof begaf Petrus niet in het hart, toen de belijdenis ophield in de mond.” Ook David is niet geheel en al afvallig geworden, maar, van de Heere door de profeet Nathan bestraft, toonde hij waarachtige boetvaardigheid, en daarmee heeft hij bewezen dat zijn geloof niet helemaal uitgeblust, maar slechts tijdelijk bedekt geweest is. Daarom bidt hij: Neem Uwen Heiligen Geest niet van mij! Dus zijn zij geen van beiden helemaal van het geloof en de kerk afgeweken.

9. Het nut of het gebruik van deze leer der predestinatie.

Het gebruik of nut van deze leer is:

1e. Opdat aan God alleen de eer van onze zaligheid ganselijk worde toegeschreven; en zulks kan niet gebeuren, tenzij wij belijden, dat wij uit louter genade en barmhartigheid Gods, zonder enige onzer verdiensten, in Christus tot het eeuwige leven, en tot alles wat daaraan voorafgaat — d.w.z. tot de roeping, het geloof, de bekering, rechtvaardigmaking, volharding enz. — verkoren zijn, 1 Joh. 4 : 10: „Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons lief heeft gehad”; Deut. 7 : 6-8: „Want gij zijt een heilig volk den HEERE uwen God; u heeft de HEERE uw God verkoren, dat gij Hem tot een volk des eigendoms zoudt zijn uit alle volken die op den aardbodem zijn. De HEERE heeft geen lust tot u gehad noch u verkoren om uwe veelheid boven alle andere volken; want gij waart het wenigste van alle volken. Maar omdat de HEERE ulieden liefhad”, enz., en id. 9 : 5: „Niet om uwe gerechtigheid noch om de oprechtheid uws harten, komt gij henen in om hun land te erven; maar om de goddeloosheid dezer volken verdrijft ze de HEERE uw God”, enz.; 1 Kor. 4 : 7: „Wie onderscheidt u? En wat hebt gij dat gij niet hebt ontvangen?” Ef. 1 : 5v.: „Die ons te voren verordineerd heeft, tot prijs der heerlijkheid Zijner genade” enz.

Dus de leer van de genadige rechtvaardigmaking kan niet juist verstaan of verdedigd worden zónder de leer van de eeuwige verkiezing. Want als wij hiertoe niet komen, dat n.l. wij niet beter zouden geweest zijn dan degenen die verloren gaan — tenzij God Zich over ons ontfermd, en ons met geloof en boetvaardigheid begiftigd had; waarmee het Hem niet belieft de anderen te begiftigen — dan zal het vlees steeds wat in ons vinden om zich tegenover God te beroemen; hetgeen de ketterij van de Pelagianen voldoende bevestigt. En dit is de enige reden, waarom de apostel Paulus in de Brief aan de Romeinen, nadat hij de genadige rechtvaardigmaking des geloofs afgehandeld had, tenslotte ook komt tot de eeuwige predestinatie, als de fontein en eerste oorzaak van het geloof.

2e. Opdat wij een vaste en zekere troost mogen hebben, om ervan verzekerd te zijn, dat onze zaligheid niet steunt op onze eigen krachten of op een onzekere volharding, maar op het eeuwige en onveranderlijke besluit van God in Christus; en dat wij daarom van de zaligheid niet kunnen vervallen, omdat wij uit het

geloof, uit haar vruchten en uit het getuigenis van de Heilige Geest stellig weten, dat wij tot het getal der uitverkorenen behoren, die nooit meer van Gods genade geheel vervallen kunnen, en voor wie alles noodzakelijk ten beste gedijen moet. „Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus? Verdrukking of benauwdheid, of vervolging of honger, of naaktheid, of gevaar, of zwaard?" Rom. 8 : 35. Mijn schapen „zal niemand uit Mijn hand rukken", Joh. 10 : 28. „Het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn", 2 Tim. 2 : 19. (Vgl. D.L., I, art. 14 en V, 15).

3e. Opdat wij opgewekt zouden worden om ons ijverig toe te leggen op de (beoefening van de) Godzaligheid, Gode dankbaar mogen zijn, en wij in die weg onze roeping en verkiezing zouden vastmaken, Ef. 1 : 4: „Hij heeft ons uitverkoren, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde"; 2 Petrus 1 : 10: „Benaarstigt u te meer om uwe roeping en verkiezing vast te maken" (Vgl. D.L., I, art. 13; id. V, art. 12).

De gemeenschap der heiligen.

Vraag 55: Wat verstaat gij onder de gemeenschap der heiligen?

Antwoord. Ten eerste, dat de gelovigen, allen en een iegelijk, als lidmaten aan de Heere Christus en aan al Zijn schatten en gaven gemeenschap hebben ^a). Ten tweede, dat ieder zijn roeping moet verstaan, zijn gaven ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten gewillig en met vreugde aan te wenden b).

- a. Johs. 15 : 4; id. 20 : 17, Rom. 8 : 23, 1 Kor. 1 : 9, en 6 : 17; id. 10 : 16, en 12 : 12v., 1 Joh. 1 : 3.
- b. Rom. 12 : 4-8, Ef. 4 : 1v. en 15v., Fil. 2 : 4 en 7.

Verklaring van Vraag 55.

De Artikelen die nu volgen, handelen van de weldaden die aan de gemeente gegeven zijn en nog aan haar gegeven zullen worden. Daarvan is de eerste: de gemeenschap der heiligen. Een *gemeenschap* is een onderlinge betrekking tussen twee of meerdere (personen), die één zaak of bezit gemeen hebben. De grond voor deze gemeenschap is de zaak, die (aan allen) gemeen is. Deze gemeenschap wordt gevormd door de eigenaars ¹), die hetzij velen of één, hetzij van vele zaken of van één zaak zijn.

De *gemeenschap der heiligen* is het gemeenschappelijke bezit van Christus en van al Zijn weldaden, en een gebruikmaking ²) van de gaven, die aan ieder lidmaat der kerk gegeven zijn, tot welstand en zaligheid van het gehele lichaam, n.l. van de gemeente. *Heiligen* worden al diegenen genoemd, die werkelijk bekeerd zijn. Want zij zijn geheiligd, d.w.z. afgezonderd van de wereld en vrijgesproken van de zonde; zij worden voor rechtvaardigen en heiligen gehouden dank zij Christus' gerechtigheid, die hun toegerekend is; en wedergeboren door de Heilige Geest, beginnen zij heilig te zijn en heilig voor God te leven, 1 Kor. 6 : 11: „En dit waart gij sommigen; maar gij zijt afgewassen, maar gij zijt geheiligd, maar gij zijt gerechtvaardigd in den Naam des Heeren Jezus en door den Geest onzes Gods.”

Wij geloven dus de gemeenschap van deze (heiligen), welke voornamelijk in de volgende zaken bestaat:

1e. In de vereniging of samenvoeging van de ganse gemeente als het lichaam, met Christus als het Hoofd, door de Heilige Geest, Die én in het Hoofd én in de leden woont, en de leden aan het Hoofd gelijkvormig maakt; zoals er geschreven staat in Jobs. 15 : 5: „Ik ben de Wijnstok en gij de ranken; die in Mij blijft en Ik in hem, die draagt veel vrucht"; 1 Kor. 12 : 13: „Ook wij allen zijn doe- enen Geest tot één lichaam gedoopt", id. 6 : 17: „Die den Heere aanhangt, is één geest met Hem"; 1 Joh. 3 : 24: „Hieraan kennen wij dat Hij in ons blijft, namelijk uit den Geest Dien Hij ons gegeven heeft.” Van deze gemeenschap is het Heilig Avondmaal des Heeren een zegel, zoals de Apostel getuigt, 1 Kor. 10 : 16. Daarom is het een ijdel verzinsel, alsof deze gemeenschap hierin bestond, dat het lichaam van Christus binnen in ons lichaam is. Want hiertegen strijden niet slechts de aangehaalde teksten, maar ook het beeld van het Hoofd met de leden, zoals we dat zo vaak in de Heilige Schrift vermeld vinden. Want het Hoofd en de leden hangen aan elkaar, en zijn niet onderling vermengd. De leden zijn niet binnen in het Hoofd of het

Hoofd binnen in de leden. Evenmin zijn de ranken binnen in de Wijnstok, of de Wijnstok binnen in de ranken, maar ze zijn op verschillende plaatsen gesteld, en worden met een gemeenschappelijke band tot één lichaam samengevoegd.

Op grond daarvan oordeelt men ook zeer terecht inzake de *sacramentele gemeenschap*, die ons de sacramenten verzegelen, dat deze geestelijk is. Want de sacramenten verzegelen hetzelfde — en niets anders! — als hetgeen het Woord belooft. Maar een lichamelijke gemeenschap of ontvangst van Christus wordt nergens in het Woord beloofd, maar uitsluitend een geestelijke. Bovendien moet deze gemeenschap altoos en voortdurend verlengd worden, want hiertoe geeft Christus Zich aan ons, opdat Hij in ons wone en blijve. Daarom is de gemeenschap van dezelfde aard als het blijven. Dit is een zeer vast bewijs, en om dat te weerleggen, heeft men de alomtegenwoordigheid van Christus' lichaam uitgedacht; want om de lichamelijke gemeenschap te verdedigen, moest men ook zeggen, dat Christus steeds in alle Godzaligen lichamen woont.

2e. In de vereniging van alle leden van Christus onderling, daar dezelfde Geest van Christus in allen woont, 1 Kor. 12 : 13: „Ook wij allen zijn door enen Geest tot één lichaam gedoopt“; Rom. 12 : 5: „Alzo zijn wij velen één lichaam in Christus.”

3e. In de gemeenschap of genieting van die weldaden mét Christus. Want in alle heiligen is die verzoening met God, die verlossing, rechtvaardigmaking, heiligmaking, leven en zaligheid, en alle andere weldaden ter zaligheid nodig, door en om Christus (' wil). Ef. 4 : 4v.: „Eén lichaam is het één Geest, gelijkerwijs gij ook geroepen zijt tot één hoop uwer roeping; één Heere, één geloof, één doop.”

4e. In de verdeling van de geestelijke gaven, die door God aan de ganse gemeente en aan elk lidmaat ervan gegeven worden, tot zaligheid van het gehele lichaam; echter zó, dat sommige leden der gemeente anderen in gaven te boven gaan. Want er zijn verschillende gaven des Heiligen Geestes, Ef. 4 : 7: „Maar aan elkeen van ons is de genade gegeven naar de mate der gave van Christus“; 1 Kor. 7 : 7: „Een iegelijk heeft zijn eigen gave van God, de een wel aldus, maar de ander alzo“, en id. 12 : 4 en 7-9: „En er is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelfde Geest; maar een iegelijk wordt de openbaring des Geestes gegeven tot hetgeen oorbaar is. Want deze wordt door den Geest gegeven het woord der wijsheid, en een ander het woord der kennis door denzelfden Geest; en een ander het geloof door denzelfden Geest“, enz.

Tegenwerping. De één heeft gaven, die weer verschillen van die van de anderen. Daarom bestaat deze gemeenschap niet in de gemeenschap aan dezelfde goederen; zoals in het derde deel van het antwoord gezegd wordt.

Antwoord. Dat stemmen wij toe, wanneer men dat verstaat van de bijzondere gaven, die aan ieder lidmaat in het bijzonder in verschillende mate, hetzij meer of minder, groter of kleiner gegeven worden volgens ieders roeping; maar (wij geven dat) niet toe wat betreft de aan allen gemeenschappelijke gaven, die ter zaligheid nodig zijn, zoals dat van de weldaden van Christus geldt. Over de bijzondere gaven wordt gehandeld in het vierde deel. En over de gemeenschap der heiligen in het derde. Daarom zijn deze (gaven) aan alle heiligen gemeen(schappelijk), wat de weldaden zelf betreft. Echter, wat de trap waarin zij die deelachtig worden betreft, bestaat er een zeer groot onderscheid. Want niet allen bereiken die hoge trap des

geloofs en der heiligheid enz., als een Abraham, Petrus en Paulus deden.

5e. In de verplichting van alle leden, om de gaven die zij ontvangen hebben, tot het algemene voordeel en zaligheid van allen, en vooral ter ere van hun Hoofd Christus, gewillig en met vreugde aan te wenden, 1 Kor. 13 : 5: De liefde „zoekt zichzelf niet“, Ef. 4 : 1v.: „En Dezelve heeft gegeven sommigen tot Apostelen en sommigen tot Profeten en sommigen tot Evangelisten en sommigen tot Herders en Leraars; tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwning des lichaams van Christus“; Fil. 2 : 4: „Een iegelijk zie niet op het zijne, maar een iegelijk zie ook op hetgeen der anderen is.“

Hieruit blijkt nu, wat het zeggen wil: te geloven „de gemeenschap der heiligen.“ Het betekent n.l., dat men gelooft, dat er steeds ware heiligen in de zichtbare kerk zullen zijn, die met Christus en onderling gemeenschap hebben; d.w.z. dat zij met Christus als het Hoofd, door de Heilige Geest verenigd worden, en aan Hem, door het geloof, de gerechtigheid, het eeuwige leven en andere gaven, zowel tot zaligheid als tot de bijzondere roeping van een ieder noodzakelijk, ontlene zullen; en dat zij ook door die Geest in onderlinge liefde en het gemeenschappelijk gebruik der gaven, tezamen tot één lichaam opwassen; en tenslotte, dat ook ik tot hun getal behoer en steeds blijven zal.

De vergeving der zonden.

Vraag 56: Wat gelooft gij van de vergeving der zonden?

Antwoord: Dat God, om (wille van) de genoegdoening van Christus ^a), al mijn zonden, ook mijn zondige aard, waarmee ik heel mijn leven lang te strijden heb ^b), nimmermeer wil gedenken ^c), maar mij uit genade de gerechtigheid van Christus schenken ^d), opdat ik nimmermeer in het gerichte Gods kome, ^e).

- a. Jes. 53 : 5; 2 Kor. 5 : 19 en 21; Kol. 1 : 19v.; 1 Joh. 2 : v., en 4: 10.
- b. Rom. 7 : 15vv., Gal. 5 : 17.
- c. Jes. 38 : 17, en 43 : 25; id. 44 : 22; Jer. 31 : 34; Hebr. 10 : 17; Micha 7 : 18v.; Zach. 13 : 1.
- d. Ps. 32 : v., id. 103 : 3, 10 en 12; Rom. 7 : 24v., en 8 : 1-3. e. Joh. 3 : 18, en 5 : 24; Rom. 8 : 1; 1 Joh. 2 : 28, en Ps. 2 : 12.

Verklaring van Vraag 56.

Dit is het allermoeilijkste (letterl.: allerzwaarst) Artikel om te geloven. Want men zal degenen die in doodsnoed verkeren, alles eerder wijs kunnen maken, dan de vergeving der zonden. En de duivel laat wel toe dat wij alles geloven, als hij ons déze troost maar ontnemen kan. Daarom moeten wij bij dit punt nagaan:

1. Wat de vergeving der zonden (eigenlijk) is.
2. Door Wie ze geschiedt.
3. Waarom ze geschiedt: uit genade óf naar Gods rechtvaardigheid.
4. Aan wie ze geschonken wordt.
5. Hoe en wanneer ze geschonken wordt.

1. Wat de vergeving der zonden is.

Dit wordt op verschillende manier omschreven. Het is een voornemen in God om de zonden der gelovigen, om wille van de genoegdoening van Christus, ongestraft te laten. Of: het is een kwijtschelding van de verdiende straf, en een schenking en toerekening der gerechtigheid van iemand anders, n.l. van Christus. Of: het is die wil in God, waardoor Hij de uitverkoren gelovigen hun zonden niet toerekent, maar hun de schuld en straf kwijtscheldt, hen rechtvaardig verklaart en ze liefheeft, alsof zij nooit gezondigd hadden; hen verlost van de dood, en hun het eeuwige leven, uit genade, door en Om de Middelaar schenkt, Ps. 32 : 1: „Welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is.”

Daaruit volgt echter niet, als zou de zonde vergeven, betekenen: de zonde voor geen zonde houden, maar wel: de zondaar voor geen zondaar houden, of: de zondaar ontslaan van de schuld, en hem — om de voldoening van een Ander — voor rechtvaardig verklaren. Want omdat er, in de zonde twee dingen zijn, n.l. de schuld en de misdaad, worden die beide vergeven. Want eerst wordt de schuld weggenomen en daarna wordt de misdaad bedekt door Christus' rechtvaardigheid. Maar toch houdt de verkeerdheid die in ons is, niet Op zonde te zijn en Gode te mishagen. Daarom, wanneer God, om de verdiensten van Zijn Zoon, de zonden vergeeft, dan scheldt Hij tevens ook de eeuwige, maar niet altijd ook de tijdelijke straffen kwijt. Want Hij straft de Zijnen in dit leven op verschillende wijze. En zulks niet, opdat Hij opnieuw genoegdoening voor de zonden eist, maar opdat Hij ze kastijde en zou laten zien, dat ook de zonden van Zijn kinderen Hem mishagen, en dat ze ook straffen verdienen, 1 Kor. 11 : 32: „Maar als wij geoordeeld worden, zo worden wij van den Heere getuchtigd, opdat wij met de wereld niet zouden veroordeeld worden.”

2. Door Wie ze geschiedt.

De vergeving der zonden geschiedt uitsluitend door God, Luk. 5 : 21: „Wie kan de zonden vergeven dan God alleen?"; Jes. 43 : 25: „Ik, Ik ben het, Die uwe overtredingen uitdelg om Mijnentwil, en Ik gedenk uwer zonden niet.” En dit werk is aan al de drie Personen gemeen. Want wij worden *gedoopt* in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, Matth. 28 : 19; en de Doop geschiedt „tot vergeving der zonden", Mark. 1 : 4; zoals blijkt uit de Doop van Johannes. Dat God de Vader de zonden vergeeft, blijkt uit de vijfde bede (n.l. van het „Onze Vader"). En van de Zoon zegt de Schrift nadrukkelijk, dat Hij „macht heeft om de zonden te vergeven", Luk. 5 : 24. Zo wordt ook van de Heilige Geest gezegd, dat Hij door de zonden verzocht, vertoornd en bedroefd wordt (Hand. 5 : 9; Jes. 63 : 10 en Ef. 4 : 30). Daarom kan ook Hij de zonden en misdaden vergeven. Want niemand kan vergeven dan Hij, tegen Wie gezondigd en Die door de zonden vertoornd wordt. Christus spreekt ook in het Evangelie nadrukkelijk van de zonde tegen de Heilige Geest (b.v. Matth. 12 : 31). Daarom worden ons de zonden alleen vergeven door God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Want alleen God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest is de Partij, Die vertoornd_ is,- en bij Wie alleen de macht berust om de zonden te vergeven. Daarom zegt David in Ps. 51 : 6: „Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd, en gedaan dat kwaad is in Uwe ogen.” Daarom kan geen enkel schepsel zich dit recht van God aanmatigen, of daarvan aan anderen iets meedelen.

Tegenwerping. Maar de Apostelen en de Kerk vergeven ook de zonden. Want er staat geschreven: „Al wat gij op de aarde binden zult, zal in den hemel gebonden wezen; en al wat gij op de aarde ontbinden zult, zal in den hemel

ontbonden wezen", Matth. 18 : 18 (vgl. Matth. 16 : 19), en in Joh. 20 : 23: „Zo gij iemands zonden vergeeft, dien worden ze vergeven; zo gij iemands zonden houdt, dien zijn ze gehouden.” Daarom is het niet alleen God, Die de zonden vergeeft.

Antwoord. De Apostelen vergeven de zonden, omdat zij gezanten en verkondigers zijn van Gods wil en vergeving. En zo ook vergeeft de Kerk de zonden, wanneer zij aan hen die in Christus geloven en zich bekeren, de vergeving der zonden in Gods Naam verkondigt. Ja, ook de naasten vergeven elkaar de zonden, als de één de ander vergeeft hetgeen hij speciaal tegen hem misdaan heeft. Maar alleen God verlost ons van de schuld van de zonde en van de eeuwige dood, krachtens Zijn macht en gezag, als een Heere en Auteur van een zo grote weldaad. Hij alleen vergeeft alle zonden, niet slechts de dadelijke, maar ook de erfzonde, de zonden van nalatigheid en onwetendheid, Ps. 103 : 3, „Die al uwe ongerechtigheid vergeeft, Die al uw krankheden geneest”; Rom. 8 : 1: „Zo is er dan nu geen verdoemenis voor degenen die in Christus Jezus zijn.”

3. Waarom de vergeving geschiedt: óf uit genade óf naar Gods rechtvaardigheid.

Deze vergeving geschiedt van God, niet uit zachtheid, want dat zou met Zijn rechtvaardigheid in strijd zijn; maar 1e. uit louter barmhartigheid en genadige liefde; 2e. om de voorbidding, verdienste en genoegdoening van Christus de Middelaar, door het geloof aangenomen; want de voorbidding kon niet geschieden zonder voldoening. Want bidden voor de zondaars, en dan niet voldoen of betalen voor de zonden, zou zoveel betekend hebben als begeren, dat God van Zijn rechtvaardigheid afstand deed.

In dit verband passen de volgende uitspraken, 1 Petrus 3 : 18: „Christus heeft ééns voor de zonden geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zoude brengen”; 1 Joh. 1 : 7: „Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonden”, en id. 2 : 12: „Ik schrijf u, kinderkens, want de zonden zijn u vergeven om Zijns Naams wil”; Kol. 1 : 19v.: „Want het is des Vaders welbehagen geweest, dat in Hem al de volheid wonen zoude; en dat Hij door Hem vrede gemaakt hebbende door het bloed Zijns kruises, door Hem, zeg ik, alle dingen verzoenen zou tot Zichzelve, hetzij de dingen die op de aarde, hetzij de dingen die in de hemelen zijn”; Hebr. 12 : 24: Gij zijt gekomen „tot den Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus, en het bloed der besprenging, dat betere dingen spreekt dan Abel”; Ef. 1 : 7: „In Welken wij hebben de verlossing door Zijn bloed, namelijk de vergeving der misdaden, naar den rijkdom Zijner genade”, en 1 Kor. 1 : 30: Christus Jezus „is ons geworden wijsheid van God, en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing.” Daaruit blijkt nu:

1e. Dat hetgeen waarom God ons de zonden vergeeft, niet onze verdiensten zijn, maar alleen het bloed van Christus, d.w.z. Zijn gehoorzaamheid, voldoening en verdiensten.

2e. Dat de vergeving der zonden geheel en al uit genade geschiedt ten opzichte van ons. Want hoewel ze niet geschiedt dan door tussenkomst van een allergenoegzaamste straf, toch staat het vast dat de vergeving ten opzichte van ons geheel en al uit genade geschiedt, aangezien deze straf niet van ons, maar van Christus — voor ons — geëist wordt, en aangezien God Zijn verdiensten — alsof ze door onszelf gedaan waren! — uit genade aanneemt en ze ons toerekent. Hoewel, ten opzichte van Christus geschiedt ze niet uit genade of om-niet. Want onze zonden kwamen Hem duur te staan, zoals er gezegd wordt, 1 Kor. 6 : 20: „Gij zijt duur gekocht”, en in 1 Petrus 1 : 19: Gij zijt verlost „door het dierbaar bloed van Christus.”

3e. Dat de genadige kwijtschelding van de schuld en misdaad niet te kort doet aan Gods rechtvaardigheid, maar zeer goed daarmee overeenstemt, omdat ze geschiedt door tussenkomst van de voldoening (niet van ons, maar van Christus!), die ons geschonken en toegerekend wordt; en dit strijdt met niet de rechtvaardigheid Gods, welke eist dat geen zonde ongestraft blijft. Want God straft alle zonden op het allervolkomenst, n.l. de zonden der uitverkorenen in Christus, en die van de verworpenen in henzelf.

Tegenwerping 1. Wanneer de misdadigers niet gestraft worden, dan strijdt dit met Gods rechtvaardigheid. De zonden vergeven betekent zoveel als de misdadigers ongestraft laten. Daarom strijdt de vergeving der zonden met Gods rechtvaardigheid.

Antwoord. Het strijdt met Gods rechtvaardigheid, om de zondaars gans en al ongestraft te laten, d.w.z. noch henzelf noch een Ander vóór hen te straffen; maar God heeft, in onze plaats ¹⁾, waar wij misdadigers waren, Zijn Zoon gestraft, 1 Petrus 3 : 18: „Christus heeft ééns voor de zonden geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat Hij ons tot God zoude brengen”; Rom. 5 : 6: „Want Christus, als wij nog krachteloos waren, is te Zijner tijd voor de goddelozen gestorven.”

Aanhoudend bezwaar. Ook is het in strijd met Gods gerechtigheid, om voor een schuldige een Onschuldige te straffen. God straft een Onschuldige, in plaats van de schuldigen; dus deed Hij dit in strijd met Zijn rechtvaardigheid.

Antwoord. Het is strijdig met Gods rechtvaardigheid, dat een Onschuldige voor de schuldigen gestraft wordt, wanneer de Onschuldige

1e. niet gestraft wil zijn en Zich niet voor de schuldigen ter bestraffing aanbiedt;

2e. wanneer Hij niet van dezelfde natuur is als de schuldigen;

3e. als Hij geen genoegzame straf voor de zonden verdragen en betalen kan;

4e. als Hij de straf niet te boven kan komen, want God wil niet, dat de Onschuldige ten behoeve van de schuldigen geheel vergaan zal;

5e. als Hij tenslotte niet in staat is, om de schuldigen door de kracht van Zijn straf weer op te richten en te bekeren, zodat zij daarna ophouden te zondigen.

En deze condities vinden wij alle in Christus (verenigd), in Hem Die rechtvaardig voor de onrechtvaardigen door God gestraft is. Want Hij heeft bewust en uit Zichzelf onze straf op Zich genomen, Ef. 5 : 2; Tit. 2 : 14: „Die Zichzelf voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid.” En Hij is hetzelfde „vlees en bloed” met ons deelachtig geworden, Hebr. 2 : 14 en 16v., en heeft een genoegzame voldoening kunnen brengen voor onze zonden, Jes. 53 : 5: „Door zijn striemen is ons genezing geworden”, 1 Joh. 1 : 7: „Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde.” En Hij kon, zonder vernield te worden, de straf te boven komen; want Hij is uit kracht van Zijn Goddelijke macht weer (uit de dood) verrezen, Joh. 2 : 19: „Breekt dezen tempel en in drie dagen zal Ik denzelven oprichten”, Hand. 2 : 24: „Alzo het niet mogelijk was, dat Hij van denzelven dood zonde gehouden worden.” En tenslotte heeft Hij ons ook door de kracht van Zijn dood levend gemaakt, opdat wij niet meer der zonde, maar Gode leven zouden, 2 Kor. 5 : 15: Christus „is voor allen gestorven, opdat degenen die leven, niet meer zichzelf zouden leven, maar Dien Die voor hen gestorven en opgewekt is.”

Tegenwerping 2 tegen de genadige vergeving om-niet: God vergeeft de zonden om de voldoening van Christus. Dus vergeeft Hij ze met uit genade of om-niet.

Antwoord. Hij vergeeft ze niet om-niet, wat Christus betreft, maar wél om-niet,

wat ons betreft. Want Hij scheldt ze kwijt zonder onze genoegdoening, zoals al eerder opgemerkt werd.

Aanhoudend bezwaar. Ook op die manier vergeeft Hij ze nog niet om-niet. Want het is een vaststaande regel, dat hetgeen iemand doet door een ander, hij zulks schijnt door zichzelf te doen. Wanneer wij dus betalen door (middel van) Christus, dan betalen wij zelf, zoals er staat: „Indien Eén voor allen gestorven is, dan zijn zij allen gestorven”, 2 Kor. 5 : 15. Dus worden de zonden, ook ten opzichte van ons, niet uit genade of om-niet kwijtgescholden.

Antwoord. Wie iets kwijtscheldt, omdat een Ander daarvoor betaald heeft, die scheldt niet kwijt om-niet, tenzij Hijzelf ook de betaling uit genade en om-niet geeft. Maar wanneer God Zelf ons Zijn Zoon geeft, en Hem voor ons aan de straf onderwerpt, dan geschiedt dat uit genadige liefde, en dan is Hij daartoe niet door enig recht of door onze verdienste verplicht, Joh. 3 : 16: „Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eniggeboren Zoon gegeven heeft”, enz.; Rom. 8 : 32: „Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven”, enz.

4. *Wie aan de vergeving der zonden deel krijgen.*

De vergeving der zonden wordt aan alle uitverkorenen, en uitsluitend aan hen! gegeven; want alle uitverkorenen, en alleen zij! geloven, Tit. 1 : 1. De verworpenen geloven nooit in waarheid. Want Christus zegt: „Maar gijlieden gelooft niet, want gij zijt niet van Mijn schapen, gelijk Ik u gezegd heb”, Joh. 10 : 26. Daarom ontvangen zij ook nimmermeer vergeving van zonden, Joh. 3 : 36: „Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar die den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem”; Hand. 10 : 43: „Dezen geven al de Profeten getuigenis, dat een iegelijk die in Hem gelooft, vergeving der zonden ontvangen zal door Zijnen Naam.”

En men dient erop te letten, dat de uitverkorenen altijd vergeving der zonden hebben wat betreft het voornemen Gods, maar niet altijd wat henzelf aangaat, maar eerst dan, wanneer zij bekeerd en met het geloof begiftigd worden; want alleen zij hebben die vergeving, en van hen alleen wordt het gezegd, die n.l. geloven dat ze die hebben. De kleine kinderen hebben ook geloof en bekering, wat betreft enige geneigdheid en vermogen om die te mogen hebben, hoewel zij nog niet metterdaad geloven. Daarom hebben zij ook vergeving der zonden.

5. *Hoe en wanneer de vergeving der zonden geschonken wordt.*

Deze wordt uitsluitend geschonken en ontvangen door het geloof; of: God geeft ons de vergeving der zonden, wanneer Hij het geloof in ons werkt, waardoor wij die (vergeving) ontvangen. Daarom wordt ze dan ook eerst gegeven, wanneer ze door het geloof ontvangen wordt. Want hoewel God van eeuwigheid af besloten heeft om Zijn uitverkorenen de zonden te vergeven om de voldoening van Zijn Zoon, toch vergeeft Hij hun allen en een ieder de zonden pas metterdaad, wanneer zij bekeerd worden; hen houdende voor rechtvaardigen en door de Heilige Geest in hen werkende, dat zij de vergeving der zonden in hun hart gevoelen en daarvan altoos verzekerd en bevestigd blijven. Daarom is het besluit om de zonden te vergeven weliswaar eeuwig, maar de uitvoering ervan geschiedt, wanneer wij de vergeving der zonden, in het Evangelie voorgedragen, door het geloof ons toeëigenen. Dus heeft God Zijn uitverkorenen wel altijd lief, maar deze liefde Gods wordt in de harten der uitverkorenen niet uitgestort vóór de bekering. En opdat wij van de vergeving der zonden verzekerd mogen zijn, is een oprecht

geloof en ware bekering nodig.

Dit Artikel behelst ook de leer van de rechtvaardigmaking. Want vergeving der zonden hebben betekent: rechtvaardig voor God zijn, zoals Paulus in Rom. 4 : 6 met nadruk leert: „Gelijk ook David den mens zalig spreekt, welken God de rechtvaardigheid toerekent zonder werken; zeggende: Zalig zijn ze, welker ongerechtigheden vergeven zijn en welker zonden bedekt zijn" (vers 7).

Dus is het één en dezelfde zaak: vergeving der zonden hebben én rechtvaardig zijn; zoals de Apostel het voor hetzelfde houdt: gerechtvaardigd worden, de zonden niet toegerekend en de rechtvaardigheid toegerekend worden, enz. (Vgl. N.G.B., art. 23).

Tegenwerping. De Wet eist niet alleen dat wij het kwaad zullen nalaten, maar ook het goede zullen doen. Daarom is het, om rechtvaardig te zijn, niet voldoende dat ons de zonden vergeven worden, maar daartoe is ook nodig, dat wij een volkomen gehoorzaamheid bewijzen.

Antwoord. Het nalaten van het goede of ongehoorzaamheid is ook zonde (Jak. 4 : 17). En alle zonden zijn ons vergeven door Christus' bloed (1 Joh. 1 : 7). Dus is ons ook het nalaten van het goede vergeven. Maar God kan ons nu niet meer haten, noch de wil hebben om de zonden te bestraffen die Hij eenmaal volkomen, om Christus' voldoening, vergeven hetzij ze bedreven zijn met verkeerd-doen of met het goede na te laten. En degenen die Hij niet straffen wil, houdt Hij voor volkomen rechtvaardig. Daarom worden wij dus voor God volkomen rechtvaardig geacht (te zijn), door de enige verdienste van Christus alleen. Maar over de rechtvaardigmaking zal nog breder gehandeld worden na de bespreking van de Geloofsartikelen.

ZONDAG 22.

Over de opstanding des vleses en het eeuwige leven.

De weldaden die God aan Zijn Kerk of gemeente schenkt, zijn tweeeërlei: sommige ervan worden haar al *in dit leven* meegedeeld, n.l. de vergeving der zonden, waardoor de Kerk van de verdiende straf der eeuwige verdoemenis bevrijd en ontslagen wordt. Dit Artikel werd verklaard in de vorige Zondagsafdeling. Sommige weldaden krijgt de Kerk *na dit leven*.

En deze zijn weer tweeeërlei: of 1 e. met betrekking tot het lichaam alleen, en dat is de opstanding des vleses; of 2e. met betrekking tot ziel en lichaam beide, en dat is het eeuwige leven. Want de Heere Jezus Christus, onze Zaligmaker, heeft ons niet alleen verlost van de allergrootste ellende, n.l. van de eeuwige dood en verdoemenis; maar Hij heeft ons ook terugverworven de hoogste gelukzaligheid, die bestaat in het genieten van het eeuwige leven, met lichaam en ziel, aangezien dit ook het einde van ons geloof is, 1 Petrus 1 : 9. Deze twee Artikelen worden nu in deze Zondag verklaard: het eerste in Vraag en Antwoord 57, en het tweede in Vraag en Antwoord 58.

Vraag 57: Wat troost geeft u de opstanding des vleses?

Antwoord: Dat niet alleen mijn ziel na dit leven, van stonden aan tot Christus, haar Hoofd, zal opgenomen worden b), maar dat ook dit mijn vlees, door de kracht van Christus opgewekt zijnde c), wederom met mijn ziel verenigd, en aan het heerlijk lichaam van Christus gelijkvormig zal worden d).

- a. Jes. 26 : 19, Ez. 37 : v., Dan. 12 : 2; Joh. 5 : 28v., en id. 11 : 24; Openb. 20 : 12v.; vgl. ook 1 Kor. 15.
- b. Luk. 23 : 43, en id. 16 : 22; Joh. 5 : 24; id. 12 : 26 en 17 : 24; 2 Kor. 5 : v., Fil. 1 : 21-23, 1 Petrus 1 : 9.
- c. Ps. 16 : 9v., Rom. 8 : 11, 1 Kor. 6 : 14; id. 15 : 53v., Job 19 : 25- 27. 1 Thess. 4 : 14-17.
- d. 1 Kor. 15 : 42-44, 1 Joh. 3 : 2, Fil. 3 : 21.

Verklaring van Vraag 57.

(Lansbergen). Op het Artikel van de genadige kwijschelding der zonden volgen zeer gepast de Artikelen van de opstanding des vleses en van het eeuwige leven. Want het komt met Gods rechtvaardigheid overeen, dat, wanneer de zonden vergeven en uitgewist zijn, dan ook de dood ophoudt, die een bezoldiging der zonde is (Rom. 6 : 23) en dat het leven teruggegeven wordt. De troost die uit het Artikel van de opstanding des vleses geput wordt, is tweeeërlei, want ze betreft enerzijds de ziel en anderzijds het lichaam).

De voornaamste vragen die hierbij aan de orde komen, zijn de volgende:

1. Of de ziel onsterfelijk is, en, van het lichaam gescheiden, leeft.
2. In welke staat, en wáár zij leeft.
3. Of er ook een opstanding van de lichamen zijn zal, en welke dwalingen op dit punt bestaan en steeds bestaan hebben.

4. Of dezelfde lichamen die we nu bezitten, zullen opstaan en hoe zulks zal geschieden.
5. Hoe en wanneer de opstanding plaats hebben zal.
6. Door Wiens kracht en door Wie de doden opgewekt zullen worden.
7. Tot welk doel en tot welke staat de doden opgewekt worden.

1. Of de ziel onsterfelijk is, en van het lichaam gescheiden, leeft.

- 1) Hoewel de opstanding uitsluitend op de lichamen betrekking heeft, is toch de kwestie van de onsterfelijkheid der ziel niet vreemd aan dit Artikel. Want waar een opstanding is, moet de dood geweest zijn. Als er dus gevraagd wordt naar de opstanding der lichamen, dan wordt meteen ook inzake de ziel de vraag gesteld, of ze na de dood, weer zal opstaan zoals het lichaam, dan wel of ze onsterfelijk is; en ook: of ze, gescheiden van het lichaam, voortbestaat. Deze vraag is trouwens noodzakelijk om vele teksten uit de Schrift te (kunnen) verklaren, die de ziel sterfelijk schijnen te stellen (vgl. Matth. 22 : 23 en Hand. 23 : 8), en vanwege de Epicureeërs en Sadduceeën (en b.v. de Wederdopers), die de onsterfelijkheid der ziel en de opstanding der lichamen van oudsher ontkend hebben; evenals degenen, die dreven dat de opstanding reeds geschied was (2 Tim. 2 : 18). Ja, zelfs Paus *Paulus III* zei, toen hij sterven zou, dat hij nu zou ondervinden de waarheid van drie stukken, waaraan hij al zijn levensdagen getwijfeld had, nl. 1e. of er een God is, 2e. of er een hel bestaat, en 3e. of de ziel onsterfelijk is. Bij Salomo en in de Psalmen treft men meermalen de uitspraak: De mens wordt als de beesten die vergaan (Pred. 3 : 19v.); de doden zullen de HEERE niet prijzen, enz. (Ps. 49 : 11 en 21, en id. 115 : 17). In onze tijd wordt er ook over gedisputeerd, of de zielen, nadat zij van het lichaam gescheiden zijn, mogelijk slapen totdat zij weer met het lichaam samengevoegd worden. Om ons dus op dit punt te kunnen verantwoorden, is het nodig dat de onsterfelijkheid der ziel met duidelijke uitspraken van de Heilige Schrift bevestigd wordt, zoals de volgende zijn: Ps. 49 : 18-20: „Want hij zal in zijn sterven niet met al medenemen; zijn eer zal hem niet nadalen. Hoewel hij zijn ziel in zijn leven zegent, en zij u loven, omdat gij uzelfen goed doet, zo zal zij (n.l. de ziel) toch komen tot het geslacht harer vaderen”; 2 Sam. 11 : 11: „Zo waarachtig als gij leeft en uwe ziel leeft, indien ik deze zaak doen zal!” Matth. 10 : 28: „En vreest niet voor degenen, die het lichaam doden en de ziel niet kunnen doden”, enz.; Mark. 12 : 26: „Doch aangaande de doden, dat zij opgewekt zullen worden, hebt gij niet gelezen in het boek van Mozes, hoe God in het doornenbos tot hem gesproken heeft, zeggende: Ik ben de God Abrahams en de God Izaäks en de God Jakobs? God is niet een God der doden, maar der levenden” (vers 27); Luk. 23 : 43: „Heden zult gij met Mij in het Paradijs zijn”, n.l. naar de ziel, want naar het lichaam is hij op diezelfde dag gestorven en begraven. Fil. 1 : 23: Ik heb „begeerte om ontbonden te worden en met Christus te zijn”; Luk. 23 : 46: „Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn geest”; Joh. 11 : 25: „Ik ben de Opstanding en het Leven; die in Mij gelooft zal leven, al ware hij ook gestorven”; 2 Kor. 5 : 8: „Wij hebben goeden moed en hebben meer behagen om uit het lichaam uit te wonen en bij den Heere in te wonen.”

(Lansbergen: Men kan niet zeggen, dat de ziel verhuist, als zij het de tabernakel des lichaams stierf en verging. Dit bewijzen ook de voorbeelden van Christus Zelf, van de moordenaar aan 't kruis, Luk. 23 : 43, van Stefanus, Hand. 7 : 55v. en 59; van wiens ziel de Schrift niet alleen getuigt dat ze geleefd heeft na de dood, maar ook dat ze bevolen werd in de handen Gods, en opgenomen is in het Paradijs).

Ook dienen als bewijsplaatsen: Openb. 6 : 10, waar de zielen onder het altaar roepen: „Hoelang, o heilige en waarachtige Heerser, oordeelt en wreekt Gij ons bloed niet van degenen, die op de aarde wonen?" Uit Luk. 16 : 22 blijkt, dat Lazarus na de dood gedragen werd in Abrahams schoot, de rijke brasser daarentegen in de hel.

Deze en soortgelijke teksten uit de Schrift leren en bevestigen zeer klaar, dat de zielen der mensen niet alleen in het lichaam vóór de dood, en na de opwekking daarvan uit de dood, maar ook gedurende de gehele tussentijd, buiten het lichaam bestaan, leven, en verstand en zinnen hebben; ook al is de manier van hun werkingen ons onbekend.

Tegenwerping 1. Pred. 3 : 19 zegt: „Wat den kinderen der mensen wedervaart, dat wedervaart ook den beesten; en enerlei wedervaart hun beide; gelijk die sterft, alzo sterft deze, en zij allen hebben enerlei adem", enz. Daarom is 's mensen ziel evenmin onsterfelijk als de ziel van een redeloos dier.

Antwoord. De gesteldheid van mensen en beesten is precies gelijk, wat betreft de noodzaak om te sterven. Want de mensen moeten ook, evenals het vee, eenmaal uit dit leven scheiden. Want het is de mens gesteld eenmaal te sterven, Hebr. 9 : 27; zij hebben hier geen blijvende stad, Hebr. 13 : 14. Maar zij zijns geenszins aan elkaar gelijk wat betreft de uitkomst van de dood, en de staat die daarna volgt. Want de zielen van het vee worden mét de lichamen ook uitgeblust en verdwijnen. Maar de zielen der mensen blijven levend na de dood, zoals de aangehaalde teksten bewijzen.

Bovendien, de Prediker spreekt hier niet naar zijn eigen opvatting van de dood, maar naar het gevoelen en de opvatting van de goddelozen, We zij zich verbeelden op grond van dezelfde dingen, die dagelijks, naar de uiterlijke schijn, de goede en verkeerde mensen wedervaren. Want deze klacht van 's mensen oordeel voegt hij naar de leer van Gods voorzienigheid en oordeel, waardoor uiteindelijk de goeden goed, en de kwaden kwaad vergolden worden zal. Pred. 11 : 9: „Verblijd u, o jongeling, enz., maar weet, dat God om al deze dingen u zal doen komen voor het gericht.”

Tegenwerping 2. Ps. 115 : 17: „De doden zullen den HEERE niet prijzen, noch die in de stilte nedergedaald zijn.”

Antwoord. De doden zullen de Heere niet prijzen, n.l. die hier op aarde levende dood zijn. Maar daaruit volgt niet, dat zij Hem hiernamaals geenszins prijzen zullen.

2. In welke staat, en waar de ziel leeft, na de scheiding van het lichaam.

De Rooms en verzinne, dat de zielen, na de scheiding uit het lichaam, naar het *vagevuur* varen, waarin sommige dan vlug, andere langzamer gevaagd of gereinigd worden, al naar dat zij de vergangelijke dingen meer of minder bemind hebben, zoals Lombardus zegt. Daarentegen leert de Heilige Schrift dat geen vuur na de dood, maar alleen het bloed van Christus in dit leven onze zielen reinigt van alle zonden, 1 Joh. 1 : 7; en dat de gelovige zielen der gestorvenen niet in een plaats der pijniging geworpen worden, om daar de zonden te verbranden, maar dat zij terstond tot Christus in Abrahams schoot verzameld worden, Luk. 16 : 22, en dat dok terstond de ongelovigen verstoten worden in de hel, in de eeuwige pijn, 2 Petrus 2 : 4-6, waaruit geen uitkomst noch verlossing (mogelijk) is, Judas, vs. 8; en dat ze dan ook in de vlammen der hel gepijnigd worden, ja, dat ze ook bewaard worden voor nog zwaardere kwellingen van het eeuwige vuur, hetwelk de toorn des Heeren aanblazen zal bij Christus' oordeel. Van de staat der gelovige zielen

spreken de volgende teksten, Luk. 23 : 46: „Vader, in Uw handen beveel Ik Mijn geest", en Hand. 7 : 59: „Heere Jezus, ontvang mijn geest"; Luk. 16 : 22: „En het geschiedde dat de bedelaar stierf, en van de Engelen gedragen werd in den schoot Abrahams", en dus niet in het vagevuur. Paulus wenste om ontbonden te worden en met Christus te zijn, Fil. 1 : 23. Dus heeft hij het vagevuur niet gevreesd. De gelovigen begeren uit het lichaam uit te wonen en bij de Heere in te wonen, 2 Kor. 5 : 8. Daarom varen ze dus niet eerst naar het vagevuur, om daarna pas bij de Heere te zijn, enz. Over de staat der ongelovige zielen vinden wij nog gesproken in Ps. 34 : 22: „De boosheid zal den goddeloze doden", in Matth. 10 : 28: „Vreest veel meer Hem, Die beide ziel en lichaam kan verderven in de hel", en in Luk. 16 : 24: De rijke brasser roept direct na zijn begrafenis, in de hel uit: „Ik lijd smarten in deze vlam", waaruit hem de uitgang tot in eeuwigheid geweigerd wordt. Hij vreest ook voor zijn vijf Epicureïsche broers. Want hij weet wel, dat ook zij kort daarna, als zij uit het leven gescheiden zullen zijn — indien zij zich niet zouden bekeren — in die plaats der pijniging komen zullen. Daarom worden de zielen der goddelozen, wanneer zij uit het lichaam scheiden, niet in het vagevuur gebracht, waar nog uitkomst en verlossing (mogelijk) is, maar in het onuitblusselijke vuur der hel.

3. Of er ook een opstanding van de lichamen plaats hebben zal, en welke dwalingen er op dit punt bestaan en steeds bestaan hebben.

Het woord „opstanding" betekent soms in de Heilige Schrift de geestelijke bekering van de mensen, en wordt dan „de eerste opstanding" genoemd, Openb. 20 : 5v. Maar in dit Geloofsartikel is de opstanding des vleses een wederoprichting van de substantie van onze lichamen na de dood, uit dezelfde stof, als waaruit ze nu bestaan, en een levendmaking daarvan, met een onsterfelijk en onverderfelijk leven door dezelfde onsterfelijke ziel, als waardoor zij nu leven. Dit -zal geschieden van Godswege door Christus aan het einde der wereld, door Zijn Goddelijke kracht en mogendheid: de uitverkorenen tot de eeuwige heerlijkheid, en de verworpenen tot de eeuwige straffen. Dus is dan de opstanding of wederopwekking des vleses:

1e. de wederoprichting van hetzelfde lichaam, of de vergadering van deze massa of klomp, waaruit ons lichaam bestaat, en dat door de dood in alle elementen verdeeld wordt; 2e. de vereniging daarvan met hun eigen ziel, waarmee zij tevoren verenigd waren, en de levendmaking door die ziel; 3e. de schenking van de onsterfelijkheid; 4e. de eeuwige heerlijkmaking der uitverkorenen, en eeuwige verstoting der verworpenen.

Niet zonder oorzaak wordt de vraag (aan de orde) gesteld, of er zulk een opwekking plaatshebben zal. Want er zijn steeds verschillende gedachten en dwalingen in en buiten de kerk op dit punt geweest. De Epicureeën zeiden, dat de zielen met de lichamen wegstierven, en dat er geen opstanding of leven na dit leven te verwachten was. Deze razernijen hebben de Sadduceeën onder de Joden overgenomen, van wie gezegd wordt, Hand. 23 : 8: „De Sadduceeën zeggen, dat er geen opstanding is, noch Engel noch geest." Anderen hebben wel niet de onsterfelijkheid der zielen geloofend, maar wel de opstanding der lichamen na de dood ontkend; zij verzonnen, dat de Schriftuur. zo vaak zij over de opstanding spreekt, de bekering of wedergeboorte bedoelt, die in dit leven plaatsheeft. Zulken waren er in de gemeente van Korinthe, van Wie Paulus zegt, 1 Kor. 15 : 12: „Hoe zeggen sommigen onder u, dat er geen opstanding der doden is?" En de auteurs

van deze dwaling schijnen geweest te zijn Hymenéus en Filétus, van wie dezelfde apostel in 2 Tim. 2 : 18 spreekt: „Die van de waarheid zijn afgeweken, zeggende dat de opstanding alrede geschied is, en verkeren sommiger geloof.” Sommigen onder de Wederdopers verzinnen dat de zien, die van het lichaam gescheiden zijn, slapen, totdat de lichamen weer opgewekt worden; en zij willen beweren, dat niet dezelfde lichamen die wij nu omdragen, weer verrijzen zullen, maar dat Christus in Zijn toekomst nieuwe lichamen maken zal.

Tegen al deze razernijen in, moet men de Heilige Schrift geloven, die leert: Dat de opstanding van onze lichamen stellig zal plaats hebben op de Laatste dag, of: dat de doden werkelijk met hun eigen lichamen opstaan zullen. De uitspraken der Schrift, zowel uit het Oude als uit het Nieuwe Testament, die de zekerheid van de toekomstige opstanding bevestigen, zijn deze:

(Lansbergen: Van Abraham getuigt de Apostel in Hebr. 11 : 18, dat hij gewillig was om zijn zoon te offeren, in wie hij de belofte ontvangen had, „overleggende, dat God machtig was, hem ook uit de doden te verwekken.” De voorvaderen uit het Oude Testament hebben ook hun geloof daaraan te kennen gegeven door de vlijt en zorg, die zij betoonden om de gestorven lichamen te begraven. Want Abraham zou niet voor zo'n grote som gelds een stuk land gekocht hebben van Efron de Hethiet, als begraafplaats voor zichzelf en voor de zijnen, Gen. 23 : 16 en 20, en hijzelf en zijn huisvrouw Sara zouden daarin niet begraven hebben willen liggen, als hij de ogen niet op de opstanding geslagen had. Daarop had ook Jakob het oog, toen hij, Gen. 49 : 29v., voor zijn sterven zijn kinderen gebod, dat zij hem op die plaats ' graven moesten. Hetzelfde geldt Jozef, Gen. 50 : 25, toen hij wilde, dat de Israëlieten bij hun vertrek uit Egypte, zijn gebeente moesten meedragen naar het Beloofde land, om daar begraven te worden).

Nog duidelijker bevestigen dit de volgende nadrukkelijke teksten: Job 19 : 25v.: „Want ik weet: mijn Verlosser leeft en Hij zal de laatste over het stof opstaan; en als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen; Denwelke ik voor mij aanschouwen zal, en mijne ogen zien zullen en niet een vreemde; mijne nieren verlangen zeer in mijn schoot”; Jes. 26 : 19: „Uwe doden zullen leven, ook mijn dood lichaam, zij zullen opstaan”; Ez. 37 : 12: „Zo zegt de Heere HEERE: Zie, Ik zal uwe graven openen en zal ulieden uit uwe graven doen opkomen, o Mijn volk, en Ik zal u brengen in het land Israëls”; Dan. 12 : 2: „En velen van die, die in het stof der aarde slapen, zullen ontwaken, dezen ten eeuwigen leven, en genen tot versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing”; Joh. 5 : 28: „De ure komt, in welke allen die in de graven zijn, zijn stem zullen horen”; id. 6 : 40: „En dit is de wil Desgenen Die Mij gezonden heeft, dat een iegelijk die den Zoon aanschouwt en in Hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage”; 1 Kor. 15 : 13v.: „En indien er geen opstanding der doden is, zo is Christus ook niet opgewekt. En indien Christus niet opgewekt is, zo is dan onze prediking ijdel en ijdel is ook uw geloof”; 1 Thess. 4 : 14: „Want indien wij geloven dat Jezus gestorven is en opgestaan, „alzo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met Hem”, en Openb. 20 : 12: „En ik zag de doden, klein en groot, staande voor God; en de boeken werden geopend; en een ander Boek werd geopend, dat des levens is; en de doden werden geoordeeld uit hetgeen in de boeken geschreven was, naai hunne werken.”

Voegt hieraan nog de volgende bewijzen toe, die aan de Schrift ontleend zijn:

1. Dat God de God is van Abraham, Izak en Jakob. “En God is geen God der doden, maar der levenden.” Evenwel zou Hij niet de God van de gehele Abraham,

noch ook de God der levenden zijn, als dat lichaam van Abraham niet weer opgewekt zou worden. Hij is de God van de gehele mens, en niet maar van een deel. Maar Hij zou geen God zijn van de gehele mens, maar slechts van een deel, als het lichaam nooit weer opstond. Dit bewijs gebruikt Christus tegen de Sadduceeën in Matth. 22 : 32.

2. Het is nodig, dat de beloften en bedreigingen van God vervuld worden. Want God is waarachtig. En Hij belooft aan de Godzaligen het eeuwige leven en de heerlijkheid naar ziel en lichaam. Daarentegen bedreigt Hij de goddelozen met de eeuwige straffen naar lichaam en ziel; beide zal Hij volvoeren. Daarom is het zo nodig, dat de doden weer opstaan; want anders zouden die beloften en bedreigingen onvervuld blijven.

3. De beloningen en straffen behoren de gehele mens toe. Want de gehele mens heeft gezondigd. Daarom zullen de lichamen verrijzen: de lichamen der Godzaligen opdat zij in de hemel de heerlijkheid en gelukzaligheid, hun uit genade gegeven, genieten mogen; en de lichamen der goddelozen, opdat zij in de hel de straffen ontvangen die ze verdiend hebben.

4. Gods barmhartigheid is volkomen en behoort de gehele mens toe. Maar ze zou niet volkomen zijn, als de lichamen van de Godzaligen niet weer verrezen en barmhartigheid verkregen.

5. De volmaakte rechtvaardigheid van God eist, dat hetgeen gezondigd heeft, geheel en in eeuwigheid gestraft wordt. Niet alleen de zielen, maar ook de lichamen der goddelozen hebben gezondigd. Daarom is het nodig, dat hun lichamen — ten einde in eeuwigheid gestraft te worden — van de doden weer verrijzen.

6. Christus is opgestaan, en daarom zullen ook onze lichamen verrijzen, want het zijn leden van Christus, vlees van Zijn vlees, en been van Zijn benen. Dit bewijs behandelt de apostel Paulus met alle nadruk in 1 Korinthe 15. En het moet noodzakelijk zo volgen, zoals al eerder inzake de vruchten van Christus' opstanding bewezen werd. Want 1e. Christus is daarom opgestaan, opdat Hij ons zou kunnen opwekken; 2e. Hij is ons Hoofd en wij zijn Zijn leden, en de heerlijkheid van het Hoofd vereist, dat Zijn leden aan Hem gelijkvormig zijn; 3e. dezelfde Geest is in ons, Die in Christus is, want Hij verenigt ons met Christus en werkt dezelfde dingen in Hem als in ons, want Hij is Zichzelf steeds gelijk. Welnu, Hij heeft Christus opgewekt, en daarom zal Hij ons ook opwekken, enz. Zo luidt het bewijs van de Apostel in Rom. 8 : 11.

7. Van Christus staat er geschreven, dat Hij een eeuwig Koninkrijk hebben zal (Ps. 45 : 7). Maar dat zou Hij niet kunnen hebben, als onze lichamen steeds in de dood bleven. Want het zou niet voldoende zijn, dat onze zielen eeuwig, en aan Hem onderworpen zijn. Immers, Hij is niet alleen een Koning over de zielen, maar ook over de lichamen, en daarom zullen ook de lichamen opnieuw verrijzen, opdat wij geheel en al aan onze Koning onderworpen mogen zijn.

8. Christus is door Zijn verdiensten en krachtige werking de Zaligmaker van de gehele mens. Daarom zal Hij niet toestaan, dat de lichamen der Godzaligen in eeuwigheid vergaan.

9. Christus is niet zwakker om zalig te maken, als Adam geweest is om te verderven. Ja, Hij heeft ons hetgeen wij in Adam verloren hadden, geheel en al, ja nog meer, door Zijn dood teruggegeven. Nu, Adam had met de ziel ook het lichaam doen verloren gaan, maar Christus heeft voor as nog groter gelukzaligheid verdiend dan wij gehad zouden hebben, als wij niet gezondigd hadden. Adam had n.l. voor ons, onder andere gaven, ook verloren het leven en de zaligheid van het

lichaam. Daarom heeft Christus voor ons ook het leven en de zaligheid van het lichaam teruggekregen, en zal Hij ze ons op Zijn tijd terugschenken. Dus zullen dan ook onze lichamen weer opstaan.

10. God heeft na de val Zijn Wet aan de mensen gegeven. Daarom wil Hij, dat die (wet) door de mensen ook eenmaal volkomen gehouden zal worden. Maar dat geschiedt in dit leven niet. Daarom is er nog een ander leven te wachten, waarin dit wel geschieden zal. En daarom is er ook een opstanding te verwachten.

11. Aangezien de bezoldiging der zonde de dood is, Rom. 6 : 23, zal — wanneer de zonde weggenomen is — ook de dood weggenomen en het leven teruggegeven worden.

12. Tenslotte, aangezien onze lichamen tempelen des Heiligen Geestes zijn, 1 Kor. 6 : 19, zo zullen die ook opstaan tot het eeuwige leven.

4. Of dezelfde lichamen die wij nu bezitten, zullen opstaan en hoedanig ze dan zullen zijn.

Dezelfde lichamen die wij nu bezitten, en geen andere, zullen opstaan en weer met hun ziel samengevoegd worden. Want wij geloven dit Artikel, niet betreffende een nieuwe schepping, maar een wederopwekking des vleses, n.l. van dit vlees dat wij nu omdragen en dat sterft. Daarom wordt, zoals Cyprianus getuigt, dit Artikel in de kerken van Afrika aldus uitgesproken: „Ik geloof een verrijzenis van dit vlees.”

Hetzelfde getuigt ook de Heilige Schrift in Job 19 : 26: „En als zij na mijn huid dit doorknaagd zullen hebben, zal ik uit mijn vlees God aanschouwen”, enz.; in 2 Kor. 5 : 10: „opdat een iegelijk wegdrage hetgeen door het lichaam geschiedt, naardat hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad” en in 1 Kor. 15 : 53: „Dit sterfelijke moet onsterfelijke aandoen.”

Dit laat zich bewijzen door het woord „opstaan” of „verrijzen”; want dit is, volgens Ambrosius, de verrijzenis zoals door de klank van het woord tot uitdrukking gebracht wordt, n.l. dat hetgeen gevallen is, weer verrijst of opstaat; en dat hetgeen gestorven is, weer levend wordt.

Dit vloeit ook voort uit de rechtvaardigheid Gods. Want, zegt hij verder, dat is de orde en oorzaak der rechtvaardigheid, dat aangezien het lichaam en de ziel samenwerken, en hetgeen de ziel bedacht heeft, door het lichaam uitgevoerd wordt, daarom moeten ze beide in het oordeel komen, en beide of aan de straf overgeleverd worden, Of tot de heerlijkheid behouden worden. Want Gods rechtvaardigheid eist, dat het vlees der heiligen, dat gestreden heeft, ook gekroond, en dat het vlees der goddelozen, dat gelasterd heeft, gepijnigd wordt, zoals de apostel verklaart in 2 Th. 1 : 6v. Daarom zal iedere ziel niet met een vreemd of vermengd lichaam weer opgericht worden, maar met dat van haarzelf, dat zij tevoren gehad heeft; opdat zo overeenkomstig de werken van dit huidige leven het vlees met zijn ziel Of gekroond, als het kuis, Of gestraft zal worden, als het onkuis geweest is.

Tenslotte: Zoals Christus in hetzelfde vlees waarin Hij gestorven was, opgestaan is, daarom geloven wij, dat ook wij in dit ons zelfde vlees weer zullen opstaan.

Tegenwerping -1. Vlees en bloed kunnen het Koninkrijk Gods niet beërven, 1 Kor. 15 : 50. Onze lichamen zijn vlees en bloed. Daarom kunnen ze het Koninkrijk van God niet bezitten, en daarom zullen niet deze, maar andere lichamen opstaan.

Antwoord. Onder „vlees en bloed” verstaat de apostel geen lichamen, zoals de *Wederdopers* dat uitleggen, maar een verdorven hoedanigheid, die het wezen van

ons vlees aankleeft. Het is dus geen goede conclusie, als men zou willen vaststellen: Het sterfelijke en verderfelijke vlees en bloed, zoals het nu is, zal Gods Koninkrijk niet beërven, en daarom zal het vlees en bloed in het geheel niet Gods Koninkrijk bezitten. Want omdat een toevallige zaak, die in het wezen is, weggenomen wordt, daarom wordt dat wezen zelf nog niet weggenomen. Maar dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen, en dit verderfelijke de onverderfelijkheid; daarom zal het vlees en bloed weer opstaan, bevrijd van alle verderfelijkheid, sterfelijkheid en gebrek, en dus zullen ze ongetwijfeld het Koninkrijk Gods beërven. Ook de apostel spreekt alleen maar van het verdorven en zondig vlees, zoals het nu is; en dus geven wij toe, dat het vlees, in die zin bedoeld, het Koninkrijk Gods niet zal beërven. Hier dient men tevens te verstaan, hoedanig ons lichaam verrijzen zal; te weten: wel hetzelfde lichaam, wat het wezen betreft, en wat de wezenlijke eigenschappen van de lichamen aangaat: eindig, aan een bepaalde plaats a.h.w. gebonden, zichtbaar, van een bepaalde grootte, vlees en beenderen hebbende — zoals ook Christus' lichaam na de opstanding vlees en bloed niet verloren had; maar wat de eigenschappen betreft: een heel ander vlees, te weten: niet zwak, niet onrein, niet natuurlijk, niet sterfelijk en niet verderfelijk, zoals wij nu bezitten, maar van alle zwakheden bevrijd, heerlijk, geestelijk, onverderfelijk en onsterfelijk, 1 Kor. 15 : 42v.: „Het lichaam wordt gezaaid in verderfelijkheid, het wordt opgewekt in onverderfelijkheid. Het wordt gezaaid in oneer, het wordt opgewekt in heerlijkheid. Het wordt gezaaid in zwakheid, het wordt opgewekt in kracht. Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er opgewekt.”

Tegenwerping 2. Onze lichamen zullen geestelijk zijn, 1 Kor. 15 : 44; en daarom zullen ze geen vlees en benen bezitten, of de eigenschappen van het vlees hebben. *Antwoord.* De apostel Paulus noemt het lichaam „geestelijk”, niet omdat het in een geest verandert of in al zijn eigenschappen aan een geest gelijk zijn zal, maar omdat het door Gods Geest geregeerd wordt, en onsterfelijk en vrij van alle zwakheden is, versierd met hemelse glans en heerlijkheid, bekwaamheid, sterkte en heiligheid; kortom, dat versierd is met geestelijke hoedanigheden, maar niet met geestelijke substantie. Want anders was het geen lichaam, maar een geest. Zo legt ook Augustinus dat uit, wanneer de apostel zegt, dat het lichaam in de opstanding geestelijk zal zijn. Daarom moet men nog niet denken, dat het geen lichaam, maar een geest zijn zal. Maar hij noemt het geestelijk, omdat het geheel en al aan de Geest onderworpen zal zijn, zonder verderf of dood. Want omdat hij het lichaam dat wij nu hebben, natuurlijk of door de ziel bewogen noemt, daarom moet men zich niet verbeelden, dat het geen lichaam maar een ziel is. Daarom, zoals het lichaam nu zichtbaar of natuurlijk genoemd wordt, omdat het aan de ziel onderworpen is, en nog niet geestelijk kan heten, omdat het nog niet volkomen aan de Geest onderworpen is, zolang het verderven kan: daarom zal het dán geestelijk genoemd worden, wanneer het de Geest en de eeuwigheid met geen verderf meer kan weerstaan.

Deze uitleg wordt nader bevestigd in 1 Kor. 15 : 53: „Dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen.” Dat wil zeggen: Het lichaam zal wel een lichaam blijven, maar het moet van eigenschappen veranderen, n.l. het moet de sterfelijkheid afleggen en de onsterfelijkheid aandoen. Vervolgens zegt de apostel ook: een geestelijk lichaam wordt er opgewekt. Welnu, een lichaam is geen geest; en toch wordt het lichaam, dat geen geest is, geestelijk opgewekt, d.w.z. met geestelijke eigenschappen versierd, terwijl het toch de substantie van het lichaam

behoudt; want anders was een lichaam geen lichaam meer; en zoiets zou, als ja en nee, met zichzelf in strijd zijn en niet kunnen bestaan. Tenslotte: Als er één lichaam na de opstanding geestelijk geweest is, dan was dat toch stellig het lichaam van Christus. En toch zegt Christus van dat lichaam, Luk. 24 : 39: „Tast Mij aan en ziet, want een geest heeft geen vlees en benen, gelijk gij ziet dat Ik heb.”

5. *Hoe en wanneer de opstanding geschieden zal.*

De opstanding zal publiek en heerlijk plaatshebben, en niet in het verborgen geschieden, maar ten aanschouwe van alle engelen, mensen en duivelen, tot grote blijdschap van de Godzaligen en tot verschrikking van de goddelozen, Matth. 24 : 30v. en 25 : 31-46. Want Christus zal van de hemel komen, vergezelschap van al de engelen, met een geroep, met de stem des archangels en met de bazuin Gods, door wier klank alle doden opgewekt worden en uit de graven zullen uitgaan. Maar degenen die bij 's Heeren wederkomst nog overgebleven zullen zijn, zullen haastig veranderd, en van sterfelijk onsterfelijk worden; en deze verandering zal hun in plaats van de dood en opwekking zijn; zoals de apostel deze verborgenheid ons opent in 1 Kor. 15 : 5v. en in 1 Thess. 4 : 15-17. (Vgl. N.G.B. art. 37).

Wanneer de opstanding plaats hebben zal, leert Christus in Joh. 6 : 40 en 44e „Ik zal hem opwekken ten uitersten dage.” En Martha belijdt in Joh. 11 : 24: „Ik weet, dat hij (Lazarus n.l.) opstaan zal in de opstanding ten laatsten dage.” Maar wanneer deze uiterste dag komen zal, weet niemand, ook de engelen des hemels niet, dan God alleen, Matth. 24 : 36. De toepassing van deze leer is: 1e. Opdat wij onszelf niet verbeelden, dat de opwekking dán geschieden zal, wanneer ze nog niet geschieden zal, en opdat wij ons geloof zelf niet in de war brengen ¹); 2e. opdat wij, wanneer wij niet weten wannéér die dag en ure zijn zal, onszelf steeds bereid houden, met waken en bidden, volgens Matth. 24 : 42-44 en 25 : 13; Mark. 13 : 33-37, en Luk. 12 : 35-40 en 21 : 34-36.

6. *Door Wiens macht, of door Wie de doden opgewekt zullen worden.*

De opwekking der doden zal plaats hebben door Christus' kracht, en wel door Hem als Middelaar, zoals. Hij zegt in Joh. 6 : 40 en 44: „Ik zal hem opwekken ten uitersten dage.” Daar spreekt Hij over het lichaam, want de ziel sterft niet, en daarom wordt zij ook niet weer opgewekt. En ook de Mens Christus zal de doden opwekken met Zijn menselijke stem en door Zijn Goddelijke kracht, Jobs. 5 : 28: „De ure komt, in welke allen die in de graven zijn, Zijn stem zullen horen”; Hand. 17 : 31: „Daarom dat Hij een dag gesteld heeft, op welchen Hij den aardbodem rechtvaardig zal oordelen door een Man, Dien Hij daartoe geordineerd heeft, verzekering daarvan doende aan allen, dewijl Hij Hem uit de doden opgewekt heeft.”

De toepassing van deze leer is: enerzijds, dat wij de opstanding stellig mogen geloven, in de wetenschap dat Hij, door Wie de opstanding geschieden zal, de Almachtige God is; anderzijds, opdat wij deze zekere troost genieten mogen, dat Christus — omdat Hij ook waarachtig Mens en ons vlees is — niet zal toelaten, dat Zijn vlees en leden in de grond blijven, maar ten laatste zal Hij die opwekken tot het eeuwige leven.

Tegenwerping. De Vader heeft Christus van de doden opgewekt, en zal ook ons

opwekken, Rom. 8 : 11: Hij „Die Christus uit de doden opgewekt heeft, zal ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont.” Daarom zullen wij dus niet door Christus of door de kracht van Christus opgewekt worden. *Antwoord.* De werken van de Heilige Drie-eenheid, die naar buiten aan de schepselen volvoerd worden, zijn aan al de Drie Personen gemeen, doch alzo dat de Personen bij het werken dezelfde orde houden. Zoals daarom de Vader niet buitengesloten wordt, wanneer de opwekking aan de Zoon toegeschreven wordt, zo wordt evenmin de Zoon buitengesloten, wanneer ze aan de Vader of aan de Heilige Geest wordt toegekend. De Vader zal ons opwekken door de Zoon, en de Zoon Zelf zal ons opwekken door Zijn Geest, als Verlosser en Rechter. De Heilige Geest zal ook door Zichzelf dit werk ten uitvoer brengen, Fil. 3 : 20v.: „Maar onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, namelijk den Heere Jezus Christus, Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelfde gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam, naar de werking waardoor Hij ook alle dingen Zichzelfen kan onderwerpen”; Joh. 5 : 21: „Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt, alzo maakt ook de Zoon levend die Hij wil”, en Rom. 8 : 11: „Indien de Geest Desgenen, Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij, Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont.”

7. Tot welk doel en welke staat de doden zullen opstaan.

Het voornaamste en laatste doel van de opwekking der doden zal zijn: de openbaring van Gods eer, n.l. de openbaring van Zijn barmhartigheid in de uitverkorenen, en van Zijn rechtvaardigheid in de verworpenen, en van Zijn waarheid in die beide. Het laatste doel zal zijn: de zaligheid en verheerlijking der uitverkorenen, en de straf en verstoting van de verworpenen. Want de uitverkorenen zullen opstaan tot het eeuwige leven, de verworpenen tot de eeuwige straf. (Vgl. N.G.B., art. 37).

Dit wordt ons ook zeer duidelijk in de Heilige Schrift geleerd. Dan. 12 : 2: „Velen van die, die in het stof der aarde slapen, zullen ontwaken, dezen ten eeuwigen leven, en genen tot versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing.” Joh. 5 : 29: „En zullen uitgaan: die het goede gedaan hebben, tot de opstanding des levens, en die het kwade gedaan hebben, tot de opstanding der verdoemenis.” Openb. 3 : 21: „Die overwint, Ik zal hem geven met Mij te zitten in Mijnen troon”, en 7 : 13: Zij zullen met lange witte klederen bekleed zijn; Matth. 13 : 43: „De rechtvaardigen zullen blinken gelijk de zon.” Fil. 3 : 20v.: Wij verwachten den Zaligmaker uit de hemelen, „namelijk den Heere Jezus Christus, Die ons vernederd lichaam veranderen zal, opdat hetzelfde gelijkvormig worde aan Zijn heerlijk lichaam.” Daarvan heeft Christus een bewijs en voorsmaak aan Zijn discipelen gegeven, toen Hij „voor hen veranderd werd van gedaante; en Zijn aangezicht blonk gelijk de zon, en Zijn klederen werden wit gelijk het licht”, Matth. 17 : 2. De apostel (Paulus) heeft dit ook enigermate willen verklaren, 1 Kor. 15 : 44 en 49: „Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er opgewekt. Er is een natuurlijk lichaam en er is een geestelijk lichaam. En gelijkerwijs wij het beeld des aardse gedragen hebben, alzo zullen wij ook het beeld van den Hemelsen dragen.” 1 Johs, 3 : 2: „Wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen; want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is.” Matth. 25 : 41: „Dan zal Hij zeggen ook tot degenen, die ter linkerhand zijn: Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijn engelen bereid

is", en vers 46: „En dezen zullen gaan in de eeuwige pijn; maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven." En dit is de staat, waartoe de doden verrijzen zullen.

Tegenwerping, n.l. tegen de opstanding der goddelozen: De goddelozen komt de oorzaak der opstanding niet toe, n.l. de opstanding van Christus, welke de apostel, in 1 Kor. 15, als de oorzaak van onze opstanding voorstelt; en daarom komt hun ook de opstanding zelf niet toe, d.w.z. zij allen dan niet opstaan: want wie de oorzaak van de opstanding niet toekomt, hun komt ook de opstanding zelf niet toe.

Antwoord. Wie de oorzaak der opstanding in het geheel niet toekomt, hun komt ook de opstanding zelf niet toe. Maar hoewel aan de goddelozen de ene oorzaak, n.l. de opstanding van Christus niet toekomt, d.w.z. hoewel de goddelozen niet daarom opstaan, omdat Christus verrezen is: toch zullen zij opstaan om een andere oorzaak, en dat is: Het rechtvaardige oordeel van God, dat hen, zelfs tegen hun wil, uit de graven tot het lijden trekken zal. Want één of enerlei zaak kan menigmaal verschillende oorzaken hebben, vooral wanneer die in verschillende dingen bestaat. Daarom zal de oorzaak van de opstanding der Godzaligen de opstanding zijn van Christus hun Hoofd, en de waarachtigheid van Gods beloften. Maar die van de goddelozen zal niet zijn: de opstanding van Christus (want ze zijn geen lidmaten van Christus), maar de rechtvaardigheid en het oordeel van God, en ook de waarheid van Gods bedreigingen.

(Spintlerus: Uit dit Artikel scheppen de gelovigen een grote troost.

Ten eerste, tegen de dood. Want wij weten, dat zodra lichaam en ziel door de tijdelijke dood van elkaar losgescheurd worden, de ziel, bij het verlaten van het lichaam, met Christus, haar Hoofd, verenigd wordt. Want aangezien ze een geestelijk en onsterfelijk wezen is, en hier op aarde al met Christus is opgestaan, en door de dood — zoals Christus zegt, in Joh. 5 : 24 — „in het leven overgegaan is", daarom wordt ze van Christus tot het eeuwige leven opgenomen, zodra ze van hier scheidt. Want waar het Hoofd is, daar moeten ook de leden zijn. Daarom zegt de Heere Jezus tot de moordenaar: „Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn", Luk. 23 : 42. En het is in overeenstemming met de Heilige Schrift, wat in Sap. 1 : 3 gezegd wordt: „De zielen der rechtvaardigen zijn in Gods hand, en geen kwaal zal ze aanraken. En ze af te scheiden van ons, schijnt hun (n.l. de dwazen) een vernieling te zijn, maar zij verkeren in vrede"; ook al hebben zij de volkomen zaligheid nog niet, totdat zij weer met haar lichaam verenigd worden, toch verkeren ze in vreugde en rust.

En hoewel onze lichamen in de grond verrotten, en tot stof en as worden, toch zullen ze door Christus' kracht opgewekt en verheerlijkt worden. Daarom hebben de gelovigen geen reden om voor de dood te vrezen, omdat zij deze troost bezitten, dat de dood niet dan een zachte slaap is, en het graf een rustbed, waarop zij van alle vermoeidheid, angst en droefheid zullen uitslapen, om daarna in heerlijkheid weer op te staan. Maar zij moeten met de apostel zeggen, Fil. 1 : 23: Ik heb begeerte „om ontbonden te worden, en met Christus te zijn", en met 2 Kor. 5 : v.: „Wij weten dat, zo ons aardse huis dezes tabernakels gebroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen. Want ook in dezen zuchten wij, verlangende met onze woonstede die uit den hemel is, overkleed te worden."

Wanneer dus het uur des doods zal aanbreken, moeten wij niet verschrikken, maar met vreugde en vol vertrouwen onze zielen bevelen aan de enige Herder en

Opziener van onze zielen, en met Christus, David en Stéfanus zeggen: Heere, in Uw handen beveel ik mijn geest).

En in de tweede plaats: Om daarmee de droefheid te verzachten en weg te nemen, die ons overkomt bij het sterven van onze goede vrienden, zoals (Bastingius) Paulus in 1 Thess. 4 : 13 leert: „Doch, broeders, ik wil niet dat gij onwetende zijt van degenen die ontslapen zijn, opdat gij niet bedroefd zijt, gelijk als de anderen die geen hope hebben", en vers 14: „Want indien wij geloven, dat Jezus, gestorven is en opgestaan, alzo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus, wederbrengen met Hem.” Ten derde: Daarom dient ons de opstanding des vleses op te wekken en moed te geven, om goede werken te doen; niet om daarmee iets te verdienen, maar omdat, en wel: vanwege de verdiensten van Christus, het eeuwige leven beloofd is aan degenen, die gedurig in goede werken, prijs en eer en onverderfelijkheid zoeken, Rom. 2 : 7. En ten vierde: Die opstanding moet ons van het verkeerde aftrekken, vanwege de bedreiging die de boosdoeners boven het hoofd hangt, Rom. 2 : 10v.).

Het eeuwige leven.

Vraag 58: Wat troost scheidt gij uit het Artikel van het eeuwige leven?,

Antwoord: Dat nademaal ik nu het beginsel der eeuwige vreugde in mijn hart gevoel a), ik na dit leven volkomen zaligheid bezitten zal, die geen oog gezien, geen oor gehoord, noch in eens menschen hart opgeklimmen is b); en dat, om God daarin eeuwig te prijzen. c)

- a. Ps. 4 : 7-9; 16 : 9-11; 36 : 10v. Joh. 3 : 36; 5 : 24v.; 6 : 40 en 54; 11 : 25v. en 17 : 3. Gal. 2 : 20.
- b. Jes. 64 : 4. 1 Kor. 2 : 9. Openb. 2 : 7 en 17.
- c. Ef. 1 : 5v. Openb. 4 : 8-11.

Verklaring van Vraag 58.

Dit artikel is de laatste in de rij, enerzijds omdat het ná de andere volkomen vervuld zal worden; anderzijds, omdat het van alle andere ten laatste voortgebracht wordt. Want ter wille van dit Artikel worden de andere alle tezamen geloofd; en al hetgeen wij in de andere Artikelen belijden te geloven, heeft ten doel, dat wij dit laatste Artikel kunnen geloven en deelachtig worden, d.w.z. opdat wij het eeuwige leven genieten mogen. Joh. 20 31: „Deze zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zoon Gods, en opdat gij gelovende het leven hebt in Zijn Naam"; 1 Petrus 1 : 9: „Verkrijgende het einde uws geloofs, namelijk de zaligheid der zielen.”

Bij het „eeuwige leven" zijn de voornaamste vragen, die aan de orde komen:

1. Wat het eeuwige leven is.
2. Door Wie het gegeven wordt.
3. Aan wie het gegeven wordt.
4. Waarom het gegeven wordt.
5. Hoe het gegeven wordt.
6. Wanneer het gegeven wordt.

7. Of wij ook, en zo ja, waardoor wij in dit leven al van het eeuwige leven verzekerd kunnen zijn.

1. Wat het eeuwige leven is.

Deze vraag schijnt onverklaarbaar te zijn, omdat er gezegd wordt van het eeuwige leven: „Hetgeen het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklimmen, hetgeen God bereid heeft dien, die Hem liefhebben", 1 Kor. 2 : 9. Toch kan men uit de overeenkomst met het leven, waarover de wijsgereen disputeren, en ook uit de Heilige Schrift, enigszins verstaan, wat het „eeuwige leven" betekent.

Het woord *leven* wordt door de wijsgereen in verschillende betekenissen opgevat, omdat het aan vele en verschillende dingen wordt toegekend. In het algemeen betekent het leven, ten opzichte van God, de Engelen, de zielen en de planten, eigenlijk het wezen van de levende. Want de geesten leven ook, maar dat hebben zij niet van de zielen, maar van hun wezen. Bij de levende of bezielde dieren betekent het leven eigenlijk het wezen van hetgeen levendig gesteld is, en dat is niet anders dan een levende ziel in zich te hebben. Want de ziel is hetgeen waardoor een dier leeft, of het is de wezenlijke gestalte van het leven, waardoor alle dieren leven.

Bovendien wordt het leven genomen voor het wezen en de werkingen van het wezen, of voor het leven zelf en voor de werkingen van die leeft. Op deze manier laat het zich volkomener omschrijven: Het *leven* van een levend dier is het bestaan of blijven van de ziel in een bezielde lichaam, en de werkingen van een levend dier; of: het is een gestadige beweging der ziel, die de werkingen voortbrengt, welke aan een levend dier eigen zijn. Of, ten slotte: het is een bekwaamheid van een levend dier, om werkingen voort te brengen, die daaraan eigen zijn; en ook is het de werking zelf, die voortkomt uit de vereniging van de ziel met het lichaam.

Eeuwig wordt genoemd: 1e. hetgeen begin noch einde heeft, zoals God; 2e. hetgeen geen begin, maar wel een einde heeft, zoals het besluit Gods; 3e. hetgeen wel een begin heeft, maar geen einde, zoals de Engelen, enz. En op deze derde manier wordt het hemelse leven eeuwig genoemd; en wat dit betekent, laat zich enigszins verstaan uit hetgeen al gezegd is: want zoals dit leven van een levend dier datgene is, wat aan het dier het leven geeft, zó zal het eeuwige leven van de mens niets anders zijn dan dat hij eeuwig wedergeboren en verheerlijkt zal zijn; en dat wil zeggen, dat hij het evenbeeld Gods weer volkomen in zich hersteld zal hebben, waarnaar de mens in den beginne geschapen is, d.w.z.: volkomen wijsheid, rechtvaardigheid en gelukzaligheid, of: ware kennis en liefde van God, vergezeld met een eeuwige vreugde.

En om dit nog volkomener te leren, zo sluiten wij hier in deze werkingen ook de krachten. Want God recht te kunnen kennen en liefhebben beboert niet minder tot het geestelijke leven, als het kennen en liefhebben zelf; reden waarom de natuurlijke mens niet verstaat de dingen die des Geestes Gods zijn.

Anders omschrijven wij het aldus: Het is een volkomen herstel van het beeld Gods, en een eeuwige vreugde en gerustheid in God, een hemelse heerlijkheid, een overvloed aan en genot van alle goederen, die voor de staat van een volmaakte gelukzaligheid vereist worden.

Of iets korter: Het is een volkomen gelijkvormigheid van de mens met God, die bestaat in een ware en volkomen kennis en liefde van God, en een heerlijkheid naar ziel en lichaam. Zo schijnen er dus twee dingen vereist te worden tot het

eeuwige leven:

1e. een vereniging zowel van het lichaam als van de ziel mét God, en 2e. een gelijkvormigheid met God, waaruit deze vereniging voortvloeit; en ze is een uitnemende en klare kennis van God, en van Zijn wil en werken; een volkomen rechtvaardigheid, een vreugde en gerustheid in God, een hemelse heerlijkheid en een overvloed aan goederen, die tot een blijvende en volkomen gelukzaligheid behoren.

Deze dingen schijnen enigermate uit te drukken, waarin het eeuwige leven gelegen is. Wanneer daar dan ook nog de Auteur, én het doel waartoe het gegeven wordt, aan toegevoegd wordt, dan zal de omschrijving misschien op deze manier volkomen zijn: Het *eeuwige leven* zal een eeuwige inwoning van God in de uitverkorenen zijn, door de Heilige Geest, een ware kennis van God, van Zijn wil en werken, door dezelfde Geest in hun hart onmiddellijk ontstoken; en een waarachtige en volkomen wijsheid, gerechtigheid en algehele gelijkvormigheid van het verstand, de wil, krachten en van alle werkingen mét de wil en het verstand van God; alsook een vreugde en gerustheid in God, en een overvloed van alle goederen in God, naar lichaam en ziel, aan de uitverkorenen door God uit genade gegeven, door en om Christus; welk leven al in dit leven aanvangt, maar dat in het toekomstige leven volmaakt zal worden, om God in alle eeuwigheid te prijzen en te verheerlijken.

(Spintlerus) In dit leven zal geen gebrek, geen zonde, geen dood, geen smart of zucht gevonden worden, want daar zal de Heere alle tranen van de ogen afwissen; de dood zal niet meer zijn, noch leed, noch geschrei, noch smarten, Openb. 7 : 16v. en 21 : 4; daar zullen wij hemelse en aardse goederen bezitten. Daar zal ons niets ontbreken aan rijkdom, eer, macht en schoonheid. Want wij zullen de heerlijkheid van Christus deelachtig en aan de Engelen gelijk worden, Luk. 20 : 36, en zij zullen schijnen als de zon, Matth. 13 : 43, en loutere, schone en verheerlijkte lichamen hebben, zoals de Heere Jezus. Daar zullen wij het licht van zon en maan niet meer nodig hebben, want de heerlijkheid Gods zal alles verlichten, Openb. 21 : 23 en Jes. 60 : 10. Onze lichamen zullen aan geen verandering onderhevig zijn, en geen spijs, drank of medicijnen nodig hebben, 1 Kor. 15 : 42 en 44; ook zullen het niet zulke zware „blokken en stokken" zijn, zoals ze thans op aarde rondkruipen, maar ze zullen licht en behendig zijn, zodat ze gemakkelijk van de ene plaats naar de andere zullen komen, en ze zullen zo schoon zijn, dat er geen lelijkheid, gebrek of wangestalte aan hen te vinden is, Fil. 3 : 21, 1 Joh. 3 : 2. Bovendien zullen wij in eeuwige vrede en rust neerzitten. Daar zullen wij zeker, veilig en zonder gevaar leven, en geen herder nodig hebben; daar zullen wij in eeuwige eer en vreugde zweven, we zullen met Abraham, Izak, Jakob en met alle patriarchen, profeten en apostelen aan tafel zitten, Matth. 8 : 11. Luk. 13 : 28v., en zullen in alle vreugde een lieflijke samenspraak over God en al Zijn werken houden. Daar zal de liefde volledig en volkomen zijn, waarmee wij ons allen, die leden zijn van één lichaam, aan het Hoofd Christus zullen houden, en met Hem eeuwig verbonden blijven; en zullen zo in liefde en enigheid, zonder ophouden, God prijzen, loven en Hem danken, en zeggen: „De lof en de heerlijkheid en de wijsheid en de dankzegging en de eer en de kracht en de sterkte zij onzen God in alle eeuwigheid. Amen", Openb. 7 : 12).

De onderdelen van deze definitie zijn alle tezamen aan de Heilige Schrift ontleend. Want daar zal zijn

1e. een eeuwige inwoning Gods in ons, door de Heilige Geest, Joh. 14 : 23: Ik en

Mijn Vader „zullen komen en zullen woning bij hem maken", en vers 16: „Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid.”

2e. Een kennis van God, en wijsheid, Joh. 17 : 3: „Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den enigen waarachtigen God en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt.”

3e. Een rechtvaardigheid, Luk. 20 : 36: „Zij zijn den Engelen gelijk, en zij zijn kinderen Gods, dewijl zij kinderen der opstanding zijn.”

4e. Een vreugde in God, Joh. 16 : 22: „Niemand zal uw blijdschap van u wegnemen.”

5e. Een overvloed aan alle goederen, 1 Kor. 15 : 28: God zal „alles zijn in allen"; Openb. 21 : 22v.: „En ik zag geen tempel in dezelve; want de Heere, de almachtige God, is haar tempel. en het Lam. En de stad behoeft de zon en de maan niet, dat zij in dezelve zouden schijnen; want de heerlijkheid Gods heeft haar verlicht, en het Lam is haar Kaars.” De goederen die wij hier hebben, zijn slechts beginselen; daar zal alles volmaakt zijn, 1 Kor. 13 : 10: „Doch wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, dan zal hetgeen ten dele is, tenietgedaan worden.” 6e. Zonder ophouden en zonder einde, Openb. 22 : 5: „Zij zullen als koningen heersen in alle eeuwigheid", en God zal alle tranen van hun ogen afwissen; Luk. 1 : 33: „En Zijns Koninkrijks zal geen einde zijn", Dan. 7 : 27: „Maar het Rijk en de heerschappij, en de grootheid der koninkrijken onder den gansen hemel, zal gegeven worden den volke der heiligen der hoge plaatsen, welks Rijk een eeuwig Rijk zijn zal; en alle heerschappijen zullen Hem eren en gehoorzamen.”

Tegenwerping: In eeuwigheid leven wil zeggen: het eeuwige leven hebben. De goddelozen zullen ook in eeuwigheid leven, want zij zullen onsterfelijk opgewekt worden. Daarom zullen ook de goddelozen het eeuwige leven hebben.

Antwoord. Het is een onvolmaakte omschrijving van het eeuwige leven, als men zegt dat het niet anders is dan eeuwig te leven. En daaruit kan dus geen goede conclusie getrokken worden. Want het eeuwige leven bestaat niet slechts in de eeuwige tegenwoordigheid der ziel in het lichaam of in de onsterfelijkheid, maar ook in het hemelse en geestelijke leven, heerlijkheid en gelukzaligheid, welke de Heilige Geest door Zichzelf in de uitverkorene', werken zal.

Want ook al zullen de goddelozen na de opstanding onsterfelijk zijn, toch zal hun bestaan geen leven, maar een eeuwige dood zijn, d.w.z. een eeuwige verstoting door God, en een beroving van Zijn genadige tegenwoordigheid, en zulks zal gepaard gaan met een eeuwige en onuitsprekelijke pijniging. Want zij zullen in een eeuwige dood neergeworpen worden, waaruit zij nooit zullen kunnen ontkomen. En dat niet zó, dat ze niet meer zullen bestaan, maar zij zullen eeuwig sterven, en de verschrikkelijke kwellingen in ziel en lichaam gevoelen: dit alles zullen de goddelozen, wanneer zij sterven en in wanhoop vallen, ervaren, als een Kaïn, Judas, enz., Jes. 66 : 24: „Hun worm zal niet sterven"; Matth. 8 : 12; 13 : 42; 22 : 13; 24 : 51 en 25 : 30: „Daar zal weinig zijn en knersing der tanden.”

2. Door Wie het eeuwige leven gegeven wordt.

Het eeuwige leven wordt alleen door God gegeven. Het is een genadegift van God, Rom. 6 : 23. Want God de Vader, de Auteur en Fontein van alle leven, schenkt het door de Zoon en de Heilige Geest; de Zoon (schenkt het) door de Heilige Geest, en de Heilige Geest door Zichzelf. En deze orde der werkingen is

aan de Goddelijke Personen natuurlijk. Van de Vader wordt gezegd, Joh. 5 : 21: „Gelijk de Vader de doden opwekt en levend maakt" en in vers 26: „Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven." Van de Zoon luidt het in die teksten: „Zo maakt ook de Zoon levend die Hij wil", en: „Alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven"; Jobs. 1 : 4: In Hem was het leven; Jes. 9 : 6: „Vader der eeuwigheid"; Joh. 10 : 28: „Ik geef hun het eeuwige leven", n.l. door Mijn verdiensten en kracht. Van de Heilige Geest heet het in Joh. 3 : 5: „Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan in het Koninkrijk Gods niet ingaan"; Rom. 8 : 11: „En indien de Geest Desgenen Die Jezus uit de doden opgewekt heeft, in u woont, zo zal Hij Die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken door Zijn Geest, Die in u woont." Op deze uitspraken dient men goed te letten. Want ze bevestigen ook de Godheid van de Zoon en van de Heilige Geest, en hun Wezenseenheid met de Vader. (Vgl. N.G.B., art. 8v. en 37).

Tegenwerping. Ook de bedienaars van het Evangelie geven het eeuwige leven, zoals er geschreven staat, 1 Kor. 4 : 15: „Want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld", 1 Tim. 4 : 16: „Want dat doende, zult gij én uzelf behouden én die u horen." Dus geeft niet alleen God het eeuwige leven.

Antwoord. Er kunnen voor één zaak diverse oorzaken zijn en onderling geschikt worden. Toch geeft alleen God het eeuwige leven, als de eerste en voornaamste Oorzaak, door Zijn eigen macht. Maar de dienaars des Woords geven het alleen als instrumenten, waardoor Christus met de kracht van Zijn Geest werkt, 1 Kor. 4 : 11: „Alzo houde ons een ieder mens als dienaars van Christus en uitdelers der verborgenheden Gods", en 1 Kor. 3 : 5v.: „Wie is dan Paulus, en wie is Apollos, anders dan dienaars door welke gij geloofd hebt, en dat, gelijk de Heere aan een iegelijk gegeven heeft? Ik heb geplant, Apollos heeft nat gemaakt, maar God heeft den wasdom gegeven."

Aanhoudend bezwaar. Christus geeft ook een macht, die Hem verleend is. Dus geeft Hij het niet door die van Hemzelf.

Antwoord. Zeker, Christus geeft het eeuwige leven door een macht, die Hem verleend is, evenwel niet uit genade, maar van nature, d.w.z. dank zij de eeuwige generatie des Vaders. Daarom kan deze reden als volgt worden omgekeerd: Christus geeft het eeuwige leven door de macht, die Hem van de Vader door de eeuwige generatie meegedeeld is, en niet door de macht van een ander, zoals de dienaars der kerk, maar door die van Hemzelf, Joh. 5 : 26: „Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelven, alzo heeft Hij ook den Zoon gegeven het leven te hebben in Zichzelven."

3. Aan wie het eeuwige leven geschonken wordt.

Het eeuwige leven wordt aan allen geschonken, die van eeuwigheid uitverkoren en in dit tegenwoordige leven bekeerd zijn, maar dan ook alleen aan hen, Joh. 10 : 28: „Ik geef hun het eeuwige leven; en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid", „hun", d.w.z. Mijn schapen, dat zijn: de uitverkorenen; Joh. 17 : 9 en 12: „Ik bid niet voor de wereld, maar voor degenen die Gij Mij gegeven hebt. Die Gij Mij gegeven hebt, heb Ik bewaard en niemand uit hen is verloren gegaan, dan de zoon der verderfenis, opdat de Schrift vervuld worde"; Matth. 25 : 34: „Komt, gij gezegenden Mijns Vaders, beërft het Koninkrijk, hetwelk u bereid is

van de grondlegging der wereld"; Rom. 8 : 30: „Die Hij tevoren verordineerd heeft, dezen heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, dezen heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, dezen heeft Hij ook verheerlijkt"; Rom. 11 : 7: „De uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden.” Alleen de uitverkorenen hebben het geloof en de boetvaardigheid, welke het beginsel en een deel vormen van het eeuwige leven. Daarom verkrijgen de uitverkorenen het ook alleen. Als er nu gevraagd wordt: aan wie het eeuwige leven geschonken wordt? dan kan er beter geantwoord worden, dat het aan de uitverkorenen gegeven wordt, dan aan de bekeerden. Want als dit laatste gezegd wordt, dan wordt hetzelfde geantwoord, of juist hetgeen onbekend is. Want de vraag is eender: Wie God bekeert, of aan wie God het geloof en de boetvaardigheid geeft, hetgeen — zoals al gezegd werd — het beginsel en een deel van het eeuwige leven vormt. Wanneer men dus ten antwoord geeft, dat het leven aan de bekeerden gegeven wordt, dan betekent dat zoveel als wanneer men antwoordde, dat het leven aan de levenden gegeven wordt. Daarom kan men beter zeggen, dat het aan de uitverkorenen gegeven wordt; want dezen worden allen tezamen, en uitsluitend zij! in dit leven stellig bekeerd (vgl. N.G.B., art. 31: „De gelovigen en uitverkorenen zullen gekroond worden met heerlijkheid en eer”).

4. *Waarom het eeuwige leven gegeven wordt.*

De bewegende oorzaak waarom het eeuwige leven aan de uitverkorenen gegeven wordt, is niet enig goed werk van de mens, hetzij in het heden, hetzij vooruitgezien, maar uitsluitend de genadige goedertierenheid van God jegens het menselijke geslacht, en Zijn wil om Zijn barmhartigheid te bewijzen door de uitverkorenen zalig te maken, door tussenkomst van de voldoening, verdiensten en voorbeding van de Middelaar Christus, ons door het geloof toegerekend. Rom. 6 : 23: „De genadegift Gods is het eeuwige leven, door Jezus Christus onzen Heere"; Ef. 2 : 8-10: „Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme. Want wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat wij in dezelve zouden wandelen"; Joh. 3 : 16: „Alzo lief heeft God de wereld gehad", enz. (Vgl. N.G.B., art. 27).

Wat onze werken betreft, die zijn alle tezamen *vóór de bekering* boos, zodat zij niet het eeneijge leven, maar de eeuwige dood verdienen, volgens de bedreiging der Wet, Deut. 27 : 26: „Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve"; Rom. 14 : 23: „Al wat uit het geloof niet is, dat is zonde.” Daarom kunnen ze niet de oorzaak zijn, waarom God bewogen zou worden om ons het eeuwige leven te geven. *Na de bekering* zijn ze wel goed, maar ook niet volkomen; en dan komen ze voort uit de bekering, d.w.z. uit het eeuwige leven, dat dan al in ons begonnen is. En geen enkel ding is oorzaak van zichzelf. Wij worden wel door verschillende middelen tot het leven gebracht, maar de middelen waardoor God het leven geeft, én de bewegende oorzaak waarom Hij het geeft zijn niet eender. Het doel waartoe het eeuwige leven gegeven wordt, is de eer van God, opdat Zijn barmhartigheid bekend en geprezen moge worden. Want om dezelfde oorzaak verleent God ons het eeuwige leven, als waarom Hij ons uitverkoren heeft, n.l.: „Tot prijs der heerlijkheid Zijner genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde", enz., Ef. 1 : 6 en 12.

5. *Hoe het eeuwige leven gegeven wordt.*

Het eeuwige leven wordt gewoonlijk in de uitverkorenen begonnen door het geloof, dat de Heilige Geest in hen ontsteekt door de dienst en de leer van het Evangelie, door hun verstand te verlichten met een ware kennis van God en hun hart te wederbaren en ze te buigen tot een ernstige ijver om Gode gehoorzaam te zijn. Zo wordt dus het beginsel van het eeuwige leven in de regel gegeven door de bediening van het Woord, Joh. 6 : 68: „Gij hebt de woorden des eeuwigen levens"; 1 Kor. 4 : 15: „Want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld"; Rom. 1 : 16: Het Evangelie „is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft"; id. 10 : 17: „Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods." Anders ligt het met de kleine kinderen, en ook anders met hen, die op een wonderlijke wijze bekeerd worden, zoals de *moordenaar* aan het kruis, *Paulus*, enz. Maar hier spreken wij over de gewone manier, die aan de volwassenen eigen is. Maar de volmaking van het eeuwige leven zal ons onmiddellijk na dit leven gegeven worden.

6. *Wanneer het eeuwige leven gegeven wordt.*

Het beginsel van het eeuwige leven wordt al in dit leven gegeven. Want het is nodig, dat de bekering in dit leven geschiedt, 2 Kor. 5 : 2v.: „Verlangende met onze woonstede die uit den hemel is overkleed te worden; zo wij ook bekleed en niet naakt zullen gevonden worden.”

(Spintlerus: Want in wie dit leven al niet in déze wereld aangevangen wordt, die zullen hiernamaals het leven nimmermeer zien, maar zij blijven in hun zonden en sterven eeuwig. Want degenen die hier met Christus niet tot een nieuw leven opstaan en geen deel hebben aan de eerste opstanding, ook niet bekleed zijn, maar bloot gevonden worden en hun schande laten zien, die zullen ook hierna, aan het einde der wereld, niet tot het eeuwige leven kunnen opstaan noch overkleed worden. Maar over dezulken houdt de tweede en eeuwige dood zijn macht, die ze eeuwig verworpt, Openb. 20 : 6 en 16 : 15. Daarom, wie het eeuwige leven beërven wil, moet het eeuwige leven hier aanvangen).

De volmaking zal pas in het toekomstige leven geschonken worden, maar aan niemand anders dan wie hier het beginsel zullen gehad hebben, Luk. 19 : 26: „Een iegelijk die heeft, zal gegeven worden; maar van dengene die niet heeft, van dien zal genomen worden ook wat hij heeft"; 1 Jobs. 3 : 2: „Nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen. Maar wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen; want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is.” En er zijn *twee trappen in de volmaaktheid*: De eerste, als wij door de lichamelijke dood van alle zwakheid verlost worden; en de andere is nog groter en uitnemender, n.l. als wij, na de opwekking van het lichaam, geheel heerlijk zullen gemaakt worden, en God zullen zien van aangezicht tot aangezicht, zoals Hij is, 1 Kor. 13 : 10 en 12.

7. *Of, en zo ja, waardoor wij in dit leven al van het eeuwige leven verzekerd kunnen zijn.*

Wij kunnen niet alleen, maar moeten ook in dit leven, van het eeuwige leven verzekerd zijn. Aan het eeuwige leven geloven, betekent niet alleen geloven, dát

er een eeuwig leven zijn zal en at er enigen aan deel zullen krijgen. Want dat geloven de duivelen ook. Maar het betekent: geloven, dat ook gij daarvan een erfgenaam zijn zult, Rom. 5 : 1: „Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God“; Joh. 10 : 28: „Ik geef hun het eeuwige leven.“ Hij zou geen eeuwig leven geven, als Hij een onzeker en wisselvallig leven schonk, dat nog zou verkort of afgebroken kunnen worden, Rom. 11 : 29: „Want de genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk“; Joh. 10 : 28: Niemand zal Mijn schapen uit Mijne hand rukken; Fil. 1 : 6: „Hij Die in u een goed werk begonnen heeft, zal dat voleindigen tot op den dag van Jezus Christus.“

Daarom steunt de vastheid en verzekerdheid van ons geloof op onwrikbare gronden:

1e. Dat God waarachtig, en onveranderlijk de Werkmeester van het eeuwige leven is.

2e. dat de verkiezing eeuwig en ook onveranderlijk is, 2 Tim. 2 : 19: „Het vaste fundament Gods staat, hebbende dit zegel: De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn.“

3e. dat Christus voor allen die Hem de Vader gegeven heeft, en uitsluitend voor hen, d.w.z. voor de uitverkorenen, gebeden heeft, Jes. 17 : 11 en 14. En Hij wordt in alles en altijd van de Vader verhoord, Joh. 11 : 24. Daarom betekent twijfelen aan de volharding in het geloof en aan het eeuwige leven de waarheid en getrouwheid van God omvèrstoten; en dit dient men tegen de twijfel van de Rooms en wel te handhaven (Vgl. D.L., V, art. 9).

Maar waaruit kunnen wij verzekerd zijn?

Van de volmaking kunnen wij verzekerd zijn uit het beginsel. Want „een iegelijk die heeft, zal gegeven worden“, Luk. 19 : 26. En het is boven alle twijfel verheven, dat Hij „Die in u een goed werk begonnen heeft, dat voleindigen zal tot op den dag van Jezus Christus“, Fil. 1 : 6, 1 Petrus 1 : 5 en 1 Petrus 1 : 10. En van dat begin kan men verzekerd zijn, op grond van de ervaring; d.w.z. 1e. uit het geloof en het vertrouwen op Gods goedertierenheid en genade, ons in het Evangelie aangeboden en beloofd; 2e. uit de vrede der consciëntie en de vreugde in God; 3e. uit een oprechte boetvaardigheid en ijver om God gehoorzaam te zijn naar al Zijn geboden; 4e. tenslotte, uit het getuigenis van de Heilige Geest, „Die met onzen geest getuigt, dat wij kinderen Gods zijn“, Rom. 8 : 16 (Vgl. D.L.R., V, art. 10).

Wat betekent het dus, te geloven aan een eeuwig leven? Het betekent stellig te geloven:

1e. dat er ná dit leven een ander leven zijn zal, waarin de Kerk verheerlijkt, en God geëerd en tot in eeuwigheid geprezen zal worden;

2e. dat ook ik een lidmaat van deze Kerk ben, die verheerlijkt worden zal, en daarom ook aan het eeuwige leven deel zal krijgen;

3e. en tenslotte, dat ik al in dit leven, door het geloof, het beginsel van het eeuwige leven bezit, en ook de volkomenheid daarvan hiernamaals genieten zal.

Tegenwerping. De toekomstige goederen worden gehoopt en niet geloofd. Nu zijn de opstanding des vleses en het eeuwige leven toekomstige goederen. Daarom moet men op ze hopen, en ze niet geloven.

Antwoord. Wij geloven ze als (reeds) tegenwoordig, vanwege de thans geldende belofte en wil van God; èn vanwege het beginsel des eeuwigen levens, dat wij nu (al) hebben. En wij hopen erop, als toekomstig, vanwege de volmaking die er nu

nog niet is, maar eenmaal geschieden zal. Want men kan heel goed tegelijk op een zaak hopen en ze geloven, maar op een verschillende manier. De hoop grijpt de toekomstige dingen aan, wat het wezen en de vervulling betreft. Maar het geloof grijpt die dingen aan, alsof ze reeds aanwezig waren, voor zover het 't voornemen en de allerzekerste wil van God betreft, om de dingen te schenken, die wij overeenkomstig Zijn belofte geloven. Daarom heet het geloof „een vaste grond der dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken die men niet ziet", Hebr. 11 : 1, omdat het n.l. de dingen die gehoopt en niet gezien worden, toch beschouwt al tegenwoordig te zijn; weliswaar niet in de dadelijkheid, maar vanwege de zekerheid dat men ze krijgen zal; of: omdat het geloof op de tegenwoordige wil van God ziet, terwijl de hoop ziet op de uitvoering daarvan, die, naar wij geloven, op Zijn tijd plaatshebben zal.

(Bast., Lansb., Spintl.: Het gebruik en het nut, dat de gelovigen uit dit Artikel verkrijgen, is:

1e. Dat wij ervan verzekerd zijn en eraan vasthouden, dat zij het eeuwige leven naar ziel en lichaam beërven zullen, zodat hetzelfde leven dat in Christus Jezus is, ook in hen zal geopenbaard worden, zoals de apostel getuigt, in Kol. 3 : 4: „Wanneer nu Christus zal geopenbaard zijn, Die ons leven is, dan zult ook gij met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid.”

2e. Dat zij alle aardse dingen en zorgen opzij schuiven en van zich afzetten, en daarentegen mogen streven naar deze hemelse gelukzaligheid, zodat zij zeggen kunnen: „Wij hebben goeden moed en hebben meer behagen om uit het lichaam uit te wonen en bij den Heere in te wonen", 2 Kor. 5 : 8; en dat zij kunnen „zachten" in zichzelf, „verwachtende de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing" van hun lichaam, Rom. 8 : 23.

3e. Opdat zij in tegenspoed, kruis en vervolging zouden geduldig en moedig zijn, volgens Rom. 8 : 18: „Want ik houd het daarvoor, dat het lijden dezes tegenwoordigen tijds niet is te waarden tegen de heerlijkheid die aan ons zal geopenbaard worden.”

4e. Aangezien het eeuwige leven reeds in dit leven een aanvang moet nemen, dienen zij er naar te streven en er God om te bidden, dat zij van dag tot dag door Zijn Heilige Geest al meer en meer naar Zijn beeld vernieuwd mogen worden, en van heerlijkheid tot heerlijkheid veranderd worden; en dat zij de leiding van de Heilige Geest volgen, zich in alle Godzaligheid oefenen en de gaven van God goed toepassen; opdat, wanneer de Heere komt, zij kunnen zeggen: „Heere, vijf talenten hebt Gij mij gegeven; zie, andere vijf talenten heb ik boven dezelve gewonnen", Matth. 25 : 20; en opdat de Heere tot hen zeggen kan, vers 21: „Wel, gij goede en getrouwe dienstknecht, over weinig zijt gij getrouw geweest, over veel zal Ik u zetten; ga in, in de vreugde uws Heeren").

ZONDAG 23

De rechtvaardiging van de mens voor God.

Tot nu toe zijn de Artikelen van ons algemeen christelijk geloof in de voorafgaande Zondagsafdelingen verklaard. Nu wordt daar zeer gepast aan toegevoegd: de vrucht of nuttigheid, die wij verkrijgen, wanneer wij deze Artikelen recht geloven, d.w.z. ze weten, verstaan, toestemmen en ze onszelf in het bijzonder toeëigenen. Deze vrucht is de rechtvaardiging van de mens voor God, welke ook in het bijzonder verklaard en recht verstaan behoort te worden, aangezien de leer daarvan één van de gewichtigste hoofdstukken vormt van onze christelijke religie, die tot onze troost en zaligheid beslist noodzakelijk zijn. Aangezien de satan in alle tijden, zoals ook heden ten dage nog, inzake deze leer tal van geschillen en dwalingen verwekt heeft, wordt dit geloofsstuk op de volgende wijze behandeld, n.l. dat allereerst in deze Zondagsafdeling de waarheid ervan uit Gods Woord voorgesteld, verklaard en bevestigd wordt; en daarna de dwalingen mét de voornaamste tegenwerpingen, waarmee men die tracht te verdedigen, weerlegd en beantwoord worden, in de volgende Zondag.

Vraag 59: Maar wat baat het u nu, dat gij dit alles gelooft?

Antwoord: Dat ik in Christus voor God rechtvaardig ben, en een erfgenaam des eeuwigen levens. ^{a)}

a. Hab. 2 : 4; Rom. 1 : 17; 4 : 3v.; Joh. 3 : 36 en 5 : 24.

Verklaring van Vraag 59.

(Lansbergen: De korte inhoud van de beloften des Evangelies is begrepen in de Artikelen van het christelijke geloof. Deze zijn tot nu toe verklaard, en tevens de vruchten aangewezen, die uit elk Geloofsartikel de gelovigen ten nutte komen. Nu volgt de algemene vrucht van alle Artikelen des geloofs. Want deze leer is zo kostelijk, dat niet slechts elk Artikel in het bijzonder zeer schone vruchten voor ons meebrengt, maar ook uit alle (Artikelen) in het algemeen deze voorname vrucht voortvloeit, waartoe alle andere herleid kunnen worden; waarover in de Catechismus thans gehandeld en geleerd wordt, dat de gelovigen uit alle Geloofsartikelen deze vrucht verkrijgen, „dat zij voor God rechtvaardig zijn, en erfgenamen van het eeuwige leven.”

Hier valt allereerst op te merken, dat er gevraagd wordt: Wat baat het ons, dat wij *dit alles geloven*, n.l. alles wat in de Artikelen des geloofs begrepen is. Want daarmee wordt aangeduid, dat hier niet alleen gehandeld wordt over de voornaamste vrucht die de gelovigen verkrijgen, wanneer zij al deze Artikelen met een gelovig hart aannemen; maar (hier) wordt ook geleerd, dat daaruit geen (enkele) vrucht voor ons te trekken is, indien wij Met alles geloven hetgeen in deze Artikelen begrepen is.

Want deze Artikelen van het algemeen geloof zijn onderling zo nauw verbonden en aaneen gehecht, dat als iemand ook maar één Artikel in twijfel trekt of verwerpt, zo iemand daarmee het ganse geloof omkeert en vernietigt. Wie dus één Artikel ontkent, kan het loon des geloofs niet ontvangen. Dit leert de apostel duidelijk, wanneer hij zegt, dat hij vervloekt is, al was het ook een Engel uit de

hemel, die een ander Evangelie verkondigt buiten hetgeen hij verkondigd heeft; en daarmee bedoelt hij ook, dat zij niet zalig kunnen worden, die zulk een Evangelie geloven. En daar wij reeds bij Vraag 22 bewezen hebben, dat de inhoud van het Evangelie in deze Artikelen van het Christelijk geloof begrepen is, is het vast en zeker, dat zij die één van deze Artikelen niet geloven, zichzelf een ander Evangelie voorstellen dan de apostelen predikten, en dat zij daarom niet zalig kunnen worden. Bijvoorbeeld, er zijn mensen, die niet geloven aan de opstanding des vleses. En daarom geloven zij ook niet aan een eeuwig leven, de vergeving der zonden, een gemeenschap der heiligen, of dat er verlossing is door Christus Jezus. En dus verloochenen zij alle Artikelen, en maken die a.h.w. onwaarachtig. Daarom dienen wij eraan vast te houden, dat niet maar sommige, maar alle Geloofsartikelen door ons behoren aangenomen te worden.

In het antwoord worden ons tweeërlei vruchten van het algemene geloof aangewezen. De eerste is: *Dat ik in Christus voor God rechtvaardig ben. Wat dit nu betekent, zal dadelijk uiteengezet worden.* De tweede vrucht is: *dat ik een erfgenaam ben des eeuwigen levens.* Deze beide vruchten worden door de Apostel uit de profeten bewezen, Gal. 3 : 11, vergeleken met Hab. 2 : 4: „De rechtvaardige zal uit het geloof leven.” Want wanneer de profeet verklaart, dat wij door het geloof rechtvaardig zijn, dan geeft hij de eerste vrucht te kennen; en de tweede (vrucht), als hij zegt, dat hij uit het geloof leeft.

Deze twee zaken: rechtvaardig-zijn en leven, kunnen in geen geval van elkaar losgemaakt worden. Want zoals de zonde vergezeld gaat door de dood, zo ook de gerechtigheid door het leven. Daarom belooft Christus zo vaak in het Evangelie aan de gelovigen zeer terecht het eeuwige leven. Want aangezien de gelovigen door het geloof gerechtvaardigd worden, kán het niet anders, of zij moeten ook aan het eeuwige leven deel krijgen.

En deze vruchten zijn bijzonder heerlijk. Want uit de rechtvaardiging van de mens voor God, bestaat ten enenmale zijn gelukzaligheid, zoals de apostel Paulus ons leert in Rom. 4 : 6, vergeleken met Ps. 32. Ja, de gave des eeuwigen levens is onuitsprekelijk; want geen oog heeft gezien, noch enig oor gehoord, en in geen mensenhart is opgeklimmen hetgeen de Heere voor Zijn uitverkorenen bereid heeft; zoals dat in het voorafgaande Artikel in den brede uiteengezet is. Daarom is de leer des geloofs zeer nodig en nuttig, omdat zij zulke heerlijke en lieflijke vruchten voor de gelovigen meebrengt en schenkt. En daarom moeten wij met een waar geloof aannemen: alles wat ons in de Artikelen van het Christelijke geloof voorgesteld wordt, opdat ook ons zulk een groot nut moge toekomen).

Vraag 60: Hoe zijt gij rechtvaardig voor God?

Antwoord: Alleen door een oprecht geloof in Jezus Christus a): alzo, dat, al is het dat mij mijn consciëntie ¹⁾ aanklaagt, dat ik tegen alle geboden Gods zwaar gezondigd en geen ervan gehouden heb b), en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben c), nochtans God, zonder enige verdienste d) mijnerzijds, uit louter genade e), mij de volkomen genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus schenkt en toerekent f), alsof ik nooit enige zonde had gehad of gedaan, ja als had ik zelf de gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft g), in zoverre ik zulk een weldaad met een gelovig hart aanneem h).

- a. Rom. 3 : 21-28 en 5 : 1; Gal. 2 : 16; Ef. 2 : 8v., Fil. 3 : 9.
- b. Rom. 3 : 9v., Jak. 2 : 10.
- c. Rom. 7 : 15, 23, Gal. 5 : 17.

- d. Deut. 9 : 6, Ez. 36 : 22, Rom. 3 : 24 en 11: 6; 2 Tim. 1 : 9, Tit. 3 : 5.
 e. Rom. 3 : 24, Ef. 2 : 8v.
 f. 1 Kor. 1 : 30, Rom. 4 : 4v., 2 Kor. 5 : 19 en 21; 1 Joh. 2 : v.
 g. 2 Kor. 5 : 21.
 h. Joh. 3 : 18.

Verklaring van Vraag 60.

Het doel en het einde van ons geloof is de zaligheid onzer zielen, 1 Petrus 1 : 9. Want daarom geloven wij alles wat in de Geloofsartikelen voorgesteld wordt om te geloven, opdat wij door dit geloof in het oordeel van God vrijgesproken, en door Christus rechtvaardig gerekend, de eeuwige zaligheid verkrijgen mogen. Zo zien wij, dat de allergrootste vrucht des geloofs is: de rechtvaardiging van de zondaar voor God, waarover onze Catechismus, aan het eind van de Geloofsartikelen, handelt. En de leer van de rechtvaardiging behoort onder de voornaamste stukken van de Christelijke leer gerekend te worden. Niet alleen, omdat ze over de voornaamste zaken handelt, waar zeer veel van afhangt, maar ook, omdat ze door de ketters het meest aangevochten wordt. Want er zijn twee hoofdpunten van het geloof, waarover steeds geweest zijn, nog gevoerd worden, en altijd gevoerd zullen worden: zeer heftige geschillen tussen de Kerk en de ketters. Het eerste (punt) betreft *God*, en het tweede: *de rechtvaardiging van de zondaar voor God*. Want deze hoofdpunten zijn van dien aard, dat wanneer er één van omver gestoten is, alle andere delen der leer ook tegelijk vallen moeten. En daarom dienen wij ons vooral op het punt van deze twee hoofdstukken tegen de ketters te wapenen. Over God is al in het voorafgaande gehandeld, en over de rechtvaardiging gaan we nu handelen.

De rechtvaardiging van de mens voor God.

Bij dit hoofdstuk der leer komen de volgende bijzondere vraagstukken aan de orde:

1. Wat rechtvaardigheid in het algemeen betekent.
2. Hoe velerlei rechtvaardigheid er is.
3. Welke en hoe menigerlei rechtvaardiging er is, en waarin rechtvaardigheid en rechtvaardiging onderscheiden zijn.
4. Welke onze rechtvaardigheid voor God in dit leven is.
5. Hoe Christus' voldoening, aangezien ze buiten ons ligt, de onze kan worden.
6. Waarom zij de onze wordt, en waarom God ons Christus' gerechtigheid toerekent.
7. Waarom wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden.

1. Wat rechtvaardigheid in het algemeen betekent.

Rechtvaardigheid wordt genoemd naar het recht, hetgeen de Wet is, en ze is een gelijkvormigheid daarmee, zoals de zonde er een afwijking van is. Zij wordt dan in het algemeen aldus omschreven, dat ze een gelijkvormigheid is met God en met Zijn Wet. Hoewel er amper zulk een algemene definitie gegeven kan worden, die èn aan God èn aan de schepselen, dus zowel aan de Ongeschapene als aan de geschapenen — en dat: in de hoogste trap der rechtvaardigheid — zou kunnen toegeëigend worden, tenzij zulks in zeer onderscheiden zin opgevat wordt. Want

de ongeschapen rechtvaardigheid is God Zelf, de Fontein en Regel van alle rechtvaardigheid in de redelijke schepselen. En zoals van God niet volkomen kan gezegd worden, Wie en wat Hij is, zo is Hij ook totaal verschillend van hetgeen Hij geschapen heeft. Daarom is deze definitie van de rechtvaardigheid zo algemeen, dat ze intussen in eigenlijke zin slechts behoort bij de rechtvaardigheid die in de redelijke schepselen gevonden wordt.

In zover nu deze rechtvaardigheid aan de redelijke schepselen toegeschreven wordt, is zij een vervulling van de wetten, die de redelijke schepselen toebehoren. Of: ze is een gelijkvormigheid van de redelijke schepselen met de wetten, die hen betreffen en aangaan. Kortom, rechtvaardigheid is niet anders dan een volbrenging van de Wet, en een overeenstemming daarmee.

Dit dienen wij vast te houden, nl, dat wij door de vervulling der Wet dienen gerechtvaardigd te worden. Want ook de Evangelische rechtvaardigheid is een vervulling der Wet, die niet met de Wet in strijd is, omdat de Wet door het Evangelie niet wordt tenietgedaan, maar wordt bevestigd, Rom. 3 : 31.

2. *Hoe velerlei rechtvaardigheid er is.*

Allereerst wordt de rechtvaardigheid ingedeeld in een ongeschapen en geschapen rechtvaardigheid, De *ongeschapen* Rechtvaardigheid is de rechtvaardige God Zelf, of die rechtvaardigheid, krachtens welke God wezenlijk rechtvaardig is, De *geschapen* rechtvaardigheid is door de Ongeschapene in de redelijke schepselen voortgebracht, en daarvan is al eerder opgemerkt, dat ze een gelijkvormigheid is met God en met Diens Wet, Deze nu is tweeledig: een rechtvaardigheid der Wet en des Evangelies.

De rechtvaardigheid der *Wet* is een vervulling der Wet, volbracht door degene zelf, die daardoor rechtvaardig genoemd wordt; of die van iemand geschiedt door zijn eigen gehoorzaamheid, En dit is een eigenschap of deugd, die in de mens zelf gevonden wordt, Zulk een rechtvaardigheid was er in de mens vóór de val, en is er in de Engelen en in Christus naar Zijn menselijke natuur in de hoogste graad. De rechtvaardigheid des *Evangelies* is een vervulling der Wet, verricht niet door degene die daardoor rechtvaardig genoemd wordt, maar door een Ander, en die hém wordt toegerekend, die rechtvaardig genoemd wordt. Zulk een rechtvaardigheid is alleen de voldoening van Gods Zoon, omdat die ons door het geloof toegerekend wordt, Want aldus is het een voldoening der Wet, die niet door ons, maar door Christus betoond is, maar die ons, om-niet, door het geloof wordt geschonken en toegerekend. De rechtvaardigheid der Wet wordt nog weer onderscheiden in een algemene en bijzondere rechtvaardigheid, De *algemene* is een gehoorzaamheid aan alle wetten, die ons aangaan en toebehoren, Want als men zaken of wetten waarneemt, die ons niet toebehoren, dan wordt dat geen rechtvaardigheid, maar bemoeizucht genoemd, waarvan de Apostel ons vermaant, dat wij ons daarvoor hebben te wachten, 1 Thess, 4 : 11: „Opdat gij eerlijk wandelt bij degenen die buiten zijn, en geen ding van node hebt.”

Deze algemene rechtvaardigheid is óf een *volkomen*, n.l. een innerlijke en uitwendige gehoorzaamheid aan alle wetten die ons aangaan; óf ze is een volkomen overeenstemming met Gods Wet, omdat zij blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der Wet, Daarvan lezen wij in Lev. 18 : 5: „Mijn inzettingen en Mijn rechten zult gij houden; welk mens dezelve zal doen, die zal door dezelve leven: Ik ben de HEERE.” óf ze is een *onvolkomen*, n.l. wel in overeenstemming, maar slechts in zijn beginsel, omdat zij of niet alles doet, of niet

op dezelfde wijze doet hetgeen de Wet eist. Ook deze is weer tweeledig, n.l. filosofisch of christelijk.

De *filosofische* is in het verstand een onvolkomen kennen van Gods Wet en van de deugden, echter zeer duister en flauw; voorts enig voornemen in de wil en in het hart, om recht te handelen overeenkomstig deze kennis, en een goede beheersing van de uiterlijke handel en wandel.

De *christelijke* is een kennis van God en van Gods Wet, die wel onvolkomen, maar toch zeer helder en klaar is, n.l. door de Heilige Geest ontstoken dank zij het Evangelie, en gepaard gaande met een ernstige genegenheid van de wil en het hart, om Gode naar al Zijn geboden te gehoorzamen. En deze laatste is eigen aan de uitverkorenen en wedergeborenen in dit leven, daar zij voortkomt uit het rechtvaardigmakende geloof.

De *bijzondere* rechtvaardigheid is een deugd, die aan een ieder het zijn geeft, en ook zij is tweeledig, n.l. 1. *verwisselende*, welke in alle contracten of handelingen een gelijkheid houdt of in verwisseling der dingen, van de waarde der werken, diensten en beloningen; 2. *uitdelende*, welke een overeenkomst houdt bij de uitdeling van ambten, gezag, eer, beloningen, straffen enz., daar ze aan alle personen de hun toekomende beloningen, straffen enz. geeft. Bijvoorbeeld: dat een boer het land bebouwt; dat iemand die verstand van regeren heeft, het gemenebest bestuurt; dat iemand die in de Schrift thuis is, de gemeente onderwijst; dat aan de goeden beloningen en aan de verkeerden straffen vergolden wordt; dat wie eer toekomt, eer; wie schatting toekomt, schatting gegeven wordt. Dit zijn zaken, die bij de uitdelende rechtvaardigheid thuis behoren.

De rechtvaardigheid wordt ook nog zo onderscheiden, dat zij n.l. of een rechtvaardigheid des persoons of een rechtvaardigheid der zaak is. De *persoonsrechtvaardigheid* is er, wanneer iemand rechtvaardig, en geheel en al overeenkomstig de Wet gesteld is. De *zaaks-gerechtigheid* is er, als een zaak goed en rechtvaardig is bij enig geschil, hetzij de persoon goed dan wel verkeerd is. Hiermee placht David in zijn Psalmen zich te vertroosten, b.v. in Ps. 7 : 9 en 26 : 1-3. Overigens wordt zij ook wel de rechtvaardigheid van een goed geweten genoemd.

3. Welke, en hoe menigerlei rechtvaardigheid er is, en waarin rechtvaardigheid en rechtvaardiging verschillen.

Rechtvaardigheid is een overeenstemming met de Wet, of de vervulling daarvan, of: de zaak waardoor iemand rechtvaardig is. *Rechtvaardiging* is een toe-eigening van de gerechtigheid aan iemand, of een verklaring dat iemand rechtvaardig en gelijkvormig met de Wet is. Dus verschillen rechtvaardigheid en rechtvaardiging, zoals een eigenschap en de toe-eigening van een eigenschap aan iets, verschillen. En de rechtvaardiging wordt ook onderscheiden, al naar dat de rechtvaardigheid is, n.l. of der Wet of des Evangelies.

De rechtvaardiging der *Wet* is een verklaring, dat iemand door de Wet, en zijn eigen rechtvaardigheid rechtvaardig is. Door deze rechtvaardiging leert ons de Heilige Schrift, dat niemand voor God rechtvaardig kan worden, Ps. 143 : 2, Rom. 3 : 20, Gal. 2 : 16 en 3 : 11. De rechtvaardiging des Evangelies is een toerekening en toe-eigening van de Evangelische rechtvaardigheid, of een verklaring dat iemand, niet door zijn eigen rechtvaardigheid, maar door die van een Ander

rechtvaardig is, zoals die hem uit genade wordt toegerekend. Over deze rechtvaardiging spreekt de Apostel in Rom, 3 : 23v.: „Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods; en worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade door de verlossing, die in Christus Jezus is”, En in deze betekenis ¹⁾ wordt de rechtvaardiging in dit ganse stuk ²⁾ verstaan; niet dus als een verandering of instorting van bepaalde deugden in ons, zodat wij van onrechtvaardig rechtvaardig worden, dank zij een rechtvaardigheid die in ons is — zoals iemand van ongeleerd geleerd wordt dank zij de geleerdheid die in hem is — maar dank zij een genadige vrijspraak van de zonden en de schuld in het oordeel Gods, en een toerekening van Christus' gerechtigheid; zoals een dief voor de rechtbank (vierschaar) uit genade vrijgesproken en als rechtvaardig of onschuldig beschouwd wordt.

Dus zijn de rechtvaardiging en de vergeving der zonden één en dezelfde zaak, Want rechtvaardigen wil zeggen, dat God ons onze zonden niet toerekent, maar ons als rechtvaardigen aanneemt en vrijspreekt, en verklaart dat wij rechtvaardig zijn vanwege de toegerekende gerechtigheid van Jezus Christus, Dat dit woord zó verstaan dient te worden, laat zich bewijzen uit Ps. 143 : 2: „En ga niet in het gericht met Uwen knecht; want niemand die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn”, d.w.z. vrijgesproken en rechtvaardig verklaard worden dank zij de gerechtigheid die in hem is. Ook uit Ps. 32 : v.: „Welgelukzalig is hij, wiens overtreding vergeven, wiens zonde bedekt is, Welgelukzalig is de mens, dien de HEERE de ongerechtigheid niet toerekent, en in wiens geest geen bedrog is.” Op grond van deze tekst legt de Apostel in Rom. 4 : 7 het woord „rechtvaardiging” uit als vergeving der zonden; en daarbij wordt het woord „toerekenen” zevenmaal gebruikt.

Tegenwerping: Wie rechtvaardig is, is aan de Wet gelijkvormig. Rechtvaardigen wil zeggen: maken, dat iemand rechtvaardig is. Daarom is rechtvaardiging niets anders dan iemand gelijkvormig maken aan de Wet.

Antwoord: Wij geven toe, dat rechtvaardigen betekent: iemand aan de Wet gelijkvormig maken of in hemzelf of in een Ander. Wanneer nu iemand in zichzelf aan de Wet gelijkvormig is, dan heet deze rechtvaardigheid der Wet zijn eigen rechtvaardigheid, een rechtvaardigheid die in hela is en die hem aankleeft. Maar wanneer iemand in een Ander aan de Wet gelijkvormig is, dan wordt die rechtvaardigheid een toegerekende gerechtigheid genoemd, een rechtvaardigheid des geloofs of des Evangelies, of die van een Ander, n.l. omdat ze niet in ons, maar in Christus is. Deze rechtvaardigheid is ook een gelijkvormigheid aan de Wet. Want „doen wij dan de wet teniet door het geloof? Dat zij verre; maar wij bevestigen de wet”, Rom. 3 : 31. En van dien aard is nu onze rechtvaardigheid en rechtvaardiging. Want hier wordt naar zulk een rechtvaardigheid gevraagd, waardoor wij, zondaren, in dit leven voor God rechtvaardig zijn, en dus niet naar de gerechtigheid, waardoor wij rechtvaardig zullen zijn in het toekomstige leven, of waardoor wij rechtvaardig geweest zouden zijn vóór de val, indien de mens niet gezondigd had.

4. Welke onze rechtvaardigheid voor God is in dit leven.

Op dit punt verschilt de christelijke leer het meest van het menselijk verstand en van de Farizese verdichtselen der *Roomsen*, Want zij zoeken de zaak waardoor zij voor God rechtvaardig (kunnen) zijn, in zichzelf, en verzinnen dat het hun eigen overeenstemming met Gods Wet is, of een volkomen rechtvaardigheid die in hen is, enerzijds ingestort en anderzijds door goede werken verkregen. Maar de

Christelijke kerk zoekt deze zaak niet in haarzelf, maar buiten zich in Christus, en zij gelooft dat het niet een zekere overeenstemming met de Wet, of bepaalde goede werken, hetzij uitwendig of inwendig zijn, die de zeden of (kerkelijke) ceremoniën betreffen, ook niet dat het het geloof zelf is, maar enkel en alleen de voldoening van Gods Zoon, d.w.z. Zijn gehoorzaamheid, die Hij betoond heeft, door de Wet volmaakt te onderhouden, en Zijn straf die Hij voor onze zonden geleden heeft, en tevens Zijn ganse vernedering, van het begin van Zijn ontvangenis af tot Zijn heerlijkmaking toe, d.w.z. de aanneming van het vlees, van de dienstbaarheid, van de armoede, de versmaadheid en de zwakheid; en het verdragen van het lijden en de dood,- hetgeen Hij alles gewillig voor ons op Zich nam en onderging. Kortom, alles wat Hij gedaan of geleden heeft, waartoe Hij als een rechtvaardig Mens en als Gods Zoon niet verplicht was, dat is deze voldoening, die Hij voor ons heeft tweegebracht; dat is de gerechtigheid die de gelovigen van Godswege uit genade toegerekend wordt. Want deze voldoening is zo krachtig als de vervulling der Wet door gehoorzaamheid, of als de eeuwige straffen om der zonden wil, waartoe — hetzij tot het één of het ander — wij door de Wet verbonden waren. Dit alles wordt bevestigd door de volgende Schriftuurplaatsen: 1 Kor. 2 : 2: „Ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u dan Jezus Christus en Dien gekruisigd“; Kol. 2 : 10: „Gij zijt in Hem volmaakt“; Rom. 5 : 19: „Door de gehoorzaamheid van Enen zullen velen tot rechtvaardigen gesteld worden“; Jes, 53 : 5v.: „Door Zijn striemen is ons genezing geworden“, „de HEERE heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanlopen“; Rom. 3 : 20, 23-25: „Daarom zal uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd worden voor Hem; want door de wet is de kennis der zonde. Want zij hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods; en worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade door de verlossing, die in Christus Jezus is; Welken God voorgesteld heeft tot een verzoening door het geloof in Zijn bloed“; Rom. 4 : 7v.: „Zalig zijn ze, welker ongerechtigheden vergeven zijn en welker zonden bedekt zijn; zalig is de man, welken de Heere de zonden niet toerekent“; Rom. 5 : 9: „Veel meer dan, zijnde nu gerechtvaardigd door Zijn bloed, zullen wij door Hem behouden worden van den toorn“, en vers 10: „Wij zijn verzoend met God door den dood Zijns Zoons“; 2 Kor, 8 : 9: „Dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijn armoede zoudt rijk worden“; Gal. 1 : 4: „Die Zichzelf gegeven heeft voor onze zonden“; Gal. 3 : 13v.: „Christus heeft ons verlost van den vloek der Wet, een vloek geworden zijnde voor ons, opdat wij de belofte des Geestes verkrijgen zouden door het geloof“; Ef 1 : 7; Kol. 1 : 14: „In Denwelke wij de verlossing hebben door Zijn bloed, namelijk de vergeving der zonden“; en 1 Joh. 1 : 7: „Het bloed van Jezus Christus, Zijn Zoon, reinigt ons van alle zonde.“

(Lansbergen: Christus heeft de Wet vervuld: 1, door de heiligheid van Zijn menselijke natuur; 2. door Zijn gehoorzaamheid tot de dood van het kruis. Beide is dit een volmaakte volbrenging der Wet, De eerste was nodig voor de tweede. Want de Middelaar moest in Zichzelf rechtvaardig en heilig zijn, opdat Hij voor ons zou kunnen gehoorzaam zijn en zou kunnen betalen. „Want zodanig een Hogepriester betaamde ons, heilig, onnozel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren en hoger dan de hemelen geworden“, Hebr. 7 : 26. En deze gehoorzaamheid is onze rechtvaardigheid, waardoor wij Gode behagen. Het vergieten van Zijn bloed is de betaling, om welke zaak wij door God in genade aangenomen worden en die' ons wordt toegerekend, 1 Joh. 1 : 7: „Het bloed van Jezus Christus, Zijnen Zoon, reinigt ons van alle zonde“, te weten: die wij bedreven hebben, niet alleen door

kwaad te doen, maar ook door het goede na te laten. Want het vergieten van Christus' bloed is de voltooiing van Zijn voldoening, Daarom wordt dat alleen onze gerechtigheid genoemd (vgl. N.G.B., art. 22).

Men dient onderscheid te maken tussen de volgende vraagstukken:

1. Hoe een redelijk schepsel,
2. hoe een zondig mens voor God rechtvaardig gerekend kan worden;
3. of een redelijk schepsel bij God iets verdienen kan.

Op de *eerste* vraag wordt geantwoord, dat een schepsel voor God rechtvaardig is door een rechtvaardigheid of gelijkvormigheid met de Wet, die in dat schepsel is; zoals de zalige mensen en Engelen rechtvaardig zijn, en zoals de mens het vóór de val was.

Op de *tweede* vraag dient als antwoord, dat een zondaar rechtvaardig gerekend wordt, uitsluitend door de toerekening van Christus' gerechtigheid; en hierover wordt gesproken, als men handelt over de rechtvaardigheid. Want hij kan door de werken niet rechtvaardig zijn:

- 1e, omdat vóór de rechtvaardiging zijn werken verdorven zijn;
- 2e, omdat ze ook na de rechtvaardiging nog onvolkomen zijn; en
- 3e, dat, al waren ze wel volmaakt, gelijk ze dat in het toekomstige leven zijn zullen, hij dan toch daarmee niet zou kunnen betalen voor vroeger (bedreven-)e zonden. Want alle werken die wij verrichten, zijn wij schuldig te doen.

Wat de *derde* vraag betreft: Dat de mens niets verdienen kan, betuigt Christus Zelf in Luk. 17 : 10: „Alzo ook gij, wanneer gij zult gedaan hebben al hetgeen u bevolen is, zo zegt: Wij zijn onnutte dienstknechten; want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen.” Welnu, werken die wij schuldig zijn te doen, kunnen geen verdiensten zijn, Want verdienen is iets doen of lijden, dat men niet schuldig is. En ook Christus' gehoorzaamheid zelve is daarom geen verdienste, dat Gode daardoor iets goeds zou worden toegebracht. Maar om de waardigheid van de Persoon wordt ze verdienste genoemd, omdat Christus, Gods Zoon, voor ons een straf geleden heeft, die Hij niet schuldig was.

(Lansbergen). En het is niet in strijd met Gods gerechtigheid, dat Hij ons, die vele zonden bedreven hebben, rechtvaardig maakt en vrijspreekt. Maar integendeel! het komt met Zijn gerechtigheid zeer wél overeen, dat Hij degenen voor wie Christus ten volle betaald heeft, voor rechtvaardig houdt en hun de gerechtigheid, heiligheid en gehele voldoening van Christus toe-eigent, Want zoals in het menselijk gericht een rechtvaardig rechter de schuldenaar rechtvaardig de betaling van een borg toerekent en hem vrijspreekt — hoewel hij van zichzelf niets bezat om te betalen — zo handelt God nu ook met ons, Daarom komen deze dingen zeer goed met elkaar overeen, n.l. dat God, wanneer Hij vrijspreekt, niet vrijspreekt degenen die niet behoren vrijgesproken te worden, en dat Hij nochtans ons, zondaars, vrijspreekt, omdat Christus, onze Borg, volkomen voor ons heeft betaald; welke betaling Hij ons met goed recht toerekent. Hieruit nu kan men gemakkelijk het besluit opmaken, dat onze rechtvaardiging voor God in eigenlijke zin niet het geloof of de werken is, maar een toerekening van Christus' weldaden, die de gelovigen door het geloof worden toegerekend, zoals Paulus ons leert door de voorbeelden van Abraham en David, Rom. 4 : v.).

5. Hoe Christus' voldoening, aangezien ze bulten ons ligt, de onze kan worden.

Aangezien het erg vreemd lijkt, dat wij gerechtvaardigd zouden worden door een

zaak die buiten ons is, moet men nog nader verklaren, hoe de voldoening of gehoorzaamheid van Christus onze gerechtigheid is. Het is zeker, dat Christus' voldoening niet voor Hemzelf, maar voor ons gebracht is, en dat ze daarom door God niet anders wordt aanvaard, dan alsof ze door onszelf gebracht was. Want zó leert ons de Apostel in 2 Kor, 5 : 21: „Want Dien, Die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt (d.w.z. een offer voor onze zonde), opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem.” Hoewel deze voldoening de onze niet is, als ware ze door onszelf gebracht, toch is ze de onze geworden in de weg van toe-eigening, en deze is tweërlei, n.l. van God, of een Goddelijke, én die van ons,

1. De toe-eigening van *God* geschiedt van Godswege, wanneer Hij ons toe-eigent, d.w.z. schenkt en toerekent: de voldoening van Zijn Zoon, en Hij ons om Hem rechtvaardigt, d.w.z. vrijspreekt van de schuld en van alle misdaden, en ons voor rechtvaardig verklaart, precies alsof wij nooit gezondigd hadden, Deze toe-eigening wordt genoemd: de toerekening van Christus' gerechtigheid, en de rechtvaardiging des Evangelies, d.w.z. de genadige kwijtschelding der zonden omwille van de voldoening van Christus (vgl. N.G.B., art. 23).

2. *Onze* toe-eigening is het aannemen van Christus' gerechtigheid, zoals ons die door God geschonken en toegerekend wordt door het geloof; zoals iemand met de hand het kleed aangrijpt, en dat, door het om zijn lichaam te slaan, tot het zijne maakt; of het is zoals een bedelaar met de hand een aalmoes van een rijke ontvangt en die tot de zijne maakt. Of het is het geloof of de daad zelf, wanneer men metterdaad gelooft en vast vertrouwt, dat Christus' verdiensten ons door God toegerekend, geschonken en toegeëigend worden, en dat wij daarom van de schuld vrijgesproken en voor rechtvaardig gerekend worden, Deze toe-eigening geschiedt onzerzijds door de gelovige aanvaarding van de gerechtigheid van Jezus Christus (vgl. N.G.B., art. 22 en 26: „De rechtvaardigheid van Jezus Christus is de onze door het geloof”).

Zonder deze toe-eigening onzerzijds geschiedt de Goddelijke ook niet, maar het is noodzakelijk dat ze beide samengaan. Want zoals het niet voldoende is, dat u een weldaad aangeboden wordt, maar het ook nodig is dat die aangeboden weldaad door u aangenomen wordt, evenmin is het voldoende, dat God ons de voldoening van Zijn Zoon schenkt en aanbiedt, indien wij niet ook deze gave, door het geloof ontvangen, ons toeëigenen. Ja, God wil de gerechtigheid van Zijn Zoon alleen toerekenen aan hen, die ze begeren, die erom bidden en ze zich door het geloof toeëigenen.

En toch is God Degene Die deze beide toe-eigeningen werkt. Want Hij biedt ons aan, en schenkt ons niet alleen de gerechtigheid, maar Hij schenkt ons ook het geloof, waardoor wij die ontvangen; d.w.z. Hij geeft niet alleen de gave, maar ook de hand en de macht om deze gave te ontvangen; zoals er geschreven staat in Ef. 2 : 8: „Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave.” Daarom geschiedt de één niet zonder de ander, de eerste niet zonder de tweede, Want God eigent ze ons zó toe, dat wij zelf ze ons ook toeëigenen zullen door het geloof. De Goddelijke toe-eigening gaat echter steeds aan die van ons vooraf, zoals de oorzaak voorafgaat aan hetgeen daardoor bewerkt is, Joh. 15 : 16: „Gij hebt Mij niet uitverkoren, maar Ik heb u uitverkoren”; 1 Joh. 4 : 19: „Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft”,

Hetgeen wij nu van deze beide toe-eigeningen gezegd hebben, wijst uit:

1. Dat het niet ongerijmd is om te geloven, dat wij door de rechtvaardigheid van een Ander gerechtvaardigd worden. Want zij is niet geheel en al een

rechtvaardigheid van een *Ander*, maar ze wordt ook de *onze* door toe-eigening, Want hoewel het Christus is, in Wie de gerechtigheid in eigenlijke zin gevonden wordt, omdat ze door Hem eenmaal teweeggebracht werd, toch zijn wij het, voor wie deze gerechtigheid bestemd is, omdat ze ons toegerekend en door het geloof toegeëigend wordt.

2. Het woord „toerekenen" heeft niet zo'n brede betekenis als het woord „toeëigenen", omdat het eerste alleen aan God wordt toegekend, en het tweede ook aan ons.

3. God eigent ons Christus' gerechtigheid op een andere wijze toe dan wij het doen. Want God doet het door toerekening, maar wij door te geloven en te ontvangen.

4. De betekenis van het woord „rechtvaardigen" wordt hier niet verstaan als iemand van onrechtvaardig rechtvaardig maken, door hem de deugd der rechtvaardigheid te geven en in te storten; zoals men een wand die zwart is, wit kan maken, door ze met witte verf te beschilderen. Maar het woord betekent: iemand die onrechtvaardig is, voor rechtvaardig houden, hem (wilt rechtvaardig) van de schuld vrijspreken, en hem niet willen straffen; en zulks omwille van de voldoening van een *Ander*, die hem geschonken en toegerekend wordt. In die zin gebruikt de Heilige Schrift dit woord, en het heeft bijkans in geen enkele taal een andere betekenis. Het Hebreeuwse woord „Hitzdik", dat met „rechtvaardigen" vertaald wordt, is een woord dat altijd in rechtszaken en in de vierschaar gebruikt wordt, vgl. Ex. 23 : 7: „Want Ik zal den goddeloze niet rechtvaardigen"; Spr. 17 : 15: „Wie den goddeloze rechtvaardigt en den rechtvaardige verdoemt, zijn den HEERE een gruwel, ja die beiden." En het Griekse woord „dikaioun" (= rechtvaardig maken of rechtvaardigen) betekent soms: iemand voor rechtvaardig houden of verklaren; ook wel eens: iemand straffen, nadat de zaak in het gericht onderzocht is, zoals Suidas aantekent. De eerste betekenis wordt in de Heilige Schrift op tweeërlei wijze opgevat, Want het betekent: óf niet-verdoemen, maar vrijspreken in het gericht, bij voorbeeld in Rom. 8 : 33: „Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het Die rechtvaardig maakt"; Luk. 18 : 14: „Deze ging af gerechtvaardigd in zijn huis meer dan die"; óf het betekent: voor rechtvaardig erkennen en verklaren, enz., zoals in Matth. 11 : 19: „Doch de Wijsheid is gerechtvaardigd geworden van Hare kinderen", en Ps. 51 : 6: „Opdat Gij rechtvaardig zijt in Uw spreken en rein zijt in Uw richten."

En dat het Latijnse woord „justificare" zou betekenen: de deugd der rechtvaardigheid instorten en dus in de dadelijkheid rechtvaardig maken, zal men bij geen goede Latijnse schrijver kunnen lezen. Ja, al was dat het geval, dan wordt het toch in de Heilige Schrift en in de kerk anders opgevat, zoals de volgende, duidelijke teksten getuigen, die niet anders verstaan kunnen worden dan van vrijspraak en genadige aanneming van de zondaar: Rom. 8 : 33: „Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het Die rechtvaardig maakt", d.w.z. vrijspreekt; Luk. 18 : 14: „Deze ging af gerechtvaardigd in zijn huis", d.w.z. vrijgesproken van schuld, en Gode aangenamer dan de Farizeeër; Handel. 13 : 39: „En dat van alles, waarvan gij niet kondet gerechtvaardigd worden door de wet van Mozes, door Dezen een iegelijk die gelooft, gerechtvaardigd wordt"; en in het voorafgaande vers (vs. 38): „Door Dezen wordt u vergeving der zonden verkondigd." Hier betekent rechtvaardigmaken: in het publiek vrijgesproken worden en vergeving der zonden ontvangen; Rom. 3 : 24: „Zij worden om niet gerechtvaardigd", en vers 26: „Opdat Hij rechtvaardig zij en rechtvaardigende dengene, die uit het geloof van Jezus is", en vers 28: „Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der

wet"; Rom. 4 : 5: „Dengene die niet werkt, maar gelooft in Hem, Die den goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid"; Rom. 5 : 9: „door Zijn bloed gerechtvaardigd." Dit wordt in het volgende vers verklaard: „verzoend met God door den dood Zijns Zoons."

6. *Waarom Christus' voldoening de onze wordt; of waarom God ons die tot rechtvaardigheid toerekent.*

De enige oorzaak waarom God ons Christus' gerechtigheid toerekent en wij die onszelf toeëigenen door het geloof, is Gods genadige barmhartigheid, die ons van eeuwigheid, uit genade, in Christus verkoren heeft, en ook op Zijn tijd, uit louter genade, deze gerechtigheid toerekent en dooi het geloof toeëigent. Want men dient op dit punt volstrekt alle waan en gedachte van onze eigen verdiensten, hetzij tegenwoordige of voorgeziene terzijde te stellen; namelijk: alsof God, bewogen door onze vroomheid of ons geloof, waarvan Hij vooruit zou gezien hebben dat wij die zouden bezitten, ons bóven anderen, van eeuwigheid verkoren zou hebben, en thans rechtvaardig maken door Christus. Want deze dromerijen stoten geheel en al Gods barmhartigheid omver, en ze zijn niets anders dan een openlijke verloochening van Zijn genade, zoals Paulus ons leert in Rom. 11 : 6: „Indien het door genade is, zo is het niet meer uit de werken; anderszins is de genade geen genade meer. En indien het is uit de werken, zo is het geen genade meer; anderszins is het werk geen werk meer."

Daarom wordt de voldoening van Gods Zoon onze gerechtigheid door het geloof. En God eigent ons die toe en schenkt ons enerzijds deze gerechtigheid van Zijn Zoon, en anderzijds ook het geloof zelf, waardoor wij ons die toeëigenen, uit leuter genade en goedheid, naar het welbehagen van Zijn wil, zoals de Apostel daarvan spreekt in Ef. 1 : 5. Hiervan leggen de volgende teksten getuigenis af, Ef. 2 : 8: „Uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave" (n.l. de zaligheid en het geloof), vers 9: „Niet uit de werken, opdat niemand roeme"; Rom. 3 : 24: Zij, „worden om niet gerechtvaardigd uit zijn genade"; 1 Kor. 4 : 7: „Want wie onderscheidt u? En wat hebt gij dat gij niet hebt ontvangen? En zo gij het ook ontvangen hebt, wat roemt gij, alsof gij het niet ontvangen hadt?" Tit. 3 : 5: „Hij heeft ons zalig gemaakt, niet uit de werken der rechtvaardigheid die wij gedaan hadden, maar naar zijn barmhartigheid."

(Lansbergen: Zo hebben wij deze leer van de rechtvaardigmaking des geloofs, n.l. dat wij voor God in Christus rechtvaardig zijn, door een oprecht geloof, uit loutere genade van God, zonder enige verdienste onzerzijds, vastgesteld. Laat ons nu eens nagaan, waartoe zij ons dient, en welk nut wij daaruit verkrijgen, n.l. dit: Dat wij daardoor van onze zaligheid en van het eeuwige leven verzekerd zijn; met dien verstande, dat geen aanvechtingen van satan iets vermogen, om ons hart en geweten aan Gods genade te doen twijfelen, of tot enige wanhoop te brengen. En zulks is een kostelijke vrucht van deze leer; en daarom wel waardig om er ons best voor te doen, dat wij ons de zekerheid van Gods beloften, waarop deze leer gefundeerd is, niet laten ontnemen, maar dapper allen bestrijden, die deze leer tegenstaan en ons graag van de zaligheid zouden willen beroven. Wanneer ons geweten ons dan beschuldigt en tegen ons getuigt, dat wij tegen al Gods geboden zwaar(lijk) gezondigd hebben, en daarom Gods vloek en de eeuwige dood niet ontgaan kunnen — aangezien God rechtvaardig is en Hij Zijn gerechtigheid niet

krenken laat, maar een gestrengte vijand is van alle zonden en die straft — dan bezitten wij in deze leer een zékere troost en een afdoend antwoord tegen deze aanklacht van ons geweten: dat n.l. Christus, onze Zaligmaker, met Zijn zoenoffer de toorn van God gestild, ons met Hem verzoend, door Zijn genoegdoening vergeving der zonden verkregen en het rantsoen betaald heeft (niet met goud of zilver, maar met Zijn dierbaar bloed); dat Hij de straf en smarten gedragen heeft, en om onzer zonden wil geslagen en verwond is, opdat wij vrede zouden hebben en genezen zouden worden.

Maar waar geen zaligmakend geloof is, daar moet de mens in wanhoop en twijfelmoedigheid verstarren en verdwijnen. Want wanneer het geweten eenmaal ontwaakt en gaat denken aan de gruwelijke stank voor de zonden, dan laat ook de satan niet na om die aanvechtingen aan te blazen en ze daartoe op te stoken, ten einde de arme mens alle hoop op Gods genade te ontnemen. En zoals de satan zeer ijverig is om alle vreze Gods van de mensen te wéren, en om hen te brengen tot verachting van God en van Zijn Woord, om hun geweten in slaap te wiegen en ze dan tot een zorgeloos en roekeloos leven te brengen, zo spaart hij geen moeite om de mensen, wanneer zij hun zonden een weinig gaan gevoelen, de weg der bekering te ondermijnen en ze tot wanhoop te brengen, door hun de grootheid van hun zonden voor ogen te stellen, waardoor zij Gods toorn en de verdoemenis verdiend hebben.

Dan ontstaan daar stellig moeilijkheden en jammer. Het pak valt te zwaar om het te dragen. Het ontwaakte geweten bevindt zich naakt en bloot voor Gods gericht, waarvan zij reeds gevoelen dat het hun op de hielen zit. Want het geweten is voor een ieder a.h.w. in zijn eigen hart tot een getuige, die zich dan niet laat verbergen; en dat geweten kan dan door het aanschouwen der zonden enerzijds, en van Gods rechtvaardige toorn, oordeel en de wachtende straf voor de zonden anderzijds, geen rust vinden, maar al schromende en bevende, moet het versmachten, en het kan bij zichzelf geen enkele uitvlucht vinden. Zich verontschuldigen zou niet baten, en dat kan ook niet plaatshebben, omdat het getuigenis van het hart zelf daartegen is.

Ook Gods gerechtigheid en waarheid staan daar, die niet gekrenkt kunnen worden. De slechte raadsman, satan, doet zijn best om de zonde nog levendiger te maken en Gods toorn te vergroten. Dan is er niets dat troosten kan, dan het Evangeliewoord, Mark. 1 : 15: „Bekeert u en geloof het Evangelie“; Handel. 16 : 31: „Geloof in den Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden, gij en uw huis“; Matth. 11 : 28: „Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven“, enz. „Ik ben niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaars tot bekering!“ (Matth. 9 : 13); Joh. 3 : 16: „Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.“

Dan zet de troost in, wanneer de verslagen en gebroken mens deze inspraak hoort en ontvangt. Dan mag hij vrijuit spreken en antwoord geven op de klachten van zijn geweten en op de aanvechtingen van satan: ‘Zeker, ik ben een zondaar, die de eeuwige dood verdiend heb, maar dit troost mij en daarvan ben ik verzekerd, dat de genadige God door Christus met mij bevredigd en verzoend is. Ik had niets (aan) te bieden of te betalen, maar Christus heeft voor mij betaald en aan God, Zijn Vader, volkomen genoeggedaan.’ Daar moet de beschuldiging dus ophouden, aangezien God vrijsprekt en de zonden vergeeft. Want Hij is waarachtig en heeft onder ede betuigd, Ez. 33 : 11: „Zo waarachtig als Ik leef, spreekt de Heere

HEERE, zo Ik lust heb in den dood des goddelozen! maar daarin heb Ik lust, dat de goddeloze zich bekere van zijn weg en leve.” ‘Hij is rechtvaardig, maar hetgeen Christus betaald heeft, zal Hij niet nogmaals eisen. Hij is barmhartig, en heeft mij lief om Zijns Zoons wil’, enz.

Het is niet uit te drukken, welk een troost en rust hierin gevonden wordt, en hoe zacht het gemoed van de christen zich in deze genade van God mag nestelen, door met Paulus in Rom. 8 : 31 te spreken: ‘Zo God voor mij is, wie zal tegen mij zijn?’ In zulke aanvechtingen bevindt zich de praktijk en noodzaak van deze leer, daar al het andere, dat men tot troost zou mogen aanvoeren, niet troosten of standhouden kan, maar als kaf en stro voor het vuur zou moeten verdwijnen.

Zo ook, wanneer het geweten en de satan nog langer zouden willen aanhouden en zeggen: Welaan dan! Christus heeft voor u betaald en de dood gesmaakt, maar hoe wilt gij tot God en tot het leven komen, daar gij Gods geboden niet onderhouden noch de gerechtigheid der Wet volbracht hebt, enz. Dan vinden wij nogmaals een stellige troost in deze leer van de rechtvaardigmaking, n.l. dat Christus alle gerechtigheid volbracht heeft, Matth. 3 : 15; dat Hij aan de Vader gehoorzaam geweest is tot in de dood, Fil. 2 : 8; dat in Zijn mond nooit bedrog geweest is, Jes. 53 : 9 en 1 Petrus 2 : 22. Dus, omdat deze Rechtvaardige ons geworden is tot Gerechtigheid, en Hij onze Voorspraak (Advocaat) is, daarom zijn wij ervan verzekerd, dat de erfenis des eeuwigens ons toekomt, door Hem Die ons geschonken is en in Wie wij gerechtvaardigd zijn, enz.

Vindt het geweten dan nog verder de volgende moeilijkheid bij zich, die door satan nog gewichtiger gemaakt kan worden, doordat hij de arme mens aldus aanvecht: Al is het waar, dat Christus voor u betaald en de straf der zonde, die u verdiende, gedragen heeft; en dat gij ook door het geloof met Zijn gerechtigheid bekleed zijt, toch kunt ge niet ontkennen dat ge nog het verdorven vlees omdraagt, en nog vele verkeerde genegenheden en het zondige zaad nog in u hebt, waardoor ge Gode niet kunt behagen, enz. (Rom. 7 : 22), dan vindt een gelovige in de leer der rechtvaardigmaking wederom deze troost, dat hem niet alleen de rechtvaardigheid van Christus, maar ook Zijn heiligheid toegerekend is, 1 Kor. 1 : 30. En daardoor zijn niet alleen de overgebleven gebreken bedekt en worden ze door God niet toegerekend, maar hij ervaart tevens bij zichzelf, dat de kracht van Christus door de Heilige Geest in hem de lust en begeerte tot heiligheid en gerechtigheid werkt, Rom. 8 : 1 en 4. Bovendien strijdt hij tegen de zonde en alle ongerechtigheid, 1 Kor. 9 : 27, en is hij ervan verzekerd, dat hij door Christus (uit)eindelijk overwinnen zal, 1 Kor. 15 : 57; ja, dat de God des vredes de satan haast onder zijn voeten zal verpletteren, Rom. 16 : 28. En waar dan zo'n gelovige zich heenwendt, en welke aanvechtingen hem mogen wedervaren, hij vindt door het geloof in Christus alleszins vastheid, om te kunnen staande blijven, en ook uit alle struikelingen weer te worden opgericht).

Aantekening inzake de spreekwijzen, die bij de leer der rechtvaardigmaking in gebruik zijn.

Men dient er op te letten, dat het iets anders betekent; wanneer er gezegd wordt, dat wij gerechtvaardigd worden door de barmhartigheid of genade van God, Rom. 3 : 24: dan: dat wij gerechtvaardigd worden door het bloed, door de gehoorzaamheid of verdiensten van Christus, Rom. 5 : 9 en 19; of: dat wij gerechtvaardigd worden door het geloof, Rom. 3 : 28.

Wij worden door *Gods barmhartigheid* en genade gerechtvaardigd, als (door) de voornaamste oorzaak, die God innerlijk bewogen heeft,

Wij worden gerechtvaardigd door het *bloed* of door de gehoorzaamheid van Christus;

1. als de stof van onze gerechtigheid, waaruit zij bestaat;
2. als de oorzaak, die aan onze rechtvaardiging het wezen (of: aanzijn) geeft, naar dat zij ons toegerekend wordt, en God ons, door ons daarmee als met een kleed te bedekken, voor rechtvaardig aanziet en houdt;
3. als een oorzaak, die God van buiten af beweegt en de rechtvaardigmaking verdient, omdat God ons daarom de zonden vergeeft en rechtvaardig verklaart.

Tenslotte worden wij door het *geloof* gerechtvaardigd, als een instrument, waardoor wij Christus' gerechtigheid, die ons toegerekend wordt, a.h.w. met de hand aanvatten en ontvangen. Wij zeggen meestal: Wij worden door het geloof gerechtvaardigd, *correlative*, d.w.z. eigenlijk niet door het geloof zelf, maar door hetgeen waar het geloof op ziet, n.l. door de verdienste van Christus, waartoe het geloof zich uitstrekt, of die het geloof aanneemt. Want het geloof en de voldoening van Christus hebben een onderlinge betrekking op elkaar, n.l. als hetgeen dat ontvangt, én hetgeen dat ontvangen wordt. En zo spreken wij zeer terecht. Want dan wordt het woord „rechtvaardigen" begrepen als de oorzaak waarin en waardoor onze rechtvaardigmaking bestaat. En dat betekent, dat de verdiensten van Christus ons rechtvaardig maken, en niet het geloof; dus hetgeen aangenomen wordt, en niet het instrument dat aanneemt.

Maar de rechtvaardigmaking wordt ook wel aan het geloof als instrument, zonder enig onderling „aanzien", toegeschreven. Want het is zowel in de Heilige Schrift als in het gewone leven gebruikelijk, dat een bepaald uitgevoerd werk aan het instrument wordt toegeschreven, terwijl het aan de voornaamste, n.l. aan de werkende oorzaak of aan de werkmeester had moeten toegeschreven worden; zoals bij voorbeeld van de leraars gezegd wordt, dat zij zichzelf behouden en die hen horen, 1 Tim. 4 : 16. Wanneer in Rom. 4 : 5 gezegd wordt, dat hij die niet werkt, maar gelooft in Hem Die den goddeloze rechtvaardigt, zijn *geloof* tot *rechtvaardigheid* gerekend wordt, dan wordt het geloof alleen bedoeld voor hetgeen waar het geloof op ziet, d.w.z. voor de verdiensten van Christus, door het geloof aanvaard. Daarom moeten de eenvoudige mensen de spreekwijzen, zoals die in de Heilige Schrift in zwang zijn, bekwamelijk leren verstaan.

7. Waarom wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden.

*Vraag 61: Waarom zegt gij, dat gij alleen door het geloof rechtvaardig zijt?
Antwoord: Niet dat ik vanwege de waardigheid van mijn geloof Gode aangenaam ben, maar daarom dat alleen de genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus mijne gerechtigheid voor God is a), en dat ik die niet anders dan alleen door het geloof aannemen en mij toeëigenen kan b).*

- a. 1 Kor. 1 : 30.
- b. Rom. 3 : 22, 1 Joh. 5 : 10.

Verklaring van Vraag 61.

Dat wij door het geloof, en niet door de werken gerechtvaardigd worden, leert de Heilige Schrift met alle nadruk, Rom. 3 : 28: „Wij besluiten dan, dat de mens door het geloof gerechtvaardigd wordt, zonder de werken der wet"; Rom. 5 : 1: „Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere

Jezus Christus.” Er wordt nu gevraagd naar de betekenis. De Roomsers zeggen: Wij worden gerechtvaardigd uit het geloof, d.w.z. uit de kracht van het geloof, omdat het een beginsel is van de goede werken; of: wij worden door het geloof voorbereid tot de rechtvaardigheid, d.w.z. tot de liefde, waardoor wij dan Gode aangenaam zijn. En hetgeen Paulus zegt in Rom. 4 : 5: „Dengene die gelooft in Hem, Die den goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid”, leggen de Jezüeten aldus uit: God waardeert het geloof dat Hij in de zondaar vindt, zo hoog, dat Hij hem daarom de deugd der rechtvaardigheid geeft en instort, waardoor de zondaar gerechtvaardigd wordt. Maar de voortdurende tegenstelling tussen geloof en werken, tussen de gerechtigheid des geloofs en de gerechtigheid der Wet, alsook die tussen de eigen gerechtigheid en die van Christus, — waar de Apostel in dezen op aanhoudt en waaruit hij in de regel de conclusie trekt ten nadele van de rechtvaardigheid der werken — , laten in geen geval deze uitleg van de *Roomsers* toe.

(Lansbergen: Want als die waar was, dan zou de Apostel niet schrijven, dat wij door of uit het geloof gerechtvaardigd worden, maar Om het geloof. En die uitdrukking is de Heilige Geest onbekend. Bovendien zou ons geloof dan volmaakt dienen te zijn, terwijl de Apostel het tegendeel betuigt in 1 Kor. 13 : 9. Hoe zou nu hetgeen onvolmaakt is, kunnen voortbrengen en werken hetgeen allervolmaaktst is? Dus moet men stellig eraan vasthouden, dat wij evenmin door de waardigheid van ons geloof gerechtvaardigd worden, als een bedelaar door de waardigheid van zijn hand de aalmoezen verdient).

Maar de rechte betekenis is deze: wij worden gerechtvaardigd *door het geloof*:

(1) Omdat wij gerechtvaardigd worden door hetgeen, waarop ons geloof zich richt, d.w.z. door de verdiensten en gehoorzaamheid van Christus, zoals die door het geloof aangenomen worden.

(2) Omdat het geloof het instrument en de hand is, waardoor men krijgt aan te vatten en zich mag toeëigenen de rechtvaardigheid, die om-niet in het Evangelie aangeboden wordt, Het is, alsof hij zei, dat de landman door zijn ploeg, en de vakman door zijn hand of werk rijk wordt. En er staat geschreven, dat wij gerechtvaardigd worden door het geloof *alleen*:

1. Met betrekking tot hetgeen waar ons geloof op ziet, Want wij worden alleen gerechtvaardigd door hetgeen waar ons geloof op steunt, n.l. door de verdiensten van Christus. Want daarbuiten is er niets in of buiten ons, dat onze gerechtigheid voor God — hetzij volkomen of in enige mate — zou kunnen zijn.

2. Omdat wij niet door het tegendeel, n.l. door de Wet en de werken, gerechtvaardigd worden, die de Apostel steeds tegenover het geloof stelt. Want wij worden niet gerechtvaardigd door onze werken, niet door niet door daden, niet door geloof en werken samen, maar alleen door het geloof en door de ontvangst van eens Anderen rechtvaardigheid, door het geloof aangenomen. Zo worden dus alle werken buitengesloten, hetzij die alleen zijn of met het geloof gepaard gaan.

3. Omdat dit het eigen werk des geloofs is. Want het geloof heeft alleen aan zich, dat het de gerechtigheid van Christus aanneemt en zich toeëigent. En geen andere deugd kan dit doen. Want noch de liefde, noch de hoop, noch enige andere deugd, maar alleen het geloof kan het instrument zijn, om de verdiensten van Christus, als onze gerechtigheid voor God, aan te nemen; ja, het geloof is niets anders dan de aanneming en toe-eigening van deze verdiensten zelf.

Daaruit is het duidelijk, waarom tegenover de Roomsers het woordje *alleen* volstrekt vastgehouden en verdedigd moet worden, hoewel zij luide beweren, dat

het in de Heilige Schrift niet voorkomt.

En wel:

1. om zuiver tot uitdrukking te brengen hetgeen Paulus in Rom. 3 : 24 en 28 zegt: Wij worden gerechtvaardigd om niet, uit zijn genade, zonder de werken der Wet; en hetgeen Christus zegt in Mark. 5 : 36: Geloof alleenlijk!

2. Opdat alle werken en verdiensten, hetzij van onszelf of van anderen, van de oorzaak der rechtvaardigmaking buitengesloten kunnen worden, en dat onze gerechtigheid alleen aan de verdiensten van Christus wordt toegeschreven; en wel: enerzijds, om Zijn ere, opdat Zijn offer niet verkleind worde, en anderzijds tot onze troost, opdat wij ervan verzekerd mogen zijn, dat onze rechtvaardigheid niet afhangt van onze verdiensten of werken. Want als dat het geval was, dan zouden wij niet alleen steeds dienen te twifelen aan het feit, of onze verdiensten wel genoegzaam zijn, en dus in ons innerlijk almaar heen en weer geslingerd worden, maar ook zouden wij de zaligheid — als die van óns afhing — duizendmaal weer herliezen.

3. Opdat niet alleen de werken van andere deugden, maar ook die van het geloof zelf buitengesloten worden, in zoverre als het een deugd of werk is; en opdat men geen enkele verdienste zou verzinnen voor het werk van ontvangen of aannemen, maar dat het geloof alleen een instrument is, dat de geschonken rechtvaardigheid ontvangt. En wanneer men daardoor gerechtvaardigd wordt — zoals, naar men zegt, een bedelaar alleen rijk geworden is, door de aalmoezen aan te nemen — dan worden al 's mensen werken en verdiensten buitengesloten, tot zelfs het ontvangen van de aalmoezen toe, in zover zulks voor een verdienste gerekend zou kunnen worden.

Daarom zegt de Heilige Schrift, dat wij gerechtvaardigd worden *uit* het geloof en *door* het geloof, maar nergens: óm het geloof, zoals de Rooms en deze uitdrukkingen toestaan, alsof het geloof niet alleen een toe-eigening van Christus' gerechtigheid zijn zou, maar bovendien nog een verdienstelijk werk, waardoor wij rechtvaardig zouden zijn. Dit is lijnrecht in strijd met de aard van het geloof. Want het geloof ontvangt altijd (iets) van een ander, en geeft niet van het zijne. Ook is genoemde leer in strijd met de leer van de apostel *Paulus*, die ons met zijn eigen voorbeeld gebiedt, dat wij niet de gerechtigheid van onszelf, maar die van een Ander, n.l. van Christus zullen zoeken, Fil. 3 : 8. Want als ons geloof zulk een heerlijke zaak was, dat wij door de waardigheid of verdienste daarvan gerechtvaardigd zouden worden, dan zou het geen ontvangst van eens Anders gerechtigheid zijn, maar een verdienste en oorzaak van onze eigen gerechtigheid, en wij zouden voor rechtvaardig gehouden worden, niet door de voldoening van een Ander, maar door die van onszelf.

4. Opdat men zou verstaan, hoe noodzakelijk het geloof is tot rechtvaardigmaking, en opdat men zou weten, dat wij gerechtvaardigd worden, niet door onze verdiensten, maar uitsluitend door het geloof zelf, dat de gerechtigheid van Christus ontvangt, Want dit werk is aan het geloof eigen, n.l. om de rechtvaardigheid van een Ander te ontvangen.

Wanneer de rechtzinnige kerkvaders over de rechtvaardigmaking spreken, verstaan ook zij op grond van Paulus' woorden, dat wij *alleen* door het geloof gerechtvaardigd worden.

Vergelijk Origenes op Rom. 3 : 27v.: „De Apostel zegt, dat de rechtvaardigmaking des geloofs *alleen* genoeg is, zodat iemand, alleen door te geloven, rechtvaardig

gemaakt wordt, hoewel door hem geen werken volbracht zijn." En hij bevestigt dit met het voorbeeld van de moordenaar, die met Christus aan het kruis hing, en tot Hem riep: Heere, gedenk mijner, als Gij in Uw koninkrijk zult gekomen zijn; deze man verkreeg de genade *door het geloof alleen*, en niet dank zij enig goed werk. Ook noemt hij het voorbeeld van de zondares uit Luk. 7 : 37v., die niet om enig wets-werk, maar door haar geloof alleen vergeving van haar zonden verkregen heeft.

Ambrosius op Rom. 3 schrijft: „Zij zijn om niet gerechtvaardigd, die — niet werkende of vergeldende — door het geloof alleen gerechtvaardigd zijn door Gods gave." En op Rom. 4: „Hoe, kunnen de Joden dan van mening zijn, dat zij door de werken der Wet gerechtvaardigd worden, na de rechtvaardigmaking van Abraham, aangezien Abraham niet uit de werken der Wet, maar uit het geloof alleen gerechtvaardigd. Daarom is de Wet niet nodig, wanneer de goddeloze *door het geloof alleen* gerechtvaardigd wordt bij God"; en daar wordt nog menigmaal het woord „alleen" herhaald.

Dezelfde Ambrosius schreef op 1 Kor. 1 : 4v.: „Want dit is door God besloten, dat hij die in Christus gelooft, zalig is zonder werk, daar hij door het geloof alleen, om-niet, vergeving der zonden ontvangt."

Zo zegt ook Basilius Magnus, in zijn Homilie over de *ootmoed*: „Dit is pas de volmaakte en volkomen roem in God, wanneer iemand zich niet verheft op zijn rechtvaardigheid, maar belijdt dat hij van de ware rechtvaardigheid ontbloot is, maar alleen door het geloof in Christus gerechtvaardigd is", enz.

Zo zegt ook Hilarius met duidelijke, ronde woorden: Alleen het geloof maakt rechtvaardig, Conc. 8 op Matth.

En Chrysostomus in zijn Preek over het geloof en de wet der natuur: „Niemand heeft het leven gehad zonder het geloof. Maar de moordenaar heeft *alleen geloofd*, en is gerechtvaardigd geweest. En zegt mij hier nu niet, dat hij geen tijd gehad heeft om rechtvaardig te leven en goede werken te doen. Want daarover wil ik nu niet twisten. Maar dát heb ik nu bewezen en gewonnen, dat het geloof *door zichzelf* zalig maakt. Want aangezien hij, nadat hij geloofde, in het leven gebleven was en de werken verzuimd had, hij zou de zaligheid niet verkregen hebben" En zo hebben ook andere Kerkvaders, nog lange tijd daarna, hetzelfde geleerd, zoals blijkt bij Bernardus, die zegt in zijn 22ste preek over het Hooglied: „Wie over zijn zonden aangedaan, hongert en dorst naar de gerechtigheid, die gelove in U (o, Christus!), Die den goddeloze rechtvaardigt; en *door het geloof* alleen gerechtvaardigd zijnde, zal hij vrede bij God hebben." Op de vaste grond van Gods Woord en overeenkomstig de leer van de heilige, orthodoxe Kerkvaders spreekt ook de Ned. Herv. Kerk in haar Geloofsbelijdenis (Vgl. Art. 22, en D.L., I. verwerp. der dwal., par. 3).

ZONDAG 24.

Weerlegging van de leer van de rechtvaardiging uit de werken.

Zoals degenen die de muren van de stad Jeruzalem opbouwden, met de ene hand werkten en met de andere hand de wapens vasthielden om zich te verdedigen tegen degenen, die de opbouw wilden beletten, Neh. 4 : 17: zo is het ook de plicht der trouwe leraars, die Gods Kerk werkelijk zullen stichten en opbouwen, 1 Kor. 3 : 9v., om niet alleen de gezonde leer tot stichting der Gemeente voor te stellen, maar ook degenen die haar tegenspreken, te weerleggen, Tit. 1 : 9.

Dit voetspoor volgt ook de Catechismus. Want nadat de rechtzinnige leer van de rechtvaardigmaking des mensen in de vorige Zondagsafdeling verklaard werd, v, elke in alle tijden vele tegensprekers gehad heeft, zo worden die nu in deze Zondag weerlegd en bestreden. En daar de tegensprekers van deze leer inzake dit stuk zeer schandelijke dwalingen drijven, waarvoor de Kerk gewaarschuwd en waartegen zij gewapend dient te worden — aangezien zij hun dwalingen met tal van ongegronde redenen trachten voort te planten en te verdedigen — zo worden in deze Zondag zeer geschikt 1. de *dwalingen weerlegd*, welke in dit stuk van de rechtvaardigmaking de voornaamste zijn, Vraag 62; 2. *geantwoord op de voornaamste tegenwerpingen*, die zowel ten gunste van de dwalingen, als tegen de gezonde leer worden aangevoerd, Vraag 63 en 64.

Vraag 62: Maar waarom kunnen onze goede werken niet de gerechtigheid voor God zijn, noch een stuk daarvan?

Antwoord: Daarom dat de gerechtigheid, die voor Gods gericht bestaan kan, gans volkomen en der Wet Gods in alle stukken gelijkvormig zijn moet a); en dat ook onze beste werken in dit leven alle onvolkomen en met zonde besmet zijn b).

- a. Deut. 27 : 26; Gal. 3 : 10 en Jak. 2 : 10.
- b. Ps. 143 : 2; Jes. 64 : 6 en Dan. 9 : 5 en 18.

Verklaring van Vraag 62.

Tot dusverre hebben wij uiteengezet, waarom en hóe wij door het geloof alleen gerechtvaardigd worden. En daar het niet afdoende is, om de fundamenteën van de christelijke leer voor te stellen, maar het ook nodig is om de valse leer te weerleggen, wordt ná de leer van de rechtvaardigmaking van de mens voor God, (op grond van Gods Woord op schriftuurlijke wijze in de Catechismus verklaard) de valse leer, die hiermee in strijd is, weerlegd. In verband daarmee wordt in deze Vraag aan de orde gesteld, *waarom wij niet door de werken, of ten dele door het geloof én ten dele door de werken gerechtvaardigd kunnen worden*. Tot verklaring van dit Antwoord moeten wij naast de getuigenissen van de Heilige Schrift en de al eerder vermelde bewijzen tegen de Rooms-katholieken, ook nog op het volgende letten:

1. Dat al onze werken onvolmaakt zijn. Want wij laten vele dingen na, die wij verplicht zijn te doen, en wij doen vele dingen, die wij behoorden na te laten. Bovendien mengen wij onder de goede werken die wij doen, ook veel verkeerde,

en doen wij de goede werken op een verkeerde manier; zoals de profeet Jesaja in hoofdstuk 64 : 6 verklaart: „Doch wij allen zijn als een onreine, en al onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijc kleeid; en wij allen vallen af als een blad, en onze misdaden voeren ons henen weg als een wind.” Welnu, de onvolkomen werken kunnen geen volmaakte gerechtigheid zijn, zoals de Wet die van ons eist, Deut. 27 : 26, vgl. met Gal. 3 : 10: „Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve.” Jakobus verklaart dit zeer juist in Jak. 2 : 10: „Wie de gehele Wet zal houden en in één zal struikelen, die is schuldig geworden aan alle” (Vgl. N.G.B., art. 24).

2. Ook al waren onze werken volmaakt, dan zijn wij ze toch schuldig te doen; en dus kunnen wij daarmee niet de vroegere schulden voldoen, Luk. 17 : 10: „Alzo ook gij, wanneer gij zult gedaan hebben al hetgeen u bevolen is, zo zegt: Wij zijn onnutte dienstknechten; want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen.”

3. De goede werken zijn geen werken van ons, maar van God, Die ze in ons werkt, Fil. 2 : 13.

4. Ze zijn tijdelijk, en er bestaat geen overeenkomst of vergelijking tussen die tijdelijke werken en de eeuwige goederen; en tussen loon en verdienste behoort overeenstemming te zijn.

5. De goede werken komen voort uit het geloof en uit de rechtvaardigmaking. Daarom kunnen ze daar dus geen oorzaak van zijn.

6. Want anders zouden wij iets hebben, waarop wij ons zouden kunnen beroemen, in strijd met hetgeen de Heilige Schrift zegt in Ef. 2 : 9: „Niet uit de werken, opdat niemand roeme.”

7. Ons geweten zou dan van de zékere troost beroofd zijn, Rom. 4 : 16: „Daarom is zij uit het geloof, opdat zij naar genade zij; ten einde de belofte vast zij al den zade.” (Vgl. N.G.B., art. 23). In de Oratie aan keizer Maximiliaan II wordt zeer terecht gezegd, dat het Artikel van de rechtvaardigmaking alleen de verslagen harten, die zuchten onder hun zondepak en Gods toorn, kan vertroosten en oprichten.

8. Ook zou Christus dan tevergeefs gestorven zijn, Gal. 2 : 21: „Indien de rechtvaardigheid door de Wet is, zo is dan Christus tevergeefs gestorven.”

9. De weg der zaligheid zou niet één en dezelfde zijn in beide Testamenten, indien Abraham alleen door het geloof gerechtvaardigd werd, zoals dat geschreven staat in Rom. 4 : 1-3, en als wij thans door de werken — alleen, of met het geloof vergezeld — gerechtvaardigd zouden worden.

10. Tenslotte zou Christus dan geen volkomen Zaligmaker zijn, aangezien er dan buiten Hem een deel van onze rechtvaardigheid gevonden zou worden. En dit is in strijd met de N.G.B., art. 22.

(Lansbergen: Uit al deze opmerkingen volgt dan dit vaste en noodzakelijke besluit, dat onze goede werken niet zijn, noch zijn kunnen onze gerechtigheid voor God, noch een deel daarvan. En dit hebben de allerheiligsten steeds beleden, door met deze conclusie in te stemmen. Want zo spreekt Job in Hfdst. 9 : 2v. en 20: „Waarlijk, ik weet dat het zo is; want hoe zou de mens rechtvaardig zijn bij God? Zo Hij lust heeft om met hem te twisten, niet één uit duizend zal hij Hem beantwoorden. Zo ik mij rechtvaardig, mijn mond zal mij verdoemen; ben ik oprecht, Hij zal mij toch verkeerd verklaren”; en in Hfdst. 15 : 14-16: „Wat is de mens, dat hij zuiver zou zijn? en die geboren is van een vrouw, dat hij rechtvaardig

zou zijn? Zie, op Zijn heiligen zou Hij niet vertrouwen, en de hemelen zijn niet zuiver in Zijn ogen. Hoeveel te meer is een man gruwelijk en stinkende, die het onrecht indrinkt als water?" En David zegt in Ps. 130 : 3: „Zo Gij, HEERE, de ongerechtigheden gadeslaat: Heere, wie zal bestaan?"; en in Ps. 143 : 2: „En ga niet in het gericht met Uwen knecht; want niemand die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn." Zo spreekt ook Daniël in Hfdst. 9 : 18: „Wij werpen onze smekingen voor Uw aangezicht niet neder op onze gerechtigheden, maar op Uwe barmhartigheden, die groot zijn." Als zó de allerheiligste dienaren van God, met wie de allerheiligsten onder ons niet te vergelijken zijn, het oordeel Gods hebben afgebeden, laat ons dan daaruit afleiden, wat ook wij behoren te doen.

Deze waarheid is zo helder en klaar, dat zelfs enkele voorname Roomse (kerk)leraars ze rondborstig hebben beleden; zoals o.a. kardinaal Conthrenus; in zijn traktaat over de Rechtvaardigmaking zegt hij:

„Aangezien wij door het geloof tot tweeërlei rechtvaardigheid geraken, n.l. tot een rechtvaardigheid in ons, en een liefde en genade, waardoor wij de Goddelijke natuur deelachtig worden; én tot de rechtvaardigheid van Christus, die ons geschonken en toegerekend wordt, omdat wij Christus ingelijfd zijn en wij Hem aandoen, zo blijft nog over te onderzoeken, op welke van beide wij moeten steunen, om te weten, dat wij voor God gerechtvaardigd worden, d.w.z. voor heilig en rechtvaardig gehouden worden. Ik houd het er ten enenmale voor, dat het godvruchtig en christelijk gezegd wordt, dat wij a.h.w. steunen (steunen, zeg ik) moeten op een bestendige zaak, die ons stellig staande houdt, n.l. op de gerechtigheid van Christus, die ons geschonken wordt; en niet op de heiligheid en genade in ons. Want deze onze gerechtigheid is slechts begonnen en nog onvolmaakt, die er ons niet voor kan bewaren, dat wij in vele struikelen en nog regelmatig zondigen. Daarom — zo vervolgt hij — kunnen wij voor Gods aangezicht, vanwege deze onze rechtvaardigheid, niet voor rechtvaardig en goed gerekend worden, zoals het Gods kinderen paste om goed en heilig te zijn. Maar Christus' gerechtigheid die ons geschonken is, is een waarachtige en volmaakte gerechtigheid, die ten enenmale aangenaam is in Gods ogen, en waarin niets is dat God zou kunnen vertoornen en Hem niet hoogst welgevallig zijn zou. Alleen dus op deze grond, die zeker en bestendig is, moeten wij steunen, en geloven dat wij deswege alleen voor God gerechtvaardigd, d.w.z. voor rechtvaardig gehouden en verklaard worden."

Zelfs kardinaal Bellarminus, die al zijn krachten er lange tijd voor ingespannen had om 's mensen verdiensten — tegenover Gods genade — met tal van sofismen te drijven en te handhaven, belijdt tenslotte, „dat, als het erop aankomt, het 't allerveiligste is, vanwege de onzekerheid van onze eigengerechtigheid en vanwege het gevaar van ijdele eer ..., dat men al zijn vertrouwen alleen moet stellen op Gods barmhartigheid en goedertierenheid." Hier belijdt dus die roomse Goliath ten volle, dat de leer van de Gereformeerde Kerk, die de mensen leert om al hun vertrouwen alleen te stellen op Gods loutere genade, de veiligste en zekerste is; en dat de Roomse leer van de verdienstelijkheid der werken onzeker en gevaarlijk is.

Laat ons daarom hieruit leren, om onze ogen zo op het oordeel Gods te slaan, dat wij veel liever beven dan ons ijdelijk verheffen. Want al gebeurt het licht, als de vergelijking onder mensen plaatsheeft, dat een ieder iets meent te hebben, dat een ander niet behoort te verachten, toch, als wij tot Gods gerechtigheid komen, zal ons vertrouwen dan dadelijk bezwijken en vergaan. Want zoals het gezicht van onze ogen, zolang het de dingen hier beneden aanschouwt, daaraan bepaalde bewijzen ontleent voor een scherp gezichtsvermogen, maar wanneer het tot de zon

opgeheven wordt, het door haar al te sterke glans totaal verduisterd wordt, zo vergaat het ook onze ziel, als die voor Gods gerechtigheid gebracht wordt. Laten wij onszelf dan niet met een ijdel vertrouwen bedriegen! Want als door zulke vermaningen onze hoogmoed niet bedwongen kan worden, dan zal de Heere ons antwoorden met de woorden die Hij vroeger tot de Farizeeën sprak: „Gij zijt het, die uzelfen rechtvaardigt voor de mensen; maar God kent uw harten; want dat hoog is onder de mensen, is een gruwel voor God", Luk. 16 : 15).

Tegenwerping: Tien gulden zijn een deel van honderd gulden bij het betalen van schuld. Daarom kunnen, hoewel ze onvolmaakt zijn, onze goede werken toch wel een deel uitmaken van onze betaling en rechtvaardigheid voor God.

Antwoord: Dit voorbeeld ligt op een heel ander vlak („is zeer ongelyk"). Want, 1. zijn tien gulden een geheel en volmaakt deel van honderd gulden, welk deel, bij vermenigvuldiging met tien, de hele som der schuld oplevert. Maar onze werken zijn niet een geheel, maar een onvolmaakt deel van de gerechtigheid of gehoorzaamheid, die wij aan God schuldig zijn; welk deel, al werd het honderdduizendmaal vermenigvuldigd, toch nooit en te nimmer de volledige som zal kunnen uitmaken. Bovendien kunnen tien gulden door de schuldheer ontvangen worden als een deel van de schuld, omdat er hoop op betaling bestaat voor de andere delen. Maar onze goede werken worden door God niet geaccepteerd als een deel der gerechtigheid. Want er bestaat geen enkele hoop voor, dat wij een volkomen betaling zullen kunnen doen; en al wat onvolkomen is, wordt door de Wet verdoemd.

Bezwaren der Rooms-katholieken tegen de rechtvaardigheid des geloofs, ten voordele van de rechtvaardigheid der goede werken.

Vraag 63: Hoe! Verdienen onze goede werken niet, die God nochtans in dit en in het toekomstige leven wil belonen^{a)} ?

Antwoord: Deze beloning geschiedt niet uit verdienste, maar uit genade b).

- a. Matth. 5 : 12, en 10 : 42; Luk. 6 : 35; Rom. 2 : 6 en 1 Kor. 3 : 8.
- b. Matth. 20 : 1; Luk. 17 : 10; 1 Kor. 9 : 16-18; 2 Tim. 1 : 16 en 18; Rom. 6: 23.

Verklaring van Vraag 63.

Lansbergen. Dit is het *eerste* bezwaar tegen de besproken leer. Het is ontleend aan het loon dat God aan hen belooft, die ijverig zijn in goede werken, en zulks zowel in dit, als in het toekomstige leven. Sommigen willen daaruit besluiten tot de rechtvaardigheid der werken, omdat zij zich verbeelden, dat, waar loon is, ook noodzakelijk verdienste moet zijn. Het *antwoord* luidt: Het is wel waar, dat God loon belooft aan de Godzaligen, wanneer zij goede werken gaan doen; zoals men zien kan in Matth. 5 : 12 en 10 : 42, Luk. 5 : 35 en 14 : 13, Rom. 2 : 6, 1 Kor. 3 : 8 en op andere plaatsen. Maar wanneer God belooft dat Hij de goede werken belonen wil, dan wordt het woordje „loon" in oneigenlijke zin bedoeld. Want feitelijk is loon een verplichte vergoeding voor enig werk, die met de rechtvaardigheid overeenkomt. En waar zo'n loon is, daar is ook steeds *verdienste*; en dat wordt een onverplicht werk genoemd, dat men volgens de orde der rechtvaardigheid verplicht is te belonen.

- 1) Bastingius. Zulke verdiensten schrijft de Heilige Schrift ons nergens toe. De

Latijnse theologen en ook enkele oudere godgeleerden hebben het woord „verdienen” vaak in oneigenlijke zin gebruikt, voor „*verkrijgen*” en het woord „*verdiens*te” voor een goed werk. Het is dus door hen aanvankelijk niet zo verstaan als het later opgevat werd temidden van de duisternis van het *pausdom*. Want toen hebben de mensen hun verdiensten voor God (in aanmerking) willen brengen, om overeenkomstig hun waarde met Hem een geding aan te gaan en Hem met hun vergeldingen en voldoeningen te strelen en tevreden te stellen. Nu zeg ik, dat — al is het aanvankelijk niet zo bedoeld, als het later het geval was — zij toch de christenheid en de zuiverheid des geloofs geen goede dienst bewezen hebben, toen zij deze woorden *verdienen* en *verdiens*ten op de menselijke werken gingen toepassen, om die voor Gods gericht vergolden te krijgen. Als men n.l. bij de Heilige Schrift gebleven was, zouden wij daar nu niet over hebben te twisten. In oneigenlijke zin wordt ook loon een beloning genoemd, die men niet verschuldigd is (te geven), zoals men wel loon geeft zonder dat er gewerkt werd, of dat men meer loon geeft dan er gepresteerd werd. Dit komt ook meermalen onder de mensen voor. Want hoewel men dan de beloningen niet overeenkomstig de verdiensten geeft, noemt men ze toch „loon.” Maar met een nog veel oneigenlijker uitdrukking wordt het eeuwige leven een loon voor onze arbeid of werken genoemd. Want geen enkel schepsel kan bij God ook maar iets verdienen, en het eeuwige leven is een genadegift van God, Rom. 6 : 23.

Lansbergen. Zo belooft God ons dus het eeuwige leven als een loon, niet uit verdienste, maar uit genade, als een genadige vergelding om-niet, En dit laat zich met vele teksten uit de Heilige Schrift aantonen: Ef. 2 : 8v.: „Want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme”; Tit. 3 : 5: „Hij heeft ons zalig gemaakt, niet uit de werken der rechtvaardigheid die wij gedaan hadden, maar naar Zijn barmhartigheid”, en 2 Tim. 1 : 9: „Die ons heeft zalig gemaakt en geroepen met een heilige roeping; niet naar onze werken, maar naar Zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus vóór de tijden der eeuwen.”

Daaruit blijkt wel, dat onze werken geenszins iets verdienen. Daartoe strekt ook de gelijkenis, die de Heere Jezus in het Evangelie ons Zelf voorstelt, Matth. 20 : v. Want het loon wordt gegeven aan mensen, die het niet verdiend hebben, en die maar een enkel uur gewerkt hadden, en dat zonder enige overeenkomst (beding); en aan hen die de hitte des daags verdragen hadden, wordt ook niet meer gegeven. Wat wil Christus met dit verhaal anders te kennen geven, dan dat God aan niemand iets verplicht is, en dat ook de mensen niet zorgeloos of goddeloos. Maar de leer van de rechtvaardigmaking door het geloof alléén maakt wel zorgeloos en goddeloos.

Lansbergen. Het *antwoord* heeft twee onderdelen:

1. Allereerst wordt ontkend, dat de leer der rechtvaardigmaking des geloofs zorgeloze mensen maakt. Want dat wordt ons in Ps. 130 : 4 geleerd: „Maar bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt.” Met die woorden wil de profeet David aangeven, dat de genadige kwijtschelding der zonden geen reden en oorzaak is tot goddeloosheid, maar juist een reden is om God te dienen en te vrezen. En ook de apostel zegt in Rom. 6 : 1: „Wat zullen wij dan zeggen? Zullen wij in de zonde blijven, opdat de genade te meerder worde?” Zoals ook de apostel Johannes, toen hij de leer der rechtvaardigmaking had voorgesteld, zegt: „Mijne kinderkens, ik schrijf u deze dingen, opdat gij niet zondigt”, 1 Joh. 2 : 1. Want beide Apostelen bedoelen daarmee, dat door de leer van de rechtvaardigmaking geenszins aanleiding gegeven wordt tot

zondigen bij degenen, die waarachtig door het geloof gerechtvaardigd zijn, maar dat zij daardoor daarentegen krachtig worden opgewekt tot een haten en vlieden van de zonden. Dus veroorzaakt deze leer van de rechtvaardigmaking des geloofs geen vleeselijke zorgeloosheid uit zichzelf of krachtens haar aard, maar dit is te wijten aan de verkeerdheid en schuld der mensen, die de vrijheid misbruiken tot een deksel voor het vlees, zoals Petrus zegt in 1 Petrus 2 : 16. Want van zichzelf wekt deze leer in de wedergeborenen een vlijt om God te gehoorzamen en Hem dankbaarheid te bewijzen.

2. De reden daarvan wordt erbij genoemd: aangezien „het onmogelijk is, dat, zo wie Christus door een waar geloof ingeplant is, niet zou voortbrengen vruchten der dankbaarheid", zoals er in Matth. 7 : 18 geschreven staat: „Een goede boom kan geen kwade vruchten voortbrengen", en in Joh. 15 : 5: „Die in Mij blijft en Ik in hem, die draagt veel vrucht.”

Lansbergen. Deze reden is ontleend aan de aard en natuur van het rechtvaardigende geloof. Want dat is a.h.w. wortel of boom, waarvan de goede werken voortkomen. Daarom zijn de *Roomsen* in hoge mate ernaast, als zij denken dat er door de leer der rechtvaardigmaking een weg gebaad wordt tot allerlei zonden. Want wij spreken niet over een geloof, dat de goede werken mist. Maar wij zeggen dit, dat het geloof en de goede werken met een onafscheidelijke band aanéén verbonden zijn, en dat wij toch niet door de werken, maar door het geloof gerechtvaardigd worden. En dit laat zich zeer gemakkelijk verklaren, als wij ons tot Christus wenden, tot Wie ons geloof zich uitstrekt. Want waarom worden wij door het geloof gerechtvaardigd? Omdat wij daardoor Christus ingelijfd worden en deel krijgen niemand iets bij Hem verdienen kan! Zeer duidelijk verklaart de Heere dit Zelf in Luk. 17 : 10: „Wanneer gij zult gedaan hebben al hetgeen u bevolen is, zo zegt: Wij zijn onnutte dienstknechten; want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen.” Met die woorden bedoelt Hij (te zeggen), dat zelfs de allerbeste en volmaaktste onderhouding der Wet bij God eigenlijk geen loon verdient. En hoe zouden wij trouwens met onze werken bij God iets kunnen verdienen, aangezien Hij Zelf de Auteur en Werkmeester is van al onze goede werken, Fil. 2 : 13: „Want het is God Die in u werkt beide het willen en het werken naar Zijn welbehagen.” Zo kroont dus God in ons uit genade niet Ons werk, maar Zijn *eigen* werk. Want het onze wordt met tal van vuilheden bezoedeld. Daarom dwalen de *Roomsen* zo erg, als zij op grond van het woordje „loon" tot hun (eigen) verdiensten willen besluiten. Want dit loon wordt slechts uit genade gegeven. En daarom zegt de Apostel zeer terecht in Rom. 11 : 35: „Of wie heeft Hem eerst gegeven en het zal hem weder vergolden worden?"

En toch mag niemand daaruit de conclusie trekken, dat de Heere ons bedriegt of met ons de spot drijft, Want deze genadige en onverdiende vergelding noemt Hij met de naam „loon":

1. opdat Hij daarmee zou aanduiden, dat onze goede werken Hem aangenaam zijn_ en behagen;
2. om ons te Ieren dat, hoewel deze beloning om-niet gegeven wordt, ze toch alleen aan hen, die strijden en ijverig hun best doen, voorgesteld wordt;
3. omdat Hij het ons zo stellig geven zal, alsof wij het verdiend hadden. En tenslotte: Daar het hard en zwaar is, om zichzelf te verloochenen en Christus' kruis op de schouders te nemen, komt Hij, als een milde Vader, met deze manier van spreken onze zwakheid te hulp, opdat wij daardoor zouden aangespoord worden om de moed niet op te geven (vgl. N.G.B., art, 24).

Vraag 64: Maar maakt deze leer geen zorgeloze en goddeloze mensen?

Antwoord: Neen zij ^a), want het is onmogelijk dat, zo wie Christus door een waar geloof is ingeplant, niet zou voortbrengen vruchten der dankbaarheid b).

- a. Ps. 130 : 4, Luk. 1 : 73-75, Rom. 6 : v.; 11 : 18-20, Ef. 1 : 4, Fil. 2 : 12v., Tit. 2 : 1v., 1 Joh. 1 : 9 en 2 : 1.
b. Matth. 7 : 18 en Joh. 15 : 5.

Verklaring van Vraag 64.

Dit is het *tweede* bezwaar van de Rooms en betreffende de gezonde leer van de rechtvaardigmaking, zoals die pas uiteengezet is. Dit bezwaar kan aldus worden omschreven: De ware leer der rechtvaardigmaking maakt aan Zijn gerechtigheid, precies zoals een rank in de wijnstok het sap of vocht van de wijnstok, of een scheut het sap van de boom waar ze ingeënt is, deelachtig wordt. En wanneer wij aan de gerechtigheid van Christus deel krijgen, kan het niet anders, of wij moeten tevens ook in ons de kracht der heiligmaking bevinden. Want Christus is ons niet alleen tot rechtvaardigheid, maar ook tot heiligmaking gegeven, zoals de Apostel nadrukkelijk verklaart in 1 Kor. 1 : 30. Daarom is het openbaar, dat Christus niemand rechtvaardigt, of Hij maakt hem tevens heilig. Want als wij Christus deelachtig worden, krijgen wij niet alleen aan Zijn gerechtigheid, maar ook aan Zijn heiligmaking deel (vgl. N.G.B., art. 24).

Eerste tegenwerping. Men dient ook de dingen te vermijden, die om de een of andere toevallige omstandigheid verkeerd zijn. Daarom dient ook deze leer vermeden te worden, aangezien ze — al is het ook niet door haarzelf — toch door een bepaalde toevalligheid voor de mens verkeerd is.

Antwoord: Men dient de dingen te mijden, ook die toevallig verkeerd zijn tenzij er een nog belangrijker reden is waarom men ze niet behoort los te laten, maar vast te houden en te leren, hetgeen voor sommigen door hun eigen schuld verkeerd zou zijn. Maar op dit punt zijn er gewichtige en zeer noodzakelijke redenen, waarom deze leer onderwezen en niet losge laten moet worden, n.l. 1. Gods gebod en eer, en 2. de zaligheid van de uitverkorenen.

Tweede tegenwerping. Uit deze leer van de rechtvaardigmaking der gelovigen zou volgen, dat men de toekomstige zonden niet zou behoeven te ontvluchten. Want ze kunnen immers geen schade doen, omdat Christus voor alle (zonden) betaald heeft, En wat niet schaden kan, hoeft men niet te ontvluchten. Maar aangezien het zeer ongerijmd is om zoiets te beweren, moet het een zeer ongerijmde leer zijn, waar dit uit zou volgen.

Antwoord:

1. Men behoeft niet te ontvluchten wat niet schaden kan, n.l. hetzij dat men het zou ontvluchten, ja dan neen, Maar de toekomstige zonden doen de gelovigen geen schade, als men ze ijverig tracht te vermijden. Maar hun berokkenen ze veel schade, die ze niet proberen te vermijden.
2. Ook al zouden de zonden niet kunnen schaden, dan hebben de Godzaligen toch nog grote oorzaak om de zonden te vermijden, n.l. omdat zij daardoor God zouden vertoornen. Want hoewel Gods kinderen niet zien op de hun voorgestelde straffen, als zij zondigen, toch willen en proberen zij ijverig de zonden te ontvluchten, opdat zij God, hun Vader, niet zouden vertoornen.
3. De zonden schaden ook, want 1^e wordt God erdoor vertoornd; 2e beroven ze ons van de gelijkvormigheid met God, en 3e onderwerpen ze ons aan tijdelijke en ook

aan de eeuwige straffen, als men zich niet van harte bekeert.

Derde tegenwerping. Men moet geen leer aanvaarden, die niet in de Heilige Schrift geleerd wordt, Dat wij nu door het geloof alléén gerechtvaardigd worden, is een leer, die in de Heilige Schrift niet voorkomt. Daarom moet men dat niet aannemen.

Antwoord: Men moet geen enkele leer aanvaarden, die niet in de Heilige Sc^hrift Woordelijk of inhoudelijk geleerd wordt. Maar hoewel nu de leer dat wij door het geloof alléén gerechtvaardigd worden, in de Schrift niet met. tal van woorden uitgedrukt wordt, toch wordt ze er naar haar inhoud zeer duidelijk geleerd, wanneer n.l. andere dingen — waarin men zijn rechtvaardigheid zou kunnen stellen — van de rechtvaardigheid worden uitgesloten; zoals er gezegd wordt, dat wij gerechtvaardigd worden om niet, uit zijn genade, Rom. 3 : 24; zonder de werken der Wet, vers 28; Gal. 2 : 16; zonder de Wet, Rom. 3 : 21; niet uit ons, niet uit de werken, Ef. 2 : 8v.; niet uit de werken der rechtvaardigheid die wij gedaan hebben, Tit. 3 : 5; en wanneer van het bloed van Jezus Christus gezegd wordt, dat het ons reinigt van alle zonden, 1 Joh. 1 : 7. Want het is precies hetzelfde om gerechtvaardigd te worden door het geloof alleen, als door het bloed van Christus, zonder enige verdienste onzerzijds, alleen ontvangende en gelovende, en niet verdienende noch door het geloof noch door andere werken. En om welke reden men het woord „alleen" handhaven moet, is al eerder in den brede verklaard.

Vierde tegenwerping. Hetgeen niet alleen is, dat rechtvaardigt niet alleen. Het geloof is niet alleen. Dus rechtvaardigt het niet alleen.

Antwoord. Als de conclusie juist opgevat wordt, zoals het op deze wijze behóorde opgevat te worden, n.l.: het geloof alléén rechtvaardigt niet! dan geven wij dat helemaal toe. Maar als het in deze zin verstaan wordt: Het geloof alléén heeft niet de macht om te rechtvaardigen of Christus' verdiensten te ontvangen, dan kan dit daaruit niet geconcludeerd worden. Ook is de stelling niet waar, dat hetgeen niet alleen is, ook niet alleen rechtvaardigen kan. Want ik kan wel alleen in de kamer spreken, al ben ik niet alleen, maar al zijn er ook anderen met mij in die kamer. En een zaak kan heel goed niet alleen zijn, maar noodzakelijk met andere zaken gepaard gaan, en kan dan toch een eigen vermogen of werking bezitten. Zoals de wil, die nooit alleen bestaat, maar steeds bij het verstand is, toch alleen de macht heeft om te willen. 's Mensen ziel is niet alleen, maar met het lichaam verbonden, en toch heeft zij alleen verstand. Het scherp van een mes is niet alleen, maar is met het heft verenigd, en toch snijdt het scherp alleen. Daarom wordt het woord „alleen" in de conclusie op een bedrieglijke wijze gevoegd bij het woord „rechtvaardigen", waarmee het niet verbonden mag worden in de eerste zin. Want dan is het verkeerd ¹⁾, n.l. als men zegt: Wat niet alleen is, dat rechtvaardigt niet alleen.

Vijfde tegenwerping. Zonder hetgeen noodzakelijk vereist wordt in hen die gerechtvaardigd zullen worden, maakt het geloof niet rechtvaardig. De goede werken worden noodzakelijk vereist in degenen, die gerechtvaardigd zullen worden. Dus maakt het geloof alléén, zonder de goede werken, niet rechtvaardig, en derhalve ook niet alléén.

Antwoord: Ook hier weer hetzelfde bedrog! Omdat het woordje „zonder" hier twijfelachtig geplaatst wordt, (zonder dat men weet n.l.) waarmee het verbonden moet worden. Hetgeen vereist wordt in degenen die gerechtvaardigd worden, maakt wanneer het niet met geloof gepaard gaat — ook niet rechtvaardig. Echter, hoewel het geloof niet alleen is, maar steeds krachtig werkt door de liefde en de

goede werken, en dus daarmee steeds vergezelschap is, zo maakt het (geloof n.l.) toch alleen rechtvaardig, d.w.z. het ontvangt en eigent zich alleen de verdiensten van Christus toe. Bovendien moet men ook op de juiste wijze uiteenzetten de uitspraak, n.l. dat de goede werken noodzakelijk vereist worden in hen, die gerechtvaardigd zullen worden. Nu wordt het *geloof* en de *goede werken* vereist in degenen die gerechtvaardigd zullen worden, maar *niet* op *dezelfde* manier; het geloof n.l. als een noodzakelijk instrument, dat de gerechtigheid, in het Evangelie voorgesteld, aanneemt, en de goede werken als *vruchten des geloofs* en als bewijzen der dankbaarheid jegens God. Want het geloof zonder de goede werken is dood, en het wordt alleen dáaraan gekend. Op deze wijze moet men dit verstaan. Want anders is het niet waar. Want de goede werken worden niet in degenen die gerechtvaardigd worden, vereist als een oorzaak voor, of verdienste van de rechtvaardigmaking. Want dan zouden ze aan de rechtvaardigmaking voorafgaan, zoals de oorzaak voorafgaat aan hetgeen ze bewerkt; en dat is (hier) niet zo. Ook worden de goede werken *niet* vereist als een *instrument* voor de rechtvaardigmaking. Want alleen het geloof neemt de rechtvaardigheid van Christus aan. En om alle twijfel buiten te sluiten, zeggen wij met Augustinus, dat de werken niet vereist worden tot rechtvaardigmaking. Hijzelf schrijft: De goede werken gaan niet vooraf in degenen die gerechtvaardigd zullen worden, maar zij volgen hij degenen die al gerechtvaardigd zijn. Daarom is het juist uitgedrukt, dat de goede werken vereist worden bij hen die gerechtvaardigd zijn, en niet bij die nog gerechtvaardigd zullen worden.

Zesde tegenwerping. Wie door twee dingen gerechtvaardigd wordt, die wordt niet gerechtvaardigd door één alleen. Nu, wij worden door twee dingen gerechtvaardigd, n.l. door het geloof en door Christus' verdiensten. Daarom worden wij niet door het geloof alléén gerechtvaardigd.

Antwoord: Wie op één en dezelfde manier door twee dingen gerechtvaardigd wordt, die wordt niet door diezelfde manier alleen gerechtvaardigd. Maar wij worden op verschillende wijze door twee dingen gerechtvaardigd, n.l. door het geloof bij wijze van instrument, en door Christus' verdiensten, als de voornaamste oorzaak om ons te rechtvaardigen, en die God beweegt om ons rechtvaardig te maken.

Zevende tegenwerping. Kennis maakt niet rechtvaardig. Het geloof is kennis. Daarom maakt dat niet rechtvaardig.

Antwoord: Een blote kennis alleen maakt niet rechtvaardig. Maar het geloof is wel kennis, maar toch geen blote kennis, maar ze gaat gepaard met een vertrouwen des harten, zodat het geloof terecht een vertrouwende kennis mag heten. Nu zijn kennis en vertrouwen zeer verschillend. Want de kennis zit in het verstand, en het vertrouwen woont in de wil en het hart; en het is niet alleen een wetenschap van een zaak, maar ook een opzettelijke verkiezing, om hetgeen dat men weet, te doen, of zich toe te eigenen en zich daarin te verheugen en gerust te stellen. Zo betekent in God geloven: niet slechts God kennen, maar ook op Hem zijn vertrouwen stellen. Want de duivel bezit ook wel kennis van God en van Zijn beloften, maar zonder vertrouwen. Daarom is zijn kennis niet een rechtvaardigend, maar slechts een historisch geloof. En daarvan zegt Jakobus in Hfdst. 2 : 19: „De duivelen geloven het ook en zij sidderen.” Wij geven de Roomsen gaarne toe, dat zulk een kennis niet rechtvaardigt, maar dat doet wel de kennis, die met vertrouwen gepaard gaat.

Achtste tegenwerping. In Jak. 2 : 24 staat geschreven: „Ziet gij dan nu dat een mens uit de werken gerechtvaardigd wordt en niet alleenlijk uit het geloof?”

Daarom maakt het geloof alléén niet rechtvaardig.

Antwoord. Beide woorden, „rechtvaardigen” en „geloof”, worden hier door Jakobus anders bedoeld en verstaan dan ze door de apostel Paulus in de leer der rechtvaardigmaking gebruikt worden. Want:

I. hij spreekt niet van 's mensen rechtvaardiging voor God — waarover Paulus handelt in Rom. 3 : 4, en waarover wij het nu hebben — maar over die voor de mensen; d.w.z. hij spreekt over het uiterlijke betoon en bewijs van de innerlijke rechtvaardigheid, te weten: hoe de mens uiterlijk voor de medemensen bewijzen en verklaren kan, dat hij innerlijk voor God werkelijk gerechtvaardigd is. Dit, zo zegt hij, kan niet geschieden door het geloof alléén, maar ook, ja voornamelijk door de werken. Want het geloof kan niet gezien worden, maar de werken zijn wel zichtbaar. Daarom moet het geloof door de werken vertoond en verklaard worden. En dat dit de bedoeling van Jakobus is, wordt bewezen: 1. omdat hij in vers 18 zegt: „Toon mij uw geloof uit uwe werken.” Toon dat, zo zegt hij tegen mij die namelijk een mens ben. Daarom spreekt hij over de bewijzen van het geloof en van de rechtvaardigheid voor God. Ten 2e, omdat hij in vers 21 zegt: „Abraham onze vader, is hij niet uit de werken gerechtvaardigd, als hij Izaak zijn zoon geofferd heeft op het altaar?” Dit laat zich niet verstaan van de rechtvaardigmaking voor God.

Want:

a. de Historie getuigt, dat *Abraham* al lang voordat hij zijn zoon offerde, door God rechtvaardig verklaard is.

b. Paulus leert op grond van de Heilige Schrift, in Rom. 4, dat Abraham niet door de werken, maar door het geloof voor God gerechtvaardigd is.

c. Het offer van Izaak is geen volkomen vervulling der Wet, maar slechts een enkele daad geweest. Daarom kon ze geen volkomen rechtvaardigheid zijn, noch Abraham voor God rechtvaardigen. Zo is het dus duidelijk, dat Jakobus dit wil zeggen, n.l. dat Abraham wel door het geloof gerechtvaardigd was voor God, zoals de Schrift getuigt in Gen. 15 : 6: „En hij geloofde in den HEERE, en Hij rekende het hem tot gerechtigheid”, maar dat hij door de werken en gehoorzaamheid aan God, zijn geloof en rechtvaardigheid voor de mensen betoond en bewezen heeft, Daarom roept de Engel in Gen. 22 : 12 uit: „Nu weet Ik, dat gij God vrezende zijt.”

II. Jakobus spreekt hier niet, zoals Paulus (wel), over het ware en levende geloof, als hij zegt, dat wij daardoor niet gerechtvaardigd worden, maar over een dood geloof; en dat is een blote kennis zonder vertrouwen en goede werken. Dit blijkt uit Jak. 2 : 17: „Alzo ook het geloof, indien het de werken niet heeft, is bij zichzelf dood.” En in vers 19 kent hij aan de duivelen ook zo'n geloof toe, en toch hebben die stellig het rechtvaardigmakend geloof niet. Tenslotte vergelijkt hij dit geloof, waardoor — naar hij zegt — wij niet alleen gerechtvaardigd worden — bij een lichaam zonder geest, d.w.z. bij een dood lichaam, vers 26. Maar zodanig, is het rechtvaardigende geloof niet, Onze Oude Statenvertalers zeggen in 't kort, wanneer in Jak. 2 : 24 van de mens gezegd wordt, dat hij gerechtvaardigd wordt uit de werken, d.w.z. dat van hem verklaard en bewezen wordt, dat hij gerechtvaardigd is door de goede werken, en niet alleen uit het geloof, d.w.z. niet door zo'n geloof, dat zonder goede werken is, of geen goede werken voortbrengt; en wanneer Jakobus in vers 21 zegt, dat Abraham uit de werken gerechtvaardigd is, toen hij zijn zoon Izaak op het altaar offerde, dat hij (n.l. Jakobus) met die woorden „*uit de werken*” bedoelt, dat Abraham door zijn werken getoond heeft, dat hij een waar en levend geloof bezeten heeft, en dat hij door middel van de goede werken, als vruchten van het geloof, voor God en de mensen betoond heeft, dat hij werkelijk

voor God gerechtvaardigd was. En dan merken zij inzake dat werk van het offeren van zijn zoon, tevens op — zoals hierboven al gezegd is — dat Abraham (eigenlijk gezegd) niet uit dat werk voor God gerechtvaardigd is, zoals duidelijk blijkt uit Gen. 15 : 6 (waar gezegd wordt, dat Abraham al enige jaren voordat hij zijn zoon ging offeren, n.l. toen hij de belofte inzake deze zoon geloofde, door het geloof van Godswegen gerechtvaardigd werd); zoals hier ook Jakobus in vers 23 getuigt; bij welk vers de Kanttekenaars ook deze plechtige opmerking geven, dat de Apostel daar verklaart, dat Abraham door dat werk betoond heeft, dat het waar was hetgeen de Schrift van hem zegt, n.l. dat hij door het geloof gerechtvaardigd was, aangezien uit dit werk blijkt, dat hij het ware rechtvaardigmakende geloof gehad heeft en daardoor voor God gerechtvaardigd is. En hieruit blijkt ook, dat Jakobus de rechtvaardigmaking voor God, eigenlijk gezegd, niet aan de werken, maar aan het geloof toeschrijft, dat zich door de werken vertoont.

Negende tegenwerping. Wij worden door het geloof gerechtvaardigd. Maar het geloof is een werk. Dus worden wij door de werken gerechtvaardigd.

Antwoord. Deze conclusie is te breed. Want alleen dit volgt: Dus worden wij door een werk gerechtvaardigd. En dit zou men — wel verstaan! — kunnen toegeven van een werk van het instrument, d.w.z. van het doen, wanneer de gerechtigheid van Christus aangenomen wordt. Want dat aannemen is een werk, aan het geloof eigen. Maar het geldt niet van een werk, dat de rechtvaardigheid zou (kunnen) verdienen of veroorzaken²). Want dan heet het ook van ons, dat wij door het geloof gerechtvaardigd worden, niet als (door) een verdienste of oorzaak — waardoor God bewogen wordt om ons te rechtvaardigen — maar als een middel en instrument der rechtvaardigmaking. Want, anders opgevat, worden wij eigenlijk niet door het geloof gerechtvaardigd. Want wij worden niet gerechtvaardigd Om het geloof, maar dóór het geloof als een instrument, waardoor Christus' gerechtigheid ons geschonken wordt.

Het woord „geloof” wordt hier niet steeds in eenzelfde betekenis bedoeld. Want als er gezegd wordt: Wij worden door het geloof gerechtvaardigd, dan wordt onder het geloof verstaan datgene, waarop het geloof zich richt. Maar als er gezegd wordt, dat het geloof een werk is, dan wordt daarmee eigenlijk de werking van het geloof bedoeld, en de daad, als men gelooft.

Tiende tegenwerping. Onze rechtvaardigheid is datgene waardoor wij wezenlijk rechtvaardig zijn. Het geloof nu is onze rechtvaardigheid. Dus zijn wij wezenlijk daardoor rechtvaardig.

Antwoord: I. Dat het geloof onze rechtvaardigheid is, wordt niet in de eigenlijke, maar oneigenlijke zin van het woord verstaan, n.l. om die reden dat het geloof ziet op hetgeen onze rechtvaardigheid is. Want in eigenlijke zin is het geloof niet onze rechtvaardigheid; maar datgene waar ons geloof op ziet en gegrond is, dát is onze rechtvaardigheid, n.l. de verdiensten van Christus, welke het geloof zich toeëigent.

II. Wij spreken hier over *de rechtvaardigheid des Evangelies* en niet over die der Wet. En daarom is het niet juist uitgedrukt, dat hetgeen waardoor wij wezenlijk rechtvaardig zijn, onze rechtvaardigheid is. Want de rechtvaardigheid des Evangelies is niet wezenlijk in ons, zoals het wit aan de wand en de kennis in de geleerden, maar ze is buiten ons, in Christus, en wordt de onze door toerekening, zoals al eerder aangetoond werd.

Elfde tegenwerping. Hetgeen dat ons tot rechtvaardigheid gerekend wordt, om die zaak zijn wij rechtvaardig. Het geloof wordt ons tot rechtvaardigheid gerekend, Rom. 4 : 5. Dus zijn wij om dat geloof gerechtvaardigd, en niet alleen

dóór het geloof.

Antwoord: Ook nu weer wordt het niet in eigenlijke zin bedoeld, dat het geloof ons tot rechtvaardigheid gerekend wordt. Want als dat in eigenlijke zin zo opgevat wordt, is zulks niet alleen onwaar, maar ook godslasterlijk. Want alleen Christus' verdiensten zijn er eigenlijk de oorzaak van, waardoor onze ongerechtigheid in het oordeel Gods bedekt wordt, en dit wordt ons tot rechtvaardigheid gerekend. Het geloof is slechts het instrument, waaraan door een figuurlijke of oneigenlijke manier van spreken toegekend wordt, hetgeen aan de voornaamste werkende oorzaak toekomt. Daarom moeten deze uitdrukkingen, n.l. dat wij door het geloof gerechtvaardigd worden, en dat het geloof ons tot rechtvaardigheid toegerekend wordt, niet volgens de Wet — zoals de *Roomsen* doen — maar volgens het Evangelie worden verstaan.

Twaalfde tegenwerping. De verkeerde werken verdoemen ons. Daarom maken de goede werken ons ook rechtvaardig. Want ze zijn met elkaar in strijd. En tegengestelde oorzaken brengen steeds tegengestelde werkingen voort.

Antwoord: I. De goede en verkeerde werken staan hier niet direct precies tegenover elkaar. Want de verkeerde werken zijn volkomen verkeerd, en daarom verdienen ze, volgens de orde van Gods rechtvaardigheid, zeer terecht de verdoemenis. Maar de goede werken zijn onvolkomen goed, en daarom kunnen ze in geen geval de rechtvaardigheid en het leven verdienen.

II. Ja, al waren zelfs de goede werken volmaakt goed, dan zouden ze toch niets verdienen, aangezien ze verschuldigd zijn. Want het schepsel is wel steeds aan zijn Schepper verplicht; maar de Schepper is daarentegen geenszins (iets) aan het schepsel (verplicht). En het schepsel kan op geen enkele manier of door enige verdienste God verplichten, om loon te geven, zoals geschreven staat in Rom. 11 : 35: „Wie heeft Hem eerst gegeven en het zal hem weder vergolden worden?”

Dertiende tegenwerping. Wie rechtvaardigheid doet, die is rechtvaardig, 1 Joh. 3 : 7. Dus zijn wij rechtvaardig, door de rechtvaardigheid te doen; d.w.z. door de goede werken.

Antwoord: Wie rechtvaardigheid doet, door n.l. een Godzalig en rechtvaardig leven te leiden, die is rechtvaardig; d.w.z. hij tóont dat hij Godzalig en rechtvaardig is. Maar hier wordt niet gesproken over die rechtvaardigheid, om welke wij voor God gerechtvaardigd en vrijgesproken worden. Want voor God zijn wij niet rechtvaardig door daden, maar alleen door het geloof, zoals er geschreven staat in Ps. 143 : 2 en in Rom. 3 : 20: „Daarom zal uit de werken der wet geen vlees gerechtvaardigd worden voor Hem.” Het is in 1 Joh. 3 : 7 niet Johannes' bedoeling ¹⁾ om de oorzaak aan te wijzen, door of om welke wij gerechtvaardigd worden, maar alleen: Hoe zij gesteld zijn, die gerechtvaardigd zijn; d.w.z. hij geeft hier te kennen, niet op welke wijze of door welke zaak wij rechtvaardig zijn, maar hoedanig de gerechtvaardigden zijn. En de betekenis van deze woorden is dus: Wie wedergeboren is, die is ook gerechtvaardigd, en betuigt metterdaad, dat hij gerechtvaardigd is. Want of iemand gerechtvaardigd is, dat wordt gezien en afgeleid (uit het feit), als hij de werken der wedergeboorte en der rechtvaardigheid doet.

Veertiende tegenwerping. Christus zegt van die zondares: „Hare zonden zijn haar vergeven die vele waren; want zij heeft veel liefgehad”, Luk. 7 : 47. Daarom is de liefde een oorzaak van de vergeving der zonden en van de rechtvaardigmaking.

Antwoord: I. De liefde kan geen oorzaak zijn van de vergeving der zonden; want een oorzaak is er steeds vóór hetgeen ze voortbrengt; maar onze liefde is er niet

vóór, maar uit de vergeving der zonden, 1 Joh. 4 : 10 en 19: „Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons lief heeft gehad; wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft.” En dit blijkt uit de gelijkenis van Luk. 7 : 4v. De schuldhoeër schold beide schuldenaars hun schuld kwijt. Daarom werd hij door beiden bemind, maar het meest door hem, wie hij veel kwijtgescholden had. En het is duidelijk, dat de kwijtschelding van de schuldhoeër aan de liefde van de schuldenaars voorafging en een oorzaak van hun liefde geweest is. Daarom, toen Christus van de vrouw zeide: „Hare zonden zijn haar vergeven die vele waren; want zij heeft veel liefgehad”, dan duidt Hij daarmee niet aan, waaróm haar zonden vergeven zijn, maar waarom zij liefheeft. Alsof Hij wilde zeggen: Omdat zij Mij meer liefgehad heeft dan gij Mij liefhebt, is dat een teken en bewijs, dat haar ook meer zonden vergeven zijn dan u, en dat gij geheel en al ongelijk hebt om te denken dat zij om haar zonden, van Mijn genade behoort uitgesloten te worden. Want de volgende woorden bevestigen deze uitleg. „Dien weinig vergeven wordt, die heeft weinig lief.” Want hier wijst Christus erop, dat waar deze oorzaak niet is, te weten de vergeving der zonden, dat daar ook de vrucht ervan niet (aanwezig) is, n.l. de liefde.

II. Hieruit kan niet de conclusie getrokken worden, dat de liefde een oorzaak is van de vergeving der zonden, aangezien het woordje „*want*” hier niet de oorzaak van de vergeving der zonden aanduidt, maar uitsluitend datgene, waaruit men besluiten kan, dat de zonden vergeven zijn; zoals men wel zegt: De zon is opgegaan, want het is dag. Hier wordt niet aangeduid de oorzaak van de zonsopgang, welke is de omloop des hemels, maar datgene waaruit men besluiten kan, dat de zon is opgegaan. Daarom bewijst Christus hier niet, waarom, maar alleen, n.l. haar de zonden vergeven zijn.

Vijftiende tegenwerping. Indien de goede werken tot de rechtvaardigmaking niet vereist worden, dan zou men die ook niet behoeven te doen. Maar wij moeten goede werken doen. Dus zijn ze ook nodig tot rechtvaardigmaking.

Antwoord: Hoewel de goede werken voor de rechtvaardigmaking niet nodig zijn, zo volgt daaruit nog niet, dat men ze niet zou behoeven te doen. Want ze kunnen voor andere zaken vereist worden, zodat het nodig is, om ze te doen; zoals het stellig ook nodig is dat wij goede werken doen, omdat ze vereist worden tot dankbaarheid en tot eer van God; overeenkomstig de les van Christus in Matth. 5 : 16: „Laat uw licht also schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien en uwen Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken.” Zie hierover breder bij Vraag 86.

Zestiende tegenwerping. In Ps. 106 : 31 wordt van het doen van Pinehas gezegd: *Het is hem tot gerechtigheid gerekend.* Dus maken de werken rechtvaardig.

Antwoord: Deze uitdrukking wordt dan verkeerd uitgelegd. Want dit is niet de betekenis, alsof Pinehas om dit ene werk gerechtvaardigd zou zijn voor God of in Zijn oordeel. Want daartegen klinkt de stem der Wet in Deut. 27 : 26: „Vervloekt zij, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve”, en in Ps. 143 : 2, vergeleken met Rom. 3 : 20: „Uit de werken der wet zal geen vlees gerechtvaardigd worden voor Hem.” En één werk alleen kon geen volkomen vervulling der Wet zijn, en toch wordt die vereist tot de rechtvaardigmaking der Wet. Maar de betekenis is deze, dat dit werk — dat zeer wreed scheen en zijn persoon niet betaamde — van God voor rechtvaardig en heilig is gerekend.

Osiander's bezwaren tegen de toegerekende gerechtigheid van Christus

Bezwaar 1. Dan. 9 : 24: De Messias zal een eeuwige gerechtigheid aan brengen. Maar Christus' toegerekende gerechtigheid is niet eeuwig. Daar om is de toegerekende gerechtigheid, welke de Catechismus onderwijst, niet de gerechtigheid van de Messias, zoals Daniël die beloofde.

Antwoord. Het is niet waar, dat de toegerekende gerechtigheid van Christus geen eeuwige is. Want God zal in alle eeuwigheid ons voor rechtvaardig houden om Zijns Zoons wil. En hoewel wij in het andere leven op een andere manier rechtvaardig zullen zijn dan nu (omdat wij dan ook rechtvaardig zullen zijn naar de Wet, terwijl wij thans rechtvaardig zijn naar het Evangelie!), toch zal het een zelfde gerechtigheid zijn en ook dezelfde rechtvaardigheid van de Messias. Want de toegerekende rechtvaardigheid zal veranderd worden in een rechtvaardigheid der Wet, of deze zal met de andere voortaan gestadig volgen. En zo zal de Messias ons deze rechtvaardigheid der Wet aanbrengen en schenken, zo goed als de toegerekende.

Aanhoudend bezwaar. Waar geen zonde is, daar heeft de vergeving der zonden en de toerekening der gerechtigheid niet plaats. In het eeuwige leven zal er geen zonde zijn. Dus zal er ook geen vergeving noch toerekening zijn

Antwoord. Wij geven dit toe, mits het goed verstaan wordt! In het toekomstige leven zal er geen vergeving der zonden zijn, n.l. van de tegenwoordige zonden. Maar toch zal er een vergeving van vroeger bedreven zonden zijn. Want de vergeving die eenmaal in dit leven, door en om Christus, geschiedt, zal steeds (voort)duren en in het eeuwige leven gestadig onderhouden worden. Ja, deze gelijkvormigheid van de uitverkorenen met God naar de Wet zal in het andere leven een vrucht zijn, die voortvloeit uit de toerekening van Christus' gerechtigheid, zoals die in dit leven geschied is. Dus zullen ze, ten aanzien van deze, allebei eeuwig zijn.

Bezwaar 2. Jer. 33 : 16: *De HEERE is onze Gerechtigheid.* Dus worden wij niet gerechtvaardigd door het geloof of door de verdiensten van Christus, ons toegerekend, maar God zal, door wezenlijk in ons te wonen, onze Gerechtigheid zijn.

Antwoord. Deze tekst wordt verkeerd uitgelegd. Want hier wordt het werk in plaats van de Werkmeester genomen. De HEERE is onze Gerechtigheid, d.w.z. onze Rechtvaardigmaking, zoals ook Christus heet in 1 Kor. 1 : 30: *Die ons geworden is van God tot Wijsheid, Gerechtigheid, heiligmaking en verlossing*, dat is: een Leraar der wijsheid, de Rechtvaardigmaker, een Heiligmaker en Verlosser. En de Heere maakt ons rechtvaardig, niet door met Zijn wezenlijke rechtvaardigheid in ons te wonen. Want dan zou de rechtvaardigheid Gods, welke God Zelf is, een toevallige zaak of onze wezenlijke gestalte zijn. Maar zij maakt ons rechtvaardig, allereerst, door de vergeving der zonden, welke ons om Christus' voldoening en verdiensten wordt toegezegd; en vervolgens door een herstel van onze natuur, of door een begin van een nieuwe gehoorzaamheid, in ons (gewerkt) door de Heilige Geest.

Osiander vermengt totaal onjuist de Werkmeester met het werk, de geschapen met de ongeschapen Gerechtigheid. Want zoals wij niet leven of wijs zijn door het Wezen Gods, zo zijn wij Daardoor ook niet rechtvaardig. Daarom kan er niets ongerijmders en goddelozers gezegd worden, dan dat de wezenlijke gerechtigheid

van de Schepper ook de gerechtigheid van de schepselen is. Want daaruit zou (moeten) volgen, dat wij de rechtvaardigheid van God, ja zelfs Zijn Wezen bezaten, en dat wij goden waren.

Men leze over de „sufferijen” van Osiander breder na, wat Calvijn geschreven heeft in zijn Institutie, Liber III, cap. 11, par. 5-12.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.